

FRAKNOI VILMOS

MÁTYÁS KIRÁLY

1440—1490

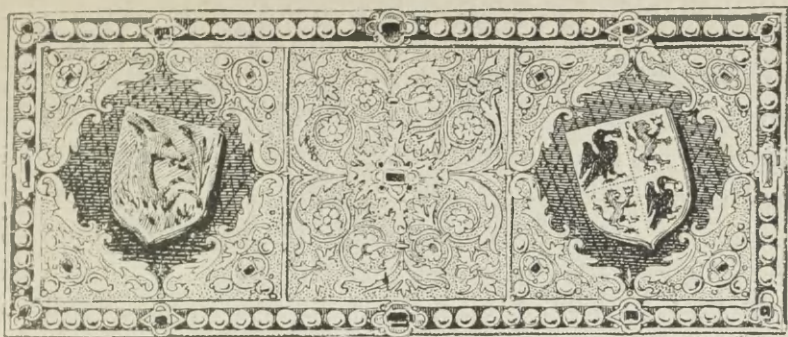
ELSŐ KÖNYV.

MÁTYÁS FIATALKORA

ÉS

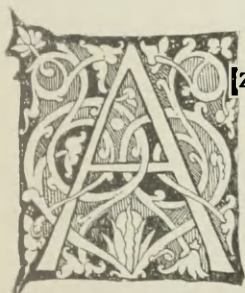
KIRÁLYLÁ VÁLASZTATÁSA.

1440 – 1458.

2. A SZILÁGYI ÉS HUNYADI CSALÁDOK CZÍMERE.

I.

[ZON két család, melyből Hunyadi Mátyásnak, Magyarország egyik legdicsősége-sebb királyának szülei származtak, csak fél századdal az ő trónralépte előtt emelkedik ismeretlen lét homályából a történeti szereplés világosságába, hogy azután hirtelen ragyogó fényárral sugározza be a hazát és az egész keresztény világot. Épen ez a körülmény készítette a kortársakat és későbbi nemzedékeket arra, hogy a mesés arányokban emelkedő pálya kiinduló pontját, a nagy uralkodó eredetét, mesés magyarázatok csillámló díszével körnvezzék. Ennek szükségességét korunk tisztult világnézete nem érezi többé. Elfogulatlanul üdvözli az igazságot, a valót, a mit a történetírás a megnyílt levéltárak rejtekeiből felszínre hoz.

Kétségtelenül áll az a tény, hogy Mátyás atyjának elei az oláhok elnevezésével összefoglalt albán, rumén és bolgár eredetű pásztornéphez tartoztak, melyet a Balkán tájairól a legelő elégtelensége, majd a törökök terjeszkedése, a magyar-havasalföldre és tovább éjszak felé szori-

tott. A királyi uradalmak és magán birtokosok örömmel vették igénybe az erőteljes jövevények munkás karját. Főképpen a nagykiterjedésű erdőkben telepítették meg őket, hogy ezek rengetegeit irtsák, a ragadozó vadat üldözzék, a legelőket nyájakkal népesítsék be; ekképpen a civilisatio művének kezdetleges feladatait oldják meg.

Vállalkozó férfiak, kik a testi erő és ügyesség fölényével tűntek ki, eszközlék a megtelepítést, melynek keresztülvitele után, a telep főnökei és bírái (vajdák, kenézek) lettek; tisztjök a családban apáról fiúra szállván át.

Ezekkel szemben is érvényesült az assimilatio hatalma, melyet a magyar nemzet, kezdettől fogva, kivételes mértékben bírt és feltűnő szerencsével gyakorolt; amennyiben fel tudta venni magába a vándorlása útjain vele érintkező, a meghódított új haza területén talált, és idők folyamán körébe jött idegen fajok legnemesebb elemeit. Nagylelkűségének és példátlanul álló elfogulatlanságának varázserejével vonzotta, az érdekek solidaritásának kapcsaival csatolta magához; egyszersmind a fensőbb kulturai és politikai életképesség színvonalára is emelte.

Mikor az oláhok előkelői részéről, a xiv. század második felében, azon ambitió kezdett nyilvánulni, hogy a magyar nemesség előjogainak részeseivé váljanak: ezt a magyar korona hagyományos politikájának bölcsesége készséggel kielégítette; annál inkább, mert az ős-természet lélek- és izom-edző foglalkozásai közepett élő néptől most már a harci téren is várt szolgálatokat.

Az oláh vajdák és kenézek, a mint hadi érdemek jutalmául a magyar nemesi rendbe fölvétetnek: magyarokká is válnak. Két tényező siettetí ezen processust: a vallás és a nyelv. Elhagyván a görög-keleti szakadást, a római egyház kebelébe lépnek. Elsajátítják a magyar nyelvet.*

* Ezen utóbbi tekintetben, igen érdekes, a mit AENEAS SYLVIUS (a későbbi II. Pius pápa) 1457 táján ír, hogy a katonáskodó oláhok között keveset találni, ki

Az elsőkhöz, kik ily átalakuláson keresztül mentek, tartoznak a Hunyadvára királyi uradalmában megtelepített oláhok főnökének, Serbának fiai. Az egyik az oláh Radul nevet, melyet a keresztségben nyert, a László névvel cserélte föl.* A másik, Vojk, Zsigmond király szolgálatába lépett és «a királyi udvar katonái» (mintegy nemes testőrök) csapatába vétetett föl. Hadi tetteivel sikerült magára vonnia uralkodója figyelmét. És 1409-ben a hunyadvári birtokra egy korábbi adomány megerősítését eszközölhette ki a maga és egész családja javára. Az ezen ügyben kiállított okirat, melynek eredeti példánya ránk maradt, a Hunyadi-ház legrégebb ismert emléke.**

Wojk de Hunyad

Magyar nyelvű szöveg, amely az oklevél tartalmát részletesen leírja. A szöveg a Hunyadi-ház adományának megerősítéséről szól, és megemlíti Vojk nevet, aki Zsigmond király udvarát szolgáltatta. A dokumentum dátumát 1409. október 18. adja meg. A szöveg a királyi udvar katonáihoz tartozó nemes testőrök csapatába vétetéséről is beszél.

nem beszél magyarul (*hungaricae linguae nescius*). Európa című munkája II. fejezetében.

* Az erdélyi káptalan 1419 február 12-iki okiratában említettük: «Ladislaus alio nomine Radul, germanus Wojk militis.» (A müncheni állami levéltárban.)

** Az 1409 october 18-án kelt királyi adománylevelével az országos levéltárban. Az erdélyi káptalanhoz ugyanazon napon intézett királyi beiktatási rendelet, és a káptalannak october 31-ikén kelt jelentése a müncheni állami levéltárban. — Minthogy korábbi adományozás megújításáról van

3. ZSIGMOND KIRÁLY OKLEVELE 1409. OKT. 19.

Vojk nemcsak a király kegyét küzdötte ki vitézségével, hanem előkelő hölgy kezét is.¹

Amint később a hadi pályáról lelépett, és hunyadi birtokára — melytől nevét kölcsönz² — elvonúlt, itt is tekintélyes állást foglalt el. Egyik leányát az oláh fejedelem fiával házaitja össze; a másik kettőt előkelő erdélyi nemesek: Dengelegi Pongrácz és Székely János, veszik nőül; ³ mi annak jele, hogy bár őseinek hazájával nem szakította meg összeköttetéseit, családjában új hazájának nyelve és szelleme emelkedett uralomra.

Három fia közül a legifjabb Vojk, úgy látszik, korán elhunyt. A másik kettő a katonai pályán dicsőségre és magas állásokra tett szert. Mindketten a János nevet viselték.⁴

Az elsőszülött, a későbbi ország-kormányzó, atyjának nyomdokaiba lépven, kora ifjúságában Zsigmond király szolgálatában állott. Hiven kísérte uralkodóját nyughatatlan élete útjain. Már 1414-ben körülötte volt Aachenben, mikor a császári koronát fejére tették; majd oldala mellett harczolt a csehországi hadjáratban (1420).⁵

Egész lelkesedéssel szentelte magát a katonai hivatásnak, melyre a testi és lelki szervezet minden előnye meg volt benne. Tudományos műveltsége fogyatékos volt ugyan,

¹ szó, következtetni lehet, hogy az első adományt nem Vojk, hanem már atyja nyerte. A királyi oklevélben említettnek Vojk mellett, fia *János*, két testvére: *Magas* és *Radul*, végre atyja testvérének fia: szintén Radul.

² **BONFIN** (Dec. III. L. IV.) Hunyadi János anyjáról följegyezi, hogy a görög császárok házából származott. — **KAPRI-NAI** (*Historia Diplomatica*. II. 559—69.) Hunyadi János és Mátyás okleveleit közli, melyekben a Marnavicsokat «Albánia és Thesszália fejedelmeit» az ő «kedves vérrokonaiknak», czímezik. De ezen authenticitása nem áll kétségen fölül.

² Zsigmond király 1434 január 17-iki

okiratában áll: «Condam Woyk de Hunyad». (Az országos levéltárban.)

³ Gróf **TELEKI József**: Hunyadiak kora. II. 63. l.

⁴ Az erdélyi káptalan 1419 február 12-iki oklevelében áll e hely: «Johannis, Johan et Woyk. filiorum dicti Woyk, nobilium de Hunyad.» (A müncheni állami levéltárban.) Minthogy a harmadik fiúnak ezentúl nem találjuk nyomát, azt következtetjük, hogy gyermekéveiben hunyt el. A második fiú 1438-ban bátyjának a szörényi bánóságban társa lesz, és 1442-ben, a szentimrei csatában hősi halállal múlt ki.

⁵ Ezt a két körülményt különösen ki-

mert még a latin nyelvet sem sajátította el;* de pótolta ezen hiányt nyílt elméje, egészséges ítélete, éles megfigyelő tehetsége és fogékonysága a szellemi világ legmagasabb érdekeinek méltatására.

Zsigmond király udvaránál, a keresztény népek nagy mozgalmainak góczpontján, — bár az intéző köröktől távol tartotta szerény állása — bőven nyílt alkalma megszereznie a széles látkör és az emelkedett felfogás előnyeit. Az ó- és középkori művészetek nagy alkotásai sem vonultak el hatás nélkül lelke előtt; megnemesítették izlését.

És bár a három pápa között megoszlott egyház kínos vergődéseinek, a vallásszakadással járó aggasztó kórtüneteknek a konstanci zsinaton közvetlen tanúja volt: az istenit az emberek gyarlóságától meg tudván különböztetni, mély vallásossága, melyet Erdély bércei közül magával hozott, nemcsak érintetlen maradt, hanem rajongásig fokozódott.

Bajtársai, kik vele együtt szolgáltak a királyi udvarnál, csodálattal eltelve beszéltek, hogy gyakorta éjnek idején elhagyta fekhelyét, és templomba sietett, hol a Megváltó feszülete előtt térdre borúlva, áhitatos imába merülve, hajnal hasadtáig időzött.**

Már ekkor megfogamzott lelkében az elhatározás, hogy Istennek szenteli fegyverét, áldozza életét. Karját megedzette, bátorságát élesztette azon tudat, hogy mikor a hitetlen törökök és az eretnek husszíták ellen harczol: nemcsak földi jutalmat és múló dicsőséget érdemel ki, hanem az örök boldogság biztosítékait is kiküzdi.

emeli V. László 1453 január 30-iki adománylevelében. TELEKI: X. 349. l.

* Az ország főrendei 1450 ápril 16-án kelt oklevélben kiemelik, hogy Hunyadi János bizonyos oklevél kiállításához «*illiteratus existens*» tévedésből adta beleegyezését. TELEKI: X. 253. l.

** ANDREAS PANNONIUS karthauzi szer-

zetes, ki előbb öt esztendeig Hunyadi János zászlaja alatt szolgált, jegyzi föl ezt, több hasonló részlettel. Mint forrásra Fancslaki Jakabra, Hunyadi Jánosnak ifjúkori bajtársára utal. (Mátyás királyhoz intézett munkájában, melyet e sorok írója bocsátott közre. Irodalomtörténeti Emlékek. I. 36. l.)

A fegyveres foglalkozás és az áhitat gyakorlatai között megoszlott élete el nem némította szívében az emberi érzések szavát. A keresztény lovag eszménye testesült meg benne. És ezen eszmény egyik jellemző vonása: a hódolás női erények és bajak előtt.

A szerencse kedvezése útjába hozta azon hölgyet, ki az ő nemes lelkének hódolatára méltó vala, és kezét nyújthatta neki.

Az 1428-ik év nyarán Zsigmond király az alsó Dunánál harczolt a törökök ellen; az őszi és téli hónapokat Temesvár vidékén töltötte. Ezen alkalommal eshetett meg, hogy Hunyadi János, ekkor még csak «a királyi udvar katonája»,* a temesmegyei Horogszeg uradalmát birtokoló SZILÁGYI LÁSZLÓ-val megismerkedett, és egyik leányát nőül nyerte.

A Szilágyiak szintén a magyar nemzet törzsébe nem rég oltott idegen ágat képeztek. Bosnyákországból eredtek, a Garázda-nemzetségből, melynek ősi fészke, Gorázda, a Drina partján maig fönnáll.

A xv. század első éveiben Garázda Miklós és Szilágyi László, közel rokonok** és bajtársak, vitéz tetteikkel nagy hírnevet szereztek magoknak. A törökök és a pártütő Hervoja bosnyák bán ellen harczoltak. Négy esztendeig hősi elszántsággal oltalmazták Zrebernik várát, melynek parancsnoki tisztét közösen viselték. Nemcsak az ostromokat verték vissza, hanem több ízben sikeres kitoréseket is intéztek az ellenségre. Utóbb hatalmukba ejtették Branics várát. Harczaikban több súlyos seb ékességét szerezték meg. És az önfeláldozás tényeire nem egyedül hűségök Zsigmond iránt lelkesítette őket. A magyar államhoz való

* «Aule nostre miles» nevezi őt Zsigmond még 1434 január 17-ikén is.

** A középkorban gyakran fordul elő azon eset, hogy közel vérrokonok, még testvérek is, két különböző vezeték nevet viseltek. Miképen történt, hogy László a Szilágyi nevet vette föl, nem tudom megmagyarázni.

ragaszkodás és ennek egyik jellemző vonása, a kegyelet a nemzeti múlt nagy alakjai iránt, mély gyökeret vert a családban, melynek mindkét ágán, férfiak és nők, úgyszólván mindnyájan, magyar szentek: István, László, Imre, Erzsébet nevét viselik.

Hűségökért és szolgálataikért dús jutalomban részesültek. A közösen kiküzdött babérokhoz közösen nyert kitüntetések és jószágadományok fűződtek. Doboka és Alsó-Fehér-, Nógrád-, Heves- és Temesmegyékben terjedelmes birtokokat kaptak. (1407—8.) A nagyságos urak, a főrendek sorába léptek.*

Szilágyi László harczias szelleme és vitézsége örökségképen szállott át fiaira, Mihályra és Lászlóra, kik mindketten életüket áldozzák föl a törökök elleni küzdelemben. Az elszántság és áldozatkészség szellemének örökségében velök leánytestvérök, ERZSÉBET, is osztozott.

Illő házastárs oly férfinak, ki élete nagy részét távol a családi tűzhelytől, folytonos veszélyek közepett tölti; mi alatt a hitvesnek, szíve sovargását és aggodalmait leküzdve, a gyermekek nevelésének, a ház és az uradalmak ügyei intézésének súlyos terheit kell viselnie. Minderre Szilágyi Erzsébet elegendő erőt meríthetett lelkéből. «Hős asszonynak» nevezték kortársai.** És ezen kitüntető czimre váltságos helyzetek viszontagságai között szerezte meg a jogosultságot.

Nagy ambícióval lépett férje oldala mellé. Senki sem volt inkább mint ő áthatva Hunyadi János jelentőségének tudatától, jövőendő nagyságának előérzetétől. Ezért fokozott buzgalommal teljesíté állása és hivatása kötelességeit. Minden helyzetben egyaránt fel tudta magát találni. Takarékos

* Az 1407 december 9- és 1408 december 21-ikén kelt királyi adománylevelek (az utóbbiban már «Magnifici» czímet viselnek) FEJÉR-nél: Codex Diplom. Tom. x. vol. IV 654 és kk. II.

** «Mater . . . heroica mulier fuit» mondja a Mátyás fölött Raguzában tartott emlékbeszéd szerzője.

háziasszony a pálya kezdetén, ki lehetővé teszi férjének, hogy vitéz karja mellett erszényét is Zsigmond király rendelkezésére bocsássa; ¹ utóbb fejedelmi fényvel környezi családját, mint az ország kormányzójának neje; végül valószínűs «anya-királyné» szerepét játszsza. Egyúttal alkalmat nyílt szeretetét férje és gyermekei iránt azzal bizonyítani be, hogy becsületökért és jövőjükért kész volt vagyonát feláldozni, életét is kockára tenni. Misem jellemezi hívebben, mint a spártai hősök anyáira emlékeztető mondanása, melyet a felháborodás adott ajkaira, mikor fiát kevéssel királylyá választatása után már trónjától akarták megfosztani: «Inkább halva lássam fiamat, mint korona nélkül!» ²

Azok, kik közel állottak hozzá, vallásos buzgóságaért, — melyről több egyházi alapítvány tanúskodik — és hölcsegeért is magasztalásokkal halmozzák el. ³

Nem nélkülözötte a fensőbb műveltséget sem, melynek virágai bőven díszlettek az ő családja egyik ágán. A Garázdák vele egykorú sarjadékai között hárman ékeskedtek a költészet borostyánával; élükön Csezmiczei János, ki Janus Pannonius név alatt világhírrel dicsekedett. ⁴

És a Garázda-Szilágyi czímernek lángokból kiemelkedő zergéje, mely büszkén társul a Hunyadiak gyűrűs hollójához monumentális épületek boltívein; ⁵ nem kevésbé

¹ Zsigmond 1434 január 17- és 1435 június 2-án kelt okleveleiből tudjuk, hogy Hunyadi János első ízben 1200, azután 300 forintot kölcsönözött a királynak. (Országos levéltár.)

² A mantuai ögróf követének a császári udvarból 1459 martius 28-án írt jelentése. (Mantuai állami lvtár.)

³ III. Calixtus pápa 1458 majus 16-án kelt levelében.

⁴ A pápai követ 1463-ban írja Mátyásról: «Magnam ei adauget æstimationem mater, quæ cum sit sanctissima et sa-

pietissima mulier, apud omnes est in reverentia et amore.» KOVACHICH: Scriptores minores. II. 30. I. AURELIUS BRANDOLINUS a következő nyilatkozatot adja egy általa írt párbeszédben RANZÁN ajkaira: «Propone tibi rex... Elisabeth matris tuæ prudentiam, severitatem, constantiam, animi magnitudinem... Qua providentia non modo domum, sed magna ex parte etiam regnum viro absente... administravit...»

⁵ Egyik Garázdának sírírata emlékezik meg a család három költő tagjáról

dicsőséges helyet talál azon fényes hártvakéziratokon, melyekkel Janus Pannonius bőkezű műízlése gazdagította a pécsi, esztergomi és budai könyvtárakat.¹

II.

ZILÁGYI Erzsébetnek 1433-ban fiúgyermek születt, ki a keresztségben vitéz nagyatyja nevét nyerte; Szent-László, a hős magyar király, lett véd-szentje.² Hét esztendő múltával adott életet második gyermekének. Ez is fiú volt. Az 1440. év február 23-ikán született,³ Kolozsvárt az Ó-vár egyik szerény házában, mely ötödfél század viszontagságait túlélve, és folytonosan a nemzeti kegyelet ünnepelt tárgyát képezve, mai napig áll.⁴ A keresztelési szertartás illő fényvel ment véghez. Az apa, hű fegyvertársainak kíséretében jelent meg. Egyikök, évtizedekkel később, dicsekedve emlegeti, hogy ott állott ő is a keresztelő-kútnál, melynek szentelt vize kereszténynyé avatta a kereszténység leendő bajnokát.⁵

Véd-szentjéül Mátyás apostolt választották szülei; kétségkívül azon oknál fogva, mert az ünnepét megelőző napon jött világra.

¹ A bécsi udvari és a müncheni királyi könyvtárak több codexében találkoznak a Garázda-czímerrel.

² Születése esztendőjének megállapításában irányt ad azon biztos adat, mely szerint 1457 martius havában bekövetkezett halálakor 24 esztendő volt.

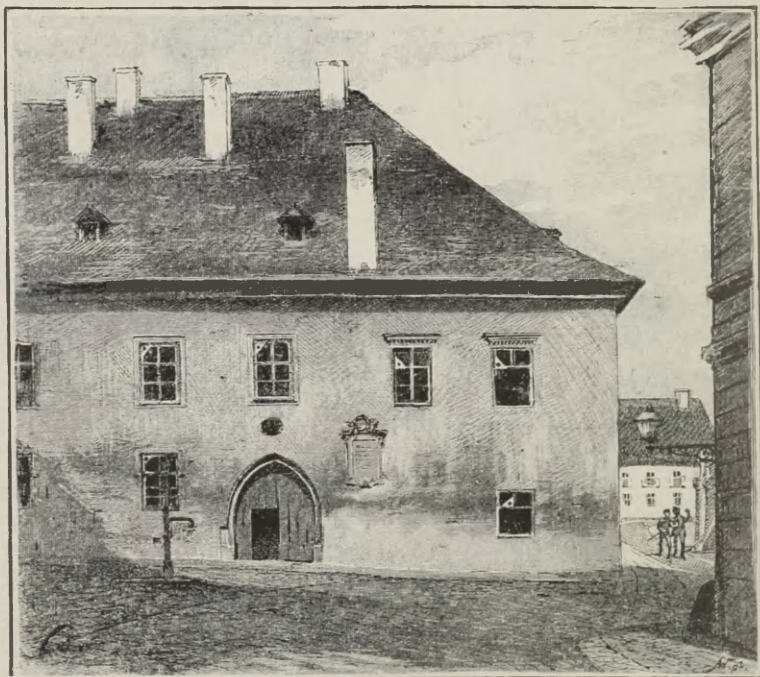
³ Mátyás születése időpontjának meghatározását külön terjedelmesebb jegyzetben kell tárgyalnom, mely a fejezet végén áll.

⁴ Lásd II. Rákóczy Györgynek 1648 december 18-ikán kelt okiratát, melyben kegyeletes módon írja át Mátyás királynak szülőháza javára 1467 augusztus 28-ikán kelt kiváltságlevelét. Történelmi Tár. 1880. évfolyam. 170. l. A házat 1888-ban emléktáblával jelölték meg.

⁵ ANDREAS PANNONIUS karthauzi szerzetesnek Mátyás királyhoz intézett munkájában. Irodalomtörténeti Emlékek. I. 130. l.

Atyja ez időben már magasra emelkedett a hir és a hatalom lépcsőin. Több diadal dicsősége fűződik nevéhez. Albert király által szörényi bánná neveztetvén, zászlós úrrá lett.

De életének legfényesebb korszaka Mátyás születésével egy időben kezdődik.

4. MÁTYÁS SZÜLŐHÁZA KOLOSVÁRTT.

I. Ulászló király az ország második méltóságát, Erdély kormányát, ruházta rá, és az ország kulcsának, Nándorfehérvárnak őrizetét bizza gondjaira. Ily módon hazájának a törökök ellen megvédelmezése, az egész vonalon, az ő feladatává lesz. És a hozzá csatolt bizodalmat, a következő években (1441—3) kivított győzelmek hosszú sorozatával igazolja.

A hadi tettei által előidézett öröm és lelkesedés nyilvá-

nulásaitól nyerte a gyermek Mátyás ébredező szelleme a legelső mély benyomásokat.

Gyakorta történhetett meg, hogy tajtékozó ménen száguldó hírnökök érkezése zavarta meg ártatlan játékaiban, riasztotta föl csendes álmaiból; tanúja lehetett meglepő jeleneteknek: mikor anyja a megindulás könnyeivel szemében, feszült figyelemmel hallgatta végig a férje által kiállott veszélyek és kiküzdött győzedelmek elbeszélését, azután lázasan dobogó szívéhez ölelve gyermekeit, velök Isten házának oltárához sietett, hogy hálát adjon a Mindenható kegyeiért. És ismételten volt szemlélője annak, a mint a türelmetlenül várt atya családjának látogatására megjelent, kelet tarka szöveteibe öltözött foglyoktól kísérvé, ragyogó fegyverek és ékszerek dús zsákmányával megrakodva.

De korán kellett megismerkednie a szerencsétlenség napjainak gyászával is.

Alig volt négy esztendő, mikor egy őszi napon megrendítő hír érkezett: a várnai csatavesztésről, Ulászló király elestéről, Hunyadi János eltűnéséről. A férjeért aggódó hitves fájalmát az országos csapás súlya még fokozta. Hetek múltak el iszonyú bizonytalanság kínjai között.

Végre megjött a vigasztalást nyújtó tudósítás, hogy az, kihez a nemzet utolsó reménységének szárait kötötte, életben van, és a havasalföldi vajda által fogságban tartatik. Csakhamar kiszabadítottván, megjelent ő maga, meg nem tört lelkében a haza megmentésének hő vágyával. Alig szentelt néhány napot családjának, hadi készülétekre fordította egész figyelmét. És a következő év (1445) tavaszán, a Száva partján megvervén egy török haderőt, újból fölébreszté a bizalom érzését a csüggedő nemzetben.

Az ország rendei méltó módon bizonyították be háladatosságukat. Az 1446-ik év tavaszán kormányzónak választották meg Hunyadi Jánost, ki ettől fogva hatodfél esz-

tendőn át gyakorolta Magyarországon a főhatalmat.

A középkori arisztokratia súlyának egyik jelentékeny tényezőjét bírta abban, hogy nem képezvén mereven elzárkózó kasztot, az uralkodók bölcsesége vagy szeszélye gyakorta nyitotta meg sorompóit az alsóbb osztályok kiemelkedő alakjai előtt, melyek — mint a föld mélyéből fakadó források a tó vizét — folytonosan fölfrissítették életerejét.

Magyarország történetében is sűrűn fordulnak elő esetek, hogy alacsony sors szülőttei, ha karjok erejét vagy eszök fölényét a szerencse kedvezése érvényre juttatja, hirtelen magas állásokra emelkednek. A királyi pártfogás áthidalja a távolságot a új jövevények és a régi családok sarjai között; az udvari és táborigény élet érintkezései elősegítik a kölcsönös közeledést; míg rövid idő múlva házassági frigyek szálaiból szoros kötelékek fonódnak.

Hunyadi Jánost, az oláh kenéz unokáját az ősi magyar nemzetségek nemcsak körükbe fogadták, hanem vezéröknek is elismerték.

De nemességének és magyarságának új eredetét régen elfeledteté dicső tetteivel és egész egyéniségével. Magyar főúr volt tetőtől talpig, vérének minden lüktetésében, szívének minden ér-

Handwritten Latin text in a cursive script, likely a fragment of a charter or document. The text is written vertically and includes names and titles such as "Hunyadi Janos" and "Magyarország".

zésében, elméjének minden gondolatában; csak úgy, mintha Árpád vezértársainak egyikében bírta volna őset. Az illúsiót teljessé tette azon véletlen körülmény, hogy a latin nyelvben járatlan volt, a mi egyebek között azt is maga után vonta, hogy a magyar nyelvet kellett használnia a kormányzói eskü letételénél,* a melyhez hasonló ünnepélyes alkalommal talán századok óta nem hangzott a nemzeti nyelv. És ő meglegedvén a magyar nemesség rangjával, elhárította magától azon kitüntetést, melyben a pápa részesíté, a hercegi czímet adományozván neki. Ezt maga sohasem használta, gyermekeire sem ruházta át.**

6. HUNYADI JÁNOS PECSETJE
1450-BŐL.

Különbén állása külső igényeinek kielégítésére nem nélkülözötte az anyagi eszközöket. Zsigmond, Albert és Ulászló királyok kegyéből nagy kiterjedésű uradalmakat kapott, melyeket saját szerzeményei gyarapítottak. Az ősi örökség is egészen rászállott, mert testvérei és atyai nagybátyjának fiai korán elhaltak.

Családjának fő székhelyéül Hunyadvárát választotta, és ott pompás kastélyt építtetett.

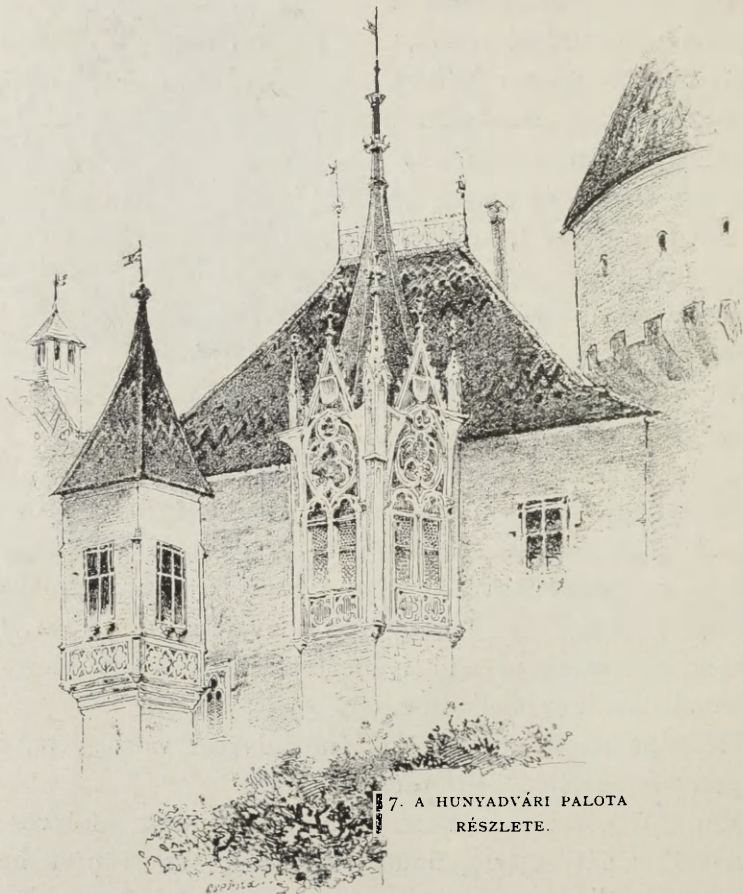
Mar ifjú korában, mikor Zsigmond királyt kísérve a művelt Európát bejárta, minden nemesért és szépért hevülő lelke fölismerte azon jelentékeny befolyást, melyet a monumentális építkezések úgy a családok hatalmának, mint a nemzetek erejének megszilárdítására gyakorolnak.

* Az eskü szövege ki van adva a Régi Magyar Nyelvméltár II. kötetében

** TELEKI: II. 64., 65. ll. Fiai gyermekkorukban az «Egregius» czímet viselik, melyet csak 1453-ban cserélnek föl a «Magnificus» czímmel.

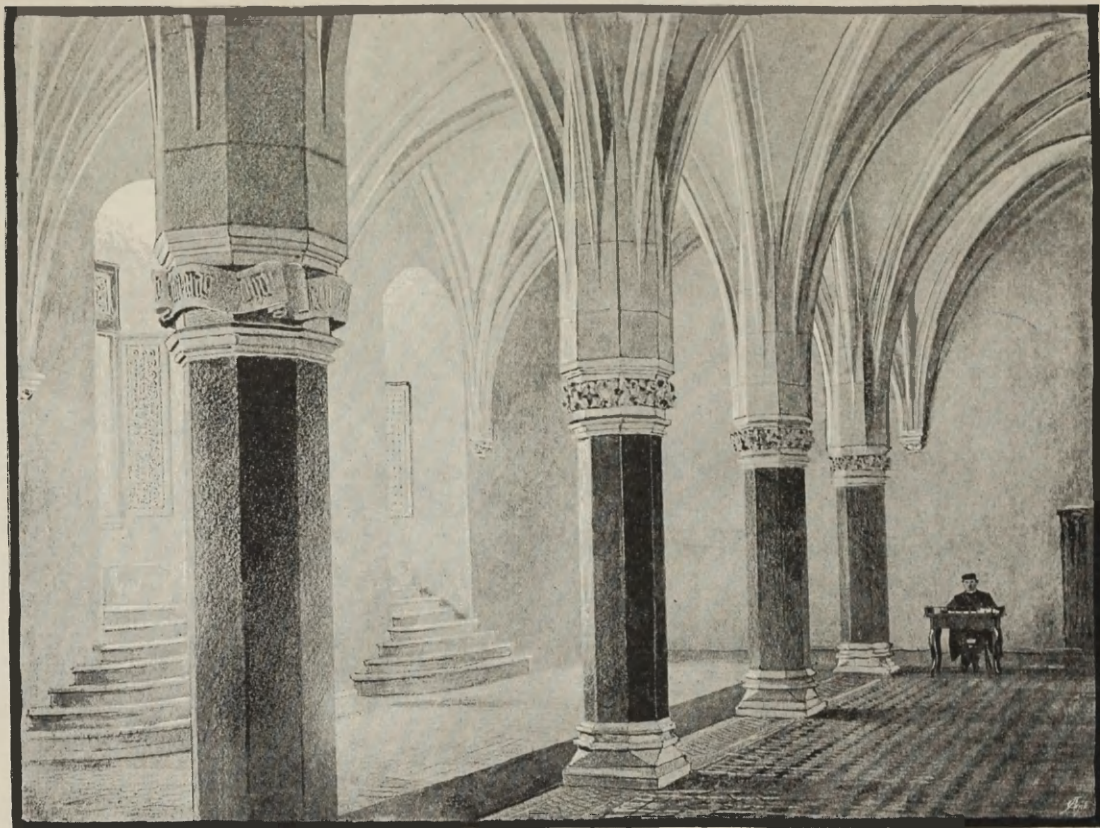
1416-ban Avignonból Párisba utazván, megragadták figyelmét a franciaországi várkastélyok, magas támoszlopokon merészen emelkedő erkélysorozataikkal; a szilárd állandóság és a finom ízlés frigyének szülöttei.

Több évtized múltával francia építész terve szerint

7. A HUNYADVÁRI PALOTA
RÉSZELETE.

indítja meg Hunyadvárában építkezéseit. Ezeknek maradványai, legavatottabb ismertetőjök és restauratoruk tollára a csodálat kifejezéseit idézik. «Ha a történet — így szól Schulcz Ferencz építész — nem jegyezte volna föl, hogy Hunyadi János kora eszméit jóval meghaladott férfiú

A LOVAGTEREM VAJDA-HUNYADON.

(Dr. Czobor Béla fénykép-felvétele után rajzolta Cserna Károly.)

volt, eléggé bizonyítaná ezt maga ezen kövé vált eszméje, mely nagyszerűségében és pompájában majdnem páratlanul áll!»¹

Ezen várpalotában, épen a legjelentékenyebb építkezések idején, mikor azok körül francia, olasz és német építészek, szobrászok, festők sürgölődtek, — tölték Hunyadi László és Mátyás gyermekkoruk éveit.²

A leggondosabb nevelésben részesültek. Erre irányadó befolyást gyakorolt Zrednai Vitéz János, kit az atyához ifjúkori barátság kötelékei fűztek,³ azóta, hogy Zsigmond, Albert és Ulászló udvaránál a királyi cancellaria jegyzője, majd titkára gyanánt működött.

8. VITÉZ JÁNOS ALÁÍRÁSA.

A várnai csata után Hunyadi János az ország alsó részeinek főkapitányává rendeltetvén, sietett hatalmát arra használni, hogy barátját, ki ekkor váradi prépost volt, a megüresedett váradi püspöki székre emelje. Majd, mikor az ország kormányzója lett, a cancellári tisztre hívta meg őt, hogy tanácsával és tollával folytonosan élhessen; súlyt helyezvén arra, hogy a külső hatalmasságokhoz intézett hivatalos iratok a classicai irály tisztasága tekintetében kifogástalanok legyenek, s így az ország műveltségi állapotait előnyös világitásban mutassák be.

Természetszerűen gyermekei nevelésének fontos kérdéseiben szintén igénybe vette a tudós főpap utasításait. Ez

¹ Egyszersmind állítja, hogy a mostani várépület legrégebb részét Hunyadi János koránál előbbre vinni nem lehet. Közleménye a Századok 1869-ik évi folyamában. 429. l.

² Hogy Mátyás Erdélyben töltötte gyermekkorát, tudjuk Szilágyi Mihálynak 1458 január 24-ikén Erdély rendéhez intézett leveléből, melyben őket Má-

tyás megválasztatásáról értesítvén, így szól hozzájuk: «Vos... Matthiam in media vestri nasci, inter vestros lares educari, primamque juventutem agere vidistis.» TELEKI: x. 572. l.

³ BONFIN Mátyásról szólva, Vitézt «paternorum amicorum principem» nevezí. Dec. III. L. IX. L. e sorok írójának Vitéz János Élete cz. munkáját. (1878.

a bizalmas barát önzetlen buzgóságával, melyet az államférfiúnak a jövőendő tényezők jelentőségét felismerő éles látása élesztett, oda irányozá igyekezeit, hogy a kormányzó fiai méltó módon készíttessenek elő a rájuk várakozó hivatásra. Felhasználta minden alkalmat, mikor a Hunyadi-család körében tartózkodott, hogy a gyermekekben a tudomány iránti szeretetet, a nemes ambíciót és a jó ízlést fejleszse. Nevelőik és tanítóik megválasztására, tanulmányaik rendjének és folyamának intézésére gondja volt.*

Vitézt és Hunyadi közös barátság csatolta I. Ulászló lengyel környezetének egyik kiváló tagjához: Sanocki Gergely vieliczkaei plébánoshoz, kit a király gyóntatóul hívott meg maga mellé, és politikai ügyekben is bizalmas tanácsosul használt. Ezen kitüntetésre érdemessé tette őt sokoldalú tudományos képzettsége mellett jellemének függetlensége, melyet az 1444-ik évi hadjáratot megelőző tárgyalások alkalmával is igazolt. Mikor a szegedi táborban a török követek békeajánlatokkal jelentek meg, elfogadásukat határozottan ellenezte; de miután elfogadtattak, a békekötés felbontása ellen erőteljesen felszólalt. Majd, miután szavára most sem hallgattak, híven kísérte uralkodóját végső hadjáratában.

A várnai csatából szerencsésen megmenekült, és Magyarországba tért vissza. Ekkor Hunyadi János azt az ajánlatot tette neki, hogy fiai mellett a nevelői tisztet fogadja el. Nagyravágyásának hizelelgetett a gondolat, hogy elhunyt királyának lelki vezetője fogja gyermekei nevelését vezetni; de ettől eltekintve, Sanockit humanista műveltsége, két országban szerzett tapasztalatai és jellemének

* Így értem azt, a mit BONFIN (L. III. D. VIII. 358. l.) mond, hogy Vitéz Hunyadi János fiai mellett «moderator et magister» volt. Ugyanis Vitéz még Zsigmond életében, mielőtt Hunyadi

László harmadik évét elérte, a királyi cancelláriában volt alkalmazva és az udvart csak 1444-ben hagyta el. Nem foglaltathatott el tehát állandó nevelői állást Hunyadi házában.

fényoldalai kiválóan alkalmassá tették a nevelői hivatás betöltésére, a mire készséggel vállalkozott.*

A nagy korkülönbség miatt, mely növendékeit elválasztotta, kettős feladatot kellett megoldania. Míg a tizenkét éves Lászlónál a tanítás már előhaladott stadiumban állott, öt éves öccsét az ismeretek elemeibe kellett avatnia; de az utóbbira éppen ezért mélyrehatóbb befolyást gyakorolhatott. Az eredmény megfelelt a várakozásnak, melyet a jeles mester keltett.**

Ő vezette a gyermek Mátyást a classicai műveltség előcsarnokaiba; nemcsak a latin nyelvet sajátíttatta el vele, hanem elbeszéléseivel fölébresztette az el nem múló érdeklődést Róma hőseinek halhatatlan emlékezetű tettei és íróinak örökbecsű könyvei iránt.

Maga Hunyadi János is, mikor kormányzói és hadvezéri elfoglaltságában némi szünet állott be, részt vett fiainak tanulmányaiban. Hő vágya volt elsajátítani azt a műveltséget, melyet kora a fejedelmektől és hadvezérektől is megkövetelt; amint hogy Olaszországban nemcsak a Mediciek és Esték voltak az irodalom avatott ismerői és a művészet pártolói, hanem még a vakmerő condottierik, a Malatesták és Montefeltrék is könyvtárak alapításában, fényes paloták építésében találtak gyönyörűséget, udvari költők és történetírók által szerették megörökíttetni tetteiket.

Hunyadi János foglalkozni kezd a régi classicusokkal

* Sanocki életírója, az olasz BUONACCORSI Fülöp (Callimachus), ki később Sanockinak, mint lembergi érseknek házában tartózkodott, írja, hogy Hunyadi János «statuit curæ ac disciplinæ Gregorii filios suos Ladislaum et Matthiam committere, inter primas ipsorum felicitates ducens, quod ab illo viro erudiri contingeret, qui Regis vitam et mores temperare consuevisset. Ille negotium

propter amplitudinem Principis libenter suscepit». (Az életrajzot kiadta Wisniewski. Pomniki Historii Literaturi Polsky című gyűjteményes munkában. IV. 34—83. ll. Krakkó. 1837.)

** «Mira quidem dexteritate ac diligentia pueros ita erudiebat, ut tam de moribus quam de doctrina eorum jam tum optime operari posset.» (Az idézett életíratban.)

és kora irodalmának termékeivel. És habár tanulmányainak eredménye alig lehetett jelentékeny, az élelmes humanisták csakhamar fölkeresik dicsőítő leveleikkel. Így Poggio Bracciolini, a szent-szék nagyhírű titkára (1448), magasztalván hőstetteit, ezek leírására ajánlkozik; majd örömét fejezi ki a fölött, hogy munkáit a kormányzó olvassa, felszólítására megküldi néki újabb dolgozatait, és buzdítja, hogy folytassa tanulmányait, melyek — úgy mond — a hatalom birtokánál állandóbb dicsőséget biztosíthatnak!*

A humanismus szellemének uralomra jutását a Hunyadi-házban, bizonyára élénk örömmel üdvözölte Vitéz János. De egyúttal nem zárkozhatott el azon gondolat előtt, hogy Magyarország kormányzója gyermekeinek nevelésében nem szabad háttérbe szorúlni a nemzeti szempontnak. Ezért, néhány esztendő letelte után, azt javasolta Hunyadi Jánosnak, hogy magyar nevelőt alkalmazzon Mátyás mellé; míg Sanockit ő maga a váradi káptalanban kanonokká nevezte ki, és udvarába hívta meg, hol a tudósok körének fő dísze lett.**

Sanocki utódjának, a magyar nevelőnek, nevét nem jegyezték föl a történetírók; nem tartották fön­n az ekkorig napvilágra jutott egyéb emlékek. Így tehát nem iktathatjuk a haza körül érdemesült jelesek sorozatába, hol helyet igényelhetnek mindazok, kik a nagy király szellemének fejlesztése és irányozása tekintetében szolgálatokat tettek.

Egyébiránt mestereinek a sikert megkönnyítette a jeles

* Poggionak Hunyadi Jánoshoz írt két levelét kiadta Mai bíbornok. *Spicilegium Romanum*. x. 248—50. ll.

** Sanocki életrője úgy adja elő a dolgot, hogy Vitéz rég óhajtotta Sanockit Váradnak megnyerni. «Sed non prius id assequi potuit, quam Gubernatori

persvasisset, commodius filios erudiri posse per hominem propriæ lingvæ quam a peregrino . . . » De ezen indokolás valószínűtlen. Sanocki nem soká maradt Váradon. 1451-ben lembergi érsekké lett. 1479-ben bekövetkezett haláláig viselte e méltóságot.

tulajdonságok összhangja, mely a gyermekben, korát megelőző módon nyilvánult.

Könnyű felfogás és hű emlékezet az ismeretek minden ágának felkarolására képesítették. Kitartó szorgalom fokozta tehetségeinek értékét.

A nyelvek elsajátításában és gyakorlati használatában nagy könnyűséggel rendelkezett. Folyékonyan, választékos kifejezésekkel beszélt magyarul, németül, több szláv dialektusban, és latinul. Ezen utóbbi nyelvben már korán felajánlhatta az ő tolmácsi szolgálatait atyjának, mikor külföldieket kellett fogadnia.

Élénk phantasiájáról tanúskodott azon hatás, melyet a hősoket dicsőítő irodalmi művek gyakoroltak rá. Oly hatalmasan ragadták meg, hogy órákon át, ételről-italról megfeledkezve, el tudott merülni olvasásuk és hallgatásukba. Ilyenkor arczának váltakozó kifejezésével és taglejtéseivel elárulta, hogy a hősök szerepébe beleéli magát. De ez nem volt ártalmára ítélőtehetségének, mely annyira erős és biztos lett, hogy a szülők nem egyszer indulhattak gyermekök szava után.*

A lángelme nála azon legritkább alakjában jelentkezett, mely birtokosát az eszmék világának magas régióiban ott-honossá, és egyúttal a közélet gyakorlati problémáinak megoldására is alkalmassá teszi.

* Mindezen részleteket GALEOTTI följegyzései nyomán mondhatjuk

III.

ÁTYÁS ifjú évei, melyek a komoly tanulmányoknak voltak szentelve, nem folytak zavartalanul. Atyja pályájának válságos eseményei nem egyszer mélyen megrendítő hatást gyakoroltak egész családjára. Ilyen eset fordult elő 1448 őszén, amikor a törökök ellen vívott rigómezei ütközetben vereséget szenvedett, és hosszú bujdosás után Szendrőbe jutván, Brankovics György szerb fejedelem fogságába került. Csak súlyos föltételek árán nyerhette vissza szabadságát. Egyebek között idősebbik fiát, Lászlót, Szendrőre kellett hozatnia, és túsul hagyni, egyúttal eljegyezni a fejedelem egyik unokájával, Cillei Ulrik gróf leányával, Erzsébettel.* Ezen házassági frigy biztosítékot volt nyújtandó Brankovicsnak, hogy Hunyadi János a szenvedett sérelemért nem fog boszút állani; és hivatva volt véget vetni azon elkeseredett ellenségeskedésnek, mely a Frigyes császár pártján álló Cillei gróf és Hunyadi János kormányzó között fönnállott.

Azonban Brankovics és Cillei számításaikban csalódtak. Hunyadi János a kényszerrel kicsikart föltételek teljesítésére nem tartván magát kötelezettnek, seregeit csakhamar Szerbországba vezette, mire a fejedelem békeért esedezett és Lászlót szabadon bocsátotta.**

A házassági terv ekkor elejtetett. De már két évvel utóbb új alakban merült föl. Most Mátyás áldoztatott föl

* BONFIN az 1448-ban és 1451-ben történeteket összezavarván, úgy adja elő a dolgot, hogy Hunyadi Mátyás jegyeztetett el Cillei Erzsébettel. (L. III. D. VII. 342. l.) De V. Miklós pápának 1450

ápril 12-ikén kelt iratából kétségtelenül kitűnik, hogy László jegyeztetett el. (RAYNALD: Annales Ecclesiastici. XVIII. az 1450. évhez.)

** BONFIN. 342. l.

a politikai érdekek követeléseinek.* Az 1451-ik év nyarán Szendrőn tárgyalások folytak, az ország legelőkelőbb főurai és Vitéz János püspök közbenjárása mellett, oly célból, hogy Brankovics és Hunyadi között állandó béke létesíttessék. Ez sikerült. Augustus 7-ikén megkötötték a szerződés.

Főpontját a házasság képezte: Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet között. Megállapították, hogy a tíz éves menyasszony, két esztendő múltával a házasságra alkalmas kort elérvén, jegyesével egybe fog kelni, és ezután is anyja ó-hitű vallását követheti, ó-hitű papokat és udvari hölgyeket tarthat házában. A menyegző napját is kitűzték: 1453 december 6-ikára.**

Ezen házasság a Hunyadi-házra több tekintetben előnyösnek ígérkezett. Cillei Ulrik gróf, Stiria egyik legtekintélyesebb főura, Horvátországban is számos várat és uradalmat birt. Mivel pedig fiúgyermeké nem volt, remélteni lehetett, hogy az örökség tetemes része a leánygyermekre lesz szállítható. Még nagyobb értékkel bírtak Ulrik gróf családi összeköttetései: unokatestvére volt Garai László nádornak; veje Brankovics György szerb fejedelemnek; nagybátyja V. László királynak és testvéreinek, kik közül az egyik Kázmér lengyel királyljal, a másik Vilmos szász herczeggel élt házasságban.

9. CILLEI ULRIK ALÁÍRÁSA.

Az eljegyzésre következő esztendőben (1452) még növekedett Cillei állásának fontossága.

Frigyes császár kényszerítve látta magát arra, hogy a magyar, cseh és osztrák rendek erőteljes sürgetésének

* Valószínűleg azért, mert Hunyadi Lászlónak ekkor Garai László nádor leánya jelöltetett ki hitvesül.

** A Hunyadi János és Cillei Ulrik között létesült szerződés szövege TELEKINÉL. X. 305. l.

engedjen és kezeiből V. László királyt kibocsássa. Átadta őt nagybátyjának, Ulrik grófnak, ki ily módon a tizenhárom éves gyermek oldala mellett tényleg a gyám szerepét nyerte, és a főhatalmat kezeibe ragadta. Ezt nem mulasztotta el a Hunyadi-ház javára értékesíteni.

Hunyadi János, ki a kormányzói tisztról lemondott, az ország főkapitányává, a közjövödelmek kezelőjévé, és fia László — bár még csak huszadik évét töltötte be — Horvátország bánjává neveztetett ki. Czimere a hősi bátorság jelvényével, az oroszlán képével, gyarapítottatott. Dús adományokkal halmoztatott el; egyebek között a beszterczei örökös grófságot nyerte, melynek címét László és Mátyás is fölvtették, kik ezzel a főrendek, a nagyságos urak, sorába léptek.*

Így szerencsés előjelek között közeledett Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet egybekelésének határideje.

Hunyadi János és neje a magok és menyők családja helyzetének megfelelő módon, valóban fejedelmi fénynyel készültek megünnepelni a menyegzőt és felszerelni a fiatal házaspár lakóhelyét.

Megbízható udvari embereket küldöttek Velenczébe, mely kelet és nyugat ipara s művészete termékeinek világpiacza vala.

Azon korban mesés összeget, 8000 ducátot, szántak ékszerek, aranyos szövetek és egyéb fényűzési czikkek bevásárlására. És a megbizottak úgy találták, hogy küldöik igényeinek és izlésének kielégítésére azon összeg nem elegendő; az előírányzott költséget öt ezer ducáttal lépték túl, melynek erejéig a köztársaság kormánya vállalta el a jótállást a kereskedőknél.**

* Az 1453 január 30. és február 1-én kelt királyi adománylevelet TELEKINÉL. x. 347. és köv. lapok.

** A velencei senatusnak 1453 martius 20-kán kelt végzése, melyben Hu-

nyadi János kérésére, az illető kereskedőknél 5000 ducát erejéig jót áll, — a velencei állami levéltárban. (Deliberationi del Senato a Secreta. 1450—3. p. 189.)

Azonban alig hogy Magyarországra megjöttek a fényes árúczikkék, kitűnt, hogy azokra nincs többé szükség.

A barátság Hunyadi és Cillei között nem volt tartós. Ulrik gróf zarnoki önkénynevel gyakorolta a hatalmat; nem kímélte Hunyadit sem. Az ekképen keletkező surlódások felújították a nehezen leküzdött gyűlöletet, melyet Cilleinek lelkében készségesen tápláltak a régi magyar oligarchia sarjadékai: a Garaiak és Ujlakiak, kik a saját érdemeinek lépcsőin és a köznemesség vállain emelkedő Hunyadi Jánost dicsőségét és hatalmát irigyelték. Ezek, az 1453-ik év nyarán Cilleivel, mint «a király úr ügyeinek igazgatójával», szövetségre léptek, melynek éle egyenesen Hunyadi ellen irányult.*

Csakhogy két héttel később, az osztrák nemesség és a bécsi polgárság által támasztott lázadás Cilleit megbuktatta, az udvarból eltávolította.

Ekkor a gyermek király környezetében azon urak emelkedtek hatalomra, kik az udvari párttal szemben, a király jogára alatt álló nemzetek érdekeit és igényeit képviselték, a köznemesség és a polgári rend bizalmát bírták. Ezek: Hunyadi János és Vitéz János a magyarok részéről; Podjebrád György kormányzó és a Sternbergék a csehék, az Einzingerek az osztrákok részéről, szoros szövetséget kötöttek, hűséget fogadván a király iránt, kölcsönös támogatást biztosítván egymásnak.**

Hunyadi a legnagyobb súlyt arra fektette, hogy Podjebráddal való viszonya a tartósság és bensőség biztosítékait elnyerje. Az ő mély belátásával fölismerte a cseh főúr hatalmának és ambícióinak horderejét. Ezért vele az 1454-ik év elején külön confœderatiót kötött, melynek előnyeit fiaira, Lászlóra és Mátyásra, is kiterjesztette.

* Az 1453 szeptember 13-ikán Pozsonyban kiállított szövetség-oklevelet közzétette. CHMEL: Fontes rerum Austriacarum. II. 31. 1.

** Az 1453 october 27-ikén kelt okirat ugyanott.

«Mi — így nyilatkozik Podjebrád — igaz lélekkel és buzgó szívvel óhajtván és kívánván, nagyságos Hunyadi Jánossal, besztercei örökös gróffal teljes, állandó, örök barátságot és testvéri viszonyt kötni: ígérjük, hogy Hunyadi János úrnak és fiainak örök időkre erős szeretettel, szilárd hűséggel, barátsággal és testvéri érzéssel, fenséges László király urunk és tanácsosai előtt, mindennemű ellen-

*Georgius de Anflus et de podiebrad
Regni Bohemae gubernator*

IO. PODJEBRAD ALÁÍRÁSA.

ségeikkel szemben, jó és balszerencsében tanácscsal és segítséggel szolgálunk, őket minden erőnkkel támogatjuk; fenséges királyunk, valamint Hunyadi János úr és fiainak érdekeit, mint a magunk és fiaink érdekeit, előmozdítjuk . . . És sohasem engedjük, hogy János úr és fiainak személye és javai ellen bármiféle merénylet elkövetessék, sőt ilyennek elhárítására őszinte barátsággal és testvéri érzülettel közre fogunk működni!»*

Hunyadi János ugyanekkor Brankovics Györggyel is föntartani igyekezett a barátságos viszonyt, melyet külsőképen legalább, a Cilleivel támadott viszályok nem szakítottak meg. Az 1454-ik év nyarán, mikor a szultán Szerbországba tört és a fővárost ostrom alá vette, Hunyadi segítségül sietett, és a krussováczi ütközetben egy harmincz-ezernyi török sereget megsemmisítvén, Pírotig és Viddinig nyomult elő.

Amikor visszatértében diadalmasan Nándorfehérvárra bevonult, itt — a hagyomány szerint — fiát, Mátyást, ki ekkor már tizenötödik évéhez közeledett, ünnepélyesen lovaggá ütötte, azzal a karddal, melylyel egy századdal

* A Podjebrád, György által 1454 február 14-ikén kiállított oklevél eredeti példánya a müncheni állami levéltárban.

előbb Laszkfi András, Nagy Lajos kapitánya, a nápolyi hadjáratokban dicsőséges tetteket vitt véghez.*

A következő év tavaszán Hunyadi János ismét válságos helyzetbe jutott. Cillei Ulriknak sikerült útat találnia a király szívéhez. Visszatért az udvarhoz, — és a mint régi hatalmát visszanyerte, Garaival és Újlakival megújította szövetségét. Hogy Hunyadit egészen elszigeteljék, Podjebrádot is megnyerni igyekeztek, azzal hogy egyik fiának Ujlaki leányával eljegyzését vitték keresztül.

Erre megkezdették ismét az ármány aknamunkáját. Elhitették a királylyal, hogy Hunyadi a koronára vágyik, és ha másként nem sikerül, a törökök segítségével ejti hatalmába a trónt; sőt a királyt, ha Magyarországra megy, fegyverrel vagy méreggel láb alól elteszi. Ilyen fenyegetések nyomásával, rávették a királyt, hogy közügyek tárgyalásának ürügye alatt hívja őt Bécsbe, és a mint megjelenik, fogassa el és végeztesse ki; mert csak így ígérhet magának békés uralkodást.

Hunyadi, barátai által a veszedelemről értesítettván, erős csapat oltalma alatt indult útnak, és vonakodott Bécsbe bemenni. A tárgyalások folyamán, nyílt mezőn találkozott Cilleivel. Ez csekély számú kísérettel jött, Hunyadi ellenben módot talált csapatát a közelben elrejtteni. De az alkalmat nem használta föl a visszatorlásra.

«Tört vetettél nekem, — így szólott hozzá — és ime, magad estél a verembe, melyet nekem ástál. Gonosz tetteid jutalmául megölethetnélek. A tisztelet, melyet királyom irányában érezek, megmenti életedet. De óvakodjál még egyszer szemem elé kerülni!»**

Ez május havában történt. Azt kellett várni ilyen

* FESSLER: Geschichte der Ungern. IV. 804. I. TELEKI: II. 345. I.

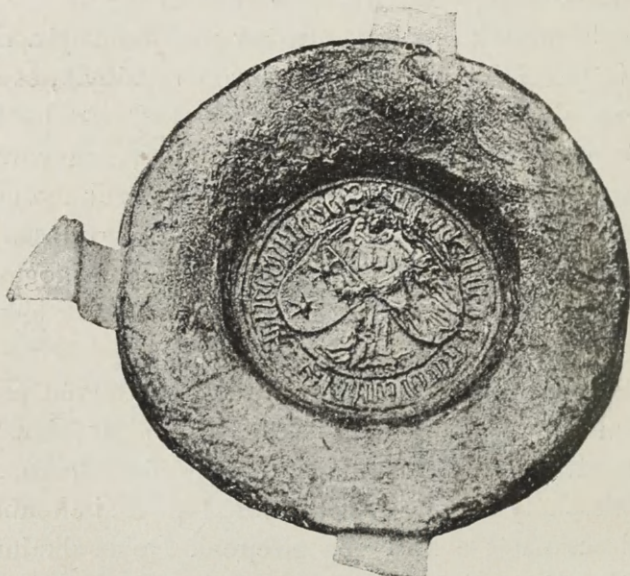
** Ezen ármányokról és jelenetekről a Frigyes császár udvaránál tartózkodó

AENEAS SYLVIUS munkáiban részletes elbeszéléseket közöl, melyek az író helyzetét tekintve, a hitelesség minden kettőbirják.

előzmények után, hogy az őrvény, mely a két ellenség között támadott, soha többé nem lesz áthidalható.

Azonban alig múlt el két hónap, már ismét mint szövetségesek, barátok, rokonok nyújtják egymásnak a kezét.

Hunyadi János, a törökök fenyegető magatartásával szemben, hogy zavartalanul szentelhesse erejét az orszag és a kereszténység oltalmának: kész volt feledni a múltat. Az 1455-ik év augustus első napján ünnepélyesen kibékült

II. CILLEI ULRIK PECSÉTJE.

Cilleivel. Az ezen alkalommal kiállított szövetségi okiratban fogadják, hogy egymást mindenben, mi kölcsönösen javokra és előmenetelökre szolgál, tettel és tanácssal támogatni, oltalmazni fogják.¹

Ugyanekkor újból felkaroltatott Hunyadi Mátyás és Cillei Erzsébet házasságának terve. Hunyadi János ez irányban önzetlenségének bizonyítékát adta, kinyilatkoztat-

¹ Kiadta CHMEL: Materialien. II. 82. 1.

ván, hogy a jegyajándék meghatározását egészen Ulrik grófra bízza, és e czímen sem ő, sem fia igényt támasztani nem fog.¹

A házasság ekkor az egyház áldásában részesült, de az egybekelés, tekintettel a házas felek fiatal korára, elhalasztott. Míg tehát Cillei Erzsébet azonnal férje családjához Hunyad várába költözött,² Mátyás a budai udvarnál maradt, hol a király tartotta vissza, benső kamarásai sorába nevezvén ki őt.³

A fejedelmi kegy külszíne alatt azon szándék lappangott, hogy az ifjú gróf tüzszul szolgáljon, és Ulrik grófnak a Hunyadiakkal szemben biztosítékot nyújtson; neje viszont a kezes szerepére volt hivatva a Hunyadiaknál.

Azonban a frigy, melynek létesülésében nem a szívek szava érvényesült, hanem a politika hét esztendei fáradozás után űlte diadalát, laza kötelekeivel rövid ideig csatolta egymáshoz a két hatalmas család sarjait.

Cillei Erzsébet alig hogy jövendő lakóhelyének fejedelmi fényét, a nyári pompában díszlő, erdőborította vidék szépségét, és új családja tisztult légkörét élvezni megkezdte: súlyos betegségbe esett.

Kelevények fejlődtek testén, s annyira megtámadták életerejét, hogy szeptember első napjaiban utolsó óráját vélte elérkezettnek környezete. Ekkor némi javulás állott be.⁴

¹ Az 1455 augusztus 1-én kiállított oklevelet közli CHMEL: Materialien. II. 83. l. A tárgyalásokat Hunyadi János Cillei grófnak megbízott embereivel folytatta, mert Cillei ekkor Bécsben és Pozsonyban tartózkodott. Azon állást, melyet a király és Cillei ez időtájt Hunyadi János irányában elfoglaltak, érdekesen világítja meg a brassói plébánosnak 1455 augusztus 10-én írt levele. Marienburg. Kleine Siebenbürgische Geschichte. (Pesth 1806.) 218—22.

² Hunyadi János és Erzsébet alább

idézendő leveleiből látjuk, hogy leányuknak, menyöknek nevezik Cillei Erzsébetet. A Cillei grófok családi krónikája pedig följegyezi, hogy Erzsébet a házasság consummálása előtt (vor dem Beylager) húnyt el.

³ BONFIN világosan írja (L. III. D. VIII. 349. l.), hogy ez Hunyadi és Cillei kibékülése idején történt.

⁴ Hunyadi János 1455 szeptember 8-án írja: «Filia nostra, videlicet neptis Domini Despoti habuit duas apostemas, ita ut ferme fuit transmigrata. Nunc Deo

De csakhamar sorvasztó lázak jelentkeztek. Ezek hatalmának megtörését, az ifjú élet megmentését, a kórágynál virrasztó férj és szülei nem várták sem az orvosi tudomány, sem az önfeláldozó ápolás erőfeszítéseitől. Reményeket már csak az Ég segítségébe, és Isten egyik szolgálójának csodatévő közbenjárásába helyezték.

Épen ezen (1455) esztendőnek tavaszán jött Magyarországra, keresztes hadjárat hirdetése végett, Capistránói János, szent-ferencz-rendű szerzetes, kit az általa Olasz-, Német-, Cseh- és Lengyelországban véghez vitt csodás tettek híre, lángbuzgalmának kisugárzó heve, a nyelvét nem értő közönséget is elragadó ékesszólása már életében a szent apostol dicsfényével környezett.

Hunyadi János türelmetlenül várta, hogy találkozhasék vele. Majus közepén értesülvén, hogy átlépte az ország határait, levelet intézett hozzá — valószínűleg Mátyás tollal; örömét fejezi ki jövele fölött; kéri, siessen mielőbb hozzá. «Atyaságodat — úgy mond — egész családommal együtt a legbuzgóbban és lángoló sóvárgással várom».*

És a daróczruhába öltözött kolduló barátot, amint Budára jött, hódoló tisztelettel fogadta, melynek nyilatkozásaiban neje és fiai vetélkedtek vele.

Különösen mély hatást gyakorolt János atya megjelenése Mátyásra, ki a rendkívüli egyéniségben az őskereszténység hagyományainak felélesztőjét, az ég küldöttét, természetfölötti hatalom letéteményesét szemlélte; amint hogy később elhúnyta után, imádságaival fordult hozzá, szabadelésését a börtönből, felmagasztalását a trónra az ő közbenjárásának tulajdonította.**

permittente aliquo qualiter convaluit». (HERMANN: Capistranus Triumphans. 508. l.)

* «Cum tota nostra familia ferventissime et ardentissime expectamus.» Hunyadinak 1455 majus 17-ikén Budán irt levele, a capistranoi szent-ferencz-

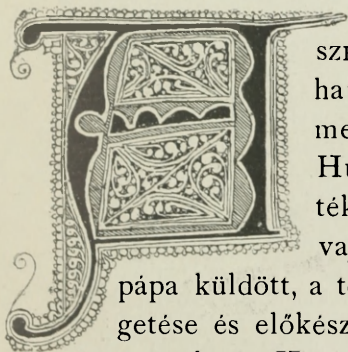
rendű zárdában. (Dr. Petkó Béla úr másolta le az ott őrzött iratokat, melyeket szíves előzékenységgel bocsátott e sorok írójának rendelkezésére.)

** Ujlaki Miklós 1460-ban írja: «Audivimus Regem coram multis Baronibus

Most tehát, mikor hitvese a halállal vívódott, szülei a szentéletű szerzeteshez fordultak. Imádságaiba ajánlották a beteget. Ismételten kérték, hogy személyesen jöjjön kórházhoz. Különösen az anyának leveleiben megható módon nyilatkozik egyrésről a kínos részvét, másrésről a rendületlen bizalom érzése. Azon meggyőződését fejezi ki, hogy János atya, habár halva és eltemetve találná menyét, képes lesz sírjából is életre támasztani.*

A buzgó imádságok nem hosszabbíthatták meg Cillei Erzsébet életét. Az ő kora kimúlása mindkét családjára súlyos vészt hozott, melynek elhárítására volt hivatva az ő házassága. De épen ezen vésznek következményei a trónra vezették azt, kit három hónapon át férjének nevezhetett.

IV.

SZERENCSÉTLLEN ifjú hölgy halálát csakhamar elfeledték a nagy események, melyek a következő (1456) év elején a Hunyadiak figyelmét egészen lekötötték. A királyi udvarnál megjelent Carvajal János bibornok, kit III. Calixtus

pápa küldött, a törökök ellen intézendő hadjárat sürgetése és előkészítése végett. Mindenekelőtt oda hatott, hogy Hunyadi Jánost megnyerje. Ez nem volt nehéz feladat. Mert a hős hadvezér mindig készen állott harczra kelni a kereszténység ellenségeivel.

et Nobilibus dixisse, ipsum fuisse liberum de carceribus et electum in Regem, emissio voto ad beatum ipsum Patrem». (KAPRINAI: I. 351. 1.) Ezen nyilatkozat hitelességéhez nem férhet kétség.

* Hunyadi János imént idézett sep-

tember 8-iki levelében kéri Capistrant, hogy mielőbb jöjjön Hunyadvárába. — September 14-én innen tudósítja Hunyadi Capistránt, hogy három nap múlva Brassó felé indul (Ezen levél is a capistránói zárdában őriztetik.) HERMANN «Capi-

Mikor tehát, ápril 7-dikén — a véghelyekről biztos tudósítás érkezett, hogy a szultán Nándorfehérvár megvívására nagy készüléteket tesz: fával, Lászlóval, azonnal az alvidékre sietett, hogy a fontos végvár oltalmáról gondoskodjék.*

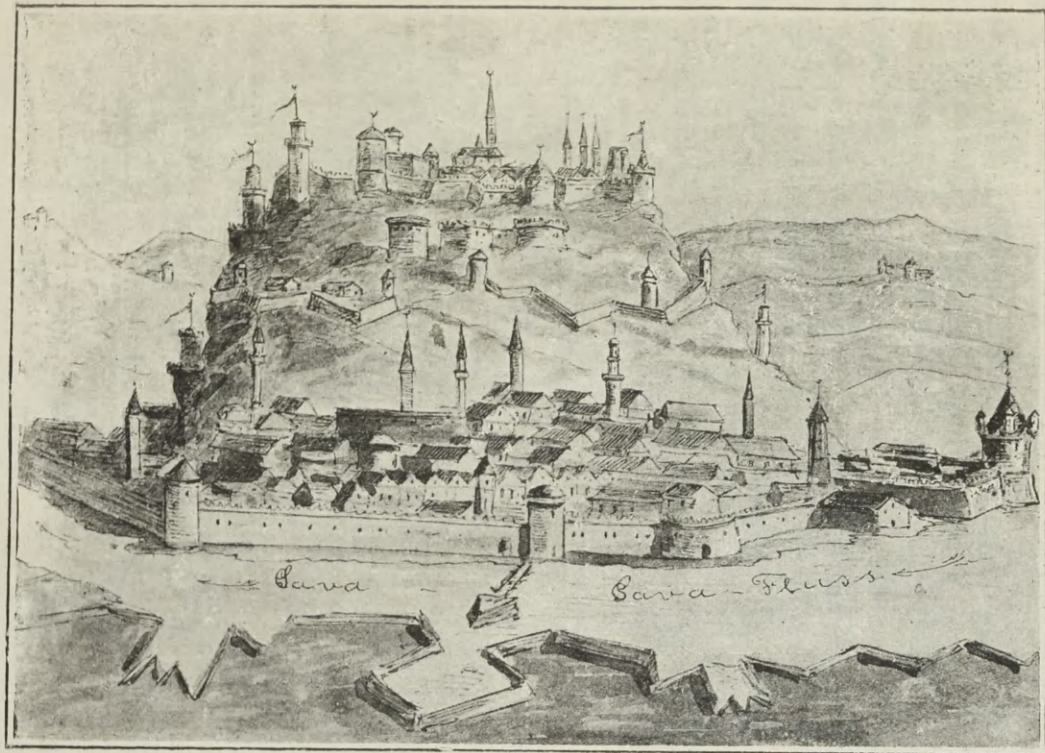
És míg ő, erejének végső megfeszítésével, fáradozott: Cillei Ulrik kárörömmel várta a bekövetkezendő mérkőzést, mely, nézete szerint, Hunyadira biztos kudarczot és romlást volt hozandó. Ezért a befolyása alatt álló király tétlenül szemlélte, mint fenyegeti országának egyik kapuját az ellenség; sőt épen a legválságosabb pillanatban Bécsbe tette át lakhelyét.

Mindez nem rendítette meg Hunyadi Jánosban a bizalmat vállalkozásának sikere iránt. És ezt a Gondvise-

stranus Triumphans» című munkájában írja, hogy Hunyadi Erzsébet «urgentissimis litteris multiplicatisque nuntiis» kérte Capistránt «ut in Hunyad se conferret, nurum, Comitiss Ciliæ filiam, speciosissimam adolescentulam a pestifera curaturus febris; in eo namque se spem habere affirmabat tantam, quod etsi nurus moreretur et terræ commendaretur, eam sibi posse et potuisse extumulo restituere vivam». (511. l.) A levél, melyben ezt Hunyadi Erzsébet írja, nem maradt ránk. De megőrizte a capistránói zárda 1455. október 2-ikán kelt következő levelét: «Jesus. Orationes in dulcissimo Jesu Christo domino nostro et in eius genitrice Maria virgine. Pater noster in Christo Jesu dilecte. Notificamus Vestre Paternitati, quod nurus noster adeo magnis detinetur infirmitatibus, ut nec potest vivere nec mori. Ideo petimus Vestram Paternitatem affectanter et diligenter, quatenus in Vestris devotis orationibus commendatis eam Deo, et oretis pro ea, ut Deus liberet eam ab infirmitate sua presenti, ut Deo plus possit servire. Et etiam cum aliis fratribus vestris faciatis orare pro ea. Valet in Domino Jesu Christo. Ex

Hunyad feria quinta proxima ante festum beati Demetrii martiris anno domini M. etc. LV. Eiusdem Vestre Paternitatis filia devota Elisabeth conthoralis magnifici Johannis de Hunyad.» HERMANN azt írja, hogy Capistrán nem mehetett Hunyadvárába, mert Budára hívatott a király és Hunyadi levelei által. Ez tévedés. A Budára hívó levelek korábban, az év tavaszán, és később a jövő év elején intéztettek hozzá. Capistrán az 1455-ik év szeptember és október havát Csanád és Lipppa vidékén töltötte. (Ez kitűnik a HERMANN által közölt levelekből. (510., 511. ll.) Október 30-ikán Karánsebesen volt. (PESTY: Szörénymegye. III. 70. l.) Azután a következő év január haváig Hunyadvára vidékén a görög szakadáshoz szító oláhok megtérítésén fáradozott, a miben Hunyadi János is hathatósan közreműködött. (Ez kitűnik a HERMANN által közölt levelekből. 512—7. ll.)

* Egy héttel előbb, 1456. mártius 31-ikén Cillei Ulrikkal megújította a szövetségi viszonyt, melyet úgy látszik, a felbomlás veszélye fenyegetett ismét, és a mely soha sem volt őszinte. Az oklevél CHMELNÉL: Materialien. II. 105. l.

12. NÁNDORFEHÉRVÁR. 1521. RÉZMETSZET UTÁN.

lés nem tagadta meg tőle. Nándorfehérvár fölszabadítása és az ostromló török sereg fölött kivívott diadal az ő dicső pályájának legméltóbb zárkövét képezi.

Ezalatt Mátyás a királyi udvarnál, atyja ellenségeinek körében,¹ szorongó lélekkel várta a harcterről érkező tudósításokat. Majd mikor a csodálatos események felől értesült;² csak rövid ideig engedheté át magát a boldogító érzésnek, mely lelkét eltölté, mikor atyja a kereszténység megmentője gyanánt ünnepeletetett. Néhány nap múlva kórágéhoz kellett sietnie Zimonyba, hogy ott hőshöz és szenthez méltó halálának tanúja legyen. (1456 augusztus 11.)

Gyulafehérvárról, hol a székesegyház sírboltja fogadta be az ő tetemeit, az özvegy Hunyadi Jánosné, ifjabb fiával Mátyással, Temesvárra vonúlt,³ hol a fejedelmi értékű örökség ügyeinek rendezésével kellett foglalkozniok; László pedig, nagybátyjával Szilágyi Mihálylyal, Belgrádba ment, hogy atyja missióját folytassa.

A súlyos csapás által okozott fájdalomhoz csakhamar mély elkeseredés és kínos aggodalom csatlakozék, melyet házuk ellenségeinek magaviselete idézett föl.

Mert ezekben az irigységet és gyűlöletet a legmagasabb fokra emelte a nándorfehérvári hadjárat meglepő sikere, és az ünneplés, melynek a Hunyadi-név a hazában és külföldön, a fejedelmi udvaroknál és a néptömegek között tárgya lett. Leginkább nyugtalaníthatta őket III. Calixtus pápa eljárása. Míg ugyanis Hunyadi Jánost egy színvonatra helyezte Mózzessel, a Makkabeusokkal és Nagy-Károlylyal; nem mulasztotta el V. László és környezetének mulasztásait megrovásban részesíteni. És magyaror-

¹ Hogy Bécsbe is kísérte a királyt, kitűnik egy 1456 augusztus 2-án kelt bécsi levélből. (A bécsi udvari könyvtár 4498 számú codexében.)

² Hunyadi Jánosnak fiához írt levelére utal az imént idézett levél.

³ Ezen vár és uradalom néhány hónap előtt jutott zálogcímen Hunyadi János birtokába.

szági legatusa Carvajal bíbornok, ki azon félesztendő alatt, míg a dicsőült hőssel együtt működhetett, benső ragaszkodás kötelékeivel fűződött hozzá, és ezt családjára is átruházta, — erőteljes, talán kíméletlen módon tolmácsolta és hozta nyilvánosságra az egyház fejének nézeteit és érzületeit.*

Mások részéről is, a Hunyadi János halála által gerjesztett részvét hatása alatt, fiai irányában a rokonszenv és reményt keltő várakozás oly feltűnő módon nyilatkozott, hogy mindezt a tizenhat éves király előtt könnyen lehetett fenyegetés és sértés színében tüntetni föl. V. László azon hitben, hogy veszélyes ellenségeket kell látnia a Hunyadiakban, az ország főkapitányának tisztére, Hunyadi János utódjává, nem fiát, hanem vetélytársát, Cillei Ulrik grófot nevezte ki.

Hunyadi László tudomást nyert mindenről, ami az udvarnál történt. Mikor tehát a király által az october közepén Futakon tartandó országgyűlésre meghivatott,

13. HUNYADI LÁSZLÓ ALÁÍRÁSA. 1453.

megfelelő biztosító okiratokat állíttatott ki a maga és testvére részére. Ekkor azután nem habozott megjelenni a király előtt, kit minden módon megnyugtatni igyekezett; és kötelezte magát, hogy a kezei között levő királyi várakat mind át fogja szolgáztatni.**

Azonban amint Nándorfehérvárra sietett, hogy átadására

* L. e. sorok írójának «Carvajal bíbornok magyarországi követségei» czímű akadémiai értekezését.

** Ezeket László királynak 1457. mártius 21-iki okleveléből tudjuk. TELEKI: x. 549. l.

a készüléket megtegye, szerencsés véletlen kezeibe juttatá Cillei Ulrik levelét, melyben ipját, Brankovics Györgyöt, azzal biztatja, cinikus tréfába burkoltan, hogy a Hunyadi testvérek napjai meg vannak számlálva.*

November 8-ikán érkezett a király Nándorfehérvárra. A következő nap reggelén Hunyadi László magához kérette Cilleit. Szemére vetette cselszövényeit, felmutatta a bizonyítékokat. A heves szóváltást a fegyverek összecsa-

14. RÉSZLET A BELGRÁDI VÁRBÓL: CILLEI-KAPÚ.

pása követte. Véres tusa után a király nagybátyja holtan rogyott össze (1456 november 9.)**

Hunyadi László és barátai ekkor azon voltak, hogy a királyt megnyugtassák; biztosították ragaszkodásuk őszin-

* BONFIN szerint a levél tartalma ez volt: «Ubi cum Rege Albam applicuerit, se duos propedem globulos esse misurum, quibus optime sibi ludere licebit. In his amborum filiorum Corvini capita pollicebatur». (D. III. L. VIII. 357. l.)

** Ezen véres esemény történetéhez új

adalékokat közölt PALACKY, a Fontes rerum Austriacorum xx. kötetében. — Nicolaus Liscius kir. titkárnak 1456 november 21-ikén AENEAS SYLVIUS-hoz intézett kimerítő tudósítása (mely a bolognai egyetem egyik codexében van meg) még nincs kiadva.

tesége felől, és felvilágosították, hogy valódi ellensége Cillei Ulrik volt, ki gyűlöletessé tette az ő személyét és kormányát.

V. László, ki a színlelés mesterségét korán sajátította el és magas tökélyre vitte, mindent megtett, hogy a Hunyadi-pártot megnyerje. Lászlót az ország főkapitányává, Szilágyi Mihályt Nándorfehérvár parancsnokává nevezte ki.¹ 15. V. LÁSZLÓ ALÁ-IRÁSA. 1456.

Egyúttal arra határozta el magát, hogy Belgrádból Budára térvén vissza, néhány napot a Hunyadiak temesvári kastélyában fog tölteni.

Amint, november utolsó napjainak egyikén, közeledéséről hirt vett Hunyadi Jánosné, fiával Mátyással eleje sietett, hogy hódolattal üdvözlje fejedelmi vendégét. A találkozás megható jelenetté fejlődött. A király a gyászruhába öltözötteket nyájasan figyelmeztette, hogy nem illik gyászolniok a hőst, ki dicső érdemei jutalmát ment elvenni az égbe. Bíbor öltönyökkel ajándékozta meg őket, és felhívta, hogy vele együtt vidáman töltsék a következő napokat.

Óhajtását teljesítették. A temesvári palota vig lakomák, zajos táncmultságok színhelye lett.²

A király, végkép eloszlatandó minden aggodalmat és kétséget, az oltári szentség színe előtt letett esküvel és okíratban biztosította a két Hunyadiat, hogy Cillei haláláért nem fognak felelősségre vonatni; egyúttal ünnepélyes módon testvéreivé fogadta őket.³

A Hunyadiak, mialatt a király körükben időzött, szük-

¹ Hunyadi László az ország főkapitányának címezi magát 1456 november 21-ikén, Szilágyi november 30-ikán viseli a nándorfehérvári kapitány címét. TELEKI: X. 533. I. KATONA: XIII. 1135. I.

² BONFIN és THURÓCZI elbeszéléseinek hitelességét megállapítja az, hogy AENEAS

SYLVIUS, ki épen ez időben írta történeti műveit, és a pápai követ tudósításaiból merített, teljesen megegyez azokkal. (Historia Bohemiae. LXVII. fejezet.)

³ THURÓCZI elbeszélése. A menedéklevél kiállításáról maga a király is említést tesz. 1457 martius 21-iki okíratában.

ségesnek látták, hogy családok barátai és hívei irányában szolgálataikért halájukat bebizonyítsák. Többeknek közülök — mint Szilágyi Mihálynak és Lábatlani Jánosnak — jószágokat adományoztak; az előbbire a temesi gróf méltóságát is átruházták.*

V. László Temesvárról Szegedre és innen Budára ment, hová Hunyadi László is kísérte.

Itt nagy változás állott be a király magaviseletében. Ismét a Hunyadiak ellenségeinek befolyása alá jutott. És ezek Cillei halálát úgy tüntették föl, mint előre tervezett gonosz merényletet, melynek rugóját azon szándék képezte, hogy a trón leghatalmasabb és legmegbízhatóbb támasza ledöntetvén, a király megrontására czélzó tervek legfőbb akadálya elháríttassék.

Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Pálóczi országbiró, Lindvai Bánfi Pál főudvarmester, Buzlai László főpohárnok, Szomszédvári Czernin Hennig főlovászmester, Rozgonyi János, Osvát és Rajnald voltak ezen udvari párt legelőkelőbb tagjai, kik néhány osztrák főúrnban és a cseh Brandeisi Giskra János, sárosi főispánban szövetségeseket találtak.**

Hunyadi Lászlónak sejtelve sem volt arról, a mi ellene készült. Gyanútlanul időzött az udvarnál, buzgón vett részt az országos tanács üléseiben, és a hadi készülétekben. Ugyanis február végén fenyegető hírek érkeztek kelet felől. Szent György napjára országgyűlés hívatott össze, és közfelkelés rendeltetett el.

Ekkor a király Hunyadi László előtt, ki bandérium-

* Az 1456 november 28- és 30-ikán kelt adománylevelek Pesty Frigyes kéziratgyűjteményében. Ugyanott Szilágyinak 1457 majus 30-iki oklevele, melyben temesi grófnak czímezi magát.

** V. László király három íratban maga nevezi meg azokat, kiknek tanácsára és közreműködésével a Hunyadiak

elleni merényletet végrehajtotta. Az első 1457 martius 14-ikén Boroszló városához intézett levele (PALACKY: Fontes. xx. 108. l.); a másik martius 15-ikén a Rosenbergekekhez írt levele (PALACKY: Geschichte Böhmens. iv. A. 406. l.); a harmadik martius 21-ikén kelt oklevele. TELEKI: x. 549. l.

jának fölszerelése végett távozni készült, azt az óhaját fejezte ki, hogy Mátyás ismét az udvarhoz jöjjön. László bizalmatlanság nélkül fogadta e meghívást, melyben a jóakarát nyilatkozatát látta. Felszólítást intézett öccséhez, hogy mielőbb jelenjék meg Budán.

De az anya, kinek lelkében balsejtelmek támadtak, ellenezte fia távozását. Emlékeztette atyjának intésére, hogy ketten egy időben soha se tartózkodjanak az udvarnál. Bevárandónak vélte László távozását.

Mátyás bátor lelke nem ismerte a félelmet. Kötelességének tekintette, hogy bátyja, a családfő, rendelkezésének habozás nélkül engedelmessé válik. Martius elején Budára érkezett.¹

László ezalatt a királytól azt a megbízást kapta, hogy a cseh rablókat, kik a nádor egyik várát ostromolták, békés elvonulásra készítse. Négy napi távolléte után ismét visszaérkezett.²

Ezen időpontot, mikor mind a két testvér az udvarnál volt, használták föl ellenségeik, a rég ápolt terv végrehajtására. Elhitették a királylyal, hogy azok, kik Cilleit meggyilkolták, most az ő életére törnek, és bizonyára végre is hajtják a merényletet, ha csak az összeesküvés fejét rögtön le nem tartóztatják.³

A király mindent elhitt. Mindenre kész volt. Beleegye-

¹ Thomasi, velencei követ, 1457 martius 7-ikén Budáról írt jelentésében említi, hogy Mátyás megérkezett. (A milánói állami levéltárban.) A királyi meghívás és az anya aggodalmai felől BONFIN szól.

² Thomasi 1457 martius 10- és 15-iki jelentései Milánóban.

³ A király 1457 martius 14-ikén Boroszló városához intézett levelében csak általánosságban mondja, hogy «fontos okok miatt» fogatta el a Hunyadiakat és barátait. (PALACKY: Fontes. xx. 108. l.) Martius 15-én a Rosenbergekhez inté-

zett levélben az elfogatások okául Cillei meggyilkoltatását mondja. (PALACKY: Geschichte Böhmens. IV. A. 406. lap.) Giskra martius 17-ikén Boroszló városához intézett levelében is ugyan ilyen módon nyilatkozik. De egyszersmind elmondja, hogy ha az elfogatásokat csak egy óráig is halasztják, a királyt és híveit megölték volna. (PALACKY: Fontes. xx. 108. l.) A király 1457 martius 21-iki és több más későbbi okírataiban a Hunyadi-testvéreket, mint a király és a nádor élete ellen irányzott összeesküvés szervezőit állítja elő.

zését adta, hogy azok, kik ellen a súlyos vádak emeltettek, elfogattassanak.

Martius 12-ikén megérkezett Giskra, cseh hadakkal, melyekre föltétlenül számolni lehetett. Ujlaki Miklós útban volt bandériumával a főváros felé. Ezt már nem várták be. Sietni kellett.

Martius 14-én, a délutáni órákban, az udvari párt tagjai a király körül gyülekeztek. A két Hunyadi meghívott a palotába. Mikor itt megjelentek, parancs adatott ki letartóztatásukra. Egyidejűleg bezárattak a vár kapui, és felhúzták a felvonó hidak.

Ezen intézkedések nagy feltűnést keltettek. Azonnal híre ment, hogy a palota merényletnek színhelye lett. A budai templomokban félre verték a harangokat, minek hallatára Hunyadi Lászlónak Pesten táborozó fegyveresei, számszerint ezerkétszázan, a Duna-partra siettek, hogy átkeljenek Budára; de már előbb az összes hajókat, az udvar rendeletére, a túlsó partra szállították át.

Ezalatt a Hunyadiak börtönbe hurczoltatták. Sorsukban osztoztak legelőkelőbb barátaik és híveik: Vitéz János püspök, Bodó Gáspár, Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén, a nürnbergi származású dúsgazdag Modrár Pál, az osztrák Fronacher Eustách és mások.*

Az általános megdöbbenés közepett, a pápai követ fölsírmervén a vészteljes következményeket, melyeket a történtek magok után vonhatnak, és a Hunyadiak iránti rokonszenv által is indíttatván, rögtön futárt küldött Rómába, és a pápa közbenjárását kérte. Ugyanis attól

* A király még az napértesítette Krems, Stein és Boroszló városokat, másnap pedig a Rosenberg testvéreket a történt elfogatásokról. TELEKI: X. 545. l. PAL-LACKY: Geschichte. IV. A. 406. l. Fontes. XX. 108. l. — Az egykorú «Hofmár von Ungern» (BIRK: Quellen. 253. l.) ezen eseményekről sok részletet tartal-

maz; de ezek kevés kivétellel a belső valószínűséget nélkülözik, és kósza hírek forrásából meritvék. Ezekhez tartozik az, hogy Hunyadi László a történtekért a felelősséget Mátyásra akarta hárítani; hogy ajánlatot tett a karthauzi szerzetbe lépni, csak életét kíméljék, stb.

tarthatott, hogy épen a benső viszony miatt, melyben a Hunyadiakhoz áll, az ő saját szavának nem lesz elég nyomatéka; és bizonyára azt remélte, hogy a foglyok ellen indítandó bírói eljárás hosszú időt fog igénybe venni.¹

Azonban a gyűlölet nem késett a merénylet végrehajtásával.

Azok, kik ezt tervezték, az igazságszolgáltatás színét akarván eljárásuknak kölcsönözni, ítélőszékké alakultak, habár a törvényes igazságszolgáltatás minden követelését mellőzték. Anélkül, hogy a vádlottaknak a védelemre alkalmat nyújtottak volna, bebizonyítottak fogadták el a vádat: hogy Hunyadi László és Mátyás «a trón elnyerésének vágya által indíttatva, az atyjuk lelkében megfogamzott tervet megérelve, a király és tanácsosai életére törtek»; minélfogva őket és társaikat a felségsértés bűnében elmarasztalván, fő- és jószágvesztésre ítélték.²

Az ifjú király a tömeges kivégezések iszonyától visszaborzadt. De Hunyadi Lászlónak, kiben vetélytársát és az összeesküvés vezérét látta, lefejezéséhez jóváhagyását adta.

Martius 16-ikán, harmad napra elfogatása után, a kereszténység dicsőült hőséneke nagy reményekre jogosító daliás fia, hóhér pallosa alatt végezte életét.

A hazafiak zokogva állották körül a vérpadot; de a rémület hatása elnémított minden ajkat.

Csak egy igénytelen barát merészelt, a rákövetkező vasárnapon, az óbudai templom szószékéről hangos kifejezést adni a közérzésnek. Erőtéljes szavakkal hirdette, hogy az ártatlanul ontott vér boszúért kiált az égbe!³

¹ Minthogy a pápa már 27 nappal az elfogatások után ezek tárgyában (1457. ápril 10-ikén) levelet intéz Carvajalhoz, ennek szükségkép haladék nélkül (a kivégzés előtt, melyről ezen levél nem tesz említést) kellett a futárt útnak bocsátania.

² Hogy bírói ítélet mondatott ki, és

pedig úgy László, mint Mátyás fölött — kétségtelemmé teszi a többször idézett, martius 21-iki királyi okírat, és az ápril 28-iki királyi adománylevelét, mely a Hunyadiak jószágainak elkobzásáról szól. Történelmi Tár. 1888. évf. 80. l.

³ Pozsony város követének 1457. mártius 22-én Budáról küldött jelentése.

A pápai legatus pedig az életben maradt foglyok érdekében emelt szót. Egyházi átokkal fenyegetvén a királyt, kieszközölte, hogy Vitéz János az esztergomi érseknek adatott át, és ügye egyházi törvényszék ítéletére bízott; Mátyásról pedig a súlyos bilincsek levétettek.*

De mindezzel természetesen nem lehetett elhárítani a véres tett következményeit, a nemzeti felháborodás kitörését.

Hunyadi Jánosné, mikor híret vette, hogy egyik fia gonosztevő gyanánt, bakó keze alatt húnyt el és a másik örökös fogságra van kárhozthatva; mikor tudomást nyert arról is, hogy a történetek igazolása végett nagynevű férje emlékezte ellen meggyalázó vádak emeltetnek:** szívét hármassal fájdalom töre járta át. És fölbredt lelkében a leküzdhetetlen vágy, hogy boszút álljon a gonosz tettek elkövetőin, és vérrel mossa le a szégyen foltjait fénylő nevérol.

Nem csekélyebb mértékben volt felháborodva testvére, Szilágyi Mihály, ki Belgrádból Temesvárra sietett, hogy szolgálatait felajánlja. Majd sűrűn sereglettek oda a Hunyadi-ház barátai és hívei, rendelkezésre bocsátva fegyveröket.

A részvét és boszúvágy lángját hathatósan élesztette azon gondolat, hogy hazájoknak szolgálatot tesznek, irtó háborút indítván azok ellen, kik önző céljaiknak készek mindent feláldozni: a nemzet leghívebb fiait, a törvényt és a királyi tekintélyt.

Hunyadi Lászlónak Budáról visszatért dandára és a család kezei között levő várak őrsége tekintélyes haderőt képezett. Gyarapítására Szilágyi Erzsébet késznek nyilat-

* Thomasi, velencei követ, 1457 martius 15- és april 7-iki jelentései. — THURÓCZI följegyzése szerint, Mátyás a vár egy szűk házában, melynek ablakai az alsó hővizekre néztek, őriztetett.

** Az 1457 martius 21-iki királyi irat tanúskodik erről.

kozott kiüríteni egész kincstárát. Cseh- és Lengyelországban megindította a zsoldosok toborzását. Majd sikerült egységre lépnie a Szentmiklósi Pongráczokkal, a felvidék harczias főuraival.¹

A király környezetében ezen fegyverkezés híre nagy aggodalmakat keltett. Követek küldettek Temesvárra, egyezkedési ajánlatokkal. De a kísérlet eredménytelen maradt.²

Csakhamar jelentkezni kezdettek a polgárháború iszonyai. A Hunyadiak csapatai pusztítva jártak végig a király híveinek birtokain. Egyebek között a Brankovicsok becsei várát ostrommal vívták meg, az őrséget kapitányostúl felkoncizták. Országszerte rémület uralkodott.³

A király nem érezte magát biztosságban. Majus vége felé Bécsbe tette át udvarát, hová Mátyást is magával vitte.⁴

Hunyadi János özvegye, amint egyetlen fiát az ország határain túl tudta, fokozott aggodalommal telt el sorsa iránt. Az anyai szív szeretete diadalmaskodott az ellenségei iránt érezett gyűlölete fölött. Most tehát, mikor Pálóczi László országbíró újabb békeajánlatokat hozott, nem utasította vissza, sőt nagy áldozatokra is kész volt, csakhogy Mátyás szabadon bocsátását kieszközölje.⁵

Kötelezte magát, hogy a kezei között levő királyi várakat kiszolgáltatja, és még nagy részben azokat is, melyeket férje I. Ulászlótól és V. Lászlótól adományúl nyert. Visszont az országbíró ígérte, hogy Mátyást Bécsből Ujlaki Miklós által azonnal Esztergomba fogja hozatni, hol egyelőre mint kezes a primás és Ujlaki felügyelete alatt tar-

¹ Az 1457 april 14-ikén Temesvártt kötött egyezés oklevele KAPRINAINÁL, I. 197. l.

² Thomasi 1457 april 20-iki jelentése.

³ Thomasi imént idézett jelentése. Egy későbbi juniusi jelentésében említi «Regnum ex majori sua parte desolatum».

⁴ Thomasi junius 13-iki jelentése.

⁵ A paviai bíbornok-püspök 1457 junius 24-ikén Rómából írt levelében említi már Pálóczi küldetését; miből következtethetjük, hogy ennek legalább négy héttel azelőtt kellett megtörténnie.

tatik, míg a királyi várak átadatnak; ekkor azután, a többi foglyokkal együtt, szabadon bocsáttatik, és a király által közbocsánat hirdettetik.¹

Azonban a békekötés föltételei nem fogatosítottak. Valószínűleg azért, mert Szilágyi Mihály hozzájárulását megtagadta.

Mátyás nem hozatott Esztergomba. Bécsben maradt.

Erős szellemek kiváltsága, hogy a súlyos csapások meg nem törik és le nem sújtják; inkább megedzik és magasabb színvonalra emelik.

Mátyás életében, két esztendő óta, szakadatlan lánczolatban fűződött egymáshoz a megrendítő események hosszú sorozata. Neje és atyja váratlan halálára következett csakhamar: ipjának megöletése és testvérének kivégeztetése, az ő fogsága és a kiszabadításáért megindított háború.

A csalódások és szenvedések izzó tüzében, melyet pokoli indulatok szele látszott szítani, lelkének ereje megaczélosodott. A vele született bátorsághoz azon magas fokú önérzet járult, mely a megaláztatás óráiban a kihívó dacz alakját ölti fel.

Bécsi fogságának idején, őrei méltatlan gúnynyal súlyosbították szomorú sorsát. «Magyarok királyának» csúfolták. Egy izben kitört és jellemző szóban nyilatkozott elfojtott haragja. «Várjatok — úgy mond — majd még a ti királyotok is lesznek!»²

Ezalatt Magyarországon ismét kigyúlt a polgárháború lángja.³

A magyar alföld egészen a Hunyadiakat uralta. Erdély-

¹ A békekötés föltételeit tartalmazó dátum nélküli tudósítás KAPRINAINÁL. I. 208. l. Hogy a békekötés csakugyan létrejött, tudjuk Thomasi junius 13-iki jelentéséből, és Bakos Pálnak, a Hunyadiak kapitányának, Talafuz királyi kapitánynyal kötött egyezségéből. (Hazai Okmánytár. VII. 476. l.)

² A raguzai emlékezés is kiemeli ezt.

³ Erre utal a Hunyadiak és Pongráczok között július 20-ikán megújított szövetség okirata, és V. László augusztus 16-iki rendelete. KAPRINAI: I. 119., 120. ll.

ben is, hol Hunyadi János emléke iránt élénk vala a kegyelet érzése, a magyar nemesség és a székelyek, valamint Kolozsvár polgárai lelkesedéssel csatlakoztak a körükbe érkező Szilágyihoz.*

De a szászok ellenszegültek. A beszterczeiek örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy grófjaik uralmától szabaduljanak. Szilágyit, ki Mátyás nevében a várost és vidéke területét át akarta venni, falaik alól elűzték.

Erre Szilágyi csakhamar nagyobb haderő élén jelent meg. A várost ostrommal megvívta, és kegyetlen boszút állott. A polgárok közül többeket lefejeztetett, másoknak szeméit tolatta ki, karjaikat vágatta le.

Majd Szeben városa ellen fordult, melyet szintén meg akart fenyíteni; részint azért, mert a beszterczeieket segítségben részesítette; részint azért, mert ez időtájt Hangácsi Albert egri prépostot és királyi alcancellárt, ki V. László által újabb békeajánlatokkal Hunyadi Erzsébethez küldetett volt, és ennek egyik udvari embere kíséretében Szilágyit a szász földön kereste föl, a szebeniek hadai megtámadták, fogságba ejtették, a Hunyadi Erzsébet udvari emberét pedig több szolgálával együtt, megölték.

Azonban Szeben városa soká daczolt az ostromlókkal.**

Ekkor Szilágyi Mihály figyelmét más irányba terelte egy megrendítő esemény.

* Erről tanúskodnak Mátyás királynak 1458 június 8. és december 16-ikán kelt oklevelei. (Amaz TELEKINÉL. x. 590. l. Ez az országos levéltárban.)

** Szilágyi erdélyi expedíciójáról röviden szól THURÓCZI. Tüzetesebben AENEAS SYLVIUS «De Europa» című munkája I. fejezetében. Téved TELEKI (III. 98. l.), mikor ezen eseményeket egy évvel későbbre, 1458 nyári hónapjaira teszi. Mert AENEAS SYLVIUS nevezett munkáját 1458 első felében, pápává választása előtt, írta meg, abba tehát 1458 második felében történt eseményeket nem

vehetett föl. Továbbá 1458 második felét Szilágyi az alvidéken töltötte, a törökök elleni actióval elfoglalva. Ellenben, hogy Szilágyi 1457 őszét Erdélyben töltötte, hirdeti november 21-ikén Segesvárt kelt oklevele; és a Hangácsi-ügyről tüzetesen szóló (1459 october 11-iki) pápai írat, mely vizsgálatot rendel el. (THEINER. II. 341.) Végre, hogy az erdélyi zavarok Mátyás trónraléptét megelőzték, kétségtelenné teszi az ő 1458-ik évi amnistia-okírata. EDER. Observationes Criticae. 134. Ezen erdélyi táborozásra világot vetnek V. László 1457 october 21-én

V. László, ki september végén Prágába ment, hogy ott jegyesét, a francia hercegkisasszonyt, bevárja, és menyegzőjét fényesen megülje: rövid ideig tartó rosszullét után, november 23-ikán, váratlanul kimúlt.

Ugyanazon napon érkezett Prágába a fogoly Mátyás, kit Bécsből a maga udvarához hozatott a király.*

De e helyett most már Hunyadi János barátja és szövetségese, Podjebrád György kormányzó, fogadta őt.

Megilletődve szoríthattak kezét az ifjú uralkodó ravatalánál, kinek koronáin osztozandók voltak!

V.

NÉPEK lelkében forrongó új eszmék és vágyak, mikor a fejlődés természetes folyamatában megérlelődtek, ellenállhatatlan hatalommal érvényesítik létjogukat; az erőszakos kezek, melyek útjokba akadályokat gördítenek, diadalukat siettetik. Így a budai vérpad, mely arra volt hivatva, hogy a Hunyadi-ház és a hozzá csatlakozó nemzeti aspiratiók ravatalát képezze: a visszaállított nemzeti királyságnak talapzatává lett.

Másfél század múlt el azóta, hogy a magyar uralkodó-ház utolsó koronás sarja sirba szállott. Ettől kezdve idegen dinasztiaiak tagjai foglalták el Szent-István trónját. Kettőnek emlékezetét áldás környezte. Lajost nagynak nevezte el nemzetének hálája. De utódai nem voltak

Brassó városához és Rozgonyi Osvátnak 1457 december 9-én a királyhoz intézett iratai. Székely Oklevéltár. I. 174—5.

* Arra nézve, mikor került Mátyás Prágába, eltérő a történeti források előadása. Leghitelesebb minden tekintetben

AENEAS SYLVIUS egykorú feljegyzése. (Historia Bohemiae. LXXI. fejt.), melylyel megegyez a Magyarországon működő pápai követnek öt évvel később, 1462-ben készült emlékirata. (KOVACHICH Scriptores II. 22.)

képesek az országot sem belviszályok zaklatásaitól, sem külső ellenség támadásaitól megóvni.

V. László Magyarországon kívül Csehország és Ausztria fölött is uralkodott, a német császárnak öccse volt, a lengyel királyljal sógorsági viszonyban állott. És mindezen nagy összeköttetésekől a magyar nemzetre nem háramlott haszon; ellenkezőleg az idegen gyámság következményei és a közös jogar alatt találkozó népek torzsalkodásai komoly veszélyeket támasztottak.

Ugyanazon időben egy hazafi, úgyszólván a maga erejével, megvédelmezi az országot, visszaveri ellenségeit, di-csőséget áraszt a magyar névre.

Ilyen helyzet természetszerű fejleménye gyanánt, gyö-keret ver a nemzet minden rétegében azon felfogás, hogy a haza csak úgy várhat sorsában szerencsés fordulatot, ha ismét magyar fejedelmet fog uralni; sarjadzani kezd azon elhatározás, hogy V. László magtalan halála esetére, utód-ját a nemzet saját kebeléből fogja megválasztani.

A köznemesség tömege a nemzeti királyság eszményét Hunyadi Jánosban megtestesülve látta. Őt és fiait régtől fogva trónjelöltekül tekintette tisztelőinek rokonszenve és ellenségeinek gyűlöleté.

A Cilleiek és Garaiak ezért sugdoshatták a király fülébe, és iktathatták okiratba is, hogy a Hunyadiak a trónra vágnak; a vád nem nélkülözte a valószínűség látszatát.

És így érthető, hogy Capistránói János látnoki szemei a rajta áhítattal csüggő ifjú Mátyás fején látták ragyogni a koronát. Néhány évtized múltával az udvarnál szájról-szájra járt azon elbeszélés — mely a mese hüvelyében a valóság magvait rejt — hogy János atya, a Hunyadi-család körében időzvé, mindannyiszor mikor a két testvérrel együtt jelent meg, következetesen az ifjabbat tüntette ki azzal, hogy jobbára vette; és atyjoknak, ki e fölött meg-lepetését fejezé ki, azt a magyarázatot adta, hogy László

rövid pályafutás után le fog tűnni, Mátyásra a királyi trónon dicsőséges uralkodás várakozik.¹

Carvajal bíbornok is, Rómába küldött jelentéseiben, gyakorta szólott mind a nemzet körében észlelhető áramlatokról, mind pedig azon reményekről, melyeket ő maga is Mátyás egyéniségéhez csatol.² Mindezekből III. Calixtus pápa, mikor a Hunyadiak elleni merényletről tudomást nyert, éles látásával felismerte a jövő alakulások körvonalait. És az 1457-ik év folyamán ismételten hallottak ajkairól jóslatszerű nyilatkozatokat. «Mikor — írja ő maga — értesültünk azon szerencsétlenségekről, melyeket az irigyek és vetélytársak idéztek elő Krisztus harciosa dicső házának megsemmisítésére és meggyalázására . . . nemcsak magán társalgásban, hanem ünnepélyes alkalmakkor is gyakorta megjósoltuk, hogy a csodákat művelő, igazságos Isten kegyelméből, Krisztus dicső hősenek méltatlanul üldözött háza meg fogja érni a felmagasztalás óráját, Hunyadi Jánosnak érdemeiért el fogja venni a megillető jutalmat!»³

És valóban az idegen uralom meggyűlöltetésére nem lehetett volna hatásosabb eljárást kigondolni, mint az volt, melyet a nemzeti irány vezérférfjainak megbuktatása végett, a királyllyal követtettek tanácsosai. Valamint a Hunyadiak népszerűségének élesztésére mi sem lehetett alkalmasabb, mint a részvét fuvallata.

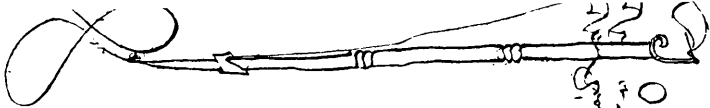
Hunyadi János dicső alakja még ragyogóbb fényben

¹ BONFIN elbeszélése. A Mátyás király halála után a ragúzai senatus előtt tartott emlékbeszéd szerzője is megemlíti Capistránói János jóslatát.

² III. Calixtus 1458 február 10-ikén (tehát mielőtt Mátyás megválasztásának híre hozzá eljutott) írja, hogy gyakorta hallotta, hogy 'Mátyás jeles tulajdonságokkal ékeskedik és atyja nyomdokaiba készül lépni. (THEINER II. 308.) Ezen in-

formatiókat bizonyára Carvajaltól kapta, ki utóbb gyakran mondogatta, hogy már a gyermek Mátyásban felismerte a fejlődési lélek tulajdonságait. (GALEOTTI feljegyzése. XXIII. fejezet.)

³ Ezen javaslatairól szól a pápa 1458 ápril 14-ikén Carvajalhoz és Szécsi Déneshez, május 16-ikán Mátyáshoz és anyjához intézett leveleiben. THEINER. II. 309—17.

OHANES Mikovitski imru Szombi Angol Szorolante Romanu Ertu Dronu Cinduhos f. Cermeny Amperonon Kivn
16. CARVAJAL OKREVELÉRBŐI (TÖREDÉK). 1458. cf. p. 171

állott a nemzet szemei előtt, mióta egyik fia, idegen zsarnok halálának megboszulásaért, gyalázatos véget ért, a másik ártatlanul börtönbe került, özvegye pedig az anyát és hitvest érhető legkegyetlenebb fájdalmakat szenvedte.

A háladatlanság ilyenén példátlanul álló nyilatkozatai közméltatlankodást idéztek föl. A Hunyadi-ház barátai érezték, hogy a nemzet kötelessége: elégtételt szolgáltatni a holtak emlékének, kárpótlást az élőknek. És a mikor V. László kimúltával a helyzetben váratlan fordulat állott be: nyílt határozottsággal hirdették trónjelöltnek Hunyadi Mátyást.

Szilágyi Erzsébet az anyai szív büszkeségével és rajongó szeretetével karolta föl a tervet. Áldozatkészségét, melyet ekkorig a boszú műve igényelt, fokozott lelkesedéssel szentelte azon vállalatnak, mely fia fölmagasztalásával, elhúnyt szerettei emlékezetének a legfényesebb elégtételt volt megszerzendő.*

A párt szervezésében és a támogatására szükséges fegyveres erő gyarapításában, a vezérlő szerepet Szilágyi Mihály tartotta meg, ki erőszakos természete egész szenvedélyességével és kiolthatatlan boszúvágy által is ösztönöztetve, lépett öccse érdekeinek szolgálatába.

Mint mérséklő elem állott oldala mellett Vitéz János, váradi püspök, ki az államférfiú higgadt fölfogását és a diplomata eszélyes taktikáját hozta segítségül.

* Ulissis, a milánói hercegnek a császári udvarnál tartózkodó követe 1458 elején írt jelentésében említi, hogy Erzsébet nagy összegeket költött. BONFIN is szól erről.

A szeretet, erő és ész ezen frigye a nemzeti közszellem áramlatainak irányozásában biztos sikert ígért. Hathatós támogatásra számíthattak az egyház feje és magyarországi követe részéről, kiket a Hunyadiak iránt táplált személyes rokonszenv sugallatai mellett a szent szék nagy érdekeinek helyes felfogása is készítetett, hogy Magyarország függetlenségének és hatalmának szilárdításában közreműködjenek.

Ezalatt a magyar főpapok és főurak, kik V. László távolléte alatt az ország kormányát vezették, a királyválasztó országgyűlés kihirdetése ügyében tanácskozmányra gyűltek. Megjelentek: az esztergomi érsek, az egri, győri és boszniai püspökök; Garai László nádor, Újlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Perényi János tárnok, és mások; legnagyobb részök a Hunyadiak ellenségei. Abban állapodtak meg, hogy a trónüresedésnek hova hamarabb véget kell vetni. És december elsején szétküldték a meghívó levelet, melyben az országgyűlést már a következő év első napjára hívták egybe.*

A sietést főleg azon számítás tette előttök ajánlatossá, hogy a Hunyadiaknak a további erőgyűjtésre sok idejük ne maradjon; reméllették, hogy a téli évszakban az utazás kényelmétlensége és költséges volta a Hunyadi-házhoz szító köznemesség nagy részét otthon fogja marasztalni.

Egyúttal ki akarták zárni az idegen trónkövetelők versenyét.

Erre nézve a körülmények azért is kedvezők valának, mert a külhatalmak között egy sem találkozott, ki igényeinek érvényesítésére elegendő erővel rendelkezett.

Ugyanis Frigyes császár, az elhunyt királynak fiágon legközelebbi vérrokona, habár az ország koronáját és több városát bírta, teljesen el volt foglalva azon törekvése által,

* KAPRINAI. II. 113.

hogy az V. László által birt osztrák herczegséget, Bécs városával, és Cillei Ulrik stiriai birtokait megszerezze.*

Kázmér lengyel királynak, ki mint I. Ulászló testvér-öccse és V. László nővérének férje tartott igényt a magyar trónra, — az ország rendei körében nem voltak összekötetései és barátai.

V. László másik nővérének, Anna szász herczegnőnek föllépését, ki öccse halála után «Magyarország született királynője» czímét vette föl,² — egyáltalán senki sem vette komolyan.**

Mert abban, hogy a nemzet most a maga kebeléből válaszsza meg uralkodóját, a Hunyadi-ház barátaival egyetértettek ellenségei, kiknek körében Garai László és Újlaki Miklós kecsegtették magokat azon reménnyel, hogy saját személyök körül csoportosíthatják a választók többségét.

Garai László nádor arra támaszkodott, hogy az ország első méltóságát viseli, melyet atyja és nagyatyja is birt. Emellett előkelő családi összeköttetésekkel dicsekedhetett. Anyja Cillei Anna volt; így Zsigmond királyt nagybátyjának, V. Lászlót unokaöccsének nevezhette. Neje pedig, Alexandra, a sziléziai hercegek családjából származott.

Újlaki Miklós nagy vagyonán és őseinek érdemein felül azon szolgálatokra hivatkozhatott, melyeket egy negyedszázadon át a törökök ellen viselt háborúkban tett; minélfogva Hunyadi János halála után egy ideig missiójának örökösét látták benne. Ketségkívül abban is reménykedett, hogy Podjebrád Györggyel sógorságban áll. És csak-

* Frigyes 1457 december 22-ikén Soprony városához intézett levelében azon kérdésre, hogy a város követei a királyválasztó országgyűlésen mily állást foglaljanak el, kitérő választ ad. (Hazai Okmánytár. iv. 387.) De bár igényeivel a magyar trónra most nem lépett föl, ezeknek érvényesítését későbbre hagyta. Kítűnik ez az udvaránál levő milánói

követ 1458 február 18-ikán kelt jelentéséből, melyben (Mátyás megválasztatása után!) írja, hogy a császár minden áron Bécset akarja megszerezni «perché spera, havendo Vienna, conseguirá lo dominio de Ungaria et de Boemia». (A párisi nemzeti könyvtárban.)

** 1458 február 17-ikén kelt oklevele PALACKYNÁL Fontes. xx 126.

ugyan a csehországi kormányzó lényeges szolgálatokat tehetett neki; mert nemcsak nagy befolyást gyakorolt a

17. PODJEBRAD ARCZKÉPE.

Magyarországban hatalmas cseh kapitányokra; hanem kezei között tartotta Hunyadi Mátyást.

Azonban Podjebrád szemei előtt első sorban a saját érdeke lebegett. El volt tökélve, hogy magát Csehország

királyává fogja megválasztatni. Az éles látású politikus fölismerte, hogy czéljának elérése lehetetlenné válik, ha a külföldi praetendensek egyike lép a magyar trónra, mert az képessé válik Csehországra is érvényesíteni ugyanazon alapra támaszkodó jogigényeit. Ellenben kiválóan előnyösnek mutatkozott az események alakulása, ha nemzeti király nyeri el a magyar koronát; ezen példa mérvadó lehetett a csehországi rendekre is.

Podjebrád régtől fogva be volt avatva a magyarországi közszellem titkaiba. És habár a legnagyobb ellentét választotta el őt, a hussziták vezérét, a kath. egyházhoz hűn ragaszkodó Hunyadi Jánostól: ezzel — mint láttuk — benső viszonyt ápolt, mivel hatalmi állásuk közös alapon, a nemzet tömegeinek rokonszenvéen emelkedett. És Hunyadi László kivégeztetése után az udvari párt nyíltan emelhetette azt a vádat, hogy a király élete ellen szőtt állítólagos összeesküvésnek részese a cseh kormányzó is, kinek a prágai országgyűlésen igazolnia kellett magát.*

Nem volt előtte titok, hogy a magyar trónjelöltek sorában a királyválasztásnál többségre csakis Hunyadi Mátyás számíthat, valamint az is, hogy ennek pártjától őszinte támogatást várhat.

Ennek következtében a szerencse legkivételesebb kedvezésének tekinthette azt a véletlent, mely a magyar trónjelöltet, épen az eldöntő pillanatban, kezeibe szolgáltatta. Nem is késett értékesíteni a jó alkalmat. Mátyásnak kijelentette, hogy kész őt a trón elnyerésében támogatni, vele szoros szövetségre lépni, melynek megszilárdítására leánya, Katalin grófnő, kezét ajánlotta föl neki.

Mátyás, a mint az ő trónra emelése szóba hozatott, legkevésbé sem volt meglepetve. Azon jóslatot, hogy egykor Magyarország uralkodója lesz, nem egyszer hallotta őszinte

* PALACKY. v. A. 414.

jóakarók, s még gyakrabban közönséges hízélgók ajkairól. Most tehát a sorsnak váratlan fordulata, mely őt a börtönből a trónra készült emelni, nem zavarta meg lelke egyensúlyát. Az ifjúkor könnyű felfogásához a hivatottság érzése csatlakozott. A trón csillogó fénye és nagy missiója egyaránt megragadta. Király akart lenni.

Ezen cél elérésére minden eszközt felhasználott. Az ég hatalmához fordult imáival. És megemlékezvén a rokon-szenvről, melyet Capistránói János részéről tapasztalt, most az ő halála után fogadalmakat tett — bizonyosan a Szent-Ferencz-rend javára — azon esetre, ha az ő közbenjárása a trónra segíti.*

Együttal, felismervén Podjebrád szövetségének, mind most a királyválasztásnál, mind később a német császárral előreláthatólag keletkező összeütközések esetén, nagy értékét: hálásan fogadta az általa nyújtott baráti jobbot, és ígéretet tett, hogy nőül veszi leányát, kit azonnal el is jegyzett.

Be nem várva anyjának és nagybátyjának, jóakaróinak és híveinek hozzájárulását, függetlenül és önállóan határozta el magát ezen fontos lépésre, mely önérzetének és érettségének első nagy nyilatkozása volt.**

Néhány nappal ez után érkezett Prágába Vitéz János váradi püspök, Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály megbízásából, hogy Mátyás szabadon bocsáttatását kieszközölje. Kétségkívül a legszívesebb fogadtatásban részesült. De Mátyás kiadatását nem érte el. Podjebrád tetemes vált-

* Ujlaki Miklós fentebb idézett levelében említi ezt.

** Hogy ezen elhatározása mindjárt V. László halála után történt, kitűnik abból a körülményből, hogy december elején már Bécsben is köztudomásra jutott Mátyás eljegyzése Leubing prépost 1457 december 17-ikén Vilmos szász hercegnek írja: «Es ist eine gemeine Rede

hie, dass der Huniad Mattisz, der gefangen gelegen hat zu Wiene, den andern Tag, als der Kunig verschiden ist, von dem Jörzig (Podjebrad) zu Prag zirlich ingefurt wurden sei und Ime seine Tochter zu der Eee gegeben habe». PALACKY. Geschichte. IV. B. 21. — Hogy Mátyás anyja és nagybátyja más házasságot terveztek számára, alább fogjuk látni.

18. A PRÁGAI HRAD SIN

ságdíjat is igényelt, és súlyt helyezett rá, hogy Mátyás az ő megválasztásáig nála maradjon.

Vitéz a váltságdíj összegére nézve nem tett nehézséget, megajánlotta az 50.000 arany forintot.

És tapasztalván az érdekek solidaritásán alapuló őszinte jóakaratot, melyet Mátyás iránt Podjebrád tanúsít, — úgy látszik — jobbnak látta a hradisini udvarnál hagyni a trónjelöltet, mint a választási mozgalmak idején hozni őt Magyarországra, hol útközben vetélytársainak hatalmába kerülhetett.

Ellenben ígéretet vett Podjebrádtól, hogy befolyását sógoránál, Újlaki Miklósnál, Mátyás javára fogja érvényesíteni.*

* Vitéz küldetéséről Prágába BONFIN röviden tesz említést. A pápa (elkésve) 1458 február 9-ikén meghagyja Carvajalnak, hogy Mátyás kiszabadítása érdekében működjék, és vegye igénybe a váradi és váczai püspököket «qui sua sponte ad hoc satis, ut intelleximus, animati sunt».

(THEINER. II. 308.) — PALACKY elmondja, hogy Vitéz december 13-ikán érkezett Prágába; de nem jelezi a forrást, melyből az adatot merítette. — A váltságdíj összege iránt eltérők az adatok; leghitelesebb AENEAS SYLVIUS egykorú feljegyzése. (Epistola 323.) Hogy Podjebrád

Így tehát a Hunyadi-párttal most már csak Garai László állott szemben. A nádornak jól szervezett pártja volt, melynek élén Miklós pécsi püspök és Lindvai Bánfi Pál, királyi főudvarmester állottak. Számos előkelő főúr, mint a Gersei Pethők, Szomszédvári Henning, Thuróczi Benedek, Buzlai László, Saskói Korlát Péter csoportosultak körül.*

Azonban ennek daczára, meg kellett győződnie arról, hogy, a Mátyás érdekében megindult nagy mozgalommal szemben, győzelemre nem számíthat. Az lett tehát óhaj-tása, hogy ha már el nem foglalhatja a trónt, ezt leg-alább leánya oszsa meg a leendő királylyal. Hajlandóságot mutatott a Hunyadiakhoz való csatlakozásra. Közbenjárók mentek az özvegyhez, a ki elnémította szívének felgerje-dését, és életben maradt fia javára kész volt elhunyt fia halálának főokozójával kiengesztelődni, sőt szoros rokoni viszonyba lépni vele.

Miután a nehézségeket elhárították és az egység föl-tételeit tisztába hozták, személyes összejövetel határozta-tott el. Szeged jelöltetett ki a találkozás helyéül. Hunyadi János özvegye és Szilágyi Mihály Temesvárról, Garai László és neje Alexandra hercegnő, Budáról jöttek ide. Január 12-ikén kötötték meg az egyezséget.

A nádor és neje ígéri, hogy hathatósan közre fognak működni Hunyadi Mátyás kiszabadításában és királylyá megválasztásában; mindazok ellen, kik mást akarnának megválasztani, legyenek hazafiak vagy idegenek, egész ere-jökkkel és minden hatalmukkal fognak föllépni.

Viszont Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály kinyilat-

befolyását Újlakira és Giskrára érvénye-sítette, későbbi, alább idézendő okiratok-ból tudjuk Mátyás 1458 február 8-iki alább idézendő oklevelében hálásan emeli ki Podjebrád jó szolgálatait. És Vilmos százsz herczeg 1458 ápril 11-ikén a pápá-nak panasolja, hogy Podjebrád volt, a

ki Mátyást «in Regem Hungariae de facto duntaxat erigi fecit et procuravit».

* Ezek az alább idézendő 1458 január 12-iki okiratban fordulnak elő. Itt ilyen kifejezések használtak: «cunctosque alios partem Palatini tenentes» — «de ad-herentibus et partem Palatini tenentibus».

koztatják, hogy a nádorral, nejével és párthíveivel örök békét, felbonthatatlan szövetséget kötnek; a tőlök bármily időben, különösen Hunyadi László halálával, szenvedett sérelmekre és bántalmakra a feledés fátyolát borítják. Egyszersmind keresztény hitökre, becsületökre ígérk, hogy Mátyás hitves társul veszi a nádor leányát, Annát; a nádort és nejét szülei gyanánt fogja tisztelni; a nádort összes hivatalainak, várainak és uradalmainak birtokában meg fogja tartani és oltalmazni. Kötelezik magokat, hogy Mátyást csak akkor fogják Magyarország kormányára és örökségének birtokába bocsátani, miután előbb a nádor leányával tényleg házasságra lépett.

A négy szerződő az evangéliomra tett esküvel erősítette meg az egyezséget; és megállapította, hogy mihelyt alkalom nyílik, a szent szék legatusa és az ország primása előtt az esküt megújítja.*

Es ezzel a Hunyadiak elnyerték azon megnyugtató biztosságot, hogy a királyválasztó országgyűlésen céljokat elérk.

* Az egyességről 1458 január 12-ikén kelt oklevelet, melybe az eskü egész szövege föl van véve, közli TELEKI X. 565—9.

19. TÖREDEK AZ 1458. JANUÁR 12-IKÉN KÉLT EGYESSÉGI OKIRATBÓL.

VI.

JANUAR első napjára egybehívott országgyűlés csak három héttel később kezdte meg tárgyalásait. A régi udvari part fejei: Szécsi Dénes prímás, Garai László nádor, Újlaki Miklós erdélyi vajda, és barátaik idejekorán megjelentek Budavárban. De miután Garai a Hunyadiak által meg volt nyerve, és a főrendek közül mind többeket magával vont; miután továbbá mind a fővárosban, mind az ország számos vidékén a Hunyadi-ház javára megindult mozgalom napról-napra nagyobb arányokat öltött: senki sem gondolhatott arra, hogy Szilágyi Mihály és barátai megjelenése előtt napirendre tűzessék a királyválasztás ügye. Türelmesen váraakoztak érkezésükre.*

Ezalatt a köznemesség, a pártvezérek sürgetése és a választás korszakalkotó jelentőségének sejtelve által készítve, tömegesen gyűlt a Rákosra, hol máglyák körül tanyázva, nem csekély önmehtagadással viselte a téli évszakkal járó kényelmetlenséget.

Végre január 20-ikán megjött Szilágyi Mihály, tizenöt-ezer jól felszerelt fegyveressel. Kíséretében voltak: Székely Tamás vránai perjel, Rozgonvi Sebestyén, Kanizsai László, Szentmiklósi Pongrácz, valamint az erdélyi nemesség tömegei.**

Szilágyi értesülvén, hogy az a hír kezd elterjedni,

* Ezt említi THOMASI január 23-iki jelentésében.

** THOMASI január 23-iki jelentése és TURÓCZI elbeszélése. (Téved tehát BONFIN, és megbízhatatlanságát elárulja, mikor Szilágyi megérkezését és Mátyás megválasztatását február 10-re teszi). AENEAS

SYLVIUS 1458-ban írt Európa című munkájában Szilágyi seregének számát húsz ezerre, későbbi Commentárjaiban tizen-négy ezerre becsüli. BONFIN 2000-ról, DLUGOSZ 5000-ről szól. THOMASI jelentését tekinthetjük a leghitelesebbnek, mert közvetlen tanúja volt az eseményeknek.

mintha önmagát akarná megválasztatni, és a rendelkezésére álló sereggel erőszakos államcsinyt tervezne: sietett megnyugtatni az ország rendeit.

Mind az urak, mind a nemesség körébe követeket küldött. «Nem azért jött fegyveres erő kíséretében — üzené általok — hogy zavart támaszson, hanem az ország becsületének megóvása és saját személyének biztonsága végett. Senki se higgye, hogy ő saját magát akarja királylyá megválasztatni. Erre nem tartja magát méltónak. *De igenis óhajtja a magyar faj becsülete érdekében, hogy magyar ember emeltessék trónra.* Ha ez megtörténik, igéri, hogy addig fel nem oszlatja haderejét, míg a szent koronát visszaszerzi, és az ország elvesztett mellék-tartományait visszacsatolja.»¹

Ezen nyilatkozat a köznemesség soraiban hatalmas visszhangra talált. És a velencei köztársaság budai követének figyelmét el nem kerülte, hogy ettől fogva az igénytelen köznemesek «emelt fővel» büszke önérzet kifejezésével jártak-keltek, Mátyást éltetve,² kinek jelöltségében az idegen uralom régi korszakának megszűntét, egy új korszak megnyíltát üdvözölték.

És a lengyel követ, ki azon megbízással jött, hogy uralkodójának igényeit előterjeszse és érvényesíteni törekedjék, lemondván a siker minden reményéről, kísérletet sem tett, hogy megbízásában eljárjon.³

¹ Ezen nagy jelentőségű nyilatkozatot felveszi a velencei követ, 1458 január 23-iki jelentésébe. «Mando immediate el prefato Signor Silagmiál alla congregazione de baroni et gentilhomini a dirli: Come l'era venuto non per far alcuna novità, ma per honor del regno de Hungaria et per segurtá de la testa sua; et che alcuno non se credesse che el volesse farse Re, perche 'l non se reputava degno; ma bene diceva che per honor de la lengva hungara facendosse Re hungaro offeriva

mai non lassar dicte gente se prima non hará la corona ne le mano et etiam se offeriva reintegrar i membri perduti di questo regno». (A kiadatlan jelentés egykorú másolata a milánói állami levéltárban.)

² Az idézett jelentésben emeli ki ezt.

³ DLUGOSS említi a követ Budára érkezését, meg is nevezi őt. De a velencei követ jelentéseiben nem vett tudomást róla, mi kétségtelenné teszi azt, hogy az actiót meg sem indította.

Mindennek daczára a főrendek között találkoztak többen, kik haboztak meghajolni a nemzeti közvélemény hatalma előtt; főleg azok, kik Hunyadi László kivégeztetésére befolyást gyakoroltak, és Mátyás bosszújától féltek; nem bizván a nevében tett ígéretek erejében.

Szilágyi Mihály mindent megtett, hogy aggodalmaikat megszüntesse.

Január 22-ikén megjelent a főrendek gyülekezetében, és így szólott:

«Nem azért jelent meg fegyveres had kíséretében, hogy erőszakot gyakoroljon, hanem azért, hogy másokat akadályozzon meg a szabad választás korlátozásában. Mindazáltal, mint az ország rendjeinek egyike, figyelmeztetni kívánja honfitársait: emlékezzenek meg Hunyadi János érdemeiről, ki egyedül maga háritotta el Magyarországtól a törökök támadásait, a nemzetre dicsőséget árasztó fényes győzedelmeket vívott ki, és mindezekért háladatlanságot aratott. Most az ő emlékezetének megdicsőítésére alkalom nyílik, ha az általa megmentett ország trónjára fiát emelik. Ne engedjék, hogy idegen viselje ezentúl a koronát. Mindenkint biztosít a felől, hogy azoknak, kik Hunyadi László ellen ármánykodtak, őszintén megbocsát. Mert ő csak az ország javát tartja szem előtt. És ezért, ha az urak ismernek valakit, a kinek megválasztása nagyobb előnyöket ígér az országnak: ám nevezzék meg, és mi sem gátolja megválasztatását!»*

Szilágyi egyúttal mindenkinek, a ki óhajtotta, biztosító okiratokat állított ki, a maga, nővére és öccse nevében; esküvel erősített ígéretek is tett, hogy Mátyás nem csak bosszút állani nem fog házának ellenségein, hanem

* Ezen beszédet, ilyen kivonatban, AENEAS SYLVIUS közli «De Europa» I. fejezetében. És mivel az egykorú följegyzés alapjául bizonyára Carvajal jelentése

szolgált, hitelesnek fogadhatjuk el azt. Ellenben a BONFIN és RANZAN által Szilágyi Mihály ajkaira adott ékes beszédek a nevezett történetírók compositioi.

a királyi kegyelmesség tényeivel fogja a hűséges ragaszkodást jutalmazni.¹

Ezalatt Carvajal bibornok szintén buzgón működött közre a megnyugtató és kiengesztelő művében. Legjelentékenyebb vívmánya az volt, hogy Szécsi Dénest, ki állásánál és családi összeköttetéseinél fogva egyaránt nagy tekintélyben állott, a Hunyadi-ház ügyének megnyerte.² És január 23-ikán azon örömben részesült, hogy a főurak, kik ekkor mint halálos ellenségek állottak egymással szemben, az ő miséjén megjelentek, és ennek végeztével ünnepélyes kézszorítással nyilvánították előtte kiengesztelősdőket, mire szíve mélyéből adta rájuk áldását.

Az egyházi szertartás után, ősi szokás szerint, áldomás következett. Ennek vígságai közepett eltűntek a válaszfalak, melyek éveken át két ellenséges táborra osztották az ország legelőkelőbb férfait.³

¹ Egy ilyen, 1458 január 23-ikán kelt biztosító írat KAPRINAINÁL. II. 118.

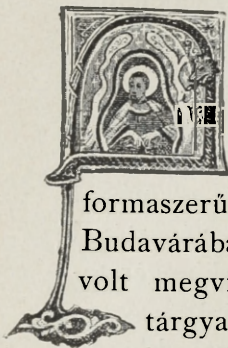
² A pápa Szécsishez 1458 márczius 14-dikén intézett íratában elismerését fejezi ki azon buzgalomért, melyet a választásnál, az egyetértés helyreállítása ügyében kifejtett. THEINER. II. 311.

³ THOMASI 1458 január 23-ikán jelenti: «Heri el prefato Silagimial se reconciliò cum quelli Signori e baroni che se attovarono al caso del Conte Ladislao. Et hoi dicta una solemne messa hanno mangiato insieme». — A pápa 1458 márczius 14-én Carvajalhoz írt levelében említi: «Intelleximus reconciliatos inter se esse Primates istius Regni . . . impensa opera et singulari industria . . . Cardinalis Strigoniensis et Tua . . . Te itaque . . . plurimum in Domino commendamus, qui pacem Primatum premismoru benedicere, eamque per dexterarum conjunctionem, adhibitis solemnitatibus divinatorum, sta-

bilire ac sancire studuisti». (THEINER. II. 309.)

Ezek után állíthatjuk, hogy THURÓCZI és BONFIN nem adják elő híven a választást megelőző eseményeket. Azt írják, hogy több napon át eredménytelenül folytak a tanácskozások; hogy a nádor késleltette a választást, az idegen trónkövetelők követeinek meghallgatását sürgetvén. AENEAS SYLVIUS, BONFIN, DLUGOSS és EBENDORFER azon elbeszélése, a mely szerint Szilágyi Mihály akasztófákat, vérpadokat állított föl, fenyegető rendeleteket bocsátott ki, szintén ellentétben áll egyéb teljes hitelt érdemlő adatokkal, melyekhez csatoljuk Carvajalnak 1459 tavaszán Frigyes császár előtt tett (alább említendő) nyilatkozatát. Azt, hogy ilyeneket BONFIN írt, csak úgy magyarázhatjuk meg, hogy ezen részeket később, Ulászló udvaránál írta, mikor Mátyás fényes emlékét elhomályosítani iparkodtak.

VII.

FÖRENDEK lakomáján, valamint a Rákos mezején és Pest utczáin felhangzó üdvkiáltások egyértelműsége Mátyás megválasztatását bevégett tény gyanánt tüntettek föl. Csak a formyszerű kihirdetés volt hátra. A főpapok és főrendek Budavárában jöttek össze. Megállapodásukat küldöttség volt megviendő a Rákoson egybegyűlt köznemességhez, tárgyalás és hozzájárulás végett. De a köznemesség lázas izgatottságában nem bírta nyugodtan elvárni az üzenetet. Kora reggeltől fogva betöltötte Pest utcáit. Fölkereste a templomokat, melyeknek egy részében még hó imákat küldöttek az éghez, a választás szerencsés kimeneteleért; némelyekben már hálát adtak Istennek azért, hogy meghallgatta a nemzet óhajtásait. Majd a keményen befagyott Duna jégpánczélján foglaltak állást. Türelmetlenül várták, hogy a várból lehangozzék a név, melynek minden remény teljesülését biztosító varázshatalmat tulajdonítottak.

Fönt ezalatt hosszúra nyúltak a tanácskozások; mert a királyi szék betöltésével kapcsolatosan több fontos kérdést kellett elintézni. A köznemesség félreértette a késedelmet. Aggodalom szállhatta meg, hogy a megválasztandó személy iránt mutatkozik nézeteltérés. A türelmetlenség és izgalom nőttön-nőtt. Mind sűrűbben és erőteljesebben emelkedtek a különböző csoportokból a kiáltások, melyek a királyt éltették.

A főrendek sietve befejezték tárgyalásaikat. Kihirdették egyhangú megállapodásukat, hogy Hunyadi János fiát, Mátyást, kívánják és ajánlják királlyul.

Erre negyvenezer ajakról hangzott fel: «Éljen Mátyás

király!» s a nemzeti akarat által szentesített törvény erejét kölcsönözte az indítványnak.¹

A férfiak lelkesedése vizshangra talált az ifjúság és az iskolás gyermekek tömegeiben. Csapatosan fel s alá járván, a hagyomány szerint, ilyen forma verseket énekeltek :

Mátyást mostan választotta,
Mind ez ország királyságra,
Mert azt adta Isten nekünk,
Menyországból oltalmunkra!²

Majd az ország minden részébe sebes futárok vitték meg a választás híret, mely mindenütt az öröm és lelkesedés nyilatkozatait idézte föl.

Miként néha hirtelen lecsillapodik a dühöngő zivatar, a tornyosuló hullámhegyek helyét enyhén fodrozott vízlepel foglalja el, és a sötét fellegek közül derülten bocsátja le sugarait a nap: szintúgy történt Magyarországon. A legnemesebbek életére törő pártszenvedély nyomaiba testvéri egyetértés látszott lépni.³

Nem egy párt győzött, nem egy család magasztaltatott föl; a magyar nemzet ülte diadalát. És ez annál jelentőségtejeljesebb vala, mert a megelőző küzdelem heve a magyar állameszme ősz törzséből friss hajtást fakasztott: a *magyar faj, a magyar nemzetiség, a magyar nyelv* eszméiben, melyek ötödfél század múltával, legelőször most találunk

¹ A fennmaradt egykorú történeti emlékek összevetése alapján készült a fentebbi elbeszélés. — 40,000 ember jelenlétéről szól THOMASI még aznap írt tudósításában, (Diplom. Emlékek. I. 3.) és AENEAS SYLVIUS néhány hónappal utóbb írt művében. Ez utóbbi kiemeli, hogy a köznemesség a Duna jegén gyűlt egybe. Egy századdal később OLÁH MIKLÓS írja, hogy Mátyás a Duna jegén választatott meg. Régi Magyar Költők Tára. I. 23. és 283.

² Hogy egyhangúlag és minden nehézség nélkül történt Mátyás megválasztása,

az egykorú emlékek hosszú sorozata hangsúlyozva emeli ki. Így THOMASI január 24-ikén, Szilágyi Mihály ugyanezen napon és január 30-ikán, egy zarái és egy spalatói levél február 22-én, Mátyás király ápril 14-ikén. — És DLUGOSS is, bár tollát gyűlölet vezérlé: «Pronis atque concordibus votis» történt a választás — úgy mond — «quod raro apud illum gentem contigisse quis meminereit».

³ Az 1458 január 24-ikén kelt írat TELEKINÉL. X. 572.

nyílt kifejezést egy zord harczosnak, Szilágyi Mihálynak, ajkain, mikor nemzete képviselőihez szól; és azon levelek lapjain, melyeket az ő nevével a legműveltebb magyar főpap, Vitéz János püspök, a győzelem mámorában intéz az ország rendeihez és a külső hatalmasságokhoz:

«Nem kételkedünk — így szól az erdélyiekhez — itt levő követeitek csakhamar értesíteni fognak afelől, hogy az egész magyar nemzetnek, melynek ti is a vér erejénél fogva tagjai vagytok, legnagyobb előnyére és örök dicsőségére, Magyarország összes főpapjai, zászlósbírói, főrendei és nemesei, a Ti követeiteknek is lelkes hozzájárulásával, . . . az isteni kegyelmesség sugallatára, tekintetes és nagyságos Mátyás urat, néhai Hunyadi János kormányzó és beszercei gróf úr fiát, a mi szeretett öcsénket, egyértelmű akarattal megválasztották. Mivel pedig követeiteket az ország fontos ügyeinek tárgyalása itt visszatartja, nehogy ezen nagy öröm és közvégség hírének elkésve kapjátok, jelen levelünk előmutatóját, nemes Sárkány Mihályt, küldjük, ki a legnagyobb sietséggel megy hozzátok és mindent bőségesen elő fog adni. Ti a fenséges Mátyás urat a Ti körötökben láttátok születni, házi isteneitek között nevelkedni és felserdülni, így tehát inkább mint mások örömjongva a magatokénak nevezhetitek. Nyissátok meg most a közvégség forrásait, örvendjete, vígadjatok, újjongjatok, és adjatok hálát a jóságos nagy Istennek a Ti ország-részetek ilyen felmagasztalásáért, valamint azon diszért és üdvösségért, melyben *a magyar nemzet* részesült!»¹

És Milánó fejedelméhez intézett levelében hangsúlyozza, hogy «Isten csodás kegyelmességével, a különféle viszontagságok által megzavart Magyarországra vetvén irgalmas tekintetét, legújában úgy ezen országnak, mint egyszerűsmind a *mi magyar nemzetünknek* rég letűnt bol-

* Az 1458 január 30-ikán kelt irat Diplomatiái Emlékek. I. 4

dogságát visszaállította». Azon biztos reményét fejezi ki, hogy a fejedelem, ki «ezen ország és nemzet iránt» mindig nagy rokonszenvet és jóakaratot tanúsított, osztolni fog örömeikben.*

Így, mint a magyar fajnak az idegen befolyással szemben kivívott győzelmét értelmezték Németországban a királyválasztás tényét, melynek horderejét leghívebben tüntetik föl az alaptalan, de jellemző hírek, melyek a félelem és gyűlölet hatása alatt megszülettek. A németújhelyi császári udvarnál azon nyilatkozatot adták Mátyás anyjának ajkaira, hogy «egy esztendő eltelte előtt, annyi németnek vérét fogja ontani, hogy térdig gázolhatnak benne a lovak». Mátyást ugyanott valóságos szörnyeteg gyanánt állították elő; és azt jósolták, hogy ha életben marad, a leggonoszabb ember, a legkegyetlenebb uralkodó válik belőle.**

Ellenben a magas világnézet, a rokonszenv és kegyelet álláspontjáról ítéltek meg Rómában Mátyás megválasztását, és hírét elragadtatással fogadták. Ennek ékesszóló tolmácsait bírnjuk III. Calixtus pápa leveleinek egész sorozatában. Legfellengzőbb és egyúttal valóban történeti értékű a Mátyáshoz intézett iratnak tartalma, mely a látnoki clairvoyance meglepő nyilatkozatait tünteti föl.

«Midőn épen — írja a pápa egyebek között — a török zsarnok fenyegető készülétei és a keresztény fejedelmek

20. CALIXTUS PÁPA ARCZKÉPE

* Milánó németújhelyi követe 1458 február 18-ikán írja: «Dicese qua che la matre . . . menaza forte ad Todeschi, dicendo che non sará uno anno chel fará correre tanto sangve de Todeschi per terra, che li cavalli li anderanno dentro a meza gamba». És Mátyásról így szól:

«Dicono . . . chel ha una brutta cera de homo et chel ha uno male sangve et chel sel vive el saria el pégiore homo et piú crudele che havesse mai queste parte». (Eredetije a párisi nemzeti könyvtárban.)

** Az 1458 márczius 14-ikén kelt breve THEINERNÉL II. 312. Ugyanazon napon ír

vészteljes hanyagsága a legnagyobb aggodalommal töltötte el lelkünket; feltűnt azon szerencsés nap, melyen magyar királylány megválasztásáról tudósítottunk. Hogy ez be fog következni, előre megjósoltuk, erősen hittük. Mert nem lehetett föltennünk, hogy az igazságos Isten, a kiért és a kinek híveiért boldog emlékezetű atyád dicsően és vitézül harczolt, az ő házat a viszontagságok súlya alatt elmerülni engedje.

«Megválasztatásod hírére szívünket oly vigság és megelégedés szállotta meg, hogy soká haboztunk, mily szavakkal fejezzük ki méltó módon érzelmeinket, melyeknek tolmácsolására a nyelv elégtelen . . . Mert a mi örömünk annál inkább felülmúlja a másokét, mennél fájdalmasabbak voltak aggodalmaink fulánkjai, és mennél inkább bízunk Istenben, hogy lelkünk titkos sejtelmét valósítani fogja . . . Fenséged felmagasztaltatásában imádságaink és könyeink gyümölcsét látjuk. Fenséged személyében pedig Istennek emberét ismerjük föl, kit nemcsak Magyarországnak, hanem az egész keresztény világnak küldött, és azért emelt virágzó korában trónra, hogy a belső viszályok lelküzdése után a mohamedán felekezet kiírtására célzó dicsőteljes küzdelemnek szentelhesse erejét.

«Mivel pedig ezen vállalat létesítéseért lelkünk kimondhatatlanul hevül, . . . mindenki elgondolhatja, milyen nagy a mi örömünk, mikor Téged annyi jeles tulajdonság birtokosát, oly szép remények zálogát, a legalkalmasabb időpontban küld az ég, a kereszténység javára.

«Fölidézve atyádnak, Krisztus győzhetetlen atlétájának, örök dicsőséggel környezett emlékezetét, azon meggyőződést tápláljuk, hogy az ő gyászos halála után Magyarország Benned újabb támoszlopot nyert, melynek szilárdságát növeli az, hogy előtted áll atyád dicsőségének példája. Ezt

biztos hitünk szerint Te nemcsak el fogod érni, hanem minden igyekezettel fölül is fogod múlni . . .

«Mindezeknél fogva Fenségednek, saját magunknak és az egész kereszténységnek szerencsét kívánunk. Egyúttal buzdítunk, hogy az igaz hit védelmét és a hitetlenek kiirtásának vállalatát azon buzgalommal karold föl, melyet Tőled meg lehet várni, mint a kit Istennek mintegy különös rendelkezése úgy teremtett, hogy az egész kereszténység Beléd helyezhesse bizodalját.

«Erős meggyőződésünk az, hogy Fenséged a halhatatlan Isten kegyelme által vezérelve, a mily szerencsével emelkedett ifjú korában azon hatalmas ország trónjára, oly sikerrel fog a hit ellenségeinek megsemmisítésére és az örök dicsőség elnyerésére működni!»¹

VIII.

EG UGYANAZON napon, melyen Mátyás királylányá kikiáltatott, Szilágyi Mihály az ország kormányzójává választatott meg, oly módon, hogy öt esztendeig viselje e tiszte.² Határozatott egyszersmind, hogy országos követségek mennek Podjebrád Györgyhez a király szabadonbocsátásának és Fridrik császárhoz a szent korona visszaadásának kieszközlése végett; és erre ha békés úton nem lehetne őket rávenni, fegyver hatalmával fognak kényszeríttetni.³

¹ A király és a kormányzó megválasztásáról alkotott törvény szövegét nem ismerjük. A fenmaradt országgyűlési törvénykönyv erről említést sem tesz. THOMASI január 24-ikén jelenti, hogy a királyválasztás után «per la gioventù del qual, per esser ancor in Boemia e non in libertá, hanno eletto el Governator». — Ugyanezen napon Szilágyi Mihály «no-

mine et in persona . . . electi regis Gubernator in Regno Hungarie constitus» címet veszi föl. (TELEKI X. 571.) Hogy öt esztendőre választatott meg, BONFIN nyomán tudjuk. Ilyen fontos tényről bizonyosan jól volt informálva, így tehát állítását elfogadhatjuk.

² THOMASI január 24-iki jelentése.

³ KAPRINAI I. 426.

Podjebrád irányában erőszakos eszközök alkalmazása nem volt szükséges. A cseh kormányzó üzenetet küldött, hogy Mátyást ünnepélyes módon maga fogja az ország határaihoz kísérni; február 5-ikét tűzte ki az országos küldöttségnek a találkozásra, melynek a Morva folyó partján, Strasznicz határvárosban kellett megtörténnie.¹

Szilágyi Mihály vezette a küldöttséget. Vitéz János váradi, Szilassi Vincze váci püspök, Rozgonyi János erdélyi vajda, Rozgonyi Sebestyén főlovászmester, Ország Mihály főajtónálló, Bátori István főasztalnok voltak legelőkelőbb tagjai. Hunyadi Jánosné is hozzájuk csatlakozott, hogy minél előbb keblére ölelhesse gyermekét. Fényesen fölszerelt fegyveresek csapatai kísérték őket.²

Podjebrád György, előkelő cseh urak és díszes dandár kíséretében, a kitűzött napon a straszniczi várba hozta Mátyást.¹

Amint az első találkozáskor az ő daliás alakja feltűnt, a magyarok zajos örömköltésekkel fogadták. Vitéz János tartotta az üdvözlő beszédet. Az ifjú király latin nyelven válaszolt. De ékes szavainál mélyebb lehetett hatása a zokogásnak, mely beszédét félbeszakítá, mikor a megindulás erőt vett rajta.³

A viszontlátás ünnepélyes óráját komoly tanácskozások követték, melyek több napot vettek igénybe.

Ugyanis Podjebrád azt kívánta, hogy leányának eljegyzése Mátyással, ennek anyja, nagybátyja és a magyar főrendek által jóváhagyassék.

Ez nagy nehézségekbe ütközött. Kínos conflictust támasztott.

¹ A megnevezetteknek jelenlétéről Straszniczban, tanúskodik az ott február 9-ikén kelt oklevél. TELEKI X, 575.

² BONFIN téved, mikor azt írja, hogy Mátyást Straszniczba Podjebrád fia hozta. Egy másik, szintén február 9-ikén ott

kelt oklevél kétségtelenné teszi Podjebrád jelenlétét és felsorolja a többi cseh urakat is. TELEKI X, 576.

³ BONFIN elbeszélése. De a beszéd, melyet Vitéz ajkaira ad, bizonyosan a történetíró műve.

Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály alig négy hét előtt a legünnepélyesebb esküvel vállalták magokra azon kötelezettséget, hogy Mátyással, a mint az ország területére lép, Garai László leányát házastársul vétetik el. Ezzel nyerték meg a hatalmas nádort; ezzel háritották el a választás egyik nagy akadályát.

Most tehát, mielőtt az ifjú királyt szülőföldjére visszavezetnék, kötelesek voltak elfogadtatni vele a nevében megkötött egység föltételeit.

Az eskü szentsége és a loyaltás sugallata mellett fontos érdek is kívánta ezen kötelesség teljesítését. Előre lehetett látniok, hogy Garai László, ha magát kijátszva, ambitiosus terveinek végső maradványait is megsemmisítve látja: az alig elnémított gyűlölet megújuló ösztöne által indítatva, a király ellen fog fordulni.

És ők kétségkívül mindent megtettek, hogy terveiknek megnyerjék Mátyást. Ez pedig bizonyára hön óhajtotta elhárítani mindazt, ami a viszontlátás örömét megzavarhatta, teljesíteni anyja kívánatait, megkímélni őt a fájdalomtól és megaláztatástól, melyet czélzatainak megghiúsulása volt okozandó.

Azonban hatalmasabb tekintetek elnémították a gyermeki kegyelet szavát.

Mátyás fiatal szíve még szabad volt. Podjebrád Katalin, a fejletlen gyermek, nem volt képes azt meghódítani. De hogy abban helyet adjon Garai Annának, ezt a gondolatot, fölháborodással utasította vissza.

Trónja és országa érdekében ám követeljük tőle, hogy ellenségeit és vetélytársait királyi kegyelmével áraszsa el. De hogy bátyja egyik gyilkosa leányának szentelje legnemesebb érzéseit, hogy az élet legmagasztosabb perczeinek derűjét a kivégezett testvér véres árnyékával hagyja elsötétíteni: arra nem volt rábírható.

És azt, hogy atyja ellenségének kedvéért atyja szövet-

ségesének irányában a háladatlanúság bűnét kövesse el; hogy uralkodásának pályáját a szószegés tényével nyissa meg: még anyja sem követelhetette tőle.

Mivel pedig Podjebrád barátsága és szövetsége nagyobb értékű, ellenséges indulata és boszúja veszélyesebb lehetett, mint a nádoré: a politikai érdekek is az ő részén állottak.

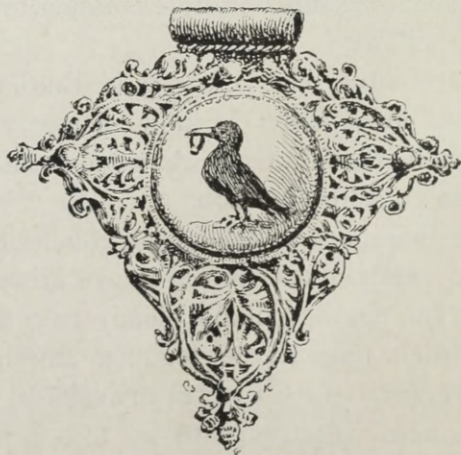
Szilárdul ragaszkodott elhatározásához. És ezt érvényre tudta emelni. Anyjának, nagybátyjának, a főrendeknek meg kellett hajolniuk akarata előtt. Az eljegyzést és szövetséget szentesítő okirat alá függesztették pecséteiket!

Ezek után Mátyás mint igazi férfiú és valódi király léphette át országa határait.

Szent István koronájának gyöngyei még nem ragyogtak homlokán; de a jellemzilárdság gyémántfénye már körül sugározta nemes alakját!

* Az 1458 február 9-ikén Straszniczon, Mátyás és Podjebrád által kiadott, a magyar és cseh főrendek által megerősített okleveleket közli TELEKI. x. 573. 576. Hogy Mátyásnak erős küzdelmet kellett anyjával és nagybátyjával folytatni, ezt az általok Garaiékkal kötött egyezség szö-

vege valószínűvé, Szilágyi Mihálynak későbbi magatartása kétségtelenné teszi. Mindaz amit Hunyadi Jánosné és bátyjának jelleméről tudunk, kizárja azon föltevést, hogy könnyen, vagy éppen szívesen ejtették volna el a szegedi tervet.

21. EGY CORVIN-CODEX ZÁRÓ KAPCSA..

A HUNYADIAK SZÁRMAZÁSA ÉS MÁTYÁS SZÜLETÉSI ÉVE.

I.

Hunyadi János származásának felderítéséhez minden kétséget kizáró adalékokat nyújt két oklevél, melyek az ő pályájának első szakából maradtak fenn. Mind a kettőt Zsigmond király állítja ki. És pedig az elsőt 1434 január 17-én Bázelen. Ebben előadja, hogy «Egregius JOHANNES dictus OLAH, filius condam Woyk de Hunyad aule nostre miles» 1200 forintot adott néki kölcsön. Ezen összeg fejében, az aradmegyei Papi mezővárost «prefato JOHANNI OLAH ac alteri Johanni fratri ipsuis Johannis Olah carnali» elzálogosítja.¹

A másik oklevélben, melyet 1435 június 2-án Nagyszombatban állít ki, előadja hogy «Egregius JOHANNES dictus OLAH, filium condam Woyk de Hunyad aule nostre miles». Papi mezővárost visszabocsátotta, és az 1200 forinton fölül újabban 300 forintot adott kölcsön a királynak.² És sok más adatot mellőzve, hivatkoznunk kell Aeneas Sylviusra, ki Hunyadi Jánossal összekötetésben állott, és kevéssel ennek halála után írt munkájában felsorolván Magyarországi kiváló férfait, Hunyadi Jánosról kiemeli, hogy «ex *Valachis natus erat*».³

II.

Mátyás születésének esztendejét és napját teljes biztossággal meg nem határozhatjuk. Egykorú följegyzés nem maradt ránk.

A legrégebb emlék, melyben azt megjelölve találjuk, a halála után Ragusa városában tartott emlékbeszéd. Ebben elmondatik, hogy Mátyás király *1443 február 23-án* született.⁴

Több mint egy félszázaddal utóbb HELTAI GÁSPÁR, történeti munkájában *1443 február 27-ére* teszi a nagy király születését.

Azonban ezen két adat ellentétben áll azoknak följegyzéseivel, kik Mátyás királylyá választatása idején életkoráról szólnak.

THOMASI velencei követ a választás napján jelenti, hogy az új király «*mintegy 18 esztendő*».⁵ E szerint 1440-ben született.

¹ Eredetije az országos levéltárban. D. L. 12574.

² Eredetije a müncheni áll. levéltárban.

³ De Europa. II. fejezet.

⁴ Szerzője HELIAS LAMPRIDUS CERVINUS, Poeta Laureatus, Scholarum Ra-

gusæ Rector. «Uti nonnullorum relatu accepi, . . . natus anno 1443. VII. Calendas Martias». (A kiadatlan emlékbeszéd Ragusa város levéltárában.)

⁵ «Giovane de anni circa 18.» Dipl. Emlékek I. 3.

CARVAJAL bíbornok jelentései nem maradtak ránk. De azokból merített AENEAS SYLVIUS bíbornok, ki néhány héttel a választás után, határozottan *18 esztendősnék* mondja Mátyást.¹

A milánói herceg követe a császári udvarnál, Giovanni de Ulissis, 1458 február 18-án Németújhelyből azt jelenti, hogy Mátyás *20 esztendősné*.²

Mint hogy Mátyás megválasztása nemcsak származása, hanem ifjú kora miatt is feltűnő esemény volt, föl kell tennünk, hogy a pápa és Velence követei hiteles információt igyekeztek szerezni. Ha tehát Mátyás 1458-ban csak 15 éves, bizonyára nem jelentik, hogy Mátyás 18 éves. Három esztendő, főleg ezen korban, nagy különbséget tesz. És érthető, hogy Németújhelyen 20 évesnek tartották a korán érett 18 éves ifjút, kit kevéssel előbb Bécsben láttak; de a 15 éveset semmi esetre sem tarthatták volna 20 évesnek.

Thomasi és Aeneas Sylvius följegyzésének hitelességét támogatja egy 1469-ről szóló napló, melyet Görlicz város követei vezettek. Azt írják, hogy június 1-én Boroszlóba érvén, az ott időző pápai követet meglátogatták, és tőle értesültek, hogy Mátyás *30-ik esztendejét éli*.³

Megközelíti ezt az 1462-ben Magyarországon működő pápai követ azon följegyzése, mely szerint Mátyás, mikor 1457 elején fogságba esett, *tizenhat éves* volt.⁴

Ellenben a raguzai szónok és Heltai adatait támogatja RANZAN. Szerinte Mátyás megválasztásakor *tizenötödik* esztendejét érte el.⁵

És közel jár hozzá GALEOTTI, ki Mátyás udvaránál tartózkodott egy ideig, és az ő dicsőítésének szentelt munkájában ismételten említi, hogy Mátyás mikor megválasztatott csak *tizennégy éves* volt.⁶

BONFIN, ki leginkább lett volna arra hivatva, hogy minden kétséget eloszlasson, csak neveli azt. Három helyen szól Mátyás koráról. Az elsőben azt mondja, hogy megválasztásakor (1458 elején) *tizenhét éves* volt; a másodikban, hogy 1468 tavaszán *huszonhetedik* esztendejét betöltötte; tehát 1441-ben született. A harmadikban, hogy halálakor, 1490 tavaszán, *negyvenhét éves* volt; tehát 1443-ban született.⁷

Mindent összevetve, a születési *évre* nézve Thomasi és Aeneas Sylvius följegyzését kell leghitelesebbnek tekintenünk; a hónapot és napot illetőleg pedig a raguzai szónokot.

¹ Epistola cccxxiii. Opera. Bázeli kiadás. 815. És «De Europa» című munkájában. Ugyanott 390. Historia Bohemiae munkájában pedig V. Lászlóval, ki 1440-ben született, egykorúnak mondja. (Lxxi. fej.)

² «E da etade de xx. anni». (A párisi nemzeti könyvtárban.)

³ «Dixit cum fore in xxx. anno». PALACKY Fontes. xx. 590.

⁴ «Ad sexdecim annos ætatis pervenerat». KOVACHICH Scriptores Minores. II. 24.

⁵ Indices. xxx. fejezet.

⁶ De Mathiæ Regis sapienter et jocosè dictis et factis. A IV. és XII. fejezetben.

⁷ Dec. III. L. IX. — Dec. xv. L. II. — Dec. IV. L. VIII.

MÁSODIK KÖNYV.

MÁTYÁS URALKODÁSÁNAK
ELSŐ ÉVEI.

1458—1464.

MÁTYÁS KIRÁLY ARANY PECSÉTJE.

22. MAGYARORSZÁG ÉS BOSNYÁKORSZÁG CZIMERE.

I.

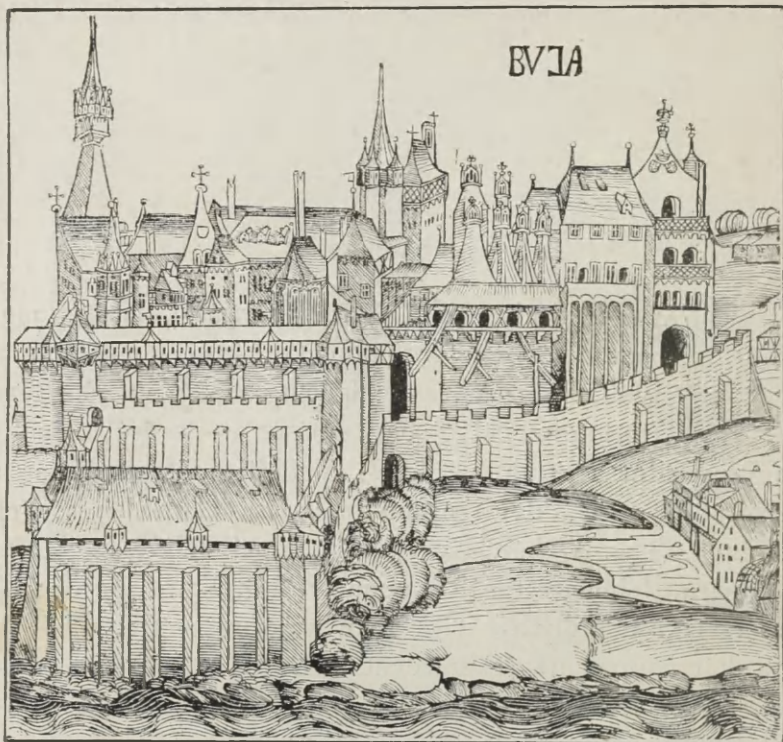
MÁTYÁS király útja a Morva partjától, Nagyszombaton és Esztergomon keresztül, diadalmenet volt. Február 14-én, farsang utolsó napján, tartotta ünnepélyes bevonulását Budavárába, mely zajos vigalmak színhelye lett. A bőjti időszak áhitatos szigorától, a rendkívüli esemény hatása alatt, készséggel tekintett el az egyház. És a király, kinek lelkét méltán a boldogság felmagasztosult érzelmei töltötték be, az ország összes lakóit fölhívta a vígságban való részvételre. «Mi — írja két nappal megérkezése után Bártfa városa polgárainak — most Budán, a főpapok és urak körében vig napokat élünk. Ohajtjuk, hogy a mi örömünkben Ti is részesek legyetek, és lelketek üdülést találjon. Ezért felkérünk, hogy nagy és kitünő örömünkre való tekintettel, ünnepeket rendeztetek, és az öröm hírnökét megajándékozva bocsássátok vissza».*

De a vigalmak közepett nem feledkezett meg gyászos kötelességéről. Elzarándokolt az Úr testének templomába, szerencsétlen bátyja jeltelen sírjához; majd utóbb intéz-

* KAPRINAI I. 492.

kedett, hogy teteme ünnepélyes módon Gyulafehérvárra szállíttassék, ott atyja porai mellett találja föl a végső nyugalom helyét.*

És az ünnepeltetés mámorában nem zárkózott el állásának komoly föladatai elől. Az uralkodás mézes heteit

23. MÁTYÁS PALOTÁJA.

nem élvezheté zavartalanul. Súlyos gondok terhe nehezedett rá.

Magyarország mint független állam jutott az ő jogara alá. De a függetlenség előnyeivel az elszigeteltség veszélyei párosultak. A hajó szabadon járhatott az óceán síkjain; de minden oldalról ostromolhatták a felkorbácsolt hullámok.

* Szilágyi Mihály 1458 martius 20-án felhívja Szeben városát, hogy a gyászünnepeyre követeket küldjön. TELEKI x. 583.

Kelet leghatalmasabb trónján még mindig Bizancz meghódítója ült, ki miután Nagy Konstantin tizenkétszázados birodalmát megsemmisítette, már szent István országaira veté tekintetét.

Nyugat császári székét III. Frigyes foglalta el; ugyanaz, ki V. László kiskorúsága alatt, Magyarország és a Hunyad-ház irányában, ellenséges indulatát ismételten elárulta.

Éjszakon Lengyelország királya, a kudarczot vallott trónkövetelő, duzzogott.

Délen Velenceze leselkedett alkalomra, hogy Dalmátia területét elnyelje.

És a külső ellenségektől körülfogott Magyarország belső állapota a legszomorúbb vala. Mikor néhány évvel utóbb, Mátyás a viszonyokat, melyek között a kormányt átvette, jellemezni akarja: a szétrongyollott ruhától, a sebekkel borított testtől, a romokban heverő épülettől kölcsönözte hasonlatait.*

A rend föltételei: tekintély és törvénytisztelet; a hatalom biztosítékai: pénz és hadsereg — mind hiányzottak.

A nemzet nem is mutatott hajlandóságot, hogy megadja uralkodójának a sikeres kormányzás eszközeit.

A királyválasztó országgyűlésen határtalan volt a lelkesedés; de nyoma sem mutatkozott az áldozatkészségnek. A nemesség új királyának felajánlotta szíve minden dobbanását; de végzéseiben félreérthetetlenül figyelmeztette, hogy egyetlen csepp vére, jobbágyainak egyetlen forintjára se számítson.**

Sőt még azon platonikus lelkesedés is, mely a trónra emelte őt, nem hitetheté el vele, hogy háza ellenségeinek lelkében a gyűlölet őszinte szeretetnek, az ármány igaz

* A pápához 1464 január 27-ikén írt levele. Epistolæ Mathiæ Corvini. I. 169.

** Megállapította ugyanis, hogy a király országát saját hadaival oltalmazza; nagy szükség esetén vegye igénybe a fő-

papok és zászlós urak bandériumait; csak a legvégső szükség esetén hirdethet közfelkelést. Továbbá határozatott, hogy a nemesekre és jobbágyaikra semmi szín alatt nem vethet adót.

ragaszkodásnak adtak helyet. Tisztában kellett lennie az iránt, hogy leküzdött vagy csak elnyomott érzületeiket a viszonyok legelső fordulata ismét fölszínre fogja hozni.

És mikor mindezen számtalan nehézségekkel szembezállani készült: nemcsak azon varázsos hatalmat kellett nélkülöznie, melyet a koronázás nyújt az uralkodónak, hanem kezeit megkötve találta: a kormányzói tiszt föllállítása által.

Erős önérzetet, nagy ambítiót hozott magával a trónra. És e tizennyolcz éves ifjú, kinek a kort megelőző érettségi fejlődését a megpróbáltatások sietteték, képes is vala arra, hogy maga uralkodjék és kormányozzon.

Mátyás épen nem tűrt volna meg maga fölött gyámot, maga mellett kormányzót, bármilyen kiváló tulajdonságok ékesítsék azt. És ilyenekkel Szilágyi Mihály nem dicsekedhetett.

Az egyszerű katona, ki egész életét táborok sátrai alatt és végvárok falai között tölté, ép oly kevésbé ismerte az európai viszonyokat és a világ-mozgató politikai eszméket, mint a hogy nem olvasta soha Hellasz költőit, Róma történetirőit. És míg imponálni nem bírt a magas műveltségű királynak, simúlni sem tudott hozzá. Mindazon igényeket támasztotta, melyek a gyámot kiskorú gyámfia, a koros nagybátyát fiatal öccse, a jótevőt lekötöztette irányában illetik.

Ilyen körülmények között az összeütközés elkerülhetetlen vala. Ezt azonban Mátyás egy időre el tudta napolni.

A mint Budavárába érkezett, Szilágyi kielégítése végett, az ország hatóságaihoz intézett iratokban, közhírré tette, hogy az ország rendei által megválasztott kormányzóra ő maga is átruházza az egész kormányhatalmat.* Majd jószágadományok egész sorozatával halmozta el, a beszer-

* A vránai perjelhez és a horvátországi bánhoz 1458 február 20-án intézett rendelete a bécsi udvari levéltárban. Történelmi Tár. IX. 162.

cezi grófságot is átadta neki, és az adománylevelekben a legmagasztalóbb kifejezésekkel örökitette meg a személye, háza és országa körül szerzett érdemeket; hirdetvén, hogy a börtönből való kiszabadulását és a trónra emelkedését néki köszöni.¹

Azonban csakhamar rá tudta őt bírni, hogy az Alföldre menjen, az országot a törökök támadásai ellen megoltalmazandó. A hiú és könnyen befolyásolható férfiú előtt bizonyára azt hangsúlyozta, hogy a haza megmentésére csak ő képes, és hogy nagy elődje a kormányzói tisztben, Hunyadi János is, fő teendőjének a törökök elleni küzdelmet tekintette.

Martius közepén Szilágyi elhagyta a fővárost² és így kisiklott kezeiből a kormány-ügyek vezetése. Ezt azonnal a király vette át,³ ki az ily módon elért sikerrel mesteri ügyesség jelét adta, melyre egy tapasztalt diplomata is büszke lehetett volna.

Azonban Mátyás, habár erélyesen utasította el a gyámság vezérlő karját; érezte egy hű és megbízható, avatott és széles látkörű tanácsos sugalmazásainak szükségességét.

Ilyen tanácsos kínálkozott néki Zrednai Vitéz Jánosban. Ez Hunyadi Jánosnak bizalmas embere, kormányzó-sága idején jobb keze volt; Mátyással a budai fogságban osztozott, majd első kereste föl őt Prágában és üdvözölte mint jövendő uralkodót. A kormányzás mesterségében teljes jártasságot szerzett volt magának négy király oldala mellett. Ezenfelül az ország legműveltebb emberének lehetett őt tartani.

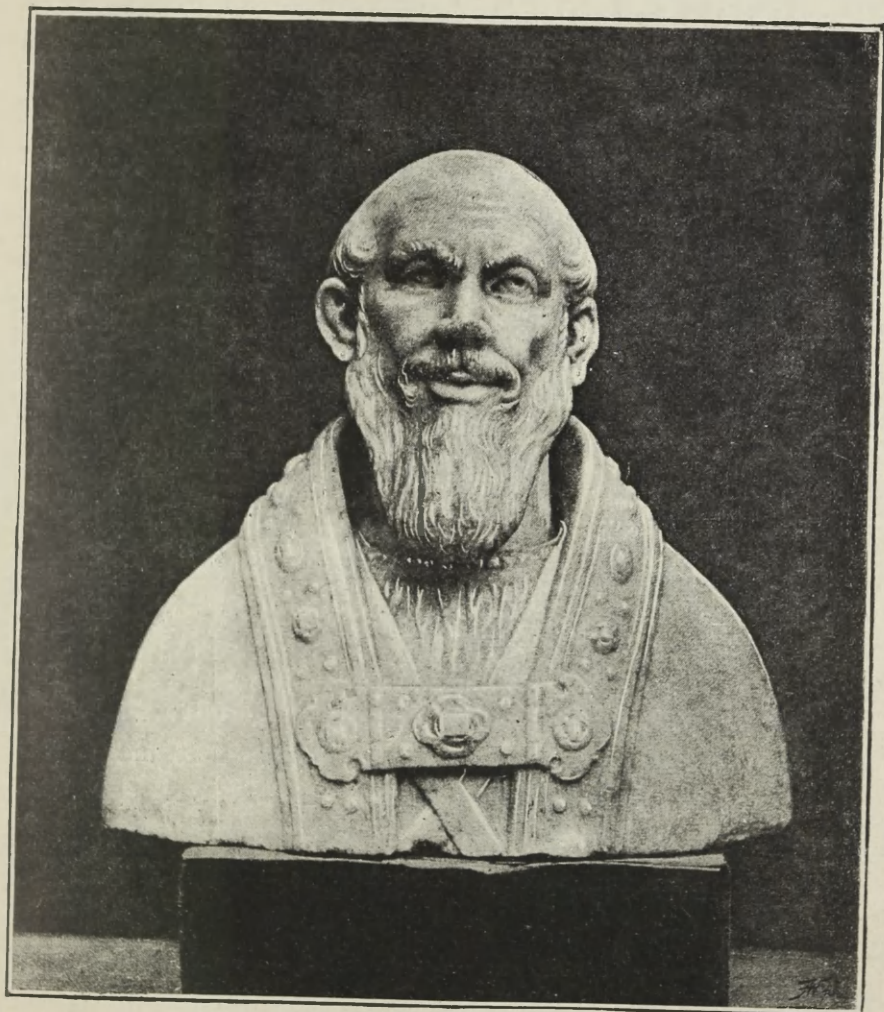
És mindezen jelességek mellett, az udvaroknál elsajá-

¹ 1458 martius 1., 4., 9-én kelt adománylevelek az országos levéltárban.

² Martius 19-én már Lippáról ír levelet a pápai legátusnak.

³ Ez kitűnik a velencei követnek 1458 április 1-én és még inkább április 24-én kelt

jelentéséből, mely utóbbiban ki van emelve, hogy Mátyás még az általa nagy tiszteletben tartott pápai követtel szemben is érvényre tudta emelni saját (ex proprio capite) elhatározását. Diplom. Emlékek I. 10, 20.

25. ZREDNAI VITÉZ JÁNOS ARCZKÉPE.

titotta azt a simaságot, mely a hatalmasok hiúságát kiméltni tudja; és a leleményességet, mely kerülő ösvényeken ér oda, hova egyenes úton hiába igyekeznek.

Mátyás környezetében ő bírta a legnagyobb befolyást, a nélkül azonban, hogy hivatalos állást foglalna el.¹

Ugyanis Mátyás, trónjának elfoglalása után, mindenkit meghagyott méltóságaiban és hivatalaiban. Vetési Albert nyitrai püspököt is cancellári tisztében megtartotta, bár a Hunyadi-ház ellenségeihez tartozott. Hogy ezeket megnyerje, minden lehetőt megtett. Csodálatra méltó önuralmat és türelmet bizonyított. Garai Lászlót, Ujlaki Miklóst, a Szentgyörgyi grófokat, kik tüntetve távol tartották magokat, ismételten hívta meg követek által. Minden biztósítékot kész volt megadni nekik; sőt abban is megnyugodott, hogy anyja és nagybátyja vállaljanak érette kezességet, pecsétjeikkel erősítsék meg okleveleit.²

De türelmének meg voltak határai. Mikor Ujlaki, habár összes kívánatai teljesültek, még mindig vonakodott Budavarába jönni, sógorához, Podjebrádhhoz, így ír Mátyás:

«Már is világosan kitűnik, hogy Ujlaki úr megveti béketűrésünket, és játékot akar velünk űzni. Mivel pedig ilyen pártosok ellenében, főleg uralkodásunk küszöbén, kellő módon kell föllépnünk, és országunkat megvédelmezni tartozunk: ne vegye rossz néven Testvériséged, ha Miklós vajdát valami baj találja érni.»³

Bizonyára még erőteljesebbek valának a fenyegetések,

¹ Azt, hogy irányadó befolyást gyakorolt Mátyásra, jelezi a pápának 1458 majus 13-án és a boszniai királynak 1459 február 10-én Vitézhez írt levele. (Amaz a vatikáni levéltárban. Ez PALACKY-nál *Fontes. xx. 171.*) Bizonyítják azon részletek, melyeket a Szilágyi és Mátyás között kitört *conflictus* elbeszélésénél ki fogunk emelni. — Carvajal utóbb (1462) világosan mondja Vitéznek, hogy min-

denható. És a váradi püspök ezen hízelgő imputáció ellen nem nagy erélyvel védekezik. *Epistolæ. Matthiæ Corvini. i. 23.*

² Ilyen a Szentgyörgyi grófok javára 1458 martius 12-én kiállított okirat, melynek eredeti példánya az országos levéltárban található.

1458 martius 15-én PALACKY. *Fontes. xx. 135.*

26 MÁTYÁS KIRÁLY NAGY FÜGGŐ PECSÉTJE

melyeket egyenesen a makacs főúrhoz intézett. És a hatás el nem maradt. A vajda megjelent az udvarnál. Meghódolt.¹

Ugyanekkor a cseh Giskrával, ki a lengyel király pártjára állott, Mátyás bátran felvette a harczot. Sietve megtette a készüléteket. Lengyel és cseh zsoldosokat toborzott össze. A vezérletet rendületlen hívére, Rozgonyi Sebestyénre ruházta. És ez szerencsésen járt el megbízatásában. Vadna várát megívta, és Sárospataknál nyílt ütközetben megsemmisítette a cseh haderőt. Számos foglyot küldött Budára, hol megjelenésök nagy lelkesedést keltett. Mátyás, az uralkodása alatt kivívott első győzelem alkalmából, hála-istentisztelet tartását rendelte el; Rozgonyi Sebestyént gazdag adománynyal jutalmazta.²

Giskra, a mint a történekről értesült, Podjebrád közbenjárása mellett fegyverszünetet kért és kapott Mátyástól.

Időközben a cseh kormányzóból Csehország királya lett. Martius 2-ikán történt megválasztatása örvendetes és előnyös esemény volt Mátyásra nézve is, ki saját tollával fogalmazott levélben tolmácsolta szerencsekívánatait Podjebrádnak. Hangsúlyozza, hogy öröme, melyet most érez, még nagyobb, mint a rómaiaké volt, mikor az első győzedelmet Hannibál fölött kivívták. Azon reményét fejezi ki, hogy mindkettőjük országaira és a kereszténységre áldást hozó lesz az ő trónrajutása.³

Ezen esemény alkalmat nyújtott Mátyásnak, hogy jelentékeny szolgálattal kötelezze le ipját és szövetségét.

A cseh király, bár Husz János felekezetéhez szított,

¹ Ennek bizonyosága az, hogy néhány hét múlva Mátyás követségbe küldi őt Podjebrád koronázására.

² Mátyás királynak martius 16-ki rendelete, martius 27- és 29-én Podjebrádhhoz intézett levelei, és april 1-én Rozgonyi javára kiállított adománylevele.

(KAPRINAI II. 160. 203. PALACKY Fontes. xx. 142, 3.) Ezen hadjáratról Thomasi is említést tesz 1458 april 1-, 12-, 24-, majus 13-án kelt jelentéseiben.

³ Mátyás királynak martius 15-ikén Podjebradhoz írt levele PALACKY-nál. Fontes. xx. 138.

új trónjának megszilárdítása szempontjából, súlyt fektetett arra, hogy ősi szokás szerint, a kath. egyház főpapja tegye fejére a koronát. De a prágai érsekség üresedésben állott, az olmücsi püspök még nem volt fölszentelve, a boroszlói pedig ellenségeihez tartozott. Ezért Mátyást kérte föl, hogy magyar főpapokat küldjön a koronázási szertartás végrehajtására.

Mátyás szívesen teljesítette e kívánatot. A győri és váczi püspököknek adta a kitüntető megbízást. Azonban meghagyta nekik, hogy a koronázás előtt. Podjebrádtól esküvel erősített nyilatkozatot állíttassanak ki, melyben a kath. egyház és feje iránt hűséget fogad. A cseh király kiállította a nyilatkozatot; a mely tényből a római szent-szék a csehországi egyházi szakadás megszűnésének reményességét merítheté.*

II.

MAGYAR- és Csehország uralkodóinak benső viszonyát a pápa élénk örömmel üdvözölte. Ugyanis III. Calixtus azt várta tőlök, hogy egyesült erővel mielőbb a törökök ellen támadólag lépjenek föl. Ez irányban leveleivel és követei útján, szüntelenül buzdította Mátyást, kinek, mindjárt megválasztatása után, a szentelt kardot megküldeni szándékozott; és ezt csak azért halasztotta el későbbre, mert illendőnek látszott az új király hódoló követségét bevárnia.** Mátyás trónrajutása első pillanatától át volt hatva a rá várakozó kötelességek tudatától. Ékesszólóan hirdeté ezt Rómába írt

* L. e sorok írójának Carvajalról szóló értekezését. 48—50.

** A pápának majus 13- és 16-án Mátyáshoz, anyjához, nagybátyjához, a prí-

máshoz és a váradi püspökhöz írt levelei. Részben a vatikáni levéltárban, részben THEINER-nél II. 315—6. (Itt hibásan majus 26-ról keltezve.)

leveleiben, melyekből — mint válaszában a pápa megjegyzi — «úgy szólván égi láng heve» sugározott ki, és melyeknél — úgymond — «kedvesebbeket és kellemesebbeket, mióta a pápai széken ül, még nem olvasott». Mert azon elhatározásának kifejezését tartalmazzák; hogy atyjának nyomdokaiba fog lépni, és a kereszténység ügyének szentelve életét, fogja leróni «háláját Istennek az ő kegyelmességeért, melyet a legvégső szorongattatásból a trón magaslatára történt fölemelésével kitüntetett!»¹

És csakugyan, a mint tavasz nyíltával tudósításokat kapott török hadak betöréséről Szerbország területére, a szent-szék legátusa előtt kijelentette, hogy személyesen fog táborba szállani és nagy erélyvel intézte a hadi készülleteket.²

Hogy ezen czélra az ország rendeit megfelelő közreműködésre készíthesse, országgyűlést hirdetett ki, melyet julius első felében Pesten tartott meg.³

Itt mindazáltal nem sikerült a januáriusi végzések megváltoztatását kieszközölnie. A nemesség ragaszkodott azon felfogásához, hogy az ország védelme első sorban a királynak és azután a főrendeknek kötelességét képezi; minélfogva a királyt most is csak végső szükség esetén hatalmazta föl közfelkelés hirdetésére. És ezen fölhatalmazást is úgy szólván egészen megfosztotta értékétől; megállapítván, hogy a nemesség csak az ország határáig köteles kivonulni, és a mennyiben tizennégy nap alatt az

¹ Sajnos, Mátyás levelét nem bírjuk.

Tartalmát a pápa majus 16-iki válaszában resumálja. De megvan april 14-én a császárhoz intézett levele, melyben lelkes szavakkal ígéri, hogy atyjának példáját követni fogja. Diplom. Eml. I. 14. Frangepán István gróf előtt, ki ez időtájt Budán tiszteletet nála, szintén igen önértzetesen és harcias szellemben nyilatkozott. (A milánói követnek 1458 julius 25-én Német-Ujhelyről írt jelentése Milánóban.

² Thomasi május 17-ki jelentése.

³ Thomasi ápril 12-, 24- és julius 8-ki jelentései. Ekkor a majus 13-án Bártfa városához intézett meghívó íratból (KOVACHICH. Vestigia. 297.) azt a téves következtetést vonták le, hogy az országgyűlés május végén tartatott meg. A törvénykönyv ki van ugyan adva, de sem bevezetésében, sem a zársorokban nincs megtartásának időpontja jelezve.

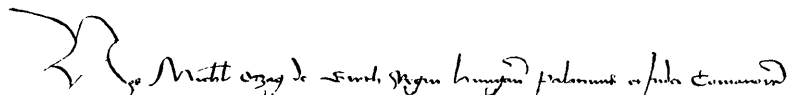
ellenség közeledéséről biztos hír nem érkezik, szabadságában áll hazatérni.

Adó megszavazására sem volt rábírható a nemesség, bár minden óhajását készséggel teljesítette a király.¹

Ezen országgyűlés tartama alatt Mátyás véget vetett azon visszás helyzetnek, melyet Garai László nádor azzal teremtett, hogy makacsul távol tartván magát a királytól, az ország kormányzásának és törvénykezésének ügyeiben magas állása kötelességeit teljesíteni vonakodott.²

A király négy hónapnál tovább tűrte ezt. De most már véget kellett vetnie, a korona tekintélyére és az ország érdekeire nézve egyaránt hátrányos állapotnak.

Garai László a nádori méltóságtól megfosztatott, és helyére Gúthi Országh Mihály főudvarmester, egykor Hu-

39. ORSZÁG MIHÁLY NÁDOR ELSŐ RENDELETE. 1458.

nyadi Jánosnak, most Mátyásnak egyik legbizalmasabb híve emeltetett.³

Mindazáltal az uralkodói kötelességérzet és erély ezen nyilatkozata komoly bonyodalmakat támasztott.

Garai László büszkeségén a legmélyebb sebet ejtette

¹ Ezen országgyűlés törvénykönyve hatvan czikkből áll, melyek túlnyomó részben az igazságszolgáltatás ügyeire vonatkoznak. — KOVACHICH. Vestigia. 298—330

² Frangepán Istvánnak 1458 június 22-én Vegliából a velencei dogehoz írt tudósítása. (A milánói állami levéltárban.) Garai Lászlótól egyetlen nádori kiadványt sem bírnak, Mátyás trónra lépte óta.

³ Ekkorig a történetírás azon véleményben volt, hogy Garai csak az év végén fosztatott meg a nádori méltóságtól. De már 1458 július 27-én kelt ok-

iratban nádornak czímeztetik Országh Mihályt. (Országos levéltár.) Ennek Hunyadi Jánoshoz és Mátyáshoz való viszonyát megvilágítják, az utóbbinak 1458 február 28-, majus 26- és június 21-én kelt oklevelei. (Országos levéltár.) Arra nézve, vajjon az országgyűlésen választott-e vagy a király által neveztetett ki; biztos adataink nincsenek. Az utóbbira utalnak egy későbbi oklevélnek következő szavai: «honore Palatinatus ab eodem Ladislao de Gara per regiam clementiam ablato et Michæli Orszag in eundem honorem sublimato». (Czech kézíratai között.)

az ő letétele. Ellenséges indulata azon uralkodó iránt, ki a korona elnyerésére vonatkozó terveit meghiusította, leányának kezét visszautasította, s most őt gyalázzal tette: a legvégső fokot érte el. Türelmetlenül vágyott bosszút állani mindezen sérelmekért.

Csatlakozott hozzá Ujlaki Miklós, erdélyi vajda és slavóniai bán, ki szintén sértve érezte magát az által, hogy ő, a zászlós-méltóságok rangfokozatában a második, az elsőnek betöltésénél mellőztetett; más tekintetben is a király kegyeltjei által háttérbe szorítottatott.

És a Hunyadi-ház régi ellenségei most annak egyik legerősebb oszlopára: Szilágyi Mihályra támaszkodhattak.

A kormányzó, a mióta a czélzatot, a miért őt az udvartól távoltartani iparkodtak, fölismerte, elégtelen lett. Megalázva érezte magát az által, hogy a kormányzói tiszt nek csak czímét hagyták meg neki; hatalmát teljesen elvették tőle.

Nagyravágyása és hiúsága azon tervben keresett kárpót-
lást, hogy Szerbország fejedelmi méltóságát szerezi meg magának. Erre kedvező alkalmat nyújtott azon körülmény, hogy Brankovics György fiának, Lázárnak, alig egy esztendei uralkodás után, 1458 elején bekövetkezett halálával, két megvakított testvére között villongások támadtak. Az egyiket Istvánt és Lázár özvegyét is Szilágyi rábirta, hogy igényeikről javára mondjanak le; ő viszont a Hunyadi-ház uradalmainak nagy részét ajánlotta föl nekik. De az özvegy Hunyadi Jánosné óvása meghiusította a tervet; mely egyébiránt a kivihetőség föltételeit különben is nélkülözte. Mert bizonyára a szerbek soha sem feledhették el azt, hogy néhány év előtt az általok bálványozott agg Brankovics György fejedelemnek, mikor fogságába került. jobb kezét, három újját levágatva, megcsonkíttatta.*

* A szerb fejedelmi családdal folytatott tárgyalásokról Thomasi 1458 april 1-, 12-, 24-, majus 13-, junius 16-, julius 8-iki jelentései érdekes részleteket tartal-

Felizate Deo nostro pueris dno Matie dei gra hunc dalmat Cesar p d est
 pmsy, qd emd impudmty Et hnt. Johanne Zay de Albentz. z hnti, quod emy
 Budy, hdomatod. A timatly Budy z pphs, Xage siled. maly z hnti dno p
 gra z dignosy Deuce Octimetro de maldyoz z castum famulaz, ad mdu que de
 vngant. A hndud. Et tributa Gdby, Budy z pphs, d voluntate z pmissio
 infertat. Pstatz fozoz Octimetro ar pty famulaz. A hndumy pti pphs
 pti dno dno autem Onagm dndpym totum remandz eoz p hdomatod
 pphs uaryatd, vny p hntid mty pty hntid pnt uaryatd ty no hntidm
 I pphs betz Deuce Octimetro ut eoz famulaz. p p dca pty z zomid
 casta, que ex vnta signyady mltid z pphs hntid mty p hntid mty
 pnt hntid pnt, amenly adz hntidmz dmpat. Et pnt pphs Deuce, vny
 vntz ad pty pty, z famulaz, A hntid pntz. gra quibz mltifozoz
 A pnt p d d pphs pphs z hntid hntid, pphs z d d pphs vntid, pnt
 vny pphs z Bndoz, ar hntid ordmny dntafary ut d dca pntz vngny
 vntz dntid dno pphs. hntid pntz z mndmny pphs p d dca Octimetro
 aut vnt famulaz ad hntidmz dntafary ut d dca pntz vngny
 hntidmz hntid vnt afaz z pntid pntid ar mltifozoz mnt pntz
 vnt pnt pnt vnt pnt Deuce d eoz famulaz pnt pnt vnt pntz
 hntid mltifozoz dntz z pntid pntid pntz pntz hntid dntid
 vntid ar mnt hntid hntid vntid pntid pntid pntid pntid
 Bnde pnt pnt ad pnt dntid dntid hntid dntid pntid pntid pntid.

28. HUNYADI JANOSNÉ LEVELÉBŐL (TÖREDÉK). 1458 JUNIUS 20.

És épen akkor, a mikor szép reményei füstbe mentek, értesül arról, hogy Pesten országgyűlést tartottak nélküle, az ország legfontosabb állásának betöltésénél sem látták szükségesnek meghallgatni tanácsát!

Mélyen el volt keseredve. És a zord katona nem értett a titkos ármányok mesterségéhez. A mit gondolt, azt ki is mondotta. Fenyegető nyilatkozatokat hallatott, melyek megtalálták az utat a király füléhez.

Mátyás, hogy kikerülje a botrányt és elhárítsa a veszélyt, követeket küldött nagybátyjához. De késő volt. Az visszautasította ajánlatait.*

Ezalatt ugyanis Garainak és Ujlakinak sikerült körülhálózniok az indulatai által elragadtatott kormányzót, ki higgadt óráiban sem bírta az éleslátás tulajdonságát. Talán azzal kecsegtették, hogy néki szánják a koronát, melyet úgy is csak az ő nagylelkűsége juttatott háladatlan unokaöccsének.

Szilágyi Mihály elhagyta Belgrádot, és a Garaiak tolnamegyei várába, Simontornyára, sietett. Itt július 26-ikán Garai Lászlóval és Ujlaki Miklóssal «fölbonthatatlan örök frigyre» lépett. Esküvel erősített fogadást tettek mindhárman, hogy mindennemű veszélyek között, bárki részéről és bármilyen módon fenyegetnék őket, összes erejükkel támogatni fogják egymást, és mindenki ellen, a ki személyöket és becsületöket, javaikat és híveiket megtá-

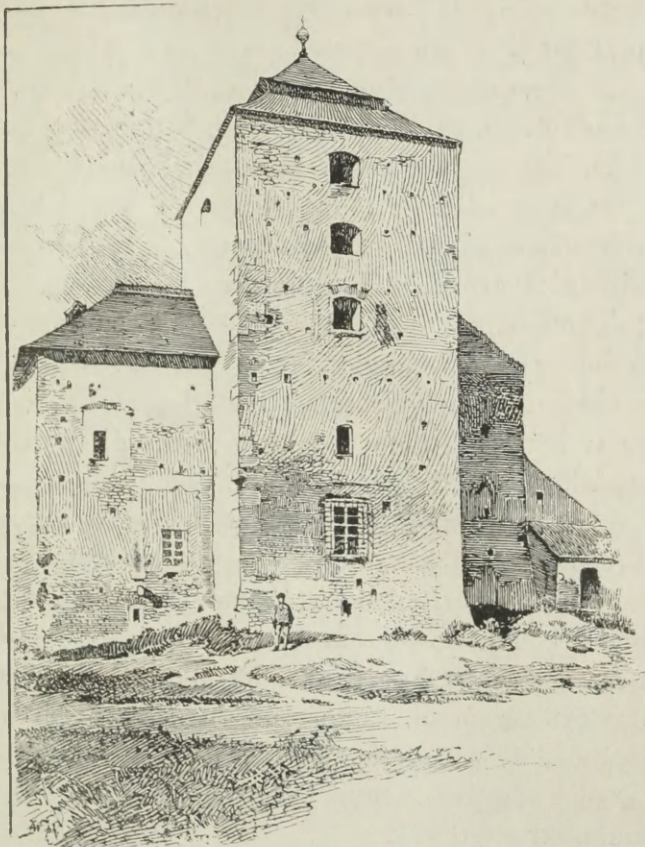
maznak; de azokból tiszta képet nehéz alkotni. A tárgyalások utolsó stadiumáról Hunyadi Erzsébetnek 1458 június 23-án kelt óvása tudósít. (A müncheni állami levéltárban.) Brankovics György elfogatásáról és megcsonkításáról említést tesz V. Lászlónak 1457 martius 21-ki oklevele. TELEKI X. 548. Thomasi 1457 február 2-án pedig azt írja, hogy Szilágyi Mihály 60,000 arany váltságdíjat csikart ki György fejedelemtől.

* Sajnos, a viszály első stadiumáról

nincsenek biztos adataink. Épen azon időben szakadnak meg a velencei követjelentések. A július 8-ikában még nincs róla szó. Az augusztus 1-én kelt jelentés már a kitört viszály következtében Szilágyi megengesztelésére küldött követségről szól. Épen ezen jelentés azt is elárulja, hogy Szilágyi azon sérelmekért, melyeket ő szenvedett, Vitéz Jánost tette felelőssé. (Thomasinak ezen és több más jelentése kiadatlanok. A milánói állami levéltárban.)

madná, legyen az idegen vagy hazafi, és álljon az bármilyen magas méltóságban, sikra fognak szállani».¹

Ez leplezetlen hadüzenet volt a király ellen.² És ezt nem tartották szükségesnek titkolni. Sőt úgyszólván tün-

29. SIMONTORNYA.

tetőleg köztudomásra hozták. A szövetség megkötésének híre negyednapra az udvarhoz jutott.³

Mátyás béketűrése kemény próbát állott ki. De még

¹ TELEKI X. 593.

² Thomasi 1458 augusztus 1-én kelt jelentése, és egy augusztus 15-én Boroszló városához intézett tudósítás. PALACKY-nál. Fontes. XX. 159.

³ Thomasi augusztus 1-én már jelentést tesz róla Velenczébe.

nem volt kimerítve. Most magát Vitéz Jánost küldötte Szilágyi Mihályhoz, hogy őt merényletének természetéről és következményeiről felvilágosítsa; egyszersmind azért is, hogy mivel épen a váradi püspöknek a királyra gyakorolt befolyása volt szálka a kormányzó szemeiben, őt megkérlelje és kiengesztelje.¹

A főpap ügyessége nem vallott kudarcot. Szerencsésen oldotta meg nehéz föladatát. Szilágyitól azon üzenetet hozta, hogy személyesen akar találkozni királyi öccsével.

Mátyás kész volt rá. Anyja és nagyszámú főrendek kíséretében ment nagybátyja elé, kivel nyolcz mérföldnyire a fővárostól, augustus 8-án találkozott.²

Több napot töltöttek együtt tanácskozásban, melynek eredménye: a kibékülés létrejött. Szilágyi meghozta az áldozatot, melynek elháríthatatlan volta felől nem lehetett kétsége; lemondott a kormányzói tisztról. A király megújította kinevezését beszterczei örökös gróffá, és a Hunyadi-ház uradalmainak nagy részét átengedte neki. Mire a legjobb hangulatban együtt vonultak Budavárába, és közös erőfeszítéssel tették meg készülleteiket a törökök ellen intézendő hadjáratra.³

Augustus 24-én, éjszaka, hírnök érkezett az udvarhoz Nándorfehérvárról, fontos tudósításokkal. A királynak, kit álmából fölriasztottak, jelenté, hogy a törökök a szerbországi végváarak egyik legfontosabbikát, Galambóczot, hatalmukba ejtették.

Mátyás rögtön tanácsulást hívott össze. Az egybegyűlt urak előtt kinyilatkoztatta, hogy személyesen indul a vég-helyekre. Közfelkelést hirdetett, és a pápai követet felkérte, hogy az általa összegyűjtött keresztes hadat küldje utána.

Már a következő nap hajnali óráiban útra kelt. Nagy-

¹ Thomasinak imént idézett (augustus 1-jén kelt) jelentése.

² Thomasinak augustus 13-ki jelentése.

³ Thomasinak augustus 23-ki jelentése

bátyja kísérte. Carvajal bíbornok és a magyar urak néhány nap múlva követték.¹

Távolléte alatt, anyja intézte Budavárában az ügyeket. Nagy buzgósággal siettette a hadi készüléteket. Lovakat, élelmi szereket, borokat² vásárolt és küldött a táborba.

Az ő erőfeszítése és a király példája nagy hatást gyakorolt. Tömegesen gyülekeztek a harcosok, az őket szállító hajók sűrűn lepték el a Dunát.

«Ezen országban — jelenti a velencei követ — emberemlékezet óta nem uralkodott ilyen harcias hangulat, és nem létesült ilyen jelentékeny sereg, melyet részint a szeretet, részint a félelem érzése hoz össze.»

Mátyás Szegeden állapodott meg egy ideig, és szeptember 9-én, a bíbornok-legatus kíséretében, Pétervárad felé indult. Szilágyit előre bocsátotta, azon meghagyással, hogy Szendrővel szemben, foglaljon állást.

A magyar sereg közeledésének hírére, a törökök Szerbország belsejébe készültek visszavonulni. De utánok küldett egy magyar hadosztály, mely ütközetre kényszerítette és megverte őket.

A király, ki Szent-Demeternél tábort ütött, majd Nándorfehérvárra ment, nagy hadi terveket forralt. És hogy keresztülvitelökre az eszközöket megszerezze, merész lépésre határozta el magát. Az egész országra adót vetett ki, azon reményben, hogy vállalatának sikere mentségül és igazolásul fog szolgálni.³

De ellenségei most, hogy a nyílt törvénysértés vádját emelhették, újból fölbátorodtak. Garai és Ujlaki másodízben eltántorították Szilágyit. Mivel pedig jól tudták, hogy

¹ Thomasi augusztus 27-ki jelentése.

² A velencei követ ezt elbeszélvén, megjegyzi. «Ez a nemzet bor nélkül nem bír harcolni».

³ Thömási szeptember 13., october 1- és 9-én Budáról és Ullissnek november

22-én Németújhelyről kelt jelentései. (A milánói levéltárban és a párisi könyvtárban) Az országos levéltárban szeptember 5- és 7-én Szegeden, 11-én Zentán és 27-ikén Futakon kelt királyi oklevelek találtaknak.

külső támogatás nélkül immár nem dönthetik meg Mátyás trónját, azon fáradoztak, hogy Frigyes császárt vagy Podjebrád Györgyöt nyerjék meg terveiknek.

Mátyás, a mint a hazaárulás és felségsértés ezen tényéről tudomást nyert, el volt határozva arra, hogy a legerélyesebben lép föl.

Nem tarthatta őt vissza azon körülmény, hogy jötevője, anyjának testvére az, kit büntetni kell. Uralkodói kötelessége, trónja szilárdságának és a haza békességének érdeke parancsolón követelte, hogy a kegyelet sugallatait elnémítsa.

October 8-án Nándorfehérvárt Szilágyi Mihályt elfogatta.* És azzal fenyegette, hogy a törvény teljes szigorát alkalmazva, fejét véteti.

Nem hihető, hogy komoly elhatározása lett volna nagybátyját vérpadon végeztetni ki. De óhajtása volt: megrendíteni ellenségeit, bizalmat kelteni barátaiban, meggyőzni mindenkit arról, hogy az ország hajójának kormányát erős kéz tartja, mely vész és vihar közepett nem lankad.

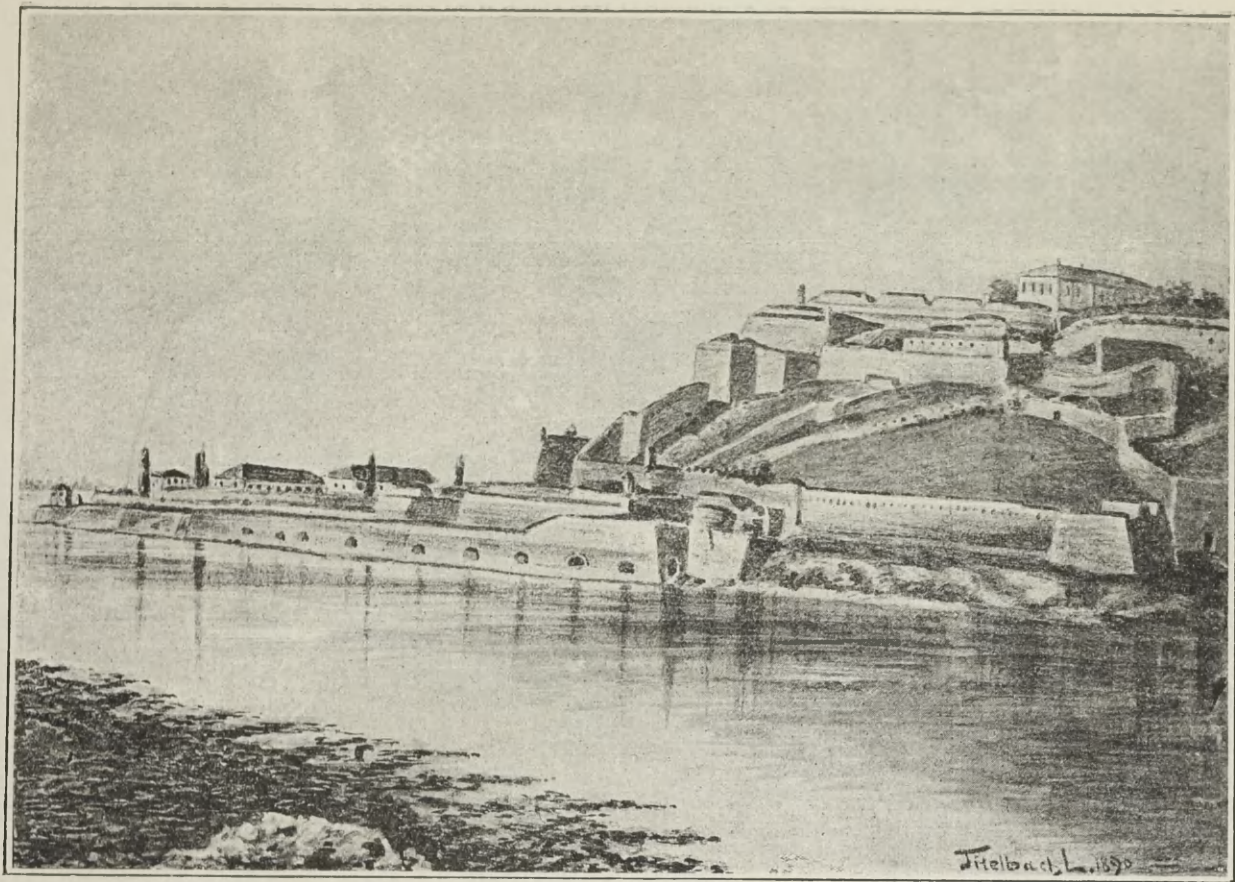
Ezért egy ideig kérlelhetetlennek mutatta magát. De a mint a pápai legátus közbevetette magát, szívesen ragadta meg az alkalmat, hogy azon ürügy alatt, mintha csak a szent-szék szava előtt hajolnék meg, saját szíve szózatára hallgasson.**

- Szilágyi életének megkegyelmezett. Világos várába küldötte őt, hogy ott őrizet alatt tartassék.

* Thomasi jelentése, melyben ezen eseményről szól, nem maradt ránk. — II. Pius pápa közel egykorú följegyzéseiben (Commentarii. XII. 327.) és az 1462-ki nuntiusi jelentés az elfogatás okául azt emeli ki, hogy Szilágyi a király ellenségeivel szövetkezett. — BONFIN azt írja, hogy az elfogatás okát nem lehet tudni. (Azon részlete, hogy az elfogatás Szege-dent történt, téves. Elbeszélése a lánczok-

ról, kocsiról stb. mese.) TELEKI azon föltevése, hogy Szilágyi az erdélyi szászokon elkövetett kegyetlenségeivel vonta magára Mátyás haragját, egészen alaptalan. Azon kegyetlenségeket Szilágyi egy esztendő előtt követte el!

** Azon felfogás, hogy Carvajal közbenjárása mentette meg Szilágyi életét, főtartotta magát, és kifejezést talál az 1462-ik évi nuntiusi jelentésben.

BELGRÁD VÁRA A SZÁVA-PARTRÓL.

Titelbach L. eredeti rajza után

És célját így is elérte. Azon néhány sorból álló levél, melyben az ország rendeit értesíté, hogy nagybátyját «bizonyos észszerű okok miatt» elfogatta.* mély benyomást tett mindenfelé.

A tömegek ítéletöket uralkodóik értéke felől nem az elvek mértékével gondosan mérlegelt tények hosszú sorozatából vonják le. Rendszerint azon benyomástól kölcsönzik, melyet egy-egy feltűnő cselekedet a phantásiára gyakorol.

Ilyen volt Mátyás eljárása, a mikor a rokonság és hála kötelékeit kímélet nélkül széttépve, azt ki anyja után legközelebb állott hozzá, az ő büntető karja csak úgy elérte, mint ha idegen vagy régi ellenség lett volna.

A megelégedés érzetéhez, melylyel az alsóbbrendűeket eltölti azon tapasztalás, hogy a hatalmasokat is utoléri a nemesis, csatlakozott azon megnyugtató gondolat, hogy az uralkodó erős keze képes és kész lesz a gyengébbeket megoltalmazni az erősebbek túlkapásai ellen.

Mátyás magával hozta a trónra a népszerűség kedvéseit. Most az erős és igazságos uralkodó dicsfényével övedzte magát. Kiküzdötte a tekintély súlyát.

A népszerűséggel frigyessült tekintély kiváltsága az: hogy fel tudja ébreszteni az áldozatkészség szellemét.

Ez most is bebizonyult.

Mátyás néhány héttel Szilágyi elfogatása után országgyűlést hirdetett, azon szándékkal, hogy egyéb fontos kérdések megoldása mellett, a honvédelem ügyében alkotott korábbi törvények módosítását eszközölje ki, és így megszerezze magának a hatalmat, melyre trónja és országa megoltalmazása végett, szüksége vala.

És a december első felében Szegeden egybegyűlt rendek megadták mindazt, a mit a két utolsó országgyűlésen megtagadtak tőle.

* Az 1459 october 8 án Belgrádban kelt királyi irat

Vármegyei bandériumok szervezését határozták el oly módon, hogy azokba a jobbágytalan nemesek egy, a birtokosok minden húsz jobbágyuk után egy-egy fegyverest kötelesek állítani; ezeket a király évenként egyszer, három hónap tartamára, fegyver alá hívhatja és az ország határain túl is vezetheti; fönmaradván ezenfölül joga, végső szükség esetén fölkelésre szólítani az összes rendeket fejeként, kik azután addig kötelesek a király mellett szolgálni, míg a szükség tart.*

Az ország hadereje ily módon a királynak szabad rendelkezésére bocsátott.

És ezen vívmány mellett, Mátyás még egy másnemű diadalnak is örvendhetett.

Bosnyákország vitéz királya, Osztoja Tamás, a mint Mátyás első kormánytetteinek híret vette, követet küldött hozzá és felajánlotta közreműködését a törökök ellen tervezett hadjáratban. Majd készen nyilatkozott személyesen megjelenni az udvarnál.

Egy esztendő előtt a pápa legátusa bosnyák területen kényszerült őt fölkeresni, hogy vele tárgyalhasson; most ő maga jött Szegedre. És itt elismerte a magyar korona fönhatóságát nemcsak Bosnyákországra, hanem Szerbországra is. Azon kérelmet terjesztette elő, hogy fiára, István herczegre, ki Lázár fejedelem leányát bírta nőül, ruháztassék a szerb fejedelmi méltóság.

Mátyás meghallgatta óhajtását. Egyidőben fogadta Bosnyákország királyának hűbéri hódolatát, és gyakorolta Szerbország fölött a hűbérúri jogot. A mely két tartománynak a magyar koronához tartozása ily módon, hosszú idő múltával, ismét ünnepélyes módon kifejezést talált.**

* Az országgyűlés végzéseit KOVACHICH-nál. Vestigia. 335—47.

** A bosnyák király szegedi tárgyalásaira és Mátyáshoz való viszonyára világot vetnek az ő saját levelei, melyeket

1459 február 10-én Vitéz Jánoshoz és május 1-én a milanói fejedelemhez ír. Mátyást «*dominus noster gratiosissimus*»-nak mondja, kijelenti, hogy *parancsainak* engedelmeskedni fog; világosan írja, hogy

III.

MÉG EGY esztendő sem telt le Mátyás megválasztatása óta, már is uralma mély gyökeret vert; és mikor az első nagy zivatar kitört, képes volt erejével daczolni. Szilágyi Mihály elfogatása után a pártos urak a magyar koronát nyíltan felajánlották a császárnak. III. Frigyes ekkorig nem foglalt el az új magyar király irányában ellenséges állást. A lengyel Kázmér trónra emelése érdekében semmit sem tett. És miután Mátyás nem titkolta készségét, sőt hajlandóságát, hogy szükség esetén fegyverrel fogja a korona visszaadását kieroszakolni: követeit, kiket ez ügyben Németujhelybe küldött, a császár egyáltalán nem utasította vissza. Az alkudozásokban, melyek megindultak, főképen az az érdek lebegett szemei előtt, hogy lehetőleg nagy váltságdíjat eszközöljön ki. És miután erre nézve Mátyás nem fukarkodott, november második felében létrejött az egvezség. A nap is ki volt tűzve, mikor Frigyes Grácza megy, és az ott őrizett szent kincset a magyar küldötteknek átadja.*

Azonban éppen ekkor hatalmas magyar főurak esdekelve kérték, hogy foglalja el maga az ő trónjukat; biztosították, hogy ennek birtokába a magok erejével fogják segíteni, és tőle áldozatokat nem igényelnek; sőt azzal hitegették, hogy Mátyás önkényt visszalép, és «illő ellátás» mellett a magánéletbe vonul. Ilyen körülmények között Frigyes a

fiát Mátyás szerb fejedelemmé nevezte ki. (PALACKY Fontes. xx. 171. Diplom. Emlékek. I. 49.)

* A tárgyalások elbeszélése ezen munka keretén kívül esik. Becses adatokat tar-

talmaznak Uliissinak 1458 martius 11., majus 5., junius 22., julius 25., augusztus 14- és november 22-én kelt jelentései a párisi nemzeti könyvtárban és a milánói állami levéltárban.

30. III. FRIGYES CSÁSZÁR ARCZKÉPE.

hatalomvágy kísértéseinek nem birt ellenállani.* Bizalmát a vállalkozás sikerében megerősítette a pápai széken bekövetkezett változás.

Míg III. Calixtus élt, nem gondolhatott arra, hogy Hunyadi Mátyást az ország birtokától megfoszsza. Jól tudta, hogy ilyes kísérlet meghiusítására a szent-szék erőlyesen lépne föl. De a fenkölt szellemű pápa (1458) augusztus 6-ikán elhunyt. Helyébe II. Pius emeltetett, Piccolomini Aeneas Sylvius, ki évek hosszú során át a császár bizalmas titkára és befolyásos tanácsosa volt; majd az ő pártfogásával nyerte el a triesti püspökséget és a bíbort.

31. II PIUS PÁPA ARCZKÉPE.

III. Frigyes tehát azon reménységgel kecsegtetheté magát, hogy a magyar trón elnyerésére célzó törekvéseiben a római curia támogatására is számíthat.

Elfogadta a pártütők meghívását.**

Ezen tárgyalások és mozgalmak felől Mátyás kevéssel a szegedi országgyűlés befejezése után értesült. El volt szánva rá, hogy végső erőfeszítéssel megoltalmazza trónját. Mindezenelőtt az iránt kellett tisztába jönni, kikre számíthat biztosan. E végből Budára hívta meg a főrendeket.

Ezek, (1459) január végén, nagy számban jelentek meg. A főpapok, az erdélyi püspök kivételével, mindnyájan,

* A pártos magyar urak 1459 február 17-ki íratukban maguk hirdetik, hogy a császárt kérelmeikkel ostromolták. (KOVACHICH. Vestigia. 348.) Ullissis martius 2-án jelenti, hogy Németújhelyen Mátyás követéit várják, kik visszalépését fogják bejelenteni! A Podjebrád és Frigyes kö-

zötti — később felhozandó — szerződésben is szó van azon eshetőségről, hogy Mátyást önkényes lemondásra lehet bírni.

** Az imént idézett február 17-ki nyilatkozat szövege kétségtelenné teszi, hogy azt Frigyesrel folytatott tárgyalások előzték meg.

számszerint tizenketten. A világi urak soraiból: a nádor, az országbíró, Erdély vajdái, Horvátország bánjai, több főispán és előkelő főnemes; összesen harminczhatan.

A király előterjesztésére válaszuk ünnepélyes eskü volt, melylyel hűségöket és ragaszkodásukat szentesítették:

«Isten, az ő dicsőséges anyja a szűz Mária, szent Péter apostol, a három szent király, Isten összes szentei és választottai úgy segéljenek és üdvözítsenek, a mint életfogytiglan fenséges királyunkhoz, Mátyáshoz, híven ragaszkodunk, néki mint Magyarország uralkodójának engedelmesskedünk és hódolunk, tőle el nem pártolunk, az ő életében más királyunknak el nem fogadunk, őt lázadók és vetélytársak ellen, erőnkhez képest, segítjük, néki az ő és az ország ügyeiben tehetségünk szerint, tanácscsal is hűségesen szolgálunk!»

Viszont Mátyás, eloszlatandó az aggodalmakat, melyeket önkényre hajló természetének nyilatkozatai hívei körében is támasztottak, szintén esküvel kötötte le magát:

«A mindenható Isten, az ő anyja Mária, a három szent király, Isten összes szentei és választottai úgy segéljenek és oltalmazzanak, a mint hiveinket jogaik- és szokásaikban megtartjuk és megtartatjuk, lázadók és hatalmaskodók ellen megvédjük; a mennyiben pedig az ország érdeke a régi jogok módosítását követelné, ezt csakis az ő tudtukkal és hozzájárulásukkal fogjuk megtenni!»*

Ez február 10-ikén történt. Hét nappal utóbb Mátyás ellenségei tartották meg összejöveteleket Németújvárt. A régiekhez, Garai, Ujlaki és Bánfihoz, újak is csatlakoztak: köztök a Kanizsai-testvérek, kiknek egyike két év előtt Mátyás fogságában osztozott. De összesen csak huszan voltak.

Csekély számuk daczára, és habár a jogosultság látszatát is nélkülözték, hogy a nemzet nevében szóljanak és

* A két eskü szövege 1459 február 10-én kelt okiratba foglaltatott. Vestigia. 352-4.

intézkedjenek, Frigyes császárt Magyarország királyának nyilvánították. A mit azzal indokoltak, hogy az ország «László király halála óta koronás uralkodó nélkül, mintegy fejetlenül maradt; ha tehát továbbra is hatalmas koronás király nélkül hagyatik, még nagyobb veszedelembé juthatna!»¹

Frigyes ekkor fölvette a magyar király czimét. Párt-híveinek fenhéjazó nyilatkozataiban bízva, nem hadjáratra, hanem a koronázási ünnepélyekre tett készületekei. Sőt «Mátyás vajdát» is meghívta, hogy «mint hű alattvalóhoz illik, mielőbb hódolatát mutassa be neki».² Mátyás ellenben az ország rendeihez intézett leveleiben őt nemcsak mint bitorlót, hanem egyszersmind «a magyar faj és nyelv» ellenségét tüntette föl; kijelentvén, hogy «a magyar név» oltalmára személyesen fog táborba szállani. Ezért szent György napjára közfelkelést rendelt.³

De ezt nem várta be. Királyi dandárát, atyja egyik vitéz hadnagyának, Nagy Simon macsói bánnak vezérlete alatt, az osztrák határszélek felé indította.⁴

Ez ápril 7-ikén Körmenádnél találkozott a császár és a pártos urak hadaival. Megütöközvé, vereséget szenvedett.

Szégyenében és elkeseredésében maga azon kérelmet intézte Mátyáshoz, hogy büntetésül tizedeltesse meg gyávan megfutamodott katonáit. A király, bár mélyen lesújtotta a rossz hír, azt az üzenetét küldé vissza a táborba: «Győzelemmel tegyék jóvá a hibát!» És néhány nap múlva, egy második ütközetben, Nagy Simon dandára fényes győzelmet aratott.⁵

¹ Az 1459 február 17-én kelt oklevél KOVACHICH-nál. 348—53.

² Ullessis a milánói követnek 1459 martius 6- és 16-án Németujhelyből irt jelentései Milánóban.

³ Thomasi 1459 martius 14-ki jelentése. Diplom. Eml. I. 43.

⁴ Thomasi ápril 1-én kelt jelentése.

⁵ ~~BONFIN elbeszélése~~ Thomasi ápril 11-iki jelentése. A királynak ápril 14-én Sárosmegyéhez intézett írata. KATONA. XIV. 227.

Ugyanekkor a császár pártja súlyos veszteséget szenvedett vezérének, Garai Lászlónak, halálával. Özvegye siegett hűséget fogadni Mátyásnak. A Kanizsaiak, majd maga Ujlaki Miklós is, követték példáját; a mit megkönnyített nekik a bölcs nagylelkűség, melyet Mátyás a hozzá visszatérők irányában tanúsított.*

Az események ilyenén kedvező alakulását megkoronázta II. Pius magaviselete, mely a császárra a csalódások hosszú sorozatát hozta meg.

Ugyanis a pápa, alig hogy székét elfoglalá, ünnepélyes módon köztudomásra hozta, hogy elődjének nagy terveit magáévá teszi; az összes keresztény uralkodók közreműködésével támadó hadjáratot létesít az ozmánok ellen. És Mantuába, saját elnöklete alatt tartandó congressusra, hívta meg a fejedelmeket.

Természetszerűen, első sorban a magyar nemzetnek általa jól ismert vitézségéhez és ifjú királya lelkesedéséhez csatolta reménységeit. A mint tehát régi barátja, Carvajal bibornok, jelentéseiből értesült, hogy a pártos urak által támasztott mozgalmak a törökök elleni actiótól Mátyás figyelmét elvonják, kész volt javára az egyház tekintélyének súlyát a mérlegbe vetni. Követét fölhatalmazta, hogy a magyar király ellenségeit «akár alattvalói, akár idegenek legyenek, és bármilyen magas méltóságot viseljenek», Isten haragjával fenyegetve, az egyház büntetéseivel sújtva, tartsa vissza bűnös merényletűktől.**

Ezen utasítást később, nehogy a császárt elkeseredése a mantuai congressus meghiúsítására indítsa, visszavonta ugyan; de meghagyta a legátusnak, hogy a császár és a magyar király kibékítésére irányozza igyekezeteit. És jóakarátát állandóan megőrizte Mátyásnak. Szentelt zászlót

* Az 1459 april 19-, 24- és julius 30-án kelt királyi amnistia-iratok. TELEKI-nél x. 616. KAPRINAI-nál II. Gróf Károlyi-Oklevéltár. III. 326.

** Az 1459 február 24-én kelt pápai írat THEINER-nél. II. 318.

küldött néki. A szomorú állapotban talált pápai kincstárból nem merithetvén, magas kamatra 20.000 aranyat vett kölcsön, hogy Magyarországba küldhesse.*

Rokonszenvét és tiszteletét Mátyás egyénisége iránt azzal is hirdette, hogy egyik fiatal unokaöccsét a katonai pályára kiképeztetni óhajtván, a magyar királyi udvarhoz küldötte, és leveleiben arra intette, hogy híven kövesse Mátyás rendelkezéseit. «Habár — úgymond — korra nézve a királyi felség kevéssel halad meg téged, tapasztalása már is képesé teszi arra, hogy bölcsen kijelölhesse néked az útát, melyen haladnod kell.»**

Ilyenek lévén a pápa nézetei és érzelmei, Carvajal fokozott lelkesedéssel szentelte egész erejét Mátyás trónja megszilárdításának. April végén (1459) Németújhelybe utazott, hogy a császárt a magyar koronára tartott igényeinek elejtésére készítse.

Az első audentia alkalmával így szólott hozzá :

«Gondolja meg Felséged, hogy a törökök, ha nem állanának ellen a magyarok, már sok keresztény országot elpusztítottak volna. És a mostani vizsály végső romlással fenyegeti a kereszténységet. Ezért ismerni óhajtanám az okokat, melyek Felségedet arra készítetik, hogy a magyar király ellen háborút viseljen. Ha azok jogosak, kész vagyok arra, hogy akár keresztes hadakkal hódítom meg Magyarországot Felséged részére.»

A császár időt kért a válasz megfontolására. Másnap azután előadta okait. Ezeket a következőképen formulázta:

Mátyás nem törvényes módon választatott meg királylyá, hanem nagybátyja erőszakkal vitte át a választást; továbbá, ősi szokás szerint azt illeti meg a magyar trón, a kinek birtokában van a szent korona; e mellett türhételten azon

* A pápának 1459 és 1460 években Carvajalhoz írt nagyszámú levele KAPRI-NAI-nál II. 276—396.

** II. Pius pápának 1461 ápril 19-én kelt (még kiadatlan) levele a vatikáni levéltárban.

szabadosság, melyet Mátyás a pártján levő uraknak enged; végre attól tart, hogy Magyarországot más valaki foglalja el, miből a kereszténységre nagy kár háramolnék.

A bíbornok erre így válaszolt:

«A szeretet és tisztelet, melyet Felséged iránt táplálok, kötelességemmé teszi, hogy őszintén adjam elő nézetemet. Mátyás király törvényesen, minden szükséges formáság megtartásával, számtalan urak jelenlétében, választatott meg; miről tanúságot tehet a velencei köztársaságnak jelenlevő ügyviselője. Szabad akaratból, nem erőszaknak engedve, emelte őt trónjára a nemzet. Ámbár némely urak panaszokat emelnek ellene, és megakarnák fosztani a tróntól: Felségednek nem kellett volna rájuk hallgatni; illő lett volna előbb utána járni, vajjon igaz-e minden, a mivel vádolják? Azt sem állíthatja Felséged, hogy az a jogos uralkodó, a ki a koronát bírja. Felséged bizonyára nem engedné meg, hogy ha valaki a császári koronát magához ragadná, azért császárnak tartassék. Attól pedig, hogy más valaki ejtse hatalmába Magyarországot, Felségednek nem kell félnie. Ezek után kérem Felségedet, ne bántsa ezt a királyt, kit ő szentsége a pápa, ha a szükség kívánna, fegyver hatalmával is kénytelen volna megvédeni; mert elmozdítása a kereszténységre hátrányos következményeket vonna maga után».

«Nem hiszszük — jegyzé meg a császár — hogy a római egyház ellenünk olyat tenne, a mit soha senki irányában még nem cselekedett».

Carvajal érvei, kérelmei és fenyegetései hatástalanok maradtak. Eredmény nélkül és elégtelenül távozott Németújhelyről.* Ekkor azután Csehországba ment, hogy Podjebrád támogatását biztosítsa Mátyás részére. Itt sem volt szerencsésebb.

* Működéséről kimerítő tudósítást találunk egy 1459 majus 23-án kelt levélben. (Diplom. Eml. I. 51.)

Ugyanis Magyar- és Csehország új uralkodóinak szövetsége, bár az érdekek természetes közösségében bírta gyökereit, nem volt tartós. Attól fogva, hogy a császár és a magyar király mint vetélytársak állottak egymással szemben, az utóbbinak barátsága Podjebrádra nézve megszűnt fontos lenni, mert az előbbinek ellenséges magatartása megszűnt veszélyt képezni. Ő lett a helyzet ura. Hatalmában állott a két fél között az önzetlen békebíró szerepét játszani, vagy a két fél bármelyikével drága áron megvásároltatni barátságát.

És a viszonyok ezen kínálkozó előnyei még nem elégítették ki. A cseh király politikai lángelméje, melynek magaslátán állott lelkiismeretlensége is, vakmerő tervet karolt föl. Mindkét fél iránt föntartva a baráti viszony külszínét, szítani akarta az egyenetlenség lángját, hogy mikor ez fölemésztette erejüket, mindkettőnek koronája után nyújtsa ki hatalomsóvár kezét. Zsigmond császár állása után vágyott. Nagy Károly, szent István és Venczel trónját kívánta elfoglalni ő is, és kezeibe ragadni a keresztény világ sorsának intézését; azon utógondolattal, hogy a középkor állami rendjének alapjait felforgatva, különösen a pápai széket politikai súlyától megfosztva, új mederbe fogja vezetni az emberiség fejlődésének folyamát.*

Az 1459-ik év tavaszán indította meg merész politikáját. ~~A császárnak felajánlotta segítségét Magyarországra meghódítására; a magyar királynak közbenjárását a császárral való kibékítésére.~~ Brünni udvarában egyidőben fogadta Frigyes látogatását és Mátyás követeit. Míg amazzal szoros szövetségre lép és kötelezettséget vállal, hogy őt akár békés úton, akár fegyverrel, Magyarország birtokához segíti; a magyar király részére fegyverszünetet eszközöl ki.

* Podjebrád jellemének ezen képe élesen kidomborodik az újabb történetnyomozás eredményeiből, melyeket mesteri tollal feldolgozott BACHMANN ADOLF: Deutsche Reichsgeschichte im Zeitalter Friedrich III. und Max. I. Lipcse. 1884.

És míg Mátyás követeit azon ígérettel bocsátja el, hogy a fegyverszünet letelte előtt állandó békét hoz létre; a császárral megállapodásra jut, hogy a fegyverszünet letelte után közös erővel támadnak Magyarországra.¹

IV.

LYEN körülmények között a legnagyobb veszélyvel fenyegette Mátyást: nagybátyjának a világosvári togságból kiszabadulása, a mit szakácsa odaadó hűségének és ügyességének köszönhetett.² Szilágyi Mihály, a mint előtte a börtön ajtaja megnyílt, boszúért epedve, fegyvereseket gyűjtött, és maga körébe csoportosította Mátyás ellenségeit. De a polgárháború kitörését megakadályozta Carvajal és Szécsi bibornokok közbenjárása. A két főpap fölkereste a volt kormányzót. És kérelmeikkel, rábeszélésökkel az ép oly szenvedélyes mint gyenge jellemű férfit rábirták, hogy feledje a múltat és engesztelődjék ki a királylyal, a kitől viszont kellő formában fogalmazott menedék-levelet eszközöltek ki.

Szilágyi, a két főpap kíséretében, Budára jött. A főváros közelebe érve, az özvegy Hunyadi Jánosné, a kalocsai érsek és az országbíró által fogadtatott. Ünnepelesen vezetett a fővárosba.

A figyelem mindezen nyilatkozatai daczára, csak nyolcz napig tartó értekezletek után sikerült az egyezséget létrehozni. A király visszaadta nagybátyjának a beszercezi grófságot és összes birtokait, az egy Lipppa kivételével; egyúttal ígéretet tett néki, hogy mihelyt visszafoglalniok

¹ PALACKY: Geschichte IV. 105.

² BONFIN elbeszélése. Ezen részlet hitellessége ellen Carvajalról írt értekezé-

semben emelt kifogásom a tüzetesebb tanulmányozás után nem bizonyult jogosultnak.

sikerül Szerbországot, mely — Osztója Tamás bosnyák király fiának, István fejedelemnek hűtlensége következtében — nem rég a törökök hatalmába került, a szerb fejedelemséget rá fogja ruházni.¹

Ezen kilátás teljesen kibékítette sorsával Szilágyit, ki nagy buzgóságot fejtett ki a sereg gyűjtésében, és nem szűnt meg a hadi munkálatok megindítását sürgetni a királynál. És mivel Mátyás, a politikai helyzet bizonytalansága miatt, nem fordította egész figyelmét kelet felé, újból megneheztezt rá.² Majd magára hagyatva, sem habozott megkezdeni a háborút Szerbország visszafoglalására. De a mint Szendrő közeléig hatolt, itt túlnyomó erő által körülvéttetvén, vitéz küzdelem után, fogságba esett. Konstantinápolyba vitetett és ott a szultán parancsára lefejeztetett. Ekként végzete nem tagadta meg tőle azon kedvezést, hogy viszontagságteljes életét szerencsétlenül, de nem dicsőség nélkül fejezve be, uralkodójának és nemzetének fájdalmas részvéte lengje körül a Márványtenger partjain nyugvó porait.³

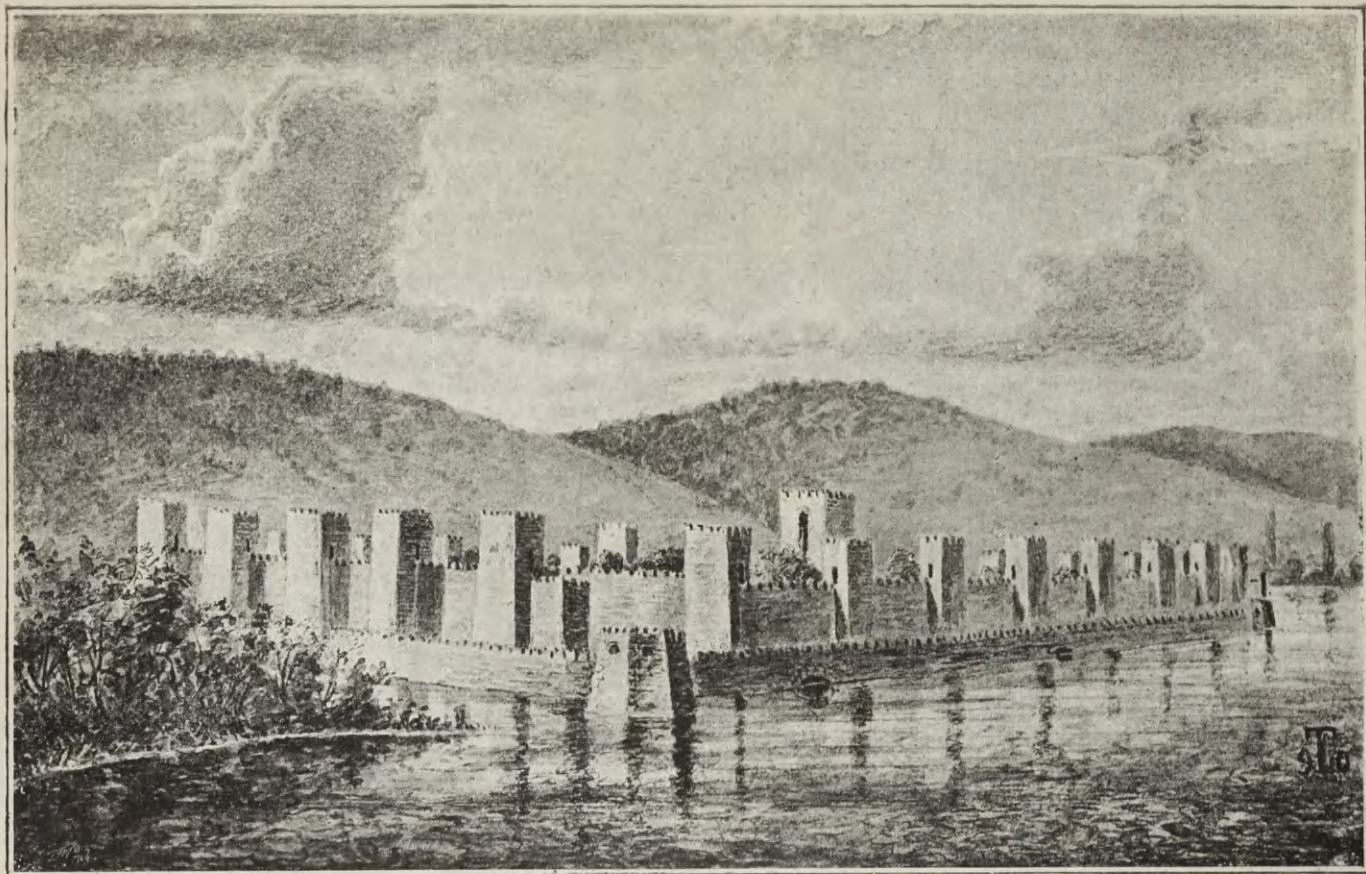
Mátyás királyt abban, hogy nagybátyja és a pápa sürgetéseinek engedve, a törökök ellen nagy hadjáratot indítson, több ok akadályozta. A császárral, állandó béke létesítése végett, ismételten megújult tárgyalások nem vezettek eredményre. Miként a pápa közbenjárása sikertelen maradt; úgy meghiúsult a király azon kísérlete is, hogy a Nürnbergben (1460 február) egybegyűlt német fejedelmek által gyakoroltasson rá nyomást.⁴ És míg így a külső

1 Thomasi 1459 szeptember 13-ki jelentése. (Diplom. Emlékek. I. 64.) És a pesti jegyzőnek 1460 február 10-én Bártfa városához írt levele. KAPRINAI II. 391.

2 Hihetőleg ez volt oka azon újabb összeütközésnek, melyről, valamint az azt követő kibékülésről BONFIN szól, kinek elbeszélését megerősíti a pesti jegyzőnek 1460 ápril 13-án Bártfa városához intézett levele. WAGNER: Diplomatarium Sarosienſe. 120.

3 BONFIN részletesen elbeszéli Szilágyi utolsó csatáját és elfogatását. Kivégeztesét 1461 február 5-én jelenti Velenceze portai követe. (Diplom. Eml. I. 67.) Említést tesz arról Mátyás király, 1462 ápril 28-án a mantuai őgrófhöz írt levelében. (Mantuai állami levéltár.)

4 Mátyás ide egy fiatal humanistát, Georgius Polycarpust, a váradi püspök titkárát, küldötte követül. A birodalmi gyűlésen tartott beszéde fönmaradt a

32. SZENDRŐ VÁRA A DUNAI OLDALRÓL

veszély nem szűnt meg fenyegetni: a császárral szövetkezett Giskra biztatására, a Magyarország felső részeiben megfészelt cseh kapitányok folytonosan háborgatták az ország nyugalma. Mindenekelőtt a belső biztonságot kellett visszaállítani.

Mátyás (1460) május végén Egerben tanácskozmányt tartott a leginkább érdekelt felsőmagyarországi megyék és városok követeivel, kik a hadi műveletek költségére adót szavaztak meg.*

Ekkor azután egyidejűleg több sereg indult Borsodba és Gömörbe, Abaújba, Sárosba és a Szepességbe, hogy a rablóvárakat megvívják.

Az egyik, Rozgonyi Sebestyén erdélyi vajda és Pálóczi László, országbíró vezérlete alatt, a Mátra alján Pata várárt vette ostrom alá. De a cseh őrség vitéz ellenállást fejtett ki és több rohamot vert vissza. Ekkor (junius végén) Mátyás személyesen megjelent a táborban. Az ő jelenléte új lelkesedést öntött az ostromló katonák lelkébe, és fokozott erélyvel folyt a vívás munkája. Az őrség végére lemondott a sikeres ellenállás reményéről, alkudozásokba bocsátkozott, és megnyitotta a vár kapuit Mátyás előtt, kinek ez volt harci téren, személyes vezérlete alatt kiküzdött első sikere, melyet csakhamar több más borsod- és gömörmegyei erősség megvívása követett.**

M. Nemzeti Múzeum 210. számú latin codexében.

* Mátyás 1460 május 17-én hívja meg Bártfa városát Egerbe. KAPRINAI II. 152. Az adó-megajánlás kitűnik Mátyás királynak 1460 október 7-én Szikszón Rozgonyi Sebestyén javára kiállított adománylevelének szövegéből. (. . . «Contribucio illa pecuniaria. que nobis in subsidium contra dictos Bohemos in his partibus Regni nostri instituta fuerat . . .» Az országos levéltárban.) A mit TELEKI az egri gyűlésen a pápai legátussal folytatott tárgyalásokról ír (III.,

199.), a kútforrások dátumának helytelen megállapításából származó tévedésen alapszik.

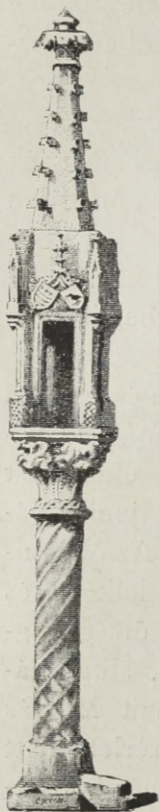
** Ezen hadjáratról BONFIN több részletet jegyez föl, melyek között azonban több olyan is fordul elő, mely a valóságnak meg nem felel. TELEKI is téved, mikor 1459-re teszi ezen hadjáratot. (III. 168.) Az országos levéltárban őrzött okiratok tanúsága szerint az országbíró junius 15- és 29-én Pata alatt táborozott. A király július 1-, 7- és 8-án keltez okleveleket «in descensu exercituali sub talicis *Patha*»; július 15-, 28-, augusztus

October közepén Kassára ment, és november végeig időzött ott, hogy a sárosmegyei és szepességi hadműveleteket, melyeket Zápolyai Imre kincstárnok nagy áldozatkészséggel intézett, siettesse.*

Itt Kassán kereste föl őt Podjebrád követe.

A cseh király ugyanis tovább üzte két-szinű játékát. Míg october elején Lajos bajor fejedelemmel szerződést kötött a császár és a magyar király ellen; most, alig egy hónappal később, Mátyásnak tett ajánlatot, hogy a meglazult viszonyt szorosabbra fűzzék.

A magyar király éles szeme bizonyára keresztül látott az ármányok fátyolán; de azon reménységgel kecsegtette magát, hogy ha majd házassága Katalin hercegkisasszonynyal tényleg létrejött, ipja le fog mondani ellenséges terveiről. Ezért a cseh követtel megállapodásra jutott az iránt, hogy személyes találkozásban fogják ügyeiket rendezni, és ezen alkalommal a menyegzőt is megünnepelik.**

33. KASSAI
MÉCSTARTÓ
MÁTYÁS
KORÁBÓL.

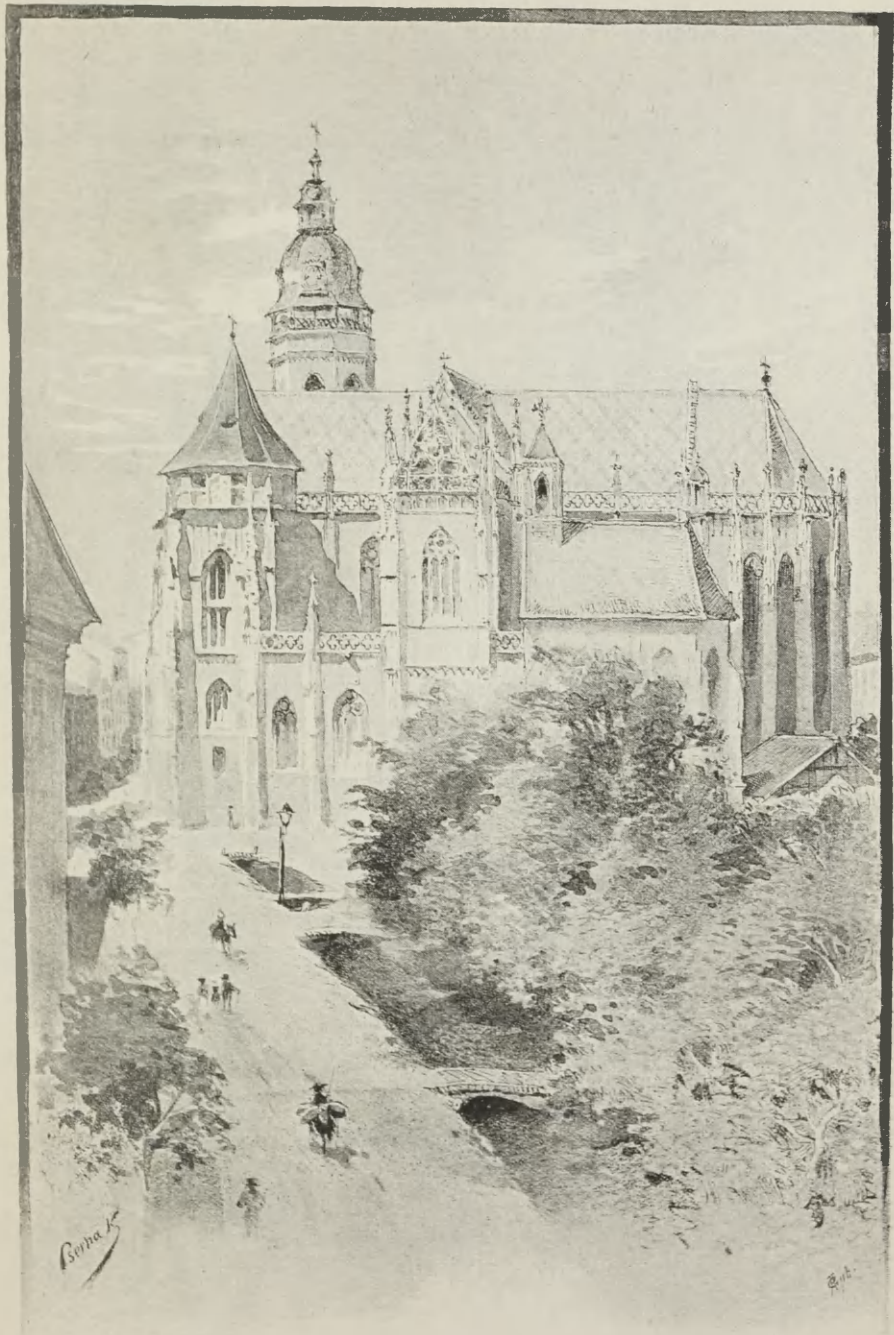
Mátyás ez év (1460) utolsó napjaiban Trencsinbe ment, az ország több főpapja és főura által kísérvé. De kevéssel megérkezése után súlyos betegségbe esett, mely életét is veszélylyel fenyegette; úgy, hogy a menyegzőre és a cseh királylyal való találkozásra gondolnia sem lehetett.

Ennek következtében, a váradi püspök vezetése alatt

2-, 6-, 15-, 16-án *Diosgyőrött*; augusztus 26-án *Velezden*; szeptember 1-, 4-, 8-, 14-, 21-én «sub fortalicio *Serke*». October 7-én *Szikszón*, november 19-én *Kassán* kelt adományleveleiben elbeszéli ezen hadjárat egyes részleteit és magasztalásokkal halmozza el Rozgonyi Sebestyén szolgálatait.

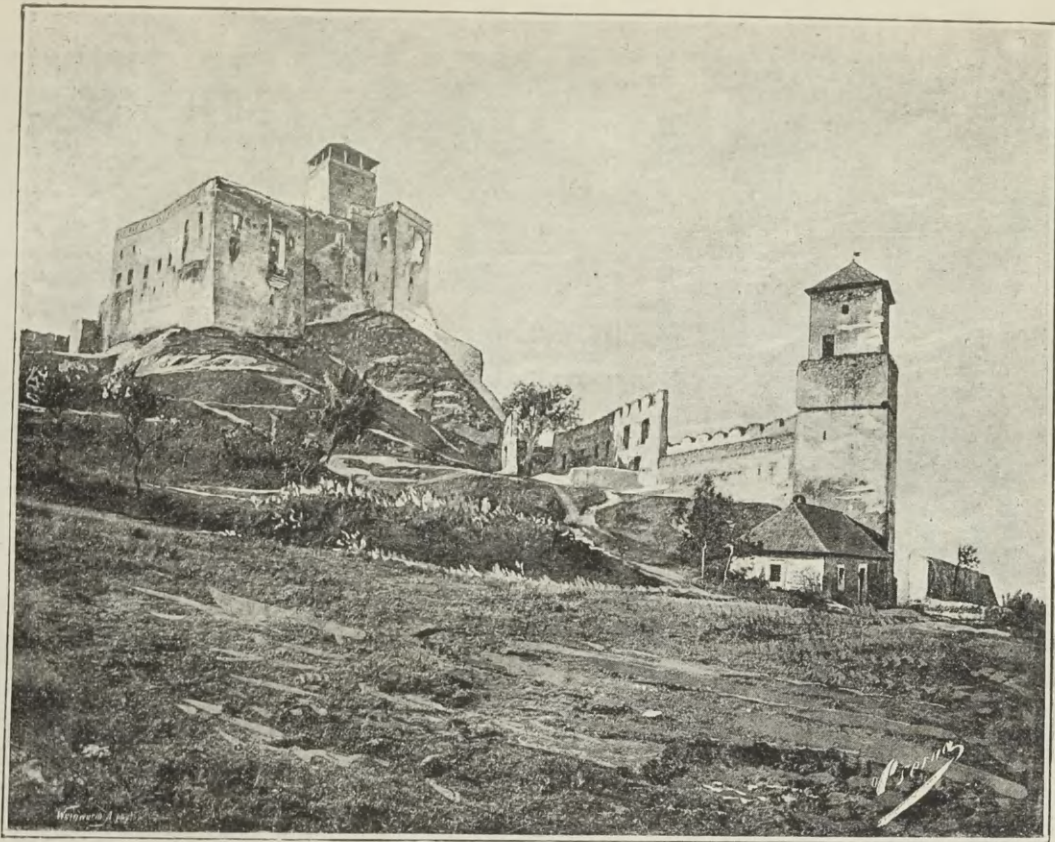
* Mátyás october 16-tól november 27-ig keltezi Kassáról okiratait. Időközben Eperjest is meglátogatta (october 31). November 27-én kelt adománylevelében tanúsítja elismerését Zápolyai Imre iránt. (Országos levéltár.)

** PALACKY: Geschichte. IV. B. 161. És Fontes xx. 234.

A KASSAI DÓM.

Cserna Károly eredeti felvétele után.

34. TRENCSEN VÁRA.

a cseh királyhoz küldött követség Olmüczben kötötte meg a házassági szerződést, melyben megállapítottatott, hogy a király majus első napján veszi át jegyesét, de annak ifjú kora miatt az egybekelés csak két év múlva történik meg; továbbá, a királyné udvartartása költségeire hétezer forint évdíjt húz a kincstárból, és mindazon uradalmakat megkapja, melyeket Zsigmond király neje, Cillei Borbála, bírt.*

Majus havában (1461) a cseh főurak által Trencsinig kísért király-kisasszonyt előkelő magyar követség fogadta, és elvezette Budavárába, hol az egyház színe előtt haladéknélkül megtartatott a menyegző. Szécsi Dénes bíbornok-primás áldotta meg a frigyet. A királyné részére fényes udvartartás rendeztetett be, melynek élén Buzlai László főudvarmester és Gersei Pethő Miklós főlovászmester állottak.**

E közben, a trencsini egység létrejötte után, Mátyás biztosítva érezvén magát Podjebrád támogatása vagy legalább jóakarató semlegessége felől: arra határozta el magát, hogy a Frigyes császárral fenforgó bonyodalmak csomóját a kard élével vágja ketté.

Erre kedvező alkalom kínálkozott. A császár ugyanis régtől fogva ellenségeskedésben élt ifjabb testvérével, Albrecht főherczeggel, Felső-Ausztria urával, ki az osztrák örökös tartományok fölosztásában megkárosítottnak vélte magát, és császári bátyjának politikájával is elégtelen volt. Mikor tehát a császárnak saját alattvalói, a súlyos adóterhek, a rossz ércpénz forgalomba hozása, valamint az erély nélküli kormányzat következtében beállott zavarok miatt, forrongani kezdettek, Albrecht elhatározá, hogy bátyját fegyver hatalmával kényszeríti a visszalépésre.

* A szerződés TELEKI-nél. XI. 4.

** A menyegzői ünnepélyekről BONFIN ír. Mátyás 1462 nyarán Buzlait (Magister Curiae Reginalis) mint biztost Erdélybe küldi. (Epistolae. Pars. I. E. XXXVIII.) 1461

september 27-én Pethő Miklóst, a királyné főlovászmesterét, vasmegyei főispánná nevezi ki. Az erről kiállított oklevélben jegyesének (sponsa) nevezi Katalint. (Az országos levéltárban.)

És (az 1461-ik év martius havában) követeket küldött Budára, szövetségi ajánlattal, melyet Mátyás készséggel fogadott el. Majd majus havában személyesen Budára jött, hol a menyegzői ünnepélyeken jelen volt. Ekkor megállapodtak abban, hogy egyidejűleg fognak a császárra támadni.¹

Mátyás azonnal készüléteket tett, hogy tekintélyes sereget küldhessen. De mikor az már készen állott, hogy Ausztria határait átlépje, Carvajal bibornok esdeklései rábírták, hogy visszahívja hadait, és beleegyezését adja békeértekezlethez, mely Győrött junius 4-én volt megtartandó.²

Mindazonáltal ezen értekezlet eredménytelen maradván, Mátyás megfelelt szerződéses kötelezettségének; 4000 lovasból és 1200 gyalogból álló hadat küldött Albrecht főherczeg segítségére. A vezérletet az ország legelőkelőbb főuraira, élükön Ország Mihály nádorra, bízta.³ Ő maga ugyanakkor Hevesmegyébe ment, hogy a cseh rablók ellen a múlt évben megkezdett hadi munkálatok folytatását közel a színhelyhez intézze.⁴

Itt türelmetlenül várta a tudósításokat az ausztriai hadjárat kimeneteléről. E helyett szeptember közepe táján azon meglepő jelentést kapta, hogy a hadjáratnak, mielőtt voltaképen megkezdődött volna, fegyverszünet véget vetett.

Ugyanis Frigyes császárnak sikerült válságos helyzetben Podjebrád György közbenjárását kieszközölni. Ez

1 Az 1461 ápril 4- és 10-én Budán keltezett szövetség-leveleket kiadta CHMEL. Regesten Friedrich III. Albrecht herczeg budai látogatásáról fontos részleteket tartalmaz Gvidonobus Antalnak 1461 julius 7-én Velenczéből, Milánóba küldött jelentése. A milánói levéltárban.

2 Mátyás 1461 majus 28-án Albrecht főherczeghez írt levelében kiemeli, hogy «victi precibus . . . Cardinalis S. Angeli» határozta el magát a békeértekezlet elfogadására. Arra a főherczeget is meghívja. (KAPRINAI II. 494.) Hogy hadait

is Carvajal kérésére vonta vissza, ezt maga Mátyás hangsúlyozza a bibornokhoz írt levelében. Epistolæ Mathiæ Corvini II. 116.

3 A vezérek neveit felsorolja az alább idézendő 1461 szeptember 7-ki okirat.

4 Julius 4-én Hatvanban, julius 20-, 27-én Szikszón, augustus 9-, 11-, 15-, 29-én Disógyőrött, szeptember 6-án Egerben, 14-kén Gyöngyösön, 22-kén Pásztón, 27- és 29-én Szécsényben, october 22-én «in descensu exercituali sub fortalicis Lythwa» keltezi okleveleit.

pedig fenyegető föllépésével kényszerítette Albrecht főherczeget, hogy bátyjával fegyverszünetet kössön, melynek hatályát önhatalmúlag a vele szövetségben álló magyar királyra is kiterjesztette.¹

Mátyás mélyen sértve érezte magát tekintélyében és érdekeiben, a főherczeg igazolhatatlan eljárása által; miután sem néki, sem a segélyhad vezéreinek béketárgyalásokra felhatalmazást nem adott. Mikor e fölött, Podjebrádhhoz írt levelében, neheztelését kifejezte, egyúttal azon felfogását nyilvánítá, hogy miként atyját, Hunyadi Jánost, ismételten kijátszotta a császár, békés hajlamok színlelésével, most ő vele szemben is hasonló módon jár el.²

De elégületlensége az események folyamatával, csakhamar más irányt vett. Arról győződött meg, hogy nem Frigyes játszotta ki őt, hanem a cseh király perfid politikájának egyik láncszemét képezi a fegyverszünet létesítése; mert annak czélja nem lehetett más, mint megakadályozni a háborút, melynek előreláthatólag bekövetkezendő szerencsés kimenetele a magyar király hatalmi állásának megszilárdulását vonta volna maga után.

Egyidőben értesüléseket nyert a felől, hogy Podjebrád titkos összeköttetésben áll a Hunyadi-ház régi ellenségeivel: az Ujlakiak, Marótiak és Bánfiakkal, kik az ő fiának, Viktorin herczegnek, ajánlották föl a magyar koronát.³

Mátyás, amint fölismerete a veszély természetét, tisztában volt magával az elhárítására alkalmazandó eszközök iránt.

Arra határozta el magát, hogy minden áron kibékül — a császárral, kinek részéről most, mikor közös ellenség és

1 BACHMANN 108—III. Ugyanakkor (1461 szeptember 7-én) Albrecht főherczeg szintén önhatalmúlag fegyverszünetet kötött Mátyás nevében a szentgyörgyi grófokkal és a monyorókeréki Elderbach-

chal, a császár híveivel. (Az oklevél eredetije az országos levéltárban.)

2 Mátyás 1461 szeptember 14-én kelt levele TELEKI-nél XI. 20.

3 Az 1462-ik évi nuntiusi emlékirat.

vetélytárs állott előttök, őszinte jóakaratot várhatott; annál inkább, mert Frigyes, miután magyarországi hívei Podjebrád felé fordultak, úgy sem remélhette többé, hogy Mátyást a tróntól megfoszthatja.*

Így a cseh királyt is eléri a kétszínűség büntetése. A két uralkodót, kik ellen ármányait szötte, szövetkezésre utalja. És ő, ki idegen koronákat vágyott fejére tenni, csakhamar azon veszedelemnek lesz kitéve, hogy a magáét veszi el.

Azonban Mátyás nehezen tudta magát elszánni arra, hogy politikáját új mederbe vezesse; tartózkodott azon népszerűtlen lépéstől, hogy békeajánlatokkal ő, a sértett fél, a törvényes uralkodó, forduljon a magyar királyi cím met bitorló császárhoz.

Szerencsés körülmény jött közbe, mely a nehéz helyzetből a szabadulásra utat nyitott.

Ezen (1461) év nyarán a török császár által Ázsiában kivívott nagy diadalok a velencei senátus körében azon aggodalmat támasztották, hogy most majd a köztársaság levantei birtokainak meghódítására kerül a sor. Ennek következtében a signoria azon volt, hogy Mátyás királyt a régóta tervezett támadó hadjárat megindítására készítse; egyidejűleg a pápához is azon kérelemmel fordult, hogy birja rá a császárt, hagyna föl Magyarországot elfoglalására célzó terveivel.**

II. Pius kész volt újabb kísérletet tenni ez irányban. Miután Carvajal bibornokot (1461 nyarán) Rómába visszahívta volt, hogy államférfíui bölcsességét és gazdag tapasztalatait saját udvaránál értékesítse; most LANDUS JEROMOS crétai érseket küldötte követül Német-, Cseh- és Magyar-

* Az 1462-ik évi nuntiusi emlékirat világosan írja, hogy a császár, a mint értesült, hogy Podjebrád fiának magyar királylyá választása tervezetik, kibékült Mátyással. KOVACHICH II. 28.

** Erre vonatkozó diplomatiai iratok egész sorozata van kiadva a Diplomacia Emlékek I. kötetében. I. 92—120.

országba, hogy az ellenségeskedő uralkodók kibékítésére hasson. Mialatt ez martius havában a császár gráci udvaránál tartózkodott,¹ megjelent ott Vitéz János, a ki, mivel Mátyás mindvégig fönn akarta annak látszatát tartani, hogy nem ő teszi a kezdeményező lépést, úgy tün- tette föl jövetelét, mintha csak magán-látogatás volna célja.

Ezen diplomatai fogás nem tartotta vissza a magyar főpapot attól, hogy, a szent-szék legátusának közbenjárása mellett, azonnal érdemleges tárgyalásokba bocsátkozzék a császárral; sőt (1462) ápril 3-án formaszzerű békeszerződést kötött vele.

Ennek föltételei szerint: Fridrik visszaadja a szent koronát és Soprony városát; Mátyást fiának fogadja, és minden vállalatában, különösen pedig a törökök ellen, hathatósan támogatni fogja. Viszont Mátyás a koronáért 80,000 forint váltságdíjat fizet, és megnyugszik abban, hogy ha ő fiörökös nélkül találna elhalni, a magyar trón a császárra szálljon, ki élethossziglan megtartja a magyar király címét, és Soprony kivételével többi magyarországi bir- tokait.²

A pápai legátus Gráczból Magyarországra ment, hogy az egyezés jóváhagyásának kieszközlése érdekében mű- ködjék. Ápril vége felé érkezett Budára.³

Néhány nappal előbb távozott Mátyás fővárosából és Vácra ment, hol az ~~ország főpapjaival~~ és ~~világi uraival tanácskozásokat folytatott~~. Ezeknek egyik tárgyát a Gis- krával kötendő egyezés képezte. A cseh kapitány ugyanis, ki egy idő óta a császár zsoldjában állott, most, hogy ura a magyar királyhoz közeledett, néki ajánlotta föl ő is szol-

¹ PALACKY. Geschichte. IV. B. 201—2.

² Ezen egyezés — melyet ekkorig a magyar történétírók teljesen ignoráltak, a pápa által 1463 majus 5-én megerősítettet. A megerősítő bullát kiadta THEINER. II. 375—8.

³ Ápril 27-én már Budáról ír levelet Boroszlóba. Scriptores Rerum Silesicarum. VIII. 92.

AZ 1462-IKI BÉKEKÖTÉS EMLÉKSERLEGE.

A Németújhely városa kincstárában őrzött serlegről rajzolta Dörre T.)

2° JPA d^o R^o

nos in hac die genas... in hac die...
expedit vinctis... quia nos habita dispoitione et concordia cum fidelibus nris...
et Regimolad per ipos qualitercumq; hactenus peccatos et commissis indulsumus. Itco vt ydem Johannes et Sigismundus Comites de nosira benignitate et de
sua seruitate ceteros redduntur ac demaps per omnia tuta sint et securi atq; omnis suspicio de nobis ab eorum animo remoueat. q; illiq; de hmoi tractatus
nre benignitate sudant imposterum es fidelis nobis deservire. Eodem Johanne et Sigismundo Comites ceteros facimus et asseruimus nihil in vndictam
vacacione pmissum nos auere velle q; tra eos si q; nullo vno tempore eodem Johanne et Sigismundo Comibus p; pmissa aliquod dampnum aut noiamcum
vl' videntium aliquid et iniuriosum inferemus aut nylteri facimus si quocumq; eisdem vl' eorum altera placuerit ad nos et ad Curiam nram venire ibiq;
more aliorum fidelium nrorum Baronum et Regimolarum Regni nri comitari stare pascere morari et redire ad p;ua valiam atq; possint sine omi formidine
et pauore. Promittim m verba nra Rego et bona fide nra q; nos eisdem Comibus tam hec pmissa q; eorum alia in hac parte eis per nos pmissa firmiter
obsuabimus et inq;ssit. Promittimus etiam q; nos omnia pmissa et alia eisdem Comibus p nos in hac pte pmissa post felicem Coronacionem nram
inponabimus atq; confirmabimus et pnti obsuabimus et per omnes subditos nros obsuabimus tamq; si post ipam felicem Coronacionem nostram
secuta fuissent. Harum nrorum vigore et testimonio harrum mediante Datum Strigoni in festo be' Galthe' anno domi milmo cccc^{mo} lxi^{mo} die x^{to}

Nos Dionysius Cardinalis Archiepiscopus Strigoniensis Imperialis Cancellarius Regis Johannis Episcopi Lateranensis Michael Szalay de
Buda Regni Hungarie palatinus Johannes de Rozon Thauratorum Regalium magister aliter Johannes panyraz de demeloy vocanda Zupinus
et Comes Sireldorum et Curialis de Zepolya Testamur Regis Promittimus p;no p;fatum dominum nrum Regem firmiter in bona fide
nra q; eam nos p;ocatis Johanne et Sigismundo Comibus p eund; dominum nrum Regem pmissa quantum in nob; est obsuabimus facimusq;
semper obsuari p;nti dominum nrum Regem ad id inducimus et toto posse nro apud suam veritatem restabimus q; obsuet et p suos subditos faciat
obsuari et si alium obsuar' nullo et eisd; q; pmissa adu'sarentur extant nos ipos Johanne et Sigismundo Comibus p; eorum seruitate
assensu p; omnis rei memoriam firmiter p;nti eam sigilla nra quibus vtuntur p;no sigillum eiusd; domi nri Regis p;ntis appositum
Datum vti supra
Katharys Kix
JPA manu etc

MÁTYÁS KIRÁLY 1462. FEBRUÁR 10-IKI OKLEVELE.
Eredeti az Orsz. levéltárban, kiállítás 38.

gálatait. Mátyás szívesen fogadta a rettegett kapitány ajánlatát. A kezein levő erősségek visszaadásáért 40,000 forint váltságdíjat, fegyvereseinek illő zsoldot ígért, Aradmegyében Solymos várát és uradalmát adományozta néki. Ezzel veszélyes ellenségtől szabadult meg, és újabb támaszt biztosított trónjának.*

Majd szőnyegre került a császárral való kibékülés ügye.

A király a súlyos föltételek elfogadásától nem idegenkedett; mert a korona visszaszerzése és a császár jóakarátának megnyerése rá nézve a legnagyobb fontosságú előny volt.

Az ő tekintélye és a váradi püspök ékesszólása, támogatva a Vácra jött pápai legátus által, az egybegyűlt főrendek hozzájárulását kieszközölte.

A császár örökösödési jogainak, bár föltételes, elismerése: a négy esztendő előtt diadalra vezetett nemzeti politikának föladását képezte. De ama jogok érvényesülésének eshetősége, mikor huszonkét esztendőös erőteljes uralkodó foglalta el a trónt, annyira bizonytalannak és távolfekvőnek tűnt föl, hogy arra nagy súlyt nem helyeztek; egyébként is, ezen kor államférfiai a szerződések megkötésében és felbontásában meglepő könnyelműséggel szoktak volt eljárni.

Mátyás időközben Budára hívta egybe az ország rendeit, és tanácskozásait majus 20-án személyesen nyitotta meg. Előterjesztvén a császárral és Giskrával folytatott alkudozások eredményeit, ezeknek megerősítését, és adó megszavazását kérte, a váltságdíjak kifizetése végett.

Csak hat napig tartottak az országgyűlési tárgyalások.

* Thomasi május 12- és 27-ki jelentései. — Az 1462 május 14-én Giskra javára kiállított adománylevél az országos levéltárban. Néhány nappal előbb május 6-án szintén Váczon amniatiát ad Mátyás a hűségére visszatérő Erdőháti Lászlónak.

Még korábban, február 10-én, Esztergomban hódoltak meg a Szentgyörgyi grófok és monyorókeréki Elderbach Bertold. (Az erre vonatkozó oklevelek eredeti példányai szintén az országos levéltárban őriztetnek.)

A király személye iránt lelkes hódolat, előterjesztései iránt kivételes áldozatkészség nyilvánult. Általános volt ugyanis azon óhajtás, hogy a koronázás véglegesen biztosítsa Mátyás állását; a császár és a cseh rablók lefegyverzése pedig lehetővé tegye a török háború megindítását.

Az országgyűlés megnyugodott a békeföltételekben, a békeszerződés megkötése végett országos küldöttséget választott, és megszavazta az adót.

Viszont a király oklevélben biztosította a rendeket, hogy jövőre adó megajánlásának kívánatával nem fog eléjük lépni, és a szent királyok idejétől fogva élvezett szabadságaikat tiszteletben fogja tartani.

A köznemesség teljes megnyugtatósa végett, nem ellemezte, hogy ígéretének hű megtartásáért a főrendek kezességét vállalhassanak.*

V.

MAJUS 28-án a megállapodások ünnepélyes módon közzették a pápai legátussal. Az ország rendei a szónoki tisztet egy ifjú főpapra bízták, ki ez időtájt kezdi a közélet terén és Mátyás udvaránál fényes tehetségeit érvényesíteni. Ez a váradi püspök unokaöccse, Csezmiczei János volt. Tizenkét éves korában nagybátyja által Olaszországba küldetett, hol egy hírneves ferrarai humanista iskolájában nyerte kiképzését. Itt csakhamar kivált társai között, leginkább emlékezetének erejével, mely képessé tette, hogy egészen ismeretlen költők verseit egyszeri hallás után hibátlanul ismételje. A verselésben is meglepő köny-

* Az országgyűlésről érdekes részleteket tartalmaznak Thomasi majus 27- és 29-ki jelentései. A király és a főrendek által majus 29- és 31-én kiállított okleveleket közli KUKULJEVIC: Jura Regni Croatiae.

1. 206—8. Az országgyűlésnek a császárhoz intézett levele: Epistolæ, Mathiæ Corvini. Pars I. Epistola LXIX. (TELEKI tévesen helyezi ezen levelet az 1463-ik évre. III. 314.)

nyűséggel rendelkezett. Sokszor fölszólította barátait, hogy jelöljenek ki tárgyat, melyről verseket készítsen. «Alig hogy meghatároztuk a feladatot — beszélí egyik közülök — oly sebességgel mondotta tollunk alá a verseket, hogy előbb fáradott el leírásukban a mi kezünk, mint készítésökben az ő elméje.»

Szerencsével utánozta formában és hangban Hortius ódáit, Ovidius elégiáit, Martialis epigrammait. Tökéletes jártasságot sajátítván el a görög nyelvben, a hellén irodalom több remekművét latinra fordította. Munkái, melyeket Janus Pannonius név alatt hozott forgalomba, a humanista körök kedvelt olvasmányát képezték. És V. Miklós pápa azon kitüntető fölszólítást intézte hozzá, hogy Homer Iliászát fordítsa le.

Miután Paduában a hit- és jogtudományi tanulmányokat befejezte (1458), Nagyváradra jött, hol kanonoki javadalmat bírt.

A huszonkét éves ifjú, mikor a külföldről hozott költői borostyánnal övezve, a tudományos műveltség és derült világnézet előnyeivel, a királyi udvarnál megjelent, csakhamar el tudta büvölni Mátyást, ki alig két esztendő múltával, a pécsi püspökséget adományozta neki; és a maga környezetébe vonzotta, hogy társalgásában és műveiben gyönyörködhessek, tanácsát és tollát igénybe vehesse.*

Ő volt most is a budai országgyűlés tartama alatt a rendek tolmácsa a pápai követ színe előtt.** És ő fogalmazta a király leveleit a pápához, kit a bosnyákországi ügyek iránt kellett felvilágosítani.

Ugyanis Tamás bosnyák király elhalalozván (1461 július 10.) fia, István, követte őt, ki Mátyás nagylelkűségét,

* Mátyás 1464. évi okiratában mondja róla, hogy ő «curiæ nostræ decus et splendorum addere semper studuit, studetque opportune nobis obsequendo». Epistolæ 1. 199.

** A beszéd ki van adva Epistolæ 1. 13. Thomasi jelentéséből meghatározhatjuk a napot is, a melyen tartatott.

melylyel a szerb fejedelemséget ráruházta volt, hűtlenséggel viszonzta. A király boszújától félvén, a szent-szék pártfogásáért folyamodott. Azon ígérettel, hogy egész népével a kath. egyházba tér, a pápát rábírta, hogy legátust küldött hozzá, ki őt megkoronázta. II. Pius egyúttal fölhívta Mátyást, fogadja a fejedelmet kegyelmébe, nehogy a törökök karjaiba vesse magát.

«Elődeink példáját követvén, — így hangzik a pécsi püspök ékes tollából folyt királyi válasz — mindig nagy súlyt helyeztünk és fogunk helyezni Szentséged intelmeire és tanácsaira, melyek egyaránt birják a bölcs előrelátás és a tekintély tulajdonságait, a legjobb szándék gyökereiből erednek és a közjó céljaira irányulnak. Királyi tisztünk is követeli, hogy meg ne tagadjuk a bocsánatot azoktól, kik érte folyamodnak, és kegyelmességünkben részesítsük azokat, kik szívünkhöz visszatérnek; hogy továbbá emlékezetünkbe mélyen vessük a jó szolgálatokat, könnyen fedljük a szenvedett sérelmeket.

«Mindazáltal nagyfontosságú ügyekben nem szabad az irgalmassággal visszaélni; inkább szigorral szükséges a szelidséget mérsékelni, nehogy a bocsánat elnyerésének könnyüségére vétkezésre serkentsen.

«Emberemlékezet óta Magyarország és az egész kereszténység ellen olyan gonosz merényletet senki sem követett el, mint a bosnyák király . . . És hűtlenségeért bocsánatot kérni pirulván, vagy elnyerhetni nem remélvén, — az apostoli székhez fordult, mely természeténél fogva elnézésre hajlandó, a mások sebeinek fájdalmát kevésbé érezi, és a távolság miatt könnyebben megnyerhető. Hízselgéseivel körülhálózhatta a jóságos és könnyenhívő bírót; úgy hogy a honnan büntetést érdemelt volna, kegyelmet nyert; azoknak tudta nélkül, talán akaratok ellenére, kik az ügyben leginkább érdekelve vannak . . . Jól tudjuk, hogy Szentségedet a legjobb szándék vezette. De mivel nem

elegendő megbánni a bűnt, és az elidegenítettnek visszatérítése képezi a bocsánat föltételét: óhajtottuk volna, hogy azt, kinek a feloldozást megadta, az elégtétel megadására is kötelezte volna . . .

«Mi a folyamodó iránt korábban keményeknek mutatuk magunkat; a megbocsátásban nem akarván sietni, a kegyelmesség gyeplőit visszarántottuk, hogy ezzel őt az elégtétel megadására kényszerítsük. Ennek következtében hajlékonyabb lett; hogy bűnét jóvá tegye segítséget ígért, és a török határszélen fekvő erősségek átadására ajánlkozott. De miután az apostoli szent-széktől elnyerte a feloldozást, sőt, a magyar királyok jogainak sérelmével, a koronát is; . . . ígéreteit visszavonta, azt a mit tőle követeltünk, megtagadta . . . Esedezünk tehát, hogy Szentséged ne táplálja kegyelmességével az ő elbizakodottságát; azon ügyekben, melyek a mi jogkörünkhöz tartoznak, utasítsa őt hozzánk; és a mit az apostoli követek talán Szentséged fölhatalmazása nélkül tettek, vonja vissza . . .

«Egyébiránt bármiképen történtek a dolgok ekkorig, mi meghallgatván Szentséged intelmeit, a bosnyák királyt, ki itt jelenlevő követei által bocsánatunkért folyamodott, kegyelmünkbe vissza fogadtuk; azon föltétel alatt, hogy ezen túl hívebben teljesítse kötelességét, és hódolatával tegye jóvá az elkövetett bűnöket!»*

Egyidejűleg a bosnyák király köveivel, Vlad oláhországi vajda köveit is megjelentek Mátyás udvaránál, hogy segítséget kérjenek a törökök ellen.**

Mátyás fölismerte, hogy a melléktartományok fejedel-

* Epistolæ Mathiæ Corvini. Pars. 1. Ep. xxvi. — Egyidejűleg Rómába küldött követét megbízta, hogy a bosnyák király koronázása miatt emeljen óvást, «cum moderatione», mivel talán a pápa «per inadvertentiam talia fecit». Ugyanott.

Ep. xxx. A bosnyák követekkel folytatott tárgyalásokról Thomasi is ír május 12. és 27-ki jelentéseiben.

** Mátyás király 1462 május végén Rómába küldött követének instrucciójában említi ezt. Epistolæ. P. 1. E. xxx.

meinek megoltalmazásával Magyarország megmentésére a legbiztosabb védbástyákat emeli. Ezért elhatározza, hogy a vajda segítségére fog menni. Nagy erélylyel látott a készületekhez, melyekre a velencei köztársaság húszezer aranyat ajánlott; míg a pápa ezer lovas zsoldjának fizetését vállalta magára, és búcsút engedélyezett mindazoknak, kik a hadjárat költségeihez adományokkal járulnak.¹

A király julius végén távozott fővárosából. Több hétig Szegeden időzött. September második felében Erdélybe vonult.² Innen Oláhországba készült hadait vezetni, hogy a törökök által időközben elűzött Vládót visszahelyezze, és az utódjává rendelt Radúlt elűzze.

De brassai táborában megjelent Radul. Előadta, hogy Vlád iszonyú kegyetlenségeivel alattvalói gyűlöletét vonta magára; egyúttal késznek nyilatkozott a magyar korona főnhatóságát elismerni, és hiven ragaszkodni a királyhoz. A vajdát kísérő oláh bojárok és az erdélyi rendek is megerősítették, hogy Vlád érdemetlen a királyi pártfogásra.

Mátyás ilyen körülmények között nem késett elejteni méltatlan védenczét, sőt fogva küldötte Budára, hol tíz évi börtönnel lakoltatta enbertelenségeért. Radult ellenben megerősítette a fejedelmi méltóságban. A mely eljárásával mind a magyar korona hatalmának, mind saját tekintélyének súlyát újból gyarapította.

Ez alatt a tárgyalások Frigyes császárral még mindig nem értek befejezésökhöz.

Mikor a budai országgyűlés után a pápai legátus Grácza jött, Frigyes kijelentette, hogy a Vitéz Jánossal megállapított föltételek alapján kész a békét megkötni.³

Azonban csakhamar változott magatartása.

¹ Thomasi 1462 junius 14-ki jelentése. A pápának ugyanazon napon kelt bulája. A signoriának junius 18-án hozott végzése.

² Augustus 3-, 5-, 9-, 12-én Szegeden,

september 30-án Szebenben, november 3-, 4-, 6-, 25-, 27-én Brassóban, december 11-én Megyesen keltezett királyi oklevelet őríz az országos levéltár.

³ Thomasi 1462 junius 14-ki jelentése.

Albrecht főherczeg nem szűnt meg ellenséges állást foglalni el. Hozzá szítottak Bécs polgárai, kik (septemberben) föllázdattak, és a körükben tartózkodó császárt várpalotájában ostrom alá vették. Frigyes ezen válságos viszonyok között Podjebrádhhoz fordult, ki erős sereget küldött megmentésére, majd személyes közbenjárásával a két testvért kibékítette.

A császár háladatosságát megmentője iránt az adomány- és kiváltságlevelek hosszú sorozatában rötta le; sőt bizodalmanak zálogául, halála esetére, fiának gyámjául a cseh királyt rendelte.

Ezek után most már nem érezte többé annak sürgető szükségességét, hogy Mátyással egyezsége lépjen; Podjebrádnak pedig épen érdekében állott megakadályozni az egyezség létrejöttét.

Ellenben II. Pius pápa minden eszközt felhasznált, hogy a császárnál ellensúlyozza Podjebrád befolyását; annál inkább, mert ez úgy egyházi, mint politikai kérdésekben, a szent-székkal éles ellentétbe jutott, és így kívánatossá lett, hogy lehetőleg elszigeteltessék.

Az 1463-ik év első felében két pápai legátus járt a császári udvarnál. Igyekezeteiknek sikerült Frigyes császárt rábírní, hogy a magyar királylyal végre a békekötést szentesítse.

Így történt, hogy Mátyás és a magyar rendek küldöttei: Várdai István kalocsai érsek és Vitéz János váradi püspök, Ujlaki Miklós, Pálóczi László és Zápolyai Imre, július 19-ikén Németújhelyen aláírták az egyezségi okirat példányait,* és öt nappal később Grácban átvették a szent koronát, mely egy negyed-századig tartó távollét után, kegyeletos ünnepélyességgel vitetett az ország fővárosába.

* Az 1462 július 19- és 26-án kiállított okiratok THEINER-nél II. 382—91. TELEKI-nél XI. 63—75.

Indignas diuina fauente clementia. Romanorum Imperator semper Augustus Hungarie
Salinae Cracie et Rex ac Austrie Stirie Carinthie Carniole et Dux. Notum facimus per
pates. Cum post varios tractatus inter Nos ex una. et Serenissimum Mathiam Regem se
lum nrm carissimum et Regnum Hungarie partibus ex altera habitos ad finalem con
clusionem pacis et concordie utriusq; deuentum que et auctoritate Aptica per Commis
sarium Sanctissimi dm nri pape ppi ad hoc specialiter deputatum confirmata existat
Et Maximilianus fidelis nri dilectus Ladislaus Comes de sancto Georgio et in Posumy Nobis
huic usq; auxilio et consilio fideliter adheferit. Nobiscum constanter perseuerando.
Et vos eundem Ladislaum ipius legalitate constantia fidelitate adhesion et per
seuerantia autentice imprectatis tractatibus et conclusion pacis et concordie nonniam
et expresse volumus et volumus comprehendere. dolo et fraude in hys cessantibus qui
buscunq; Harum testimonio harum. Dicit in Nouauentate feria Tercia ante festi
uitate Marie Magdalene. Anno domi et Sexagesimotercio Impero nri Rudolphi
Regnorum nrorum Romanorum vice simo quarto. Hungarie et vero Quinto

VI.

MÁTYÁS nem volt jelen a szent kincs fogadásánál. Bár mennyire nagy jelentőségű volt rá nézve, hogy azzal magát megkoronáztassa; sürgetőbbnek tekintette azt, hogy nemzete megoltalmazására, a törökök ellen tervezett hadjáratot megindítsa. Nem tartotta őt vissza ifjú neje sem, kivel az 1461-diki olmücsi megállapodások értelmében, most, miután a kellő kort megérte, tavasz nyitáival egybekelt.¹

A hadi dicsőség kiküzdésének vágya ellenállhatatlanul vonzotta kelet felé.

A hadjáratra már jó eleve megtette az előkészületeket.²

Martius közepén Tolnán országgyűlést tartott, melyen rábirta a rendeket, hogy a közfelkelés fejlesztésében egy lépéssel ismét tovább menjenek, a hűsz teleknél nagyobb kiterjedésű birtokok urait kötelezván, hogy nem minden hűsz, hanem minden tíz jobbágy után állítsanak ki egy lovast — és majus 29-ikére a péterváradai táborba küldjék a fölkelő hadat.³

És ettől eltekintve, most már jelentékeny állandó haderővel rendelkezett. A királyi dandár létszámát ötezer gyalogra és kétezer lovasra emelte. A főpapok és zászlós urak dandárai tizenkétezer lovast helyeztek zászlai alá.⁴

Majus elején a törökök nagymérvű mozgalmairól érte-

¹ 1463 május 1-re volt az egybekelés kitűzve. Megtörténtéről közvetlen tudósításunk nincs: de tanúskodik azon tény, hogy Katalin 1464 január havában szerezécsétlen szülés következtében meghalt.

² Kiténik ez a velencei doganak 1463 január 15-én Mátyáshoz és Thomasihoz intézett leveleiből.

³ A törvénykönyvet kiadta KOVACHICH Sylloge Decretorum I. 178.

⁴ Így ismerteti Mátyás haderejét 1463, december 12-én Velence magyarországi követe, kinek jelentését sajnos, nem bírjuk, és csak annyiban ismerjük, a mennyiben a doge 1464 január 23-ki válaszában resumálja. Diplom. Eml. I. 264.

sűlvén, Mátyás azonnal az ország déli részeire vonúlt le. Egy ideig Báltán, majd Futakon táborozott.**

A szultán Bosnyákország elfoglalását tűzvéni ki céljául, hogy ezen tartomány megmentésében Mátyást megakadályozza, és az ő haderejét saját országában lekösse, Alibég vezérlete alatt erős sereget küldött Magyarországra. Ez pusztítva vonúlt végig a Szerémség gazdag tájain; míg Dengelegi Pongrácz András királyi főpohárnok által, kit Mátyás ellene küldött, megveretett és visszaűzetett. Kevés-ssel utóbb, Alibég, megfogyott dandárát kiegészítvén, újabb kísérletet tett. Most Temesmegyébe nyomúlt. Azonban itt a királyi táborba vonuló Dengelegi Pongrácz János, erdélyi vajda, állott vele szemben, és ettől ismét súlyos vereséget szenvedett. Amint pedig seregének maradványaival a Száván túl menekült, és ott szerb területen tábort ütött, maga Mátyás lepte meg őt, és végső csapást mért rája. Mire a király visszatorlást gyakorolván, Szerbországot dűlta, föl, és tizenötezer kiszabadított keresztény fogolylyal tért vissza Belgrádba.**

Mindazonáltal ezalatt a szultán elérte célját. Elárasztotta Bosnyákországot seregeivel, a Kljucs várában elzárkózott királyt megadásra kényszerítette és lefejeztette; mire az egész tartományt, összes váraival, hatalmába ejtette.

Mátyás, miután meghiúsítva látta azon könnyebb feladatot, hogy Bosnyákország meghódítását, a bosnyák királylyal karöltve, megakadályozza; nem riadt vissza azon hasonlíthatatlanul nehezebb vállalkozástól, hogy Bosnyákországot a hódító kezeiből kiragadjja.

* Május 12-, 28-, 20-án Báltán, június 23-án, július 16-, 21-én Futtakon kelt okleveleit ismerjük.

** Mátyás király az Alibeggel vívott csatákat és a szerbországi hadjáratot maga beszéli el 1464 január 27-én a pápához írt levelében. (Epistolæ Pars 1. 169.)

Még szabatosabb részleteket tartalmaz 1464 május 23-án a Dengelegi Pongráczok javára kiállított adománylevél. (Az országos levéltárban.) Miután augusztus 1- és 29-én Belgrádon keltezett okleveleket bíruink Mátyástól, hihetőleg ezen időközben történt a szerbországi hadjárat.

JAJCZA.

Landau photographiai felvétele után rajzolta Cserna Károly.

Alig néhány hetet fordított kifáradott seregének megpihentetésére és szaporítására. Ezalatt, szeptember első felében, Péterváradon időzött. Környezetében voltak: Várdai István érsek, Vitéz János püspök, a nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Zápolyai Imre kincstárnok, gróf Frangepán István horvát bán, Vitovecz János zagóriai gróf.*

36. II. MAHOMET SZULTÁN ÉRME.

Itt kereste föl a velencei köztársaság új követe, Aymo János lovag, ki küldői által fel volt hatalmazva, hogy Magyarország királyával szoros szövetséget kössön, a mi néhány napi tanácskozás után létrejött. Föltételei értelmében, a magyar király egész erejével megindítja a háborút Bosnyákországban; és ezalatt a signoria negyven hadi hajóval

* Neveikkel a szeptember 12-ki szövetségiratban találkozunk

a tengeren, és szárazföldi seregével a görög szárazföldön támadja meg a törököket; a közös ellenséggel békére vagy fegyverszünetre csak közmegegyezéssel lépnek.¹

Mátyás a nevezett főpapokkal és főurakkal — kikhez Pécs püspöke is csatlakozott — october első napjaiban átkelt a Száván,² és a Szanna folyó partjain haladott előre, Bosnyákország belsejébe, a régi római úton, mely Gradiskáról Banjalukáig vezet. Ellenállást nem találva, sőt a keresztény lakosságtól lelkesedéssel fogadtatva, jutott el Jajczáig, melyet az ország kulcsának lehetett tekinteni.

A házmagasságú sziklafalak medrében folyó Verbász és az abba szakadó Pliva között gúla alakú hegy emelkedik, melynek sziklafalai három oldalról meredeken esnek le. Csúcsát terjedelmes fellegvár koronázza, melynek belsejében Hervoja bán rendeletére, olasz építőmesterek által emelt pompás díszépületek állottak. Hatalmas szögekben futották körül a várfalak, erődített kapukkal. A vár alatt város terül el. A két folyó megvívhatatlan természetes vízárkot képez; míg a közben megnyíló területet a Borek kopár hegysége zárja el, csak keskeny utat hágy nyitva, mely Jajczához vezet.³

És ezen, a természet által hatalmas védművekkel ellátott vár erős török őrséggel megrakva, a vitéz Harambég parancsnokságára volt bízva.

Mátyásra tehát nehéz feladat várakozott; annál inkább, mert a téli évszak zordonsága is súlyossá tette helyzetét.

Azonban szilárdul el volt tökéelve, hogy nem távozik, míg a várat megvívta. Csüggedetlen kitartással intézte az ostromot. Többször veszélyben forgott élete. Egy ízben

¹ A megelőző tárgyalásokra vonatkozó számos irat van közzétéve a Diplomatiiai Emlékek 1. kötetében. A Péterváradon szeptember 12-én létesült szövetség okirata THEINER-nél II. 380—2.

² September 27- és 29-én Veröczén, october 9-én «in oppido Gabysincz» keltezi okleveleit.

³ ASBÓTH JÁNOS. Bosznia és Hercegovina 132. és köv. lap.

A M. KIR. ORSZ. LEVELIAR
KÖNYVTÁRA.

17*

37. A PLIVA VÖLGYE JAJCZÁNÁL

Gerendi István biztos nyíllövessel terítette le a törököt, ki fegyverét a királyra irányozá.¹

Az őrség több rohamot sikeresen visszavert. Az ostromlók tetemes veszteséget szenvedtek. Mátyás mindazáltal ébren tudta tartani a bizalmat és lelkesedést.

Jelentékeny szolgálatokat tett neki Koszacsics László herczegovinai fejedelem, ki fiával együtt segítségére jött. Jutalmul a magyar zászlós urak sorába emeltetett, és Bosnyákországban nagy területtel adományoztatott meg; azon föltétel alatt, hogy ő és utódai a magyar királyokat véduraiknak ismerjék el, és táborozásaikban részt vegyenek.²

Harambég végre a magyar lövegek által összerombolt erősséget tarthatatlannak ismervén föl, alkudozásba bocsátkozott.

Egyebek között azt kívánta, hogy a foglyokat is magával vihesse Stambulba.

Mátyás a foglyok szabadon bocsátását követelte. «Emberek, nem falak miatt állunk itt — így szolt a török küldöthöz — a legalábbvaló keresztény szolgát sem hagyhatom urad kezei között. Utolsó csepp véretem is kész vagyok ontani megszabadításukért!»³

A várparancsnok végre megelegedett azzal, hogy a maga és az őrség életét biztosíthatta. Épen karácsony ünnepén vonult ki 400 katonájával, és mutatta be hódolatát a királynak, ki oly kegyelmesen bánt velök, hogy önkényt szolgálatába léptek.⁴

Mátyás még most sem sietett vissza Magyarországra. Folytatta Bosnyákország meghódításának művét. Számos

¹ Mátyás Jajcza alatt 1463 november 11-én kelt adománylevelében czímert adományoz részére: nyíllal átszelt félhold jelvényével. SZIRMAY. Szatmármegye. II. 303. Mátyás még 1464 január 2-ikán is Jajczán volt. Ekkor állít ki adománylevelet hidvégi Székely János és szentgyörgyi Székely Miklós javára. (Országos levéltár.)

² Mátyás király 1463 december 6-án kelt oklevele. KATONA. VII. 657.

³ BONFIN elbeszélése.

⁴ Ezt maga Mátyás beszéli el a pápához írt, idézett levelében. THURÓCZI is följegyezi krónikájában.

A PLIVA VIZESÉSE A JAJCZAI VÁRHEGYGYEL.

Landau eredeti felvétele után rajzolta Cserna Károly

38. JAJCZA VÁRA ÉS VÁROSA.

erősséget ejtett hatalmába. Már csak a felső Boszna völgye és az alsó Drina vidéke maradt a törökök kezeiben, mikor a cseheknek a felvidéken megújuló garázdálkodásairól érkező tudósítások, január közepén visszatérésre kényszerítették.

39. ZÁPOLYAI IMRE PECSÉTJE.

A meghódított tartomány kormányát hű és vitéz kincstárnokára, Zápolyai Imrére, — egykor Hunyadi János bizalmas titkárára, majd uradalmainak felügyelőjére — bizta, kinek a hódítás művében a legfőbb érdemet tulajdonítá.*

De azon elhatározással távozott, hogy mielőbb ismét vissza fog térni.

Ezt bejelentette a pápának. És úgy a hadjárat le-

folyását, mint az okokat, melyek miatt azt abba kellett hagynia, előadván, kérte, hogy a felmerült akadályok elhárításában működjék közre.

«Én — úgymond — el vagyok rá szánva, hogy egész erőmet a kath. vallás és híveinek oltalmára szentelem; csak szabadságom legyen meg és akadály ne tartson vissza. De ha ez megvan és amaz hiányzik: akaratom ellenére másfelé kell fordítani figyelmemet. Már mostan óvasképen kinyilatkoztatom Szentséged előtt, hogy ha sérelmek által kényszerítve, a hitetlenek ellen irányzott fegyveremet, szívem fájdalmára, a hűtelen hívők ellen kell használnom, és

* 1465-ki okiratában, melylyel a szepesi örökös grófságot adományozza neki WAGNER. *Analecta Scepusiensia*. I. 145.

az országom ellen támadókra kell támadnom: ezt senki se vegye rossz néven.

«Mindazáltal közbeléphet Szentséged tekin-
télye, mely képesíteni fog arra, hogy folytassam,
a mit megkezdtem és a nehézségeket elhárít-
sam. Hogy erre Szentségednek gondja legyen,
mind az én hódolatom megérdemli, mind pedig
a hit érdeke követeli!»¹

Ugyanazon napon, január 27-ikén, mikor ezen
levelet a slavoniai Dombró mezővárosból Ró-
mába útnak indította, az ország rendeihez is
intézett királyi iratokat.

«Miután — írja ezekben — a szerencsétlenül
elveszett Bosnyákország visszaszerzésére indított
vállalatunk Isten segítségével szerencsésen befe-
jeztetett, az eddigi eredményekből a jövőre
nyilatkozó jó reménység megszilárdítása, valamint
általán a közjó és saját becsületünk érdekében
hasznosnak látjuk, hogy az ország koronájával, a
miben a királyi méltóságnak ereje és teljessége
foglaltatik, megkoronáztassuk magunkat.»²

Martius 25-ikére tűzte ki a koronázási ünne-
pélyt. Február 13-ikán tartotta az ország fővá-
rosába ünnepélyes bevonulását a diadalkoszorú-
zott hős király.

De csakhamar gyász zavarta meg az öröm
napjait. A királyné áldott állapotához fűzött re-
ményeket szerencsétlenül szülés meghiúsította, sőt
sírba vitte az ifjú anyát is.³

¹ Epistolæ. Pars. I. 169.

² TELEKI. XI. 81.

³ PALACKY. IV. B. 302. — Jankovics Miklós Katalin királyné tetemét
vélte fölfedezni azon női testmaradványokban, melyeket 1827 január
13-án Budán felástak. Tudományos Gyűjtemény. 1827. 59.

*Durum p[ro]l emicor n[on] parge t[er] sigilla. f[er]re Natantare Danu
Dno p[ro]p[ter] a[ut]em p[ro]p[ter]no p[ro]p[ter]no p[ro]p[ter]no p[ro]p[ter]no*

*At Szatnyás k[or]on[oz]ás
t[er]re n[on] emicor*

Ennek daczára a koronázási ünnep nem halasztatott el.

Mátyás, nagyszámú főrendek és köznemesek kíséretében, Székesfehérvárra ment. Vele volt a velencei köztársaság rendes követe Aymo lovag mellett, Giustiniani Ferencz, kit rendkívüli követ gyanánt küldött a signoria, szerencsekívánatai tolmácsolására, ajándékai bemutatására.*

Martius 29-ikén, zöld csütörtökön, ment végbe a koronázás szertartása, melynek megható jelentőséget kölcsönözött a szent István sírja fölött emelkedő templom fényes színhelye, a tőle eredő, ötödfél század emlékei által is megszentelt korona, és az agg főpap személye, ki azt immár negyedízben helyezte magyar király fejére.

Mikor azután az egyházi szertartás végeztével, fényes kíséret élén, Mátyás a városon kívül emelkedő magaslatra lovagolt, és ott szent István kardjával a négy irányban csapásokat mért, a jelenet tanúinak lelkét hat év eseményein sarkalló azon biztos meggyőződés érzete töltötte be, hogy az uralkodó meg fogja oltalmazni szent István birodalmát, bárhonnan fenyegetse ellenség támadása!

* A signoria 1464 martius 2-án kelt utasítása. Diplom Emlékek. I. 269

41. RÉSZLET A BRÜSSELI CORVINÁBÓL.

MÁTYÁS KIRÁLY KÉPE.

A budissini emlékről.

HARMADIK KÖNYV.

AZ EURÓPAI POLITIKA

KEZDETEI

1464—1471.

42. MÁTYÁS ÉS BEATRIX ARCZÉPEK.

I.

MÁTYÁS, mikor a koronázás által magyarországi uralkodását biztosítva láthatá, ugyanakkor talált első ízben alkalmat, hogy a világpolitika nagy kérdéseibe beleszólhasson. — A cseh király egy európai coalitio alakításának gondolatát karolta föl. Francia-, Lengyel-, Cseh-, Magyarország és Velence képezték volna alkatrészeit. Támadó hadjárat indítása a törökök ellen, volt nyiltan bevallott feladata. De valódi céljául azt tűzte ki, hogy a pápát és a császárt, a középkori államrendszer két főténvezőjét, vezérlő állásától megfoszsza. «A fejedelmek emancipatiója a római gyámság alól!» volt titkos jelszava.

Podjebrád György előre látta, hogy a feszült viszony, melybe, koronázásakor elvállalt kötelezettségeinek megszegése következtében, a szent-székhez jutott, nyílt harcra fog vezetni. Szövetségeseket keresvén, Franciaországra irányult figyelme; mert a francia kormányférfiak évtizedek óta azon fáradoztak, hogy nemzeti egyházuk önállóságát Róma irányában lehetőleg erősítsék. Ezen ellenzéki egyház-politika föladására XI. Lajos reményt nyújtott

trónraléptekor (1461); de mivel II. Pius pápa a francia uralom restaurációját Nápolyban nem volt hajlandó elősegíteni, elődjének álláspontjához tért vissza; sőt egyetemes zsinat összehívásával fenyegetődött.

43. XI. LAJOS KIRÁLY ALÁÍRÁSA.

Ezen áramlatokat akarta Podjebrád arra használni, hogy saját hajóját biztos révpartra vezesse.*

Egy kalandorszellemű francia ügynököt, Marini Antalt, fogadott szolgálatába, ki 1461-től kezdve járt-kelt az európai udvaroknál; és mindenütt azt is hangoztatta, hogy Podjebrád nem egyedül

Csehország súlyát vetheti a mérlegbe, hanem vejének, a magyar királynak, személyével és országával is rendelkezik.**

Mátyás mindezekről csak 1464 martius havában nyert tudomást, mikor Marini Franciaországból visszatérven, Budára jött, és itt egy francia-cseh-magyar szövetség tervét bemutatta; egyszersmind ajánlkozott, hogy a néhány hét előtt özvegségre jutott királynak francia hercegnőt szerez feleségül.

Mátyás, kinek éles szeme és gyakorlati érzéke azonnal fölismerte az előterjesztés jelentőségét, méltó hangon utasította vissza az ügynök ajánlatait.

Megütközését fejezte ki a fölött, hogy a szövetség tervéről most legelőször nyer tudomást; megvárhatta volna, hogy a tárgyalások megindítása előtt nyújtsanak néki tájékozást. «Ő — úgymond — a fenséges csehországi király fiának vallja magát; de Magyarország független állam, melynek külön érdekei vannak; és mivel ő maga is, a

* Terveit tüzetesen fejtegeti MARKGRAF: «Ueber Podjebrads Plan eines christlichen Fürstenbundes». (STEBEL Historische Zeitschrift. LXXI.) ÉS BACHMANN, i. m. 91., 142., 216., 485. ll.

** A pápa hitelt adott ezen nyilatkozatnak. 1462 martius közepén panaszkodik a milánói követ előtt Mátyás magatartása miatt. PASTOR. II. 101. l.

saját ügyeinek tárgyalására, alkalmas tanácsosokkal rendelkezik, mások szolgálataira nem szorúl.» A francia király felajánlott barátságát hálásan fogadja, szoros szövetségre óhajt vele lépni, a közjó előmozdítására czélzó terveit javallja. De mielőtt bármilyen kötelezettséget vállalna, tanácsosaival együtt behatóan megfontolja az ügyet, és szövetségeseivel is érintkezésbe kell lépnie, különösen «a kereszténység fejeivel: az apostoli székkal és a császári felséggel».

És míg ezen nyilatkozatával Podjebrád politikai tervei-
nek lényegét támadta meg: egyházi irányzata fölött is ha-
tározottan kifejezte kárhóztató ítéletét.

«Az egyetemes zsinat összehívása — így szól — a római pápához tartozik. Ő, ki Isten földi helytartója gya-
nánt az egyházat kormányozza, van hivatva az egyház reformálására. És nem is várhatni sok jót a zsinatoktól, melyek gyakorta szültek szakadásokat, idéztek elő zava-
rokat. Ezeknek megújulása most kétszeresen veszélyes volna, mert az egyetemes békének és a kereszténység oltal-
mának érdekeire hátrányos következményeket vonna maga után.»

A házassági ajánlat elől is kitért, azon kijelentéssel, hogy a tisztesség és illendőség tiltja, most özvegységének legelső heteiben, új frigy kötésére gondolni; annak idején majd úgy határoz, amint hasznosnak fogja látni.*

A királyi válasz nem hagyhatott fönfön kétséget a felől, hogy Mátyás nem hajlandó a cseh királylyal közremű-
ködni olyan actióban, mely a pápa és a császár ellen irá-
nyúl. És ezen magatartása a szövetségi terv megbuktatá-
sának jelentékeny tényezője lett.**

* Mátyás válasza Marini előterjesztésére ki van adva az «Epistolæ Matthiæ Corvini» gyűjteményben. Pars. I. Epistola LXII. Keltének meghatározását könnyűvé teszi az, hogy a királynak imént tör-

tént özvegységéről és a legközelebbi napokban bekövetkezendő koronázásáról van szó. A választ kétségtelenül Janus Pann. fogalmazta.

** BACHMANN. 487., 542. II.

Merev és tartózkodó állást foglalt el Podjebrád irányában más téren is. A cseh követekkel, kik a hat év előtt létesült szövetség megújítása végett jöttek Budára, már csak olyan egyességet kötött, mely a kölcsönös sérelmek orvoslására szorítkozott. Nem rokonok szövetsége az többé; inkább ellenfelek békekötése, úgyszólván fegyverszünete.¹

Ellenben Mátyás teljes loyaltással iparkodott ápolni és szorosabbra fűzni Frigyes császárral a fönnálló jó viszonyt. A múlt évben kötött szerződést, most mint koronás uralkodó, megújította, és az ország rendei által megerősíttette.²

Ezen szerződés első pontjában fiának fogadja a császár Mátyást, ki úgy is viseli magát, mintha az ily módon létesült viszonyt egészen komolyan venné, és abból a következtetéseket levonná.

Míg «a tisztesség követeléseire» való hivatkozással a francia házassági ajánlatot elhárította: ugyanakkor a császárnak azt az üzenetet küldé, hogy jövendő hitvesének megválasztását egészen rábizza. És mivel Frigyesnek leánya nem volt, a vele rokoni és szövetséges viszonyban álló fejedelmi házakkal indít meg tárgyalásokat.³

Hasonlóképen a római szent-székkal soha sem állott bensőbb összeköttetésben, mint épen ekkor. Ugyanis II. Pius pápa el volt határozva, hogy személyes önfeláldozásának példájával fogja a keresztény uralkodókat közönységök és tétlenségök álmából fölriasztani. Az állására, és megrendült egészségére való tekintet nem tartotta vissza attól, hogy személyesen készüljön az olasz hajóhadat Konstantinápoly megszállására vezetni. A magyar sereg-

¹ Az 1464 ápril 14-iki szerződés KATONÁNÁL, XIV. 712. 1.

² Az 1464 ápril 3- és 24-iki okiratok, ugyanott. 715., 720. 11.

³ A császári udvarnál levő brandenburgi követ 1464 mart. 20-iki jelentése. Archiv für Österreichische Geschichtsforschung. VII. 26. 1.

II. PIUS PÁPA MEGÉRKEZÉSE ANCONÁBA A KERESZTES HÁBORÚ MEGINDÍTÁSA VÉGETT.

Pinturicchio sienai falfestménye után.

nek ugyanazon időben a másik oldalról kellett támadást intéznie.¹

Mátyás hadereje: 14.000 lovas és 8.000 gyalog, május elején készen állott.² Türelmetlenül várta a tudósítást a hajóhad megindulása felől. De a míg ez késett, augusztus első napjaiban hírnök érkezett Budára azon jelentéssel, hogy a török császár személyesen, hatalmas sereggel, Jajcza alá jött, és óriási nagyságú ágyúkkal löveti a fontos várat.³

A király mélyen el volt keseredve a miatt, hogy a pápa késedelme, mely maga után vonta az ő tétlenségét, időt engedett a szultánnak támadó föllépésre. Szemrehányásokkal telt levelet írt Rómába.

«Ha a sokféle hitegetések — úgymond — nem hoznak ilyen helyzetbe, egy vagy más úton előnyösen tudtam volna rendezni ügyeimet. Most már fölismerte az ellenség, hogy a keresztények mozgalmaiban több a tüntetés, mint a komolyság . . . A boszniai várak nem állhatnak ellen soká, ha csak az ellenséget ki nem verjük, vagy el nem vonjuk. Erre pedig, mint ismételten bevallottam, egy magam nem vagyok képes . . . Ha tehát valóban létezik valahol hajóhad avagy szárazföldi sereg, ám mutassa magát, és az eddigi hanyagságot buzgalommal, a késedelmet gyorsasággal pótolja. Én részemről elmegyek oda, hol legtöbb haszonnal működhetem, és mindenesetre teljesítem kötelességemet, hazám és hitem iránt.»

Jajcza felmentésére sietett. «Bár állana még, mikor odajutunk!» írja a császárnak.⁴

Útközben az örvendetes tudósítások egész sorozatát

¹ II. Pius terveiről és készülteiről tüzetesen szól PASTOR munkájának imént megjelent II. kötete 217—58. II. A pápa és Mátyás között történt megállapodást említi ennek levele (Epistolæ Matthiæ Corvini. P. I. E. LXXIV.) és Velence magyarországi követének 1464 július 4-iki jelentése.

² Milánó velencei követének 1464 május 22-iki jelentése.

³ Mátyás levele a császárhoz. Epistolæ. P. I. E. LXXV. Jajcza ostromának időpontjáról és részleteiről BONFIN előadása egészen megbízhatatlan.

⁴ Mátyás levelei. P. I. E. LXXIV., LXXV. ÉS TELEKINÉL, XI. TOI. I.

vette. A Székely János vránai perjel által hősiezen védelmezett Jajcza alól a török sereg hirtelen elvonult. A pápa Anconába ment, hogy az ott egybegyűlt hajóhad vezényletét átvegye. Oda készült a velencei doge is, gályáival.

Mátyás azonnal értesítette II. Piust, hogy ő, a megállapodás értelmében, török területre nyomul.

De már néhány nap múlva megrendítő gyászhir állította meg útjában.

A pápa, mikor élete leghőbb óhajának valóságát biztosítva, a szemei előtt horgonyozó hajóhadat indulásra készen láthatta — sorvasztó lázak áldozata lett. Augustus 15-én elhunyt.

A tengeri hadjárat tervét elejtették. A pápai kincstárban talált negyvenezer arany forint a magyar királynak küldetett meg;* mint a kinek vállaira nehezedett a háború egész terhe.

Mátyás ugyanis nem habozott magára hagyatva is megindítani a hadjáratot. October 8-án átkelt a Száván, a szerb-bosnyák határon fekvő rácsai révnél, melynek oltalmára a kalocsai érseket hagyta hátra.

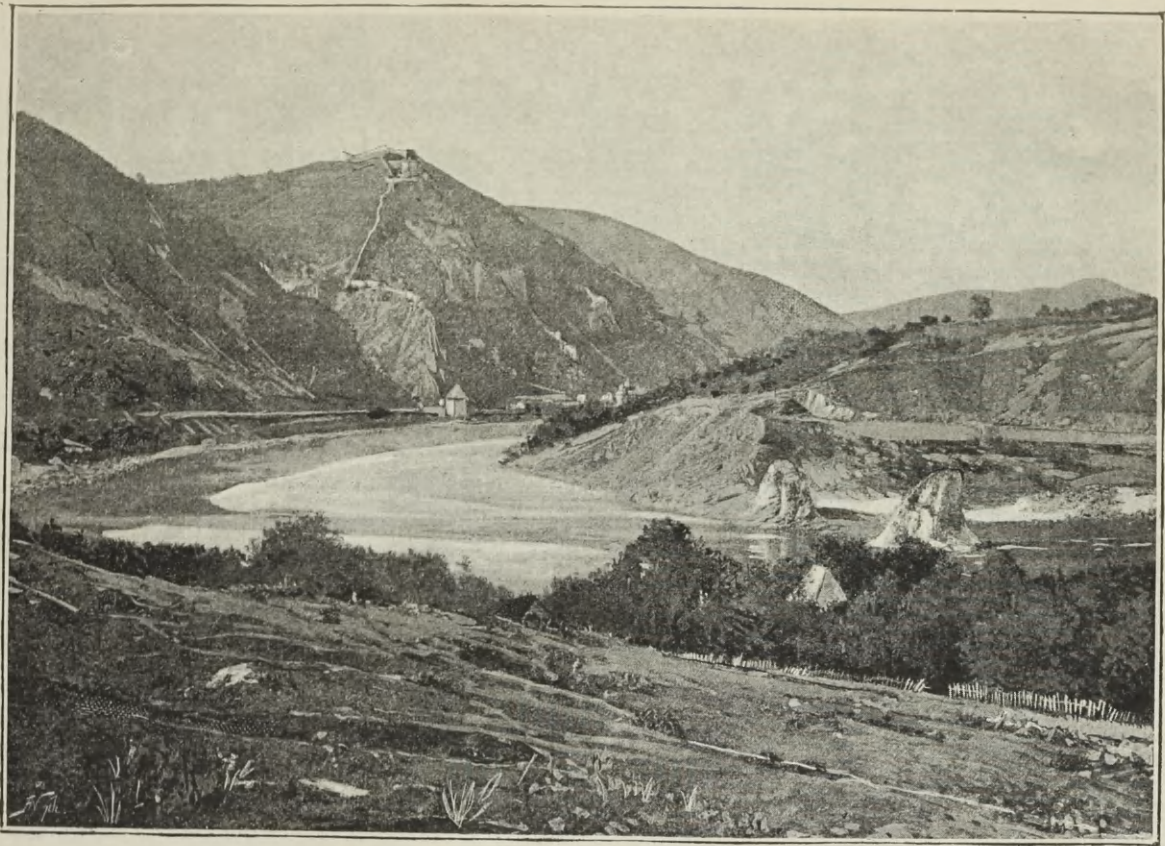
Boszniának még török kézben levő részét készült meghódítani. A Drina partján nyomult elő, százados erdőségek sűrű rengetegei között törvén utat; míg az ágyúkat, lő- és élelmi szereket hajókon vontatták.

October 19-én Zvornik alatt ütött táborn.

A Drina mindkét partján emelkedő hegyek által képzett útszorosban, ezt úgyszólván egészen elzárva, áll a zvorniki vár, melyet tornyos védfalak kapcsolnak egybe a csaknem függélyesen felnyúló Veluvnik 660 lábnyi csúcsán épített erősséggel.

A hatalmas vár ostromára Mátyás kellő körültekintéssel tette meg rendelkezéseit. Ágyúinak egy részét a fo-

* PASTOR, II. 235., 259. II.

44. ZVORNIK VÁRA.

lyam partján helyezte el, másik részét a szomszéd magaslatokra vitette föl. Amott ő maga, Zápolyai Imrével, itt Zsigmond szentgyörgyi gróf és monyorókeréki Elderbach Bertold intézték az ostrom-munkálatokat. Míg ezek folytak, a király az egyik hadosztályt Szrebernik vára alá vezette, a mely nagy fontosságot nyert azért, hogy gazdag ezüst-bányák fölött uralkodott. A magyar vitézek oly hévvel intézték a vívást, hogy néhány nap alatt az erősség hatalmukba esett; mire értékes zsákmánynyal és sok fogolylyal tértek meg Zvornik alá.

Itt azonban az őrség erős ellenállást fejtett ki, és az ostrom hetekig huzódott el. Ez alatt pedig beállottak az őszi esők, melyek a járhatatlan úton az élelmiszerek szállítását megakadályozták. A táborban nélkülözéseket kezdtek szenvedni. Majd a csüggedőket rémületbe ejtő hírek, hogy török sereg közeledik a vár fölmentésére.

Mátyásnak november második felében, arra kellett magát elszánnia, hogy az ostromot abbahagyja, és visszatér Magyarországra.*

A jövő évben, alkalmasabb évszakban és nagyobb erővel készült ott újból megjelenni, hogy kiköszörülje a csorbát. «Míg erőm tart — írja ekkor — nem hagyok fel a küzdelemmel; és az ellenségnek inkább akarom elviselni boszúját, mint megvetését!»**

Elhatározását bejelentette az új pápának, II. PÁLNAK, kihez az ország hódolatának bemutatása végett fényes követtséget bocsátott, melynek élén Csezmiczei János pécsi püspök és Rozgonyi János tárnokmester állottak.

* Ezen hadjáratra nézve legértékesebb forrás a Szentgyörgyi grófnak 1464. december 15-ikén írt levele. (Fontes Rerum Austriac. Diplom. XLII. 591. 1.) Ez, úgy színtén Mátyás (1465. január 16-iki levelében) és a velencei követ (1464. november 27- s december 2-iki jelentéseinben) a rossz időjárást állítják a visszavonulás okául, a török források ellenben a fölmentő sereg érkezését. (HAMMER, II. 79. 1.) BONFIN a megsebesült Zápolyai Imre sürgetéseiről és a török sereg közeledésének hírére a magyar had «gyalázatos megfutamodásáról» mesél.

** Epistolæ Matthiæ Corvini. P. II. Epist. XIX.

45. SZREBERNIK VÁRA.

Pécs ékesajkú főpapja a classicai retorika virágaival díszlő beszédet intézett az egyház fejéhez. A történeti könyvekre utalt, annak igazolásául, hogy a római szent-székhez való ragaszkodás bensőségében soha senki sem múlta fölül a magyar nemzetet és uralkodóit: Atillától kezdve, ki pogány létére meghallgatta Leo pápa esdekléseit és megkímélte Rómát, egész Hunyadi Jánosig, ki hősi tetteivel a kereszténység megmentője lett. Majd szólott Mátyás dicsőséges küzdelmeiről, és elhatározásáról, hogy ezentúl is szívesebben teszi ki magát veszélyeknek mások megoltalmazásáért, mintsem hogy tétlenül szemlélje mások veszedelmét. Hálásan emlékezett meg a pápának a keresztény hatalmakhoz intézett felszólításáról, hogy a török elleni vállalat céljaira tíz esztendőn át nyújtandó segélyt ajánljanak. De czélszerűbbnek mondá, hogy a segélynyújtás két-három esztendőre szorítkozzék, és ezen idő alatt bőségesebb legyen; mert ily módon a magyar király nagyobb erővel működhetik, és jelentékenyebb eredményeket ígérhet.*

A követek azután átnyújtották a király által küldött ajándékokat, melyeket a pápa viszonzott. Gyöngyökkel ékesített arany keresztet, melybe Krisztus feszületének részecskéje volt foglalva, ajánlott föl Mátyásnak, hogy azt viselje, és «igy a szent kereszt jele alatt a szent hit ellen-segein biztosabban diadalmaskodjék».

Ugyanakkor, a török háború költségeire szánt segély-összeg első részletéül 57.500 arany forintot fizettetett ki a pápai pénztárból.**

Jelentékeny szolgálatot vélt tenni azzal is, hogy Mohammed szultán testvéröccsét, ki életét a török udvarnál

* A nyilvános és titkos audientiában elmondott beszédei ki vannak adva: Epistolæ M. C. P. II. E. XLVIII, XLIX.

** II. Pál pápának 1465 majus 26-ikán Mátyáshoz intézett két levele, TELEKI-

nél, XI. 122., 124. — Az 1465 majus 23-ikán kelt pápai utalvány, a római állami levéltárban őrzött számadási könyvek egyik kötetében található föl.

veszélyeztetve látván, Rómába menekült vala, Mátyáshoz bocsátotta; azon reményben, hogy az ozman herczeg személyét a török birodalomban mozgalmak támasztására lehet fölhasználni.¹

A pápa példája a velencei köztársaságra is hatással volt. A visszatérő magyar követeknek kijelentette a senatus, hogy a folyó esztendőre 50.000 forintot szavaz meg; jövődj járulékai iránt pedig később fog határozni.²

Ezalatt a szultán, Mátyás készületeiről értesülvén, támadásának veszélyét el akarta háritani. Késznek nyilatkozott egész Szerb- és Bosnyákország átengedése árán megvásárolni a békét. De a király el sem fogadta a török küldöttet,³ és a római követek visszaérkezése után fokozott buzgósággal siettetvén a sereg szervezését, september 9-én megindult Budáról.

Több hetet töltött Pécsen. October első napjaiban is még csak a Dráva partján táborozott.

Időközben a pápa türelmetlenül várta a híreket Mátyás hadi munkálatairól és diadalairól, melyek pápaságának kezdetét dicsfényvel voltak környezendők. A késedelmet rossz néven vette, és buzdító levelet intézvén hozzá, szemrehányásoktól sem kíméli meg, sőt végsoraiban Istent, s az embereket hívja tanúságnak, hogy «nem mi — úgy mond — hagyunk el Téged, hanem Te hagyad el önmagadat!»⁴

Mátyás ingerült hangon válaszolt.

«Ha az epirusinak példáját követném — írja, Skanderbégre czélozván, — ha én is minduntalan győzelmekkel akarnék kérkedni, és az évkönyvekbe iktatnék minden falut, amit ellenség földén hadaim fölgyújtottak, minden

¹ A török herczeg egy negyed századon keresztül élvezte Mátyás vendégszeretetét; de a hozzá csatolt remények egészen meghiusultak. A pápai legátus 1489 majus 15-iki jelentésében szól róla.

² Diplomatiái Emlékek. I. 331—9. II.

³ Milánó velencei követének 1465 augusztus 26-iki jelentése. U. o. 351. I.

⁴ Az 1465 július 19-iki levél TELEKI-nél, XI. 132. I.

embert, kit foglyúl ejtettek, minden barmot, amit elhajtottak: kitűnnék, hogy fegyverem akkor sem pihent, amikor én Budán nyugodtam. Nem is illő, vélekedésem szerint, hogy minduntalan személyesen álljak hadaim élére, mert így tekintélyem az ellenség szemeiben csökkenne.»

Egyszersmind világosan kinyilatkoztatja, hogy a jelentéktelen segítség, melyben részesítették, nem teszi képessé rendkívüli dolgok művelésére. Nem kívánhatják tőle, hogy a Balkánon túl, a Fekete-tenger partjain hadakozzék. Sőt ha ő maga túlbecsülné erejét és ifjú bátorsága által elragadtatni hagyná magát, a pápának kellene őt mérsékelnie; mert merészsége az egész kereszténységre bajt hozhatna. Bizonyára senki nem lelkesedik inkább, mint ő nagy vállalatokért. Folytonosan hangoztatja, hogy saját fészében kell fölkeresni, egy nagy csapással tönkretenni az ellenséget. Ha a keresztény hatalmak megfelelő módon segítik, a jövő esztendő folyamán, a Hellespontus tájain fogja megtámadni a szultánt. De ha elmarad a segítség, ő is «az ég és föld színe előtt kijelenti, hogy nem rajta, hanem másokon múlt a törökök kiűzetése Európából!»*

És csakugyan Mátyás ezen esztendőben támadó hadjáratra nem gondolhatott; mert azon jelentéktelen pénzsegélyből is, a mit Velenceze felajánlott, csak 15.000 forint fizettetett ki. Mátyás pedig kimutatta, hogy legalább háromszázezer forintnyi segítségre van szüksége. Így tehát november végén a Száva partjairól visszatért Budára.**

* Epistolæ P. I. E. XIX.

** Milánó velencei követének 1465 november 21- és december 23-iki jelentései. Ez Diplom. Eml. I. 380. I. Amaz kiadatlan

II.

SALÓDÁSOK korszaka volt ez. Két ízben (1464, 1465) egymásután kellett Mátyásnak sikertelenül, úgyszólván kudarczczal, hadjáratairól hazatérnie. És míg ekként meghiusúlva látta azon reménységét, hogy képes lesz az ozmán hatalom terjeszkedésének útját állani: uralkodása

nyolczadik esztendejének letelte után másik céljától is, hogy hazája belső nyugalmit biztosítsa, távol állott. Nem sikerült az ország egész területét az idegen uralom békóiból kiszabadítania. Kénytelen volt az ország nyugati részein várakat és uradalmakat Frigyes császár kezeiben hagyni. A lengyeleknek elzálogosított Szepesség visszaszerzésére nem is gondolhatott. Éjszakon a cseh rablókra súlyos csapásokat mért ugyan fegyvere, de újabb csapatok betöréseit és megtelepedését nem bírta megakadályozni. Emellett jól tudta, hogy a magyar trónra áhítozó szomszéd uralkodók csak a kedvező alkalmat várják, és hogy pártfogásukra az ő elégületlen alattvalói mindig számíthatnak.

Mindez mélyen sebezte lelkét, mely magas eszményi célokért hevült, és a személyes becsvágy minden kísérete előtt nyitva állott.

Azonban a szomorú tapasztalatok nem vonúltak el fölötte hatástalanul. Levonta belőlük a tanúságot. Fölismerete bennök a történeti fejlődés törvényeit, melyek a magyar állam életfolyamának medrét századokra kijelölik.

Amióta a görög birodalom romjain a hatalmas ozmán

faj alapította meg uralmát, kétségtelenné lett, hogy Magyarország — az anyagi és erkölcsi erők dús tőkái daczára, melyekkel rendelkezik — beékelve a nyugati és keleti császárságok közé, egymagában, elszigetelten nem állhat meg, történeti küldetését nem töltheti be.

Ennek tudata készítette már Nagy Lajost a Lengyelországgal való szoros kapcsolat létesítésére; ez indította a magyar nemzetet arra, hogy az ellenszenv sugallatait elnémitva, a luxemburgi Zsigmondot királyul elfogadja, és a császári korona megszerzésében támogassa; ez egyengette a Habsburgház sarjainak, Albertnek és V. Lászlónak, az útát szent István trónjára.

Mátyás megválasztásánál, a magyar nemzet, megifjodva felpezsdülő életerejére érzetében, szakított a történeti hagyományokkal, melyeknek pedig éppen abban áll hatalmuk, hogy a viszonyok mélyében lappangó életszükségletek kielégítésének titkát őrizik.

Néhány esztendő elégséges volt arra, hogy Mátyás éles szemei az illúziók fátyolán keresztülállásanak.

És lelkében megfogamzott az elhatározás, hogy pótolja a veszteséget, a mit az ország hatalmi állása szenvedett, mikor olyan királyt kapott, kit más ország nem ural; megerősödött az elhatározás, hogy a diadalra jutott nemzeti visszahatás vívmányait az európai helyzet igényeinek kielégítésével biztosítja.

Erre czélozott a német császárral kötött szövetsége, a mely azonban gyümölcstelen maradt; mivel III. Frigyes sem hajlandó, sem képes nem volt a német birodalom erejét Magyarország javára értékesíteni.

És ezért csakhamar azon merészebb gondolatot karolta föl, hogy ő maga igyekezzék a német birodalom trónjára emelkedni.

A császári méltóság sokat veszített volt már fényéből és súlyából. De a humanisták által felújított classicai visz-

szaemlékezések hatása alatt, fölelevenedtek a régi római imperium hagyományai. És Nagy Károly koronájára, melyet ekkorig a német nemzet kizárólagos örökség gyanánt őrizett, Európa minden részéből irányultak hatalomsóvár tekintetek.

Mátyásnak három kortársa: Franciaország, Csehország és Burgund uralkodói, kerestek világhuralmi ambícióiknak a császári trónban talapzatot.

Ahhoz, hogy ezen versenyben, a hunyadmegyei köznemesnek unokája a győzelem reménységével kecsegtesse magát, az önbizalom kivételes mértéke igényeltetett. De a nyugati kereszténység megmentőjének fia és missiójának örököse, joggal tekinthette magát méltónak arra, hogy a nyugati keresztény világ élére állíttassék. És ő érezte magában az erőt, melylyel új életet önthetett a német birodalom elaggott testébe; bírta egyúttal az államférfiúi mérséklet szellemét, amire, a százados előítéletekkel, a meggyökerezett szűkkeblűséggel, a szétágazó érdekek tusáival szemben, szüksége leendett.

A conceptió merészségének színvonalán áll leleményesége az eszközök megválogatásában, és az alkalmas pillanatoknak ép oly biztos megragadása, mint óvatos bevárása.

De hogy tettvágját a férfikor delén álló császár haláláig fékezze: arra nem lehetett hajlandó.

Terve volt: a császár életében megválasztatni magát római királylyá, a mely czímmel össze voltak kapcsolva nem csak a trónörökös igényei, hanem a társ-uralkodó jogai is; és ezeket olyan passiv természettől uralkodó mellett, milyen III. Frigyes volt, egész kiterjedésökben érvényesíteni remélhette.

Mint hogy pedig a kezdeményezésnek a császártól kellett kiindulni, oda irányozta igyekezetét, hogy őt ragaszkodásának őszinteségéről és szolgálatkészségének értékéről mindjobban meggyőzze.

Ezzel politikája hű maradt ugyan eredeti céljához, mely nem volt más, mint Magyarország hatalmi állásának megszilárdítása; de eltért az iránytól, melyben a nemzeti politika ekkorig ama cél elérése felé törekedett; eltért a felfogástól, mely ama cél elérésének legfőbb és leküzdhetetlen akadályát látta a német elem ellenséges indulatában.

Teljes összhangzásban állott ő ezen tekintetben is legbizalmasabb tanácsosaival: Zrednai Vitéz Jánossal, kit imént (1465 elején) Szécsi Dénes primás halála után, az ország első főpapi székére emelt, és annak unokaöccsével, a pécsi püspökkel. Classicai műveltségök szelleme kiválóan alkalmassá tette őket arra, hogy magas európai állaspontra helyezkedjenek, és elfogultság nélkül vizsgálják a magyar és német elem között meggyökerezett bizalmatlanság s ellenszenv jogosultságának kérdését.

Hozzájuk még két főpap csatlakozott, kiket származásuk utalt arra, hogy lelkesedéssel szolgálják az új irányt. Az egyik az Ausztriában született Schonberg György (1455-től) pozsonyi prépost, kit Mátyás uralkodásának első hónapjaiban, az országgyűlés végzése alapján, mint külföldit, egyházi javadalmától megfosztott; de csakhamar azután visszahelyezett, és a Frigyes császárral folytatott tárgyalásokban, valamint más diplomatai küldetéseiben is használt.*

A másik a boroszlói Beckensloer János, ki fiatal korában a váradi és pécsi püspöki udvarokhoz került, majd tehetségei és ügyessége által magára vonván Mátyás figyelmét, a királyi cancellariában nyert alkalmazást, pécsi prépost lett, és Vitéz János előléptetése után, a váradi püspökségre neveztetett ki.**

* RIMELY: *Capitulum Ecclesiae Posoniensis*. (Pozsony. 1880.) 228—33. ll.

** Az ő előzményeiről szól Mátyás és magasztalja képességeit a pápához intézett fölterjesztésében, melylyel (1465) megerősítését kéri. *Epistolæ*. P. II. E. VII.

A négy főpap körül csoportosulnak azon főurak, kik az Ausztriával és Stiriával határos részeken bírván uradalmakat, magok is egészen vagy félig németek; azok, kik néhány év előtt Mátyástól elpártolván, Frigyest kiáltották ki magyar királylyá: Szentgyörgyi János és Zsigmond grófok, monyorókeréki Elderbach Bertold, a Bánfiak és Kanizsaiak.

De velök szemben a főpapok és urak túlnyomó része hű maradt az exclusiv nemzeti irányhoz. A német császárral való szövetséget nem helyeselték, és egyúttal mindent elleneztek, a mi a királyt főfeladatától, a törökök elleni háborútól, elvonhatta. Élükön állott: Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda, a király unokaöccse és Zápolyai Imre Bosnyákország kormányzója, Horvátország és Slavonia bánja, kit a király önfeláldozó szolgálatai jutalmául (1464) a szepesi örökös gróf méltóságára emelt. Hatalmas támaszt bírtak az udvarnál a király anyjában, és országszerte a köznemesség tömegeiben.*

46. DENGELÉGI PONGRÁCZ JÁNOS PECSÉTJE.

A két ellentétes irány legelső mérkőzésére a király házasságának ügye szolgáltatta az alkalmat.

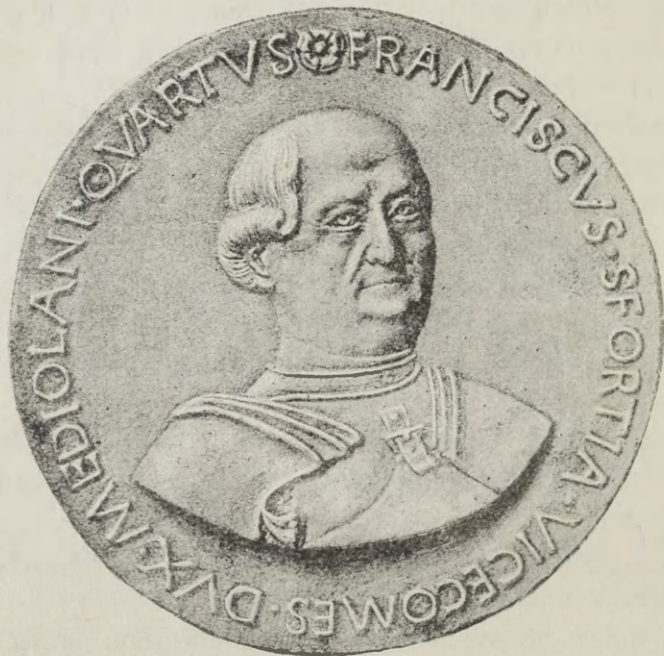
A mikor Mátyás, első nejének halála után, azt az óhaját jelentette be a császárnál, hogy rokonai köréből jelöljön ki neki jegyest: a brandenburgi ház két tagja, Frigyes választófejedelem és Albrecht örgróf készséggel ajánlották föl leányaikat; de a tárgyalások, melyek ez irányban megindulának, csakhamar megszakadtak. A magyar urak többsége határozottan fölszólalt az ellen, hogy német hölgyet vegyen nőül uralkodójuk. Mátyás nem látta cél-

* Ezen előadás a megelőző és következő eseményekről szóló adatok összevetésén alapúl.

irányosnak szembeszállani velök. És meghallgatta azon tanácsot, hogy Olaszországban keressen házastársat.*

Első sorban Milánóra irányult a figyelem. Fejedelme, Sforza Ferencz, Hunyadi Jánosnak lovagias tisztelője, hatalmas állást foglalt el és nagy gazdagság hírében állott.

Az 1464-ik év végén Túróczi Benedek, királyi főlovászmester, azon ürügy alatt, hogy egy hírneves orvos ta-

47. SFORZA FERENCZ ARCZKKÉPE.

nácsát akarja kikérni, Milánóba utazott, és előterjesztette titkos megbízatását, mely előzékeny fogadtatásban részesült. A következő év elején a herczeg udvari orvosa, Griffus Ambrus tudor, Magyarországra kísérte őt, azon a czimen, mintha a gyógykezelés folytatása végett jőne.

* Albrecht örgrófnak a császári udvarnál levő brandenburgi követhoz 1464 april 30- és majus 12-ikén írt levelei. (Archiv für Österr. Geschichtsforschung. VII. 32. 1.) Es Milánó velencei követének egy későbbi (1465 deczember 23-ikán kelt) jelentése, mely hiteles információkön alapúl. Diplom. Eml. I. 381. 1.)

Magával hozott egy arczképet, mely Ippolita hercegisasszonyt ábrázolta, kinek kezét Mátyásnak felajánlották.¹

Ezen alakoskodás azért látszott szükségesnek, mert titokban akarták az ügyet tartani Velence előtt, mely féltékeny szemmel nézte volna a milánói herceg összekötését Magyarországgal.

Azonban a signoria szemfüles diplomatiája leleplezte a titkot, még mielőtt a milánói ügynök rendeltetése helyére érkezett volna.²

Épen ezen időben (1465 február elején) töltött néhány napot Velenczében Lando Jeromos, cretai érsek, a szent-szék Magyarországra küldött követe. Ezt kérte föl a köztársaság kormánya a milánói házassági terv megakadályozására. A velencei származású pápanak követe nem habozott elvállalni e feladatot, és azt sikeresen meg is oldotta.

Mert habár a küldött arczkép a királynak és anyjának tetszését megnyerte, a döntő lépés a hercegnő kezének megkérésére nem tétetett meg.³

Mátyás annál könnyebben mondott le róla, mert ő állhatatosan azon volt, hogy viszonyát a császárral mind szorosabbra fűzze. Az 1465-ik év nyarán Németújhelyre küldött követei által újabb egyességet kötött vele; azon szándék vezérelte, hogy Velence ellen közösen háborút indítsanak, és a császár Friault, Magyarország pedig Dalmátiát hódítsa vissza. Ezen alkalommal megállapított, hogy Mátyás a császár nővérének, Margit szász választófejedelemnőnek egyik leányát veszi nőül.

¹ A milánói hercegnek 1465 január 19- és 24-ikén Turóczi és Griffus részére kelt útlevelei a milánói állami levéltárban. (Kiadatlanok.) Hogy Turóczi csakugyan házassági tárgyalások megindítása végett ment Milánóba, arra utal a Velenczében működő milánói követnek fentebb idézett jelentése.

² A velencei dogénak 1465 február 17-ikén magyarországi követéhez intézett utatítása. Diplom. Eml. I. 306. l.

³ Milánó velencei követének idézett jelentése.

Ezen tervnek is ellenszegültek a magyar urak, és meg-
hiúsították azt.*

Azonban ugyanekkor egy másik még nagyobb jelentő-
ségű politikai kérdés került napirendre, és ebben a király
saját politikájának eszméjét valósította.

III.

SZENT-SZÉK és Podjebrád György kö-
zött már II. Pius uralkodása alatt
komoly nehézségek támadtak, mint-
hogy a cseh király a koronázása alkal-
mával elvállalt kötelezettségeknek nem
felelt meg, a husszita felekezet kiirtásá-
hoz segédkezet nyújtani vonakodott, sőt ahhoz maga is szí-
tott, és a kath. egyház ellenében sokféle sérelmeket követett
el. II. Pál pápa az 1465-ik év nyarán a maga ítélőszéke
elé idézte, és el volt határozva, hogy ha annak magát alá
nem veti, trónvesztettnek fogja nyilvánítani. Ekkor több
uralkodóhoz felszólítást intézett, hogy a mennyiben szük-
ségesnek mutatkoznék, a szent-szék ítéletének végrehajtásá-
ban fegyverök hatalmával működjenek közre.

Mátyás is kapott ilyen megkeresést. 1465 october 2-án,
a Dráva mellett levő táborából küldötte meg válaszát. Ez
így hangzott :

«Én magamat egészen felajánlottam volt a római szent-
széknek és Szentségednek. Mindazt, amit Isten és az ő
földi helytartója nekem parancsol, bármilyen nehéz vagy
veszedelmes legyen, mint üdvöst és szentet, félelem nél-
kül fogom végrehajtani ; főképen mikor szent hitünk oltal-

* Milánó velencei követének*october 12-, 19-, november 5-, 21-, december 23-iki
jelentései. Az első kettő és az ötödik Diplom. Eml. I. 357., 362., 381. II. A harma-
dik és negyedik kiadatlan.

máról, a hitetlenek megfenyítéséről van szó. Nem tarthat vissza sem az ellenség hatalma, sem régibb szövetség kötelezettsége, mitől az apostoli szék fölmenthet. Akár a csehek, akár a törökök ellen legyen szükség Mátyásra, őt és országát mindenkor készen találja Szentséged!»*

Ezen ajánlattal nemcsak az egyház irányában kívánta hűségét bizonyítani; hanem egyúttal lekötelezni a német nemzetet, melynek nagy része félszázad óta nem kevésbé gyűlölte a husszitákat, mint a törököket.

A régi nemzeti párt természetesen egész erejével ellenszegült ilyen vállalat tervének, mely elvonná a királyt a törökök elleni háborútól, és idegen érdekekért az országra súlyos áldozatokat róna.

Azonban Mátyás most már elérkezettnek látta az időt, hogy fölhagyjon a kiméletes magatartással, a mit ekkorig követett, és nyíltan szakítson azokkal, kik útjában állottak.

Zápolyai Imrét, bár egykor szüleinek is legbensőbb híveihez tartozott, minden méltóságától megfosztotta. Túróczi Benedeket eltávolította udvarától. Pongrácz Jánost, az ország második hivatalától, Erdély vajdaságától elmozdítván, a sokkal jelentéktelenebb szörényi bánságra helyezte át.

Ellenben felmagasztalta azokat, kik kész eszközökül kínálkoztak terveinek szolgálatában.

Erdély vajdaságát három főúr: Elderbach Bertold, Szentgyörgyi János és Zsigmond grófok között osztja meg. Bánfi Miklóst pozsonyi gróffá és főpinczemesterré, Kanizsai Lászlót főlovászmesterré nevezi ki. Zápolyai Imre örökségét pedig «új emberekre» szállítja; Disznósi Lászlót és Szobi Pétert Bosnyákország, Horvátország és Dalmátia bánjaivá nevezi ki.**

* Epistolæ. P. II. E. XXI.

** Teljes pontossággal nem határozhatjuk meg a személyváltozások idő-

pontját; mert az 1465 február 19. és 1466 martius 24-iki időközből nem ismerünk királyi oklevelet, mely a dignita-

És most zavartalanul szöheti tovább nagyszabású politikájának szárait.

Viszonya a császárral mind bensőbb alakulást nyer. Ennek egyik legjellemzőbb nyilatkozása: báró Grafeneck Ulrik osztrák főúr állása, a ki a császári főkapitány tisztét viseli és Mátyás szolgálatában is áll; sőt az 1466 őszén Nürnbergben tartott német birodalmi gyűlésen a császár biztosai között foglal helyet és a magyar királynak egyetlen meghatalmazottja.

Mátyás ugyanis most nagy súlyt helyezett arra, hogy a német fejedelmek lelkében a magyarok iránt uralkodó elfogultságnak gyökereit végképen kiirtsa. Ezért, és hogy a törökök ellen rég tervezett közös hadi vállalatot lehetővé tegye, a legmesszibb menő engedményekre szánta el magát. Abban is megegyezett, hogy a német birodalom által küldendő, 20.000 emberből álló, segélyhad és egy 5000 emberből álló magyar királyi dandár a birodalmi főparancsnok közös vezérlete alatt működjék; sőt attól sem idegenkedett, hogy a hadjárat tartamára, a legfontosabb aldunai végvárat: Belgrádot, Szalánkemént, Orsovát német őrségeknek nyissa meg.*

Ezalatt a csehországi ügyek függőben maradtak. Rómában haboztak igénybe venni Mátyás ajánlatát, mert attól tartottak, hogy jutalmul ki fogja kötni a csehországi koronát, melyet a lengyel királynak szántak a cseh kath. rendek.

Mátyás türelemmel várta be az események kifejlődését.

riusok felsorolását tartalmazná. (A jelzett két napon kelt oklevélben felsorolt dignitáriusok lajstromának összehasonlítása meglepő eredményt mutat. Az utóbbiban tíz új név fordul elő!) Mivel azonban egy 1465 október 23-ikán kelt oklevélben fordul elő Szentgyörgyi János gróf először mint erdélyi vajda (Országos Levéltár), a személyváltozások idő-

pontját október havára tehetjük, és azt összefüggésbe lehet hoznunk Mátyás október 2-iki elhatározásával.

* A birodalmi gyűlés végzései, Mátyás királynak 1469 január 17-ikén és Grafeneck Ulriknak január 31-ikén Nürnberg városához intézett levele, MÜLLER munkájában. Reichstags-Theatrum. II. 227—233. ll.

Podjebráddal nem szakította meg összeköttetését; de szüntelenül panaszokat hangoztatott, a csehektől és morváktól szenvedett sérelmek miatt, a mikért uralkodójukra háritá a felelősséget. Így mindkét részen az elkeseredés nőttön nőtt.

Visszatükröződik ez a levelezésen, melyet a két uralkodó és tanácsosaik egymás között folytatnak. Ékes latin nyelven fogalmazott éles irataik, a vívók kimért, nyugodt kardcsapásaihoz hasonlítanak, melyek a heves, halálos tusát megelőzik.

Podjebrád, helyzetének veszélyességét ismervén, az óvatosabb. De egy ízben figyelmezteti ellenfelét: «ha — úgymond — soká vitatkozunk, Testvériséged fiatal vérenek tüze végtére minket is kizavarhat nyugalmunkból».

Ezen észrevétel által Mátyás sértve érezi magát. «A mi Fenséged aggodalmát illeti, — így válaszol — hogy fiatalságunk tüze Fenséged higgadt természetét lánggra lobbanthatja, azt illendőbb lett volna elhallgatnia; mert ez esetben csak is a királyi méltóság komolyságáról lehet szó; amit pedig Fenségednek a mi fiatalságunkban sem szabad lenéznie!»

Egyébiránt Mátyás egy perczre sem veszti el önuralmát. Sőt néha úgy látszik, mintha zord arczkifejezése csak álarcz volna; mert komoly fejtegetéseibe a játszi humor hangja is vegyül.

Egy alkalommal Eyzinger István osztrák főurat, ki magára vonta Mátyás haragját, mert egy általa megrendelt fegyverszállítmányt foglalt le, Podjebrád, mint saját alattvalóját, oltalma alá veszi, morvaországi születésűnek állítván őt.

A magyar király válaszában csodálkozását fejezi ki e fölött, mert ő úgy tudja, hogy Eyzinger Ausztriában született. «Ily módon tehát — úgymond — két ízben kellett neki születnie!» Eddig osztrák alattvalónak tartván őt, Ausztriában érvényesítette ellene az ő igényeit.

De most már tévedése felől fölvilágosítottván, a cseh királytól várja, hogy Eyzingert elégtételadásra szorítsa!*

A vitairatok csiszolt phrásisainak csendes mérközéseit időnként a fegyverek zaja váltja föl. Morva urak Magyarországra, magyarok Morvába törnek, és iszonyú pusztításokat visznek véghez.

Ezalatt Svehla János cseh kapitány, Cseh- és Morvaországban maga köré gyűjtött több ezer fegyveressel, Nyitramegyében, Kosztolánon telepedett meg, és ott erős várat épített, melyből az egész környék fölött uralkodott, s a közel Nagyszombatot is fenyegette.

Mátyás az 1466-ik év őszén személyesen vezette ellene seregét, és körülzárta a várat. Az őrség csakhamar élelem és ivóvíz hiányában kezdett szenvedni. Svehla ismételtén ajánlkozott, hogy szabad elvonulás biztosítása mellett, feladja az erősséget. Mivel pedig elutasító választ kapott, arra határozta el magát, hogy embereivel együtt keresztültör az ostromló seregen. A kísérlet félig sikerült. Egy rész visszaszorítottatott a várba; de ötszázan, élükön Svehlával, át tudták magukat vágni az ostrom-vonalon. Mindazáltal a magyar lovasság utánok száguldott, utolért~~e~~, véres tusában legyőzte őket, és az életbenmaradottakat, a vezérrel együtt, a táborba hurcolta.

A király irgalom nélkül bánt el velök. Egy domb tetején százötven akasztófát állíttatott. Ezek közül magasan kiemelkedett egy kétágú bitófa, melyen Svehla az ő káplányával és hadnagyával, a többin meg vitézei végezték életöket. (1467 január 31.)

Az iszonyú látvány hatása alatt megrémült őrség ki-

* Ezen, mondhatjuk páratlanul álló levelezést, úgy szólván teljesen megőrizte egy prágai codex. (A Lobkovitz herczegek könyvtárában.) Ebben (1466 october és 1467 december között) Má-

tyásnak 11, Podjebrádnak 12, Viktorin cseh királyfinak 6, Vitéznek 2, Podjebrád cseh tanácsosainak 6 levele foglaltatik Közzé vannak téve TELEKI munkájában. xi. 177—298. ll.

vonult, és Mátyás lábaihoz borúlva, kegyelmet kért, amit meg is nyert.*

A magyar táborban nagy volt az öröm. És mivel a cseh rablókról, kik évtizedekig zavarták az ország nyugalmát, az egész cseh nemzetre áthárult a gyűlölet; a kosztoláni győzők fenyegető nyilatkozatokat tettek, hogy az egész cseh nemzeten boszút állanak.

Podjebrád tudomást nyert erről, és fölkérte Mátyást, hogy «tekintélyével zabolázza meg a fecsegőket».**

De késő volt. A tömegek érzelmei találkoztak a király politikájának érdekeivel.

IV.

MÁTYÁS el lévén határozva, hogy bármikor fölszólíttatik, a cseh király ellen megindítja a háborút, arra volt utalva, hogy kellő haderő szervezéséről gondoskodjék. A nemesség közfelkelését ezen hadjárat czéljaira nem vehette igénybe; a főrendek bandériumait is csak annyiban, a mennyiben önkényt csatlakoznak hozzája. Olyan sereg volt tehát szüksége, mely teljesen rendelkezésére áll, és állandó szolgálattal a gyakorlottság és fegyelem előnyeit megszerezte. A harc-edzett és félelmes cseh hadakkal szemben erre kétszeresen szükség volt.

De egy nagyobb számú állandó sereg létesítésének föltétele vala: az ország pénzügyeinek rendezése.

Ezek V. László uralkodásának idején szomorú állapotra

* Kosztolán ostromára vonatkozólag leghitelesebb Grafeneck Ulriknak 1467 január 31-ikén Kosztolán alól, Nürnberg városához írt levele. MÜLLER: Reichstags-Theatrum. II. 231. l.

** Podjebrád 1467 február 21-kén kelt levele. TELEKI: XI. 247. l.

jutottak. A korona rendes jövedelmei százhuszezer forintra szállottak le, és Mátyás uralkodásának ötödik esztendejében nem sokkal haladták meg a kétszázezeret. Ha ezen összeget egészen zsoldosok fizetésére fordítja is, alig volt képes abból tízezer lovast félesztendeig eltartani.¹

Az országos adóból (minden kapu után egy forint), mikor az országgyűlés megszavazta, kétszázezernél jóval nagyobb összeget hajthatott be; de ennek kieszközlése sok nehézséggel járt. Mátyásnak ismételten csak nagy önmegtagadás árán sikerült a rendeket áldozatkészségre bírni; köteleznie kellett magát arra, hogy többé nem fogja a rendeket adó megszavazására felhívni; sőt ezért a főrendeknek is kellett erre nézve kezességet vállalni.

A király, ily körülmények között, folytonosan pénzszükségben szenvedett.² Részint kölcsönökkel kellett magán segítenie, részint a zászlós uraknak és kapitányoknak csapataik zsoldjával tartozásban maradnia. Már pedig a hitel igen drága volt. Az adósságot dús kamattal, várak és uradalmak adományozásával vagy elzálogosításával, kellett lerónia.³

Különben is Mátyás teljes mértékben bírta az uralkodóhoz illő bőkezűség tulajdonságát, melynek gyakorlását helyzetének rendkívüli körülményei kétszeresen szükségessé tették. Nem szoritkozhatott a koronához tartozó vagy arra szálló birtokok adományozására; folytatnia kellett elődeinek azon hibás nagylelkűségét, melylyel hiveiket a közterhektől fölmentették.

Magyarországon az állandó közterheknek két neme volt gyakorlatban; egyik a közvetlen, másik a közvetett adók-

¹ Ezt említi egyebek között Velence magyarországi követe 1462 majus 28-ikán Diplom. Eml. I. 143. l.

² A pápai legátus 1462-ik évi jelentése Magyarország viszonyairól. КОВАЧИЧ. Scriptores. Minores. II. 5—14.

³ Érdekes példákat tartalmaznak Mátyás 1458 martius 12-, 1460 october 7-, november 27- és 1464 april 7-iki oklevelei az Országos Levéltárban.

hoz tartozott. Amaz a kamara-nyereség nevét viselte, és minden kapura húsz dénárt (egy forint ötödrésze) rótt. A másik, harminczad címe alatt, az árúczikkeket vámolta meg.

Mind a két jövedelmi forrás a kiváltságok által, a mikben egész országrészek és népfajok részesültek, annyira megapadt, hogy számításba alig jöhetett.

A főnálló pénzügyi bajok orvoslására tehát hathatós gyógyszer kínálkozott, ha a kiváltságokat érvényen kívül helyezni, az adó és vám behajtásában rendet, szigorú pontosságot sikerül behozni.

Ezen tervvel foglalkozott Mátyás, és azt az 1467-ik év martius havában tartott országgyűlésen bemutatta.

Előterjesztése azon leleményes javaslatot tartalmazta, hogy a kamara-nyereséget és a harminczadot, az eddig adott összes kiváltságokkal együtt megszüntetvén, a kincstári adó és a korona-vám elnevezésével új közterhek állapítandók meg.

A kincstári adó ezentúl is húsz dénár maradna minden kapu után; de ha egy kapun két vagy három jobbágy lakik, ezek harmincz, ha négy, úgy negyven dénárt fizetnek együtt. És pedig fizetik ezen adót a földművelést űző jobbágyok kivétel nélkül, úgy a király mint az egyházi és világi birtokosok jószágain; továbbá a jobbágyokat nem bíró várnemesek és az egyházi nemesek; végre a jászok, kunok, oroszok és tatárok.

A korona-vámra nézve is az volt javaslata, hogy a megállapított díjszabály szerint, a nemesek kivételével, az ország minden lakosa és minden idegen fizesse, az árúk után, melyek az országba bevitetnek, vagy az országból kivitetnek; egyúttal kimondatván, hogy a király ezen vámot csak saját tisztviselői által szedetheti, és másnak nem adományozhatja.

Mátyásnak sikerült ezen reform-javaslatait az ország-

gyűlés által elfogadtatni; bár a rendek első tekintetre föl- ismerhették következményeiket.*

A király az ő igazságérzetének fényes jelét adta azzal, hogy az adóteher tekintetében a királyi és korona-birtokok jobbágyaira nézve nem tett kivételt. A mennyiben a középkori államrend és az uralkodó jogfogalmak keretében lehetséges volt, a közteherviselés elvét mondotta ki.

Az adóteher közvetlenül a jobbágyok vállaira, de közvetve a nemes birtokosokra nehezedett. Ugyanis a föld értéke és hasznosítása a jobbágyok mennyiségétől és minőségétől függött; minélfogva a földesúr is élvezte a jobbágyok adómentességének hasznát, mert az a szabad költözködés jogával élő jobbágyokra hatalmas vonzerőt gyakorolt.

Ennek következtében nemcsak azon népek, melyek ekkorig a kamara-nyereség fizetésétől fel voltak mentve, hanem a földesurak is, kik az adómentesség kiváltságát elnyerték volt, érdekeikben súlyos sérelmet szenvedtek.

Nem lehet tehát meglepő, hogy a törvény végrehajtása, mit a király megszokott türelmetlenségével és erélyével siettetett,** több helyen nehézségekbe ütközött, és ellenszegülést keltett.

A panaszok megvizsgálásában és elintézésében Mátyás kiméletlenül járt el; de a hol azoknak jogosultságáról meggyőződött, nem habozott igazságot szolgáltatni, és túlbuzgó tisztviselőinek intézkedéseit visszavonni.

Így, az erdélyi szászok előterjesztették, hogy a királyi tisztviselők a vámot oly árúk után is behajtják, a miket

* Sajnos és feltűnő, hogy ezen nagyszabású országgyűlésről egyetlen adat, végzéseiből egyetlen példány sem maradt ránk. A végzéseknek csakis egy töredékét tartotta fenn a pozsonyi káptalan könyvtára. (Kiadta KOVACHICH: Supplementum. II. 182. l.) (Hiányos és lény-

ges hibáktól sem ment szövegét az eredeti példányból igazítottuk ki.

** A királynak 1467 martius 25., april 1., 17-iki rendeletei tanúskodnak erről. WAGNER: Diplomata, Sáros. 236. l. KOVACHICH: Vestigia Comit. 377. l. TELEKI: XI. 437. l.

az ország területén vásárolnak és árusítanak el. Mire a király elrendelte, hogy a tisztviselők a törvény betűjéhez alkalmazkodjanak.¹

Slavoniában a zágrábi püspökség egyházi nemesi ősi adómentességök föntartását kérelmezték, arra hivatkozván, hogy ők kiváltságlevelaik értelmében az országos nemesek minden jogát élvezik. A király a tartományi gyűléshez kérdést intézett: vajjon az egyházi nemesek tanúságtételének a báni törvényszéknél van-e olyan jogereje, mint az országos nemesekének? És mikor igenlő választ kapott, kinyilatkoztatta, hogy a zágrábi egyházi nemesek a kincstári adó fizetésétől föl legyenek mentve.²

Ellenben Zala-vármegye rendeivel szemben, kik az új adó kivetését és a korona-vám behajtását megghiúsították, teljes szigort készült alkalmazni. Csak oly föltétel alatt kegyelmezett meg, hogy a vármegye a halasztás által okozott kárt megtérítse, a megsértett tisztviselőknek pedig elégtételt szolgáltatasson.³

Arra, hogy az új intézkedések Erdélyben fognak legkedvezőtlenebb fogadtatásra találni, Mátyás maga is el volt készülve, minthogy a közterhek viselésében Erdély lakói élvezték a legnagyobb kedvezéseket.

Ezért külön levélben igyekezett őket meggyőzni arról, hogy «az országgyűlési végzések a közszabadságok fönn-tartására, nem csorbitására céloznak; az ország oltalmának és jólétének biztosítása végett állapítottak meg . . . amire Erdélynek még inkább van szüksége, mint az ország többi részeinek.»⁴

Mintha szép szavak és bölcs figyelmeztetések a sértett érdekek által előidézett fölháborodást lecsillapíthatnák!

¹ Az 1467 majus 30-ikán kelt rendelet. TELEKINÉL. XI. 264. l.

² Az 1467 junius 10- és julius 31-iki rendeletek KOVACHICHNÁL. Supplementum. II. 188. l.

³ Az 1467 julius 28-iki rendelet. U. o. 193. l.

⁴ Epistolæ. P. I. E. LXIV. (A mely azonban tévedésből az 1463-ik évről van téve.)

Ámbár a nyílt ellenszegülés tényei az országgyűlést követő első hónapokban gyérek és kivételesek valának, — általános és mély elégtelenség terjedett el az ország minden részében, a nemzet minden rétegében.

Ezt siettek kizsákmányolni azok, kik Mátyás külső politikájának irányát kárhoztatták, vésteljesnek tartották, és emellett azért, mert méltóságaiktól megfosztattak, személyesen sértve érezték magokat.

A nyílt föllépésre Mátyás ellen, a külföldről is nyertek hathatós biztatást.

Podjebrád Györgyre nézve életkérdés volt Mátyást a tróntól megfosztani, vagy legalább gyengíteni és elfoglalni. Nem lehetett késnie. Mert az 1466-ik év végén a pápa egyházi kiközösítéssel sújtotta és alattvalóit az engedelmesség kötelezettségétől fölmentette. Attól kellett tartania, hogy a szent-szék felszólítására, Mátyás megindítja most ellene a háborút.

A lengyel király pedig, ki úgy a csehországi, mint a magyarországi koronára fentartotta igényeit, a lengyel koronához hűbéres viszonyban álló Bogdanovics István moldvai vajda útján szította Mátyás ellen az elégtelenség tüzét, és támogatása felől biztosította ellenségeit.*

Igy történt, hogy a régi nemzeti párt egyik vezérének, Zápolyai Imrének, sikerült a Mátyás ellen tervezett actióba bevonni az ő politikájának legkészségesebb szolgáit: a Szentgyörgyi grófokat és Monyorókereki Elderbachot. Eszközökben nem válogatott. Szentgyörgyi János grófot, az erdélyi vajdát, a nemzetségének régiségével, németországi

* A cseh és lengyel királyoknak a magyarországi elégtelenséggel való összeköttetését mind PALACKY (Geschichte Böhmens. IV. B. 445. l.) mind S. CARO (Geschichte Polens. V. A. — Gotha. 1886. — 289. l.) állítja. Részletes egykorú adatok, sajnos, hiányoznak. Podje-

brádnak a Szentgyörgyi grófokkal összeköttetését kétségtelenné teszi Mátyás királynak 1467 augusztus 17-ikén Kostka Alberthez írt levele, melyet Kostka egy későbbi. Mátyás királyhoz intézett levelében resumál. TELEKI: XI. 339. l.

összeköttetéseivel büszkélkedő, gyenge elméjű főurat azzal tántorította el, hogy «Erdély királyává» megválasztatását helyezte kilátásba. És a gróf, az elégtelen erdélyiek tömegeiből fölhangzó üdvkiáltásokat, melyek «János királyt» éltették, komolyan vette.¹

Több főpap és számos főúr volt az összeesküvésbe beavatva; csak arra várakoztak, hogy a lázadás lángja Erdélyben föllobogván, míg elfojtására Mátyás eltávozik, háta mögött ők is fegyvert ragadjanak.²

A király, ki az 1467-ik év tavaszi és nyári hónapjait Budavárában töltötte, soká nem méltatta figyelemre a mozgalom vészjósoló előjeleit.

Csak augusztus közepe táján szánta el magát arra, hogy Erdélybe vezeti seregeit.

Mielőtt útra kelne, Podjebrádot igyekezett az elégtelenségtől elvonni. Értésére adta neki, hogy lelkiismeretesen meg akarja tartani a békeséget Csehországgal; viszont arra kéri őt, hogy a lázadó Szentgyörgyi grófokat ne támogassa.³

Augusztus 19-én indult meg, a primás, több főpap és főúr kíséretében, Budáról.

Épen egy nappal előbb, Kolozsvártt gyűlést tartottak az erdélyi mozgalom vezérei. Jelen voltak: Erdélyi István, Gerendi Mihály, Hosszúaszai Péter, Iklódi Márton, Losonczy László, Farnosi Veres Benedek, Zsuki Mihály a

¹ TURÓCZI említi, hogy az erdélyiek «új fejedelmet választottak». BONFIN részletes meséli el a választást. Az egykorú CARBO közelebb jár a valósághoz, azt mondván, hogy «János grófot Erdély királyának nevezgették». Mátyás egy későbbi oklevélben (1471) utal arra, hogy az 1467-iki lázadás fejei «királyi címre vágytak...» (Marienburg. Geschichte Siebenbürgens. 223. l.) Janus Pannonius az erdélyi lázadás leveretését megénekelvén, így szól Erdélyhez, János

grófra vonatkozva: «Aspice quam stultum stulta sequere ducem».

² Kétségkívül túlzottak voltak az Olaszországban elterjedt ama hírek, hogy az esztergomi érseken és a pécsi püspökön kívül a többi főpapok mind elpártoltak. De hogy főpapok is csatlakoztak az összeesküvéshez, kétségtelenné teszi Mátyásnak 1468. ápril. 30-ikán a pápához írt levele. (Epistolæ. P. III. E. XII.)

³ A Kostka Alberthez 1467. augusztus 17-ikén írt, főntebb idézett levélben.

magyar nemesség részéről; továbbá a székelyek nyolcz képviselője és a szász székek küldöttei.

Oly lépésre határozták el magukat, mely mind formáját, mind lényegét tekintve, az összeesküvések történetében bizonyára egyedül áll.

A kolosmonostori ~~convent elé járultak~~ testületileg, és a hiteles hely jegyzőkönyvébe következő nyilatkozatukat vétették föl.

«Meggondolván — így szólott szónokuk — az elnyomatást, amit ők és velök egész Magyarország lakói szenvednek; úgy szintén az alkalmatlan és gyalázatos állapotot, amit a régi szent királyoktól eredő kiváltságok eltörlése vont maga után: elhatározták, hogy az ország szabadságait és kiváltságait minden nyelvű, rendű és állású emberekkel szemben föntartják, megvédelmézik, megőrzik, és az ellenszegülők ellen erőhatalommal lépnek föl, mindaddig, míg a jó és boldog állapotot visszaállították.» Ezen cél elérése végett, «igazgatóikká és előjáróikká» választják: Szentgyörgyi János és Zsigmond grófokat, Elderbach Bertoldot, Zápolyai István és Imre szepesi grófokat. Kötelezik magokat, hogy ezen igazgatóiknak engedelmeskednek és adót szolgáltatnak; amikor pedig majd a királylyal szembe kell szállaniok, lehetőleg nagy számban gyűlnek zászlaik alá.

Megállapodásaikat esküvel erősítették meg, és az esküszegőket az egyházi kiközösítés büntetésével fenyegették.*

Amint azután Mátyás közeledésének híre érkezett, tömegesen sereglettek a fegyveresek János gróf táborába. Mintegy ötvenezeren gyűltek össze.**

1 A convent hiteles kiadványának egykorú példánya a bécsi állami levéltárban. Kiadta FIRNHABER, Notizenblatt. (1852) 197. l.

A számot CARBO említi. Hogy nagy volt a számuk, kiténik Mátyás király ki-

fejezéseiből, melyeket a lázadás elnyomása után, a hűtelenek jószágainak adományozásáról kiállított oklevelekben használnak. (Számos ilyen oklevél található levéltárainkban, névszerint az Országos Levéltárban.)

Azonban mielőtt sereggé szervezkedhettek, a király váratlan gyorsasággal megjelent Kolozsvár közelében, és a fégyelmetlen tömeget megtámadván, azt rövid harcban megverte és széjjel űzte. János gróf azonnal lemondott a további ellenállás gondolatáról; a király színe elé sietett, ép oly oktalan, mint hűtelen eljárásáért, térdre borulván, bocsánatot kért és nyert.¹

Mindazáltal mind ő, mind társai megfosztattak méltóságuktól; helyöket Dengelegi Pongrácz János, a korábbi vajda, és Csupor Miklós foglalták el Erdély kormányzásában.

Mátyás egyúttal szükségesnek látta, hogy elrettentő példával hasonló merényletek ismétlődését megakadályozza.

A lázadás részesei közül többeket száműzött, néhányat kegyetlen kínzások után kivégeztetett. Nagyszámú erdélyi nemest megfosztott jószágaitól, melyeket híveinek adományozott. És az egész erdélyi nemességet megbélyegezte azzal, hogy a főválságdíjat, mely az ország összes nemeseire 200 forintban volt megállapítva, az erdélyiekre nézve 66 forintra szállította le.²

Diadalmasan vonult Brassóig, sehol többé ellenállással nem találkozva; és a királyi kegyelmesség számos tényével mérsékelte boszúját.³

Az erdélyi események hírére, az összeesküvés magyarországi részesei közül a legtöbben visszariadtak tervök végrehajtásától. Csak Zápolyai Imre és rokonai a Szepes-

¹ TURÓCZI, RANZAN, CARBO szólnak a győzelemről. Csak BONFIN adja elő a történeteket úgy, mintha János gróf harc nélkül hódolt volna meg. A gróf meghódolásáról Mátyás maga 1467 szeptember 23-ikán értesíti Olnodi Czudar Jakabot. (WAGNER: Collectanea. II. 61, 1.)

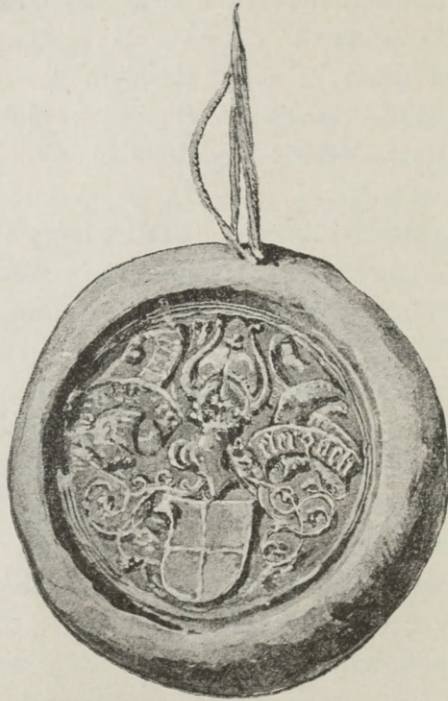
² A száműzetések és kivégeztetések felől BONFIN és CARBO munkái, egy 1467 december 28-iki florenczi tudósítás (Diplom. Eml. II. 336. 1.) és VERANCHICH

1540 october 31-iki levelében (Munkái VI. 164. 1.) szólnak. — A jószágadományozások több éven át folytak. Számos adománylevél az Országos Levéltárban. A főválságdíj leszállítását említi VERBŐCZI. (III. rész III. fejezet.)

³ Már 1467 october 3-ikán állít ki Kolozs vármegye összes nemesei részére megkegyelmező iratot. (KATONA. XV 229. 1.) November 22-ikén Apafi Mihály javára (Országos Levéltár) stb.

ségben és Gömörben, Elderbach Bertold pedig Slavoniában tüzték ki a lázadás zászlaját.*

De ezen mozgalmaknak Mátyás már nem tulajdonított nagy fontosságot, és leküzdésüket hű kapitányaira bízhatta. Ő maga arra határozta el magát, hogy az alattomos István

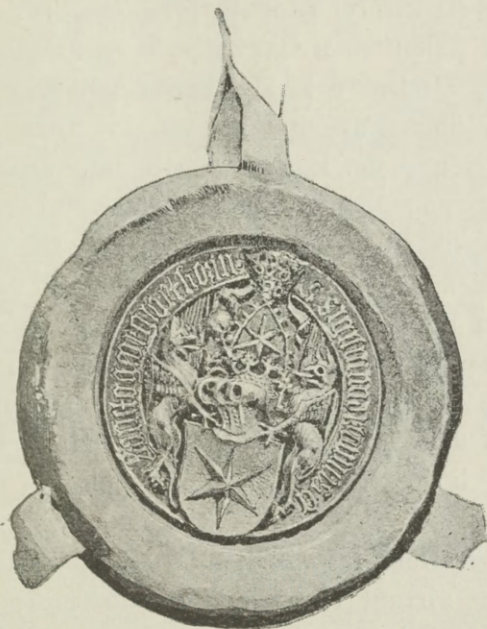
48. ELDERBACH GRÓF PECSÉTJE.

„moldvaországi vajdán boszút áll; és pedig nemcsak azért, mert az erdélyi lázadást élesztette, hozzá menekülő részeit barátságosan fogadta; hanem főképen azért, mert a magyar korona főnhatósági jogainak sérelmére, lengyel védnökség alá helyezkedett, és a törökökkel is czimborált.**

* Ezen mozgalmakról szólnak Mátyás királynak 1467 october 1., 8.; december 31., 1468 január 27., 1474 april 10-iki oklevelei. (Az Orsz. Levéltárban.)

** Mindezt Mátyás maga adja elő 1468 tavaszán a lengyel rendekhez írt levelében. Közzétéve: Epistolæ. P. III. E. XXVIII.

Szokása szerint, föltett szándékának megvalósításában nem gondolván akadályokkal és nehézségekkel, — a legkedvezőtlenebb évszakban, november végén, indította meg hadjáratát. Az eltorlaszolt gimesi és ojtózi szorosokon útát tört magának, és tüzzel-vassal pusztította Moldvát. Bako, Roman, Nyemtza városokat porrá égette. A vajda követeket küldött táborába. De ő nem bízott ígéréteiben, és

49. A SZENTGYÖRGYI GRÓFOK PECSÉTJE.

tovább nyomult a főváros, Szucsava felé. Célja volt Istvánt megfosztani a fejedelemségtől, és általa elűzött elődjét Péter vajdát helyezni vissza.

Moldvabányán újból fölkeresték István vajda követei a királyt. De most ármányt palástoltak ajánlatai. Míg a tárgyalások folytak, egy decemberi éjszakán (15-én) tizenkétezer oláh fegyveres gyülekezik észrevétlenül a város alá, és míg a vajdával egyetértő lakosok több ponton a faépületeket felgyújtották, elárasztják az utcákat.

Az ekként támadott zavar daczára, a gyanútlanul pihenő magyarok sebesen felkészülnek, és a város piacán sorakoznak, hol maga a király áll élökre.

A lángok világánál öldöklő viadal következett, melyben Mátyás is hősi elszántsággal vett részt. Bánfi Miklós, ki közvetlenül oldala mellett állott, saját testével fogta föl az uralkodóra mért csapásokat; önfeláldozó ragaszkodásának tényeit királyi adománylevél örökíti meg. De nem szolgálhatott pajzsul a nyilak zápora és a lándzsák erdeje ellen. Egyik lándzsa a király karját sebesítette meg, egy nyíl pedig vállába fúródott. Mátyás jól tudván, hogy sebesülésének ténye, ha köztudomásra jut, válságos következményeket vonna maga után, uralkodott fájdalommal, és saját kezével akarta kitépni a nyilat, de csak nyelét törte le, háromfelé ágazó hegye a sebben maradt.

Négy óra hosszan tartott az ütközet, melynek mindkét fél kimerülése vetett véget.*

Mátyás a súlyos veszteség után, melyet szenvedett,** a hadjárat folytatásáról lemondott. Sietve elhagyta Moldvát. Sebei miatt hordszéken kellett követnie a visszavonuló sereget.

A szerencsétlen 1467-ik év utolsó napjait Brassóban töltötte, s ott virradt rá az új esztendő, mely a dicsőségteljes események hosszú sorozatát tartotta fenn számára.

Legelső terveit a boszúvágy sugalmazta. Új sereggel Moldvába készült, hogy a hírnevén esett csorbát kiköszörülje. Addig vissza sem akart térni fővárosába. Váradra

* A hadjáratról a budai krónika, TURÓCZI, BONFIN, RANZAN, CARBO, úgy szintén a lengyel DLUGOSS és CROMER munkái tartalmaznak följegyzéseket és elbeszéléseket, melyek a részletekre nézve eltérők s meg nem egyeztethetők. A király megsebesüléséről is áll ez. Erre, nézve leghitesebb a Milánó velencei követének 1468 február 21-iki tudósítása.

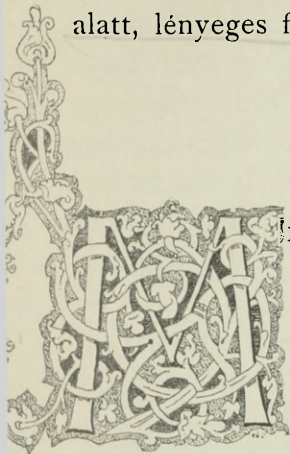
(Diplom. Eml. II. 96. l.) Bánfi Miklóst a király 1469 május 17-iki adománylevelében magasztalja. (Orsz. Levéltár.)

** Ekkorig bizonytalanul látszott, vajjon Mátyás vereséget szenvedett-e? Eziránt Milánó velencei követeinek 1468 február 21- és martius 21-iki jelentései minden kétséget eloszlattak. (Dipl. Eml. II. 75., 96. ll.)

hívta az ország főrendeit, hogy velök tanácskozzék, és támogatásukat kérje ki.*

Azonban mikor (1468) január második felében oda megérkezett, elhatározásaiban, az európai események hatása alatt, lényeges fordulat következett be.

EV.

MIALATT a magyar király az erdélyi lázadás leküzdésével és a moldvai hadjárattal volt elfoglalva, a csehországi helyzetben beállott a válság. A szent-szék, egyetértőleg a csehországi kath. rendekkel, a trónvesztettnek nyilvánított Podjebrád György koronáját a lengyel királynak ajánlotta föl. II. Pál pápa három küldötte: Rüdeshelmi Rudolf boroszlói püspök, Erclaus Péter aacheni kanonok és Veronai Gábor szent-ferencz-rendi szerzetes, jelent meg nála, hogy őt Csehország elfoglalására készítse. Azonban igyekezeteik eredménytelenek maradtak. Kázmér a veszélyes vállalatra nem volt rábírható. Csehországra — mint V. László nővérének férje — örökösödési jogigényeket támasztott ugyan; de érvényesítésüket Podjebrád György halálának időpontjára halasztotta, mikor azután áldozatok és koczkázat nélkül remélt célt érni.

Ennélfogva a hozzá intézett felszólításokra (augustus végén) kitérő választ adott; hogy t. i. a jövő évben tartandó lengyel országgyűlésig függőben kell tartania elha-

* Már 1468 január 3-ikán kelt okiratában említi, hogy Váradra egybehívott értekezletet. (TELEKI. XI. 300. 1.) Hogy Mátyás Moldvába készült visszatérni, több kútforrás kétségtelenné teszi. Egye-

bek között: Milánó velencei követének február 21-iki idézett jelentése, és a lengyelországi rendeknek 1468 mart. 16-ikán Mátyáshoz írt levele. Codex Epistolaris sæculi. xv. 241. 1

tározását. Ezen nyilatkozatot a szent-szék és a csehországi katolikusok követei visszautasításnak tekintették. Abban állapodtak meg tehát, hogy máshol keresnek segítséget. Veronai Gábor atya, ki tizenkét esztendő előtt Capistránói János kíséretében, Magyarországon működött, és mind Mátyás egyéniségének, mind a nemzet hadi erejének értékét jól ismerte, arra figyelmeztette társait, hogy a föladat megoldására, a magyar királyban legbiztosabban található föl a készséget és képességet. Javaslata közhelyesléssel fogadtatott. És abban történt megállapodás, hogy Rómában és a csehországi kath. rendeknél ez irányban megteszik az előterjesztéseket.

A pápa most igénybe vette Mátyásnak két esztendő előtt tett ajánlatát. Lelkesítő leveleivel Veronai Gábor atya és Erclaus Péter Váradra siettek. Velök jött Boskovicz Protáz olmücsi püspök, kit a csehországi kath. rendek december végén tartott boroszlói gyűlésökből küldöttek a magyar királyhoz azon kérelemmel, hogy a «cseh korona alatt élő katolikusokat védnöksége alá fogadván, a szent hit ellenségeinek leküzdésére fegyvert ragadjon».*

A nándorfehérvári emlékek dicsfényével övedzett Gábor atyának rajongó vallásos lelkesedése és a magas műveltségű olmücsi püspöknek, egykor Ferrarában Janus Pannonius iskolatársának, humanista ékesszólása kétségkívül alkalmas volt arra, hogy megragadja Mátyás fenkölt szellemét.

Míg ezek az ég jutalmával és a történelmi név dicsőségével kecsegtették, — más oldalról fényes politikai előnyök kilátásával csábították.

Ugyanis Podjebrád, minden bajért, ami őt érte és

* Ezen eseményeket két későbbi emlék világítja meg; a csehországi kath. rendek 1468 augusztus 22-iki oklevele. (Scriptores Rerum Silesicarum. IX. 293. l.)

És Rüdeshelmi Rudolf legatusnak 1471-ben a lengyel követek előterjesztésére adott válasza. Közölve ESCHENLÆRNÉL. II. 237. l.)

fenyegette, a császárt okozván, az 1468-ik év első napjaiban háborút üzent neki, és fiát, Viktorin herceget, utasította, hogy seregével nyomúljon Ausztriába. Ezen rá nézve végzetes ténnyel arra kényszerítette Frigyeset, ki az ellenállásra képtelen volt, és gyors segítséget a német birodalomból nem várhatott, hogy a magyar királyhoz forduljon.

A császár most, hogy Mátyást a megtámadott Ausztria segítségére bírhatta, a legnagyobb ígéretekkel igyekezett súlyt kölcsönözni kéréseinek. Nemcsak pénzbeli támogatást ajánlott; hanem késznek nyilatkozott arra is, hogy leteszi a magyar király címét, átadja a Magyarország területén birtokában maradt várakat és városokat; sőt ezenfelül kilátást nyújtott, hogy Mátyásnak római királylányá választását ki fogja eszközölni.*

És úgy látszott, mintha tervszerűen nemcsak minden tényező találkoznék, hogy Mátyást a csehországi vállalatra készítse; hanem még mintha magasabb hatalom keze minden akadályt, mely visszatarthatná, elhárítana útjából.

Fényes török követség járult eléje Váradon, hogy a szultán készségét hosszabb fegyverszünet kötésére bejelentse. Ami azon megnyugtató biztosítást nyújtotta, hogy mikor nyugat felé fordul, nem fogja veszély fenyegetni keletről.**

És István, moldvai vajda, Mátyás készületeiről értesülvén, azon volt, hogy a támadást elhárítsa magától. Lengyelországba fordult közbenjárásért, és ennek sikerében

* Sajnos, a levelek, melyeket 1468 elején Frigyes és Mátyás váltottak egymással, nem maradtak fenn. A tárgyalások folyamáról csak későbbi diplomatiái iratok nyújtanak felvilágosítást. (V. ö. PALACKY, IV. B. 505. l.) Hogy jutalmul a római királyság is ígértetett Mátyásnak, kétségtelenné teszi Albrecht branden-

burgi örgrófnak (alább idézendő 1469 martius 23-iki) levele.

** Milánó velencei követének 1468 martius 27-iki jelentése. Diplom. Eml. II. 79. l. (Mégfoghatatlan, mikép jöhetett PALACKY azon gondolatra, hogy Mátyás török ruhába öltöztetett magyarok által tévútra vezette a magyar rendeket!)

nem bizván, követeket küldött Mátyáshoz, kit hódolatának bejelentésével megkérlelt.³

És megjelent Váradon a magyarországi elégületlenek vezére: Zápolyai Imre is, hogy kudarcot szenvedett merényletéért kegyelmet eszközöljön ki, mit a főrendek közben járása mellett megnyert.¹

Ilyen előzmények után, Mátyás nem habozott a pápa, a császár és a csehországi katolikus rendek követeinek ígéretet tenni, hogy a háborút Podjebrád György ellen megindítja.²

Hogy pedig tervét ő előtte minél tovább titokban tartsa; és őt azon hitben, mintha a magyarországi hadikészületek Moldva ellen irányulnának, megerősítse, — nem sietett vissza fővárosába. Lassú menetben tette meg az utat. Egy egész hónapot töltött Várad és Eger között. Ezen utóbbi városban tanácskozást tartott.³

~~Itt ellenzéki hangok is emelkedtek. De a király bizalmas embereinek, különösen a primásnak ékesszólása ki-
eszközölte, hogy a főrendek a csehországi hadjárat meg-
indításához egyhangúlag hozzájárultak.~~⁴

Ezalatt Mátyás páratlanul álló gyorsasággal fejezte be

¹ BONFIN előadása, a mit megerősítenek más kútforrások. Egyebek között a lengyel rendeknek idézett levelére Mátyás által írt válasz. Epistolæ. P. III. E. XXVIII. (V. ö. CARO. 289. 1.)

² A király említi ezt 1468 február 10-ikén Zápolyai Imre egyik híve, Varju Pál javára kiállított kegyelemlevelében. KATONA. XV. 254. 1.

³ BONFIN a váradi értekezletekről semmit sem szól. Szerinte Egerben történtek volna a döntő megállapodások. De az ő megbízhatatlan előadásával szemben kétségtelen hitelességű emlékek szólnak arról, hogy Mátyás Váradra hívta meg a főrendeket, ott fogadta a török követeket, ott békült ki Zápolyaival. Nem is hihető, hogy a decemberben tartott boroszlói gyűlés követe a január

8-ikán hadizenettel meglepett császár küldöttei csak martiusban Egerben keresték föl Mátyást. Lehetetlen is, hogy ha csak Egerben jött volna létre a megállapodás, két hét alatt Mátyás seregeivel támadásra készen állott volna.

⁴ Mátyástól február 10-ikén Nádudvaron, martius 7- és 9-ikén Egerben kelt okleveleket bírunk.

⁵ Az egri tanácskozmányról BONFIN hosszú elbeszélést ad, melybe általa fogalmazott beszédeket is sző. Az egri tanácskozmány kétségtelenül csak szentesítte a váradi megállapodásokat. Hogy ellenzéki hangok is emelkedtek és a primás ellensúlyozta azokat, jelezi a pécsi püspöknek 1468 tavaszán írt egyik levele, mely közé van téve: Epistolæ. P. III. E. XXVII.

a készüléteket. Még nem múlt el két hónap a váradi értekezletek óta, és martius végső napjaiban, már Nagyszombatban volt, készen a háború megindítására.

A főrendek soraiból többen önkényt ajánlkoztak, hogy csapataikkal a királyi dandárhoz csatlakoznak. Az áldozatkészség és ragaszkodás ezen nyilatkozataiban a király állandó híveivel versenyeztek: a Szentgyörgyi grófok és Zápolyai Imre, kik ily módon hűtlenségök emlékezetét akarták elfeledtetni.¹

És most felajánlotta szolgálatait Mátyásnak a csehországi katolikus rendek vezére, a hatalmas Sternberg Zdenko, ki több honfitársával hozzá csatlakozott.²

Ezek, a katolikus rendek nevében, hűséget és engedelmességet fogadtak neki. Felajánlották a cseh királyi czímet is, a melyet azonban elhárított magától; «Csehország és a hozzá csatolt tartományok védnökének» czímmel elégedvén meg.³

Szándéka volt ezzel kimélni a lengyel királyt, kinek megnyerésére súlyt helyezett és reményt táplált. Ugyanis az osztrák-magyar-lengyel szövetség gondolatát karolta föl. Ennek alapjául kettős házasság szolgálna, melyet a lengyel király idősebbik leányával Mátyás, az ifjabbikkal Miksa főherczeg, a császár kilencz esztendő fia, kötne meg. Ezen ajánlat előterjesztése végett, az olműczi püspököt april elején Krakkóba küldötte.⁴ De a hadjárat megindítását nem tette függővé a választól.

¹ Mindkettő részt vett a hadjáratban. A Szentgyörgyi grófoknak ez ügyben tanúsított áldozatkészségét a király már 1468 april 14-iki oklevelében magasztalásokkal halmozza el. (Országos Lvtár.)

² Sternbergnek 1468 martius 29-, 31-, april 15-, 16-ikán kelt levelei. Fontes. Diplom. xx. 522—5. ll.

³ Hogy a királyi czímet felajánlották neki, tudjuk a pécsi püspök idézett leveléből. — Mátyás királynak oklevele, mely-

lyel a védnöki tisztet átveszi, és a cseh rendek nevében az olműczi püspök által kiállított hódolati okirata, mindkettő 1468 april 8-ikáról: Scriptorum Rerum Silesicarum, ix. 262—3. ll.

⁴ DLUGOSS elbeszélése. De téved, mikor azt írja, hogy az olműczi püspök april 8-ikán érkezett Krakkóba. April 9-ikén Pozsonyból levelet ír, és említi, hogy Krakkóba készül. Fontes, xx. 523. l.

Martius végén a cseh király fiához, Viktorinhoz, mint az Ausztriába nyomult hadak fővezéréhez, hadüzenő iratot intézett.

«Tapasztaljuk — így szól egyebek között, — hogy Ti nem kívánván a békesség útjain haladni, . . . háborút háborúra halmoztok, békés szomszédaitok országába üszköt dobtok, s azt lángra lobbantjátok. Láttuk az iratot, melyben, fenséges atyánknak, a római császárnak . . . háborút üzentetek, bár jól tudjátok, hogy a császárral szerződésünk van, mely segélynyújtásra kötelez . . . És azonfölül, hogy elégséges ok nélkül barátainkra támadtatok, minket is már régebben sokféle kártételekkel, sérelmekkel ingereltetek, mit ekkorig békeszeretetünk türelemmel viselt . . . Most azonban, mivel a béke biztosítékát szavaitokban és jellemetekben nem találhatjuk föl, hanem fegyvereinkben kell keresnünk; ezennel értésetekre adjuk, hogy Ausztriában a római császár hű alattvalóit, köteleességünkhöz képest, tettel és tanácscsal támogatni fogjuk ellenetek; az általatok és híveitek által nekünk igazságtalanul okozott károkért fegyverrel szereznünk elégtételt . . . Végül kijelentjük, hogy országaitok katolikus lakóit, a Ti igazságtalan eljárásokkal szemben, oltalmazni fogjuk, amint katolikus uralkodóhoz illik, és az apostoli szent-szék különös felszólítása köteleességünké teszi. A hadak legfőbb ura, az igaz ügy pártfogója legyen segítségünkre!»*

Podjebrád, ki időközben azon volt, hogy Mátyással a régi szíves viszonyt helyre állítsa,** most felhagyott ezen reménynyel. Levelet intézett hozzá, melyen az elkeseredés és csüggedés hangulata vonúl végig.

«Régen értésedre adtam, — úgymond — a sérelmeket

* A Nagyszombatban, 1468 martius 31-ikén kelt irat Epistolæ. P. III. E. VIII.

** Az 1467-ik év december 4-ikén segítséget ajánlott néki az erdélyi lázadók

leküzdésére; 1468 február 9-ikén szerencsekívánatait fejezi ki a fölött, hogy a moldvaországi csatában nyert sebeiből kigyógyult. TELEKI. XI. 289., 305. II.

miket a császártól szenvedtünk, és arról, amit ellene tervezünk. Te pedig a nélkül, hogy előbb közbenjárásodat ajánlottad volna föl, azonnal ellenség gyanánt viseled magadat. Ki tehát a szerződészegő? És mind ezzel nem elégedvén meg, indokolatlanul vádolsz, mintha az örök gyűlölet lángját akarnád szítani! Ha már el vagy határozva rá, hogy háborút indítasz ellenünk, megkímélhető volna minket a sértésektől, mik a győzedelmet nem mozdítják elő, csak a kibékülést teszik nehezebbé!»¹

Mátyás nem vette ezt figyelembe. Nagyszombatból Pozsonyba vonult, és innen ápril 8-án kibocsátott manifestumában, köztudomásra hozta elhatározását és indító okait.

«Elszántuk magunkat — írja — hogy mi vállalkozunk arra, a mit mások elhárítottak magoktól. Az súlyos tetszünk látszik ugyan, de a legmagasztosabb égi jutalmat és a legnagyobb földi dicsőséget ígéri. Ezt a háborút nem kevésbé szentnek tartjuk, mint azt, amit régtől fogva a törökök ellen viselünk. Biztosan számítunk a Mindenható támogatására, mert az ő ügyéért fogunk harcolni. Sem becsvágy, sem más földi előny kilátása nem vezérel. Egyedül szánakozásunk az elnyomottakon, hódolatunk az apostoli szék iránt, buzgalmunk az igaz hit érdekeiért ösztönöz. Egyetlen jutalom, amit várunk: a béke, mely a háborúk szülötte, és azok háladatossága, kiket jótéteményeinkben részesítünk!»²

Mátyás ezalatt már ápril első napjaiban, ötezer fegyveresből álló hadosztályt bocsátott Ausztriába, melyet rövid idő alatt fölszabadított. A cseh sereg egy része kivonult, másik része, melyet Viktorin herczeg vezényelt, Stockerau mellett körülzáratott.³

Ápril 14-én maga Mátyás is megindult Pozsonyból.

¹ TELEKINÉL. XI. 466. 1.

² Epistolæ. P. III. E. XLV.

³ PALACKY. Geschichte Böhmens. IV.

köt. II. rész. 515. 1.

Serege tizenhatezer jól felszerelt harczosból állott; nagy részben cseh és lengyel zsoldosokból; ezer rácz lovas is volt vele. Ötven nagy ágyú és kétezer kocsi kísérte.

50. MÁTYÁS KIRÁLY PAJZSA.

A főpapok és főurak fényes társasága környezte. Ott voltak: a két érsek, a pécsi és egri püspökök, a Szentgyörgyi grófok, Zápolyai Imre, Csupor Miklós, Podma-

niczky László, az osztrák Grafeneck Ulrik és a cseh Sternberg Zdenko. Ez utóbbi, fiaihoz intézett leveleiben, elragadtatással szól a «páratlan» seregről, melyet kísér. «Ha a saját szemeimmel nem látnám — úgymond — mások leírásának nem adnék hitelt.» Azon reménységét fejezi ki, hogy diadalmasan fognak Prágáig nyomulni.*

Mátyás az indulását követő napon osztrák területen, negyed napra Morvaországban, Iглаunál táborozott.

Időközben Podjebrád, a váratlan támadás és fiának veszélyes helyzete felől értesülvén, bátor lélekkel állott seregének élére, hogy a magyar király ellen vezesse. Znaim vidékén közvetlen közelben állott egymással szemben a két ellenfél, kik alig egy évtized előtt kölcsönösen segítettek volt egymást a trónra.

Mátyás nem látta célirányosnak most még nyílt csatára bízni az eldöntést. Laa város közelében megerősített táborba helyezte el seregét. Csak az előhádak között folytak naponként véres csatározások.

Így tartott ez majus elejéig, a mikor Podjebrád Csehország felé vonult vissza. Mátyás távolból követte. De a mint a cseh király megfordult, hogy csatára kényszerítse, ő Znaimnál állapodott meg és elsánczolta magát. Mire Podjebrád csakugyan Csehországba vezette seregét, és Ausztriából kiszabadult fiára, Viktorin herczegre bízta Morvaország védelmét.

Mátyás ekkor Trebicset szállotta meg, mely a lakosság száma és vagyonossága tekintetében, a morvaországi városok között előkelő helyet foglalt el; most azonban úgyszólván egészen lángok martaléka lett.

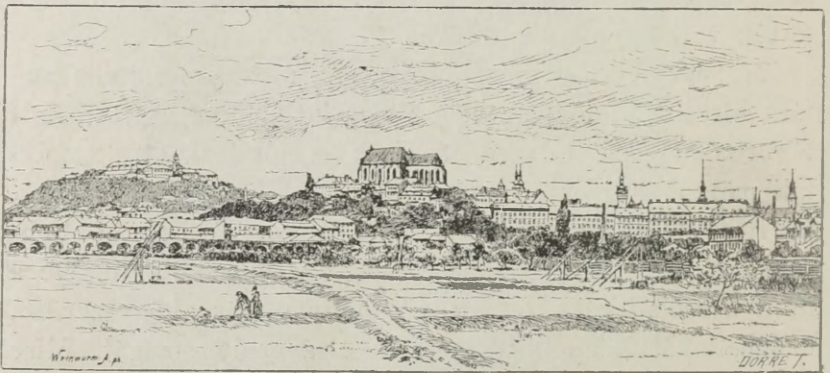
Viktorin herczeg, a város közelében emelkedő magaslaton, egy nagy kolostor-épületben, tétlen tanúja volt Trebic pusztulásának; sőt ismét körülzáratni engedte magát.

* Sternbergnek 1468 april 15- és 16-dikán kelt levelei. Fontes. xx. 512., 4

Testvére, Henrik herceg, ki fölmentésére jött, súlyos veszteséggel visszaveretett. Az ütközetben Mátyás személyesen részt vett, megsebesült, és élete nagy veszélyben forgott.

Néhány nappal utóbb, a június 5-ét követő éjszaka, Viktorin herceg, kinek serege az éhség és szomjúság kínjait szenvedte, kétségbeesett tette határozta el magát. Három csapatba osztva vitézeit, kitörést kísérelt meg. Kettő, az ő vezérlete alatt, szerencsésen elmenekült. Csak a harmadik veretett vissza.

Mátyás, ki biztosra vette, hogy a cseh herceg az ő kezeibe jut, szigorúan fenytette meg hanyagságukért azon csa-

51. BRÜNN LÁTHÁZA.

patokat, melyeket Viktorin elmeneküléseért felelőség terhelt. És most nem látván többé annak szükségét, hogy Trebics alatt időzzön, főhadiszállását Brünnbe tette át, melynek lakossága, mint szabadítót, lelkesedéssel fogadta. Innen — a város mellett, magas bér cz tetején emelkedő Spielberg erősség ostromát Podmaniczkyra bizván, — Olmücz felé sietett, és július 4-én ünnepélyesen bevonult Morvaország fővárosába. Míg azután seregének egy részét Hradisch ostromára küldötte, ő maga Magyar-Brod alá indult, és azt megívta. Azután Olmüczben a cseh- és morvaországi kath. ren-

dekkal gyűlést tartott, és az elfoglalt tartomány igazgatásáról intézkedett. Itt jelentek nála a lengyel király követei, közbenjárásukat ajánlván Podjebráddal való kibékítésére. De hidegen utasította el őket. Forduljanak — válaszolá — a pápához és a császárhoz, kiknek megbízásából ragadott ő fegyvert.

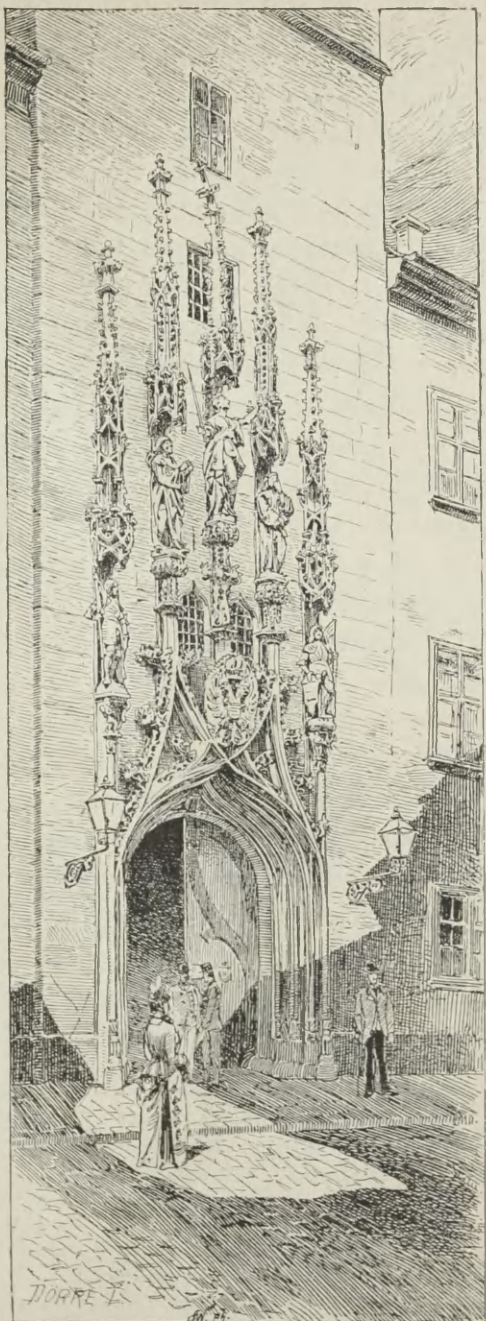
Majd szeptember első napjaiban morvaországi hadainak fővezérletét Sternberg Zdenkóra bízta, ő pedig Magyarországra tért vissza.*

Szeptember havát Pozsonyban töltötte.

Itt országgyűlést tartott, a melyen sikerült rendkívüli adót eszközölnie ki. Ezen eredményben csehországi vállalatának javallása és szentesítése is benfoglaltatott.**

* PALACKY. 523—547. II. CARO-299. I.

** A törvénykönyv KOVACHICH. nál. Supplementum. II. 196—208. II.

52. A BRÜNNI VÁROSHÁZ KAPUJA.

Ugyanakkor, meghiusulván reménysége, hogy a lengyel királylyal szövetségi és rokonsági viszonyt köthet, — mivel onnan kitérő választ hozott volt az olműczi püspök¹ — oda irányozta igyekezeteit, hogy egy másik szomszéd fejedelemmel léphessen ilyen összeköttetésbe. Újból visszatért a szász hercegnővel kötendő házassági frigy tervéhez. A tárgyalások megindítása végett Schonberg pozsonyi prépostot küldötte Szászországba, és azután Bajorországba is, hol a Wittelsbach-ház hercegeivel kellett szövetség megkötése végett lépéseket tenni.²

Ily módon a római királyság elnyerésére célzó terveit is előmozdíthatni vélte. E tekintetben a császártól ismételt kapott biztatásokat, és olyan értesítéseket, hogy a mainzi, trieri és szász választófejedelmek szavazatát már megszerezte részére.³

És mivel Frigyes — régibb fogadalom beváltása végett — ekkor Rómába készült zarándokolni, az osztrák tartományok megoltalmazását Mátyásra bízta, és azok jövedelmeit egy esztendő tartamára átengedte neki.⁴

Mátyás megnyugtatta tért vissza 1469 elején Morvaországba, és miután a spielbergi erősség is megvívott, most már Csehország lett a hadi munkálatok színhelye. Prága elfoglalása volt a büszke jelszó.

Február 13-án tízezer fegyveres élén indult ki Brünnből. Hat nappal később Chrudim városa előtt állott. Itt merészsége nagy veszélybe ejtette. Cseh szolgának öltözve, a

¹ CARO. 296. l.

² Az 1468 october 8-ikán kelt királyi megbízó levél a drezdai állami levéltárban. És PALACKY. 557. l.

³ Heimburg György, Podjebrad bizalmas tanácsosa, úgy adja elő a dolgot, hogy a császár Mátyást ezzel és még nagyobb ígéretekkel rá akarta szedni. Szerinte azzal is hitegette volna, hogy pap akar lenni, és fiát Mátyás gyámsá-

gára fogja bízni. «Sollich List kann er erdenken, und der Unger glaubt im fein alles». (1468 december 27-ikén kelt levele, ~~HÖFFERNÉL~~ Das Kaiserliche Buch, 218. l. Itt 1469-re téve. PALACKY szerint azonban 1468-ban iratott.)

⁴ Mátyásnak ez ügyben 1468 november 3- és a császárnak november 13-ikán kelt okiratai KURZNÁL. Geschichte Kaiser Fridrichs. — II. 244. l.

város falait kémlelte ki, de az őrség kitörő csapata által elfogatott. Szerencséjére, a cseh nyelvet tökéletesen bírta, a színlelésben mesteri ügyességgel dicsekedett, és lélekjelenlétét a legnehezebb helyzetekben sem vesztette el. Így tehát azokkal, kik kézrekerítették, el tudta hitetni, hogy jelentéktelen szolgaszemélylyel van dolguk, és szabadon bocsáttatott.*

Ezalatt Podjebrád György is megindult, és jól átgondolt hadi tervvel a Willimow közelében táborozó magyar sereg közlekedési vonalait elzárta. Kemény téli időben, mikor hótömegek különben is nehézzé tették a közlekedést, Mátyás egyszerre válságos viszonyok közé jutott.

Ekkor arra határozta el magát, hogy békeajánlatokkal fordul a cseh királyhoz.

A stratégiai viszonyokon kívül más okok is készítették erre.

A birodalmi gyűlésen, mely ekkor Regensburgban együtt volt, a római király-választás ügye nem került napirendre. Rómából pedig a császár cselszövényei felől aggodalmat keltő tudósítások érkeztek; hogy a választófejedelmi méltóságnak Csehországról Ausztriára átruházását, a Habsburg-ház jogigényeinek a magyar trónra megerősítését igyekszik kieszközölni a pápánál; sőt, hogy a római királyságra jelöltjéül nem Mátyást, hanem a bajor fejedelmi ház által pártolt burgundi uralkodót tekinti.**

Ily körülmények között Mátyás fölmentve tekintette magát is az elvállalt kötelezettségektől, és a császárhoz csatolt reményeinek megghiúsulásáért kárpótlást a cseh királynál keresett. Ez előzékenyen fogadta ellenfelének azon felhívását, hogy személyesen találkozzanak.

* ESCHENLOER jegyzi föl ezen esetet. II. 147. l.

** Frigyes római működése felől hivatalos adatok nem maradtak fenn. Az elterjedt híreket az egykorú DLUGOSS re-

gistrálja. Azt, hogy a császár ekkor a burgundi fejedelmet karolja föl, Mátyásnak Podjebrád előtt tett nyilatkozatai alapján, Albrecht örgróf írja, idézett levelében bátyjának.

Február 27-én, Anhrow közelében jöttek össze. Félig leégett viskóban értekeztek, tanúk nélkül, több órán át.

Megállapodásaik felől köztudomásra csak annyit hoztak, hogy fegyverszünetet kötöttek, melynek tartama alatt, állandó békekötés létesítése végett Olmüczben fognak alkudozások folytattatni.

De tárgyalásaik lényeges részét szoros titok leplébe burkolták. Mátyás ajánlatot tett, hogy a háborút abba hagyja, és Podjebrádnak a tőle elfoglalt területet visszaadja, őt a szent-székkal is kibékíti; azon föltétel alatt, ha viszont őt a császári trónra segíti.

Erre a cseh király többféle eszközzel rendelkezett. Mint választófejedelem szavazattal birt a választásnál. Továbbá benső viszonyban állott a brandenburgi és szász választófejedelmekkel, kik azon antagonismusnál fogva, mely Németország éjszaki és déli részének fejedelmeit elválasztá, hajlandók lehetek, a Wittelsbach-ház jelöltje, a burgundi uralkodó ellen foglalni állást. Végre a francia király útján is képes volt ezen jelöltség meghiúsítására hatni.

Podjebrád előzékenyen karolta föl Mátyás előterjesztését. Haladék nélkül útnak indította egyik bizalmas tanácsosát, Barnsteini Span János lovagot, hogy a brandenburgi örgrófnál és a francia udvarnál, a magyar király érdekében az actiót megindítsa.*

Ugyanekkor Mátyás közvetlenül is érintkezésbe kívánt lépni Frigyes brandenburgi választófejedelemmel. Bizalmas úton, az egri püspök testvére, Beckensloer Jeromos, boroszlói kanonok által, azon óhajását fejezte ki, hogy titkon találkozni óhajt vele, és ha ő is beléegyezik, az általa kitűzendő helyen, zarándoknak öltözve, fogná őt felkeresni, hogy szoros szövetséget kössön vele, minthogy

* Barnsteini Span Jánosnak Albrecht örgrófhhoz intézett előterjesztése Albrecht örgrófnak Frigyes választófejedelemhez 1469 martius 23-ikán írt idézett levele. (Amaz Fontes. XLII. 485. l. Ez Fontes. xx. 568. l.)

a német fejedelmek között a legnagyobb súlyt az ő támogatására helyezi».*

Mátyás a választ az ő kívánatára és a cseh király előterjesztésére, Brünnben várta be. Ide siettek a pápa és császár követei, kiket az anghwi találkozás és fegyverszünet híre mélyen megdöbbsentett. Mindent megtettek, hogy az újabb találkozást és a kibékülést megakadályozzák. Azon hir volt elterjedve, hogy a pápai követek egyházi átokkal fenyegetődtek.

Mátyás tartózkodó, titkolódzó volt. Senki sem tudta, merre fog ő hajolni. De a cseh királylyal való találkozástól nem volt visszatartható. A római és német diplomaták, magyar és cseh főurak kíséretében, april 6-án ért a találkozás helyére, Olmüczbe.

A következő napon, szabad ég alatt, találkozott a két uralkodó. Soká tanácskoztak négyszem között. A cseh király nem közölhetett kedvező híreket a brandenburgi udvarnál tett lépések eredménye felől. Követte azt a választ kapta, hogy sem a császártól azt, hogy a trónról lemond, sem a választófejedelmektől azt, hogy idegen fejedelmet fognak uralkodójukká választani, — nem lehet várni.**

Ezen közlés kétségkívül döntő befolyást gyakorolt Mátyás további terveire. De nem árulta el. Podjebrád fiaival és tanácsosaival — kiket Olmüczbe magával vitt, — oly kitüntető módon bánt, hogy a cseh katolikusok soriban a felháborodás nyilatkozatai voltak hallhatók. A pápai legátusok pedig nemcsak vonakodtak az eretnekekkel értekezni, hanem a városban, míg azok ott tartó-

* Beckensloer Jeromosnak 1469 martius 15-én a választófejedelemhez írt levele a berlini titkos levéltárban. Ugyanott egy boroszlói papnak szintén Frigyeshez april 5-ikén írt levele, melyből kitünik, hogy Frigyes Beckensloerhez in-

tézett választát hozzá küldte. Fontes Diplomataria. XLII. 465., 6. ll. Frigyes a teendők iránt tanácsot kért öccsétől, Albrecht ögróftól. Ennek april 3-ikán kelt válaszirata HÖFLERNÉL. 187. l.

** Albrecht ögróf idézett levele.

kodnak, a misézést és a szentségek kiszolgáltatását is eltiltották.

Azonban a tárgyalások nem vezettek eredményre. Mátyás bizonyára csak azt akarta elérni, hogy magatartásával a pápai és császári követekre, valamint a csehországi kath. urakra nyomást gyakoroljon. Bizalmas emberei ismételten hangoztatták ezek előtt, hogy «szorosabb kötelékkel kellene magokhoz csatolniok» a magyar királyt. Ezen szavaknak világosan az volt értelme, hogy Mátyás Csehország királyává óhajtja magát megválasztatni; ~~azon-utó~~ gondolattal, hogy ily módon a választófejedelmek sorába lépven, végső céljának elérésére biztosabb kilátása fog nyílani.

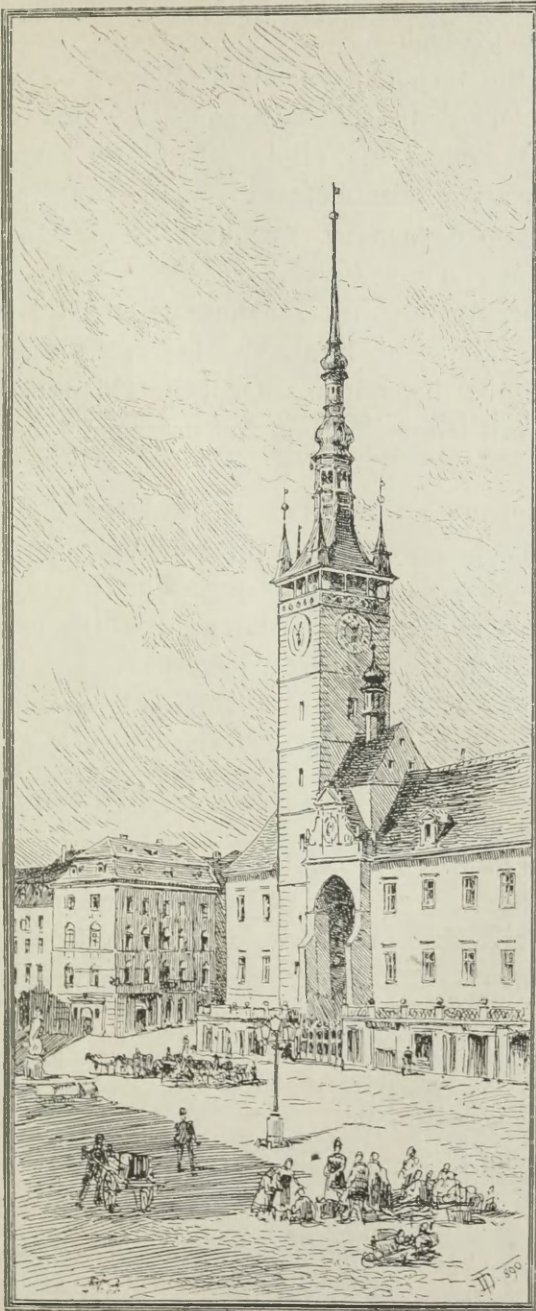
És számítása most is helyesnek bizonyult.

V.

TERNBERG Zdenko ápril 12-én értekezletre hívta egybe az Olmüczben időző cseh, morva és sziléziai rendeket. Előadta, hogy mennyi hálával tartoznak Mátyás iránt; de félt, hogy oltalmazásuk nagy áldozatokat igénylő feladatát elejti; ezen veszély elhárításának egyedüli módja az, hogy őt királyukká válaszsák meg. A jelenlevők mindnyájan helyeselték ezt. Es elhatározásukat küldöttség által közölték Mátyással. Ez, miután időt kért, hogy magyar tanácsosaival fontolóra vehesse az ügyet, két nap múlva közölte velök válaszáat, mely önuralmának és politikai ügyességének egyik legkiválóbb nyilatkozása.

«Köszöni — így szólt — jóakaratusat. De mivel attól

53. AZ OLMÜCZI VÁROSHÁZ.

tart, hogy mihelyt elfoglalja Csehország trónját, a pápa és a császár megvonják tőle a segítséget és egészen rá háritják a hadjárat terhét, a felajánlott koronát csak azon föltétel alatt fogadhatná el, ha a pápai követek és a csehországi urak kezessége által biztosítatik arról, hogy a német birodalom tizenkétezer lovast, vagy pedig, amit még szívesebben fogadna, évenként harmadfél-százezer forintot bocsát rendelkezésére.»

A mikor elhallgatott, szánalmas jelenet következett.

«Legkegyelmesebb király! — így szólal meg, a rémület kifejezésével hangjában, Sternberg Zdenko — méltóztassék valamit leengedni a kívánt összegből, mert az elérhetetlen!»

«Zdenko úr, — válaszolá a király nyugodtan — mi fog történni, ha egyes német fejedelmek hadakat küldenek segítségtekre? Mindegyik azt, amit a maga erejével elfoglalt, bizonyosan meg is tartja. Így tehát országotok szét fog daraboltatni. Ettől meg akarlak titeket óvni. Értekeztek tehát a pápai követekkel, és birjátok őket rá, hogy legalább kétszázezer forintnyi évi segítséget biztosítsanak. Én azután meghódítom az országot, és kiírtom az eretnekséget!»

A cseh urak, elbocsáttatván, a pápai követekhez, Roverella Lőrincz ferrarai püspökhöz és Rüdeshelmi Rudolphhoz fordultak. De ezek nem érezték magokat a kívánt biztosítás megadására feljogosítva; általánosságban tartott ígéretekre szorítkoztak.

Három nap telt el ezen tárgyalásokban. Martius 17-én, a csehországi koronához tartozó összes rendek megjelentek Mátyás előtt. Vezérök, Sternberg, hosszú beszédben leírta az ország szomorú állapotát, a melyet újból virágzóvá tenni csak a király képes; kérik tehát, foglalja el trónjukat; ígérrik, hogy vagyonukkal és vérökkel fukarkodni nem fognak.

OLMÜCZ LÁTKÉPE.

Dörre Tivadar rajza.

«Az ügy — válaszolá a király — nagy fontosságú, komoly megfontolást igényel. Értekeznünk kell előbb ő szentsége követivel és tanácsosainkkal. Azután majd kegyelmes elhatározásunkat tudomásotokra adjuk.»

Sternberg könyörögni kezdett. «Ne szomorítsa el híveit újabb halogatással. Ha azonnal felakasztat mindnyájunkat, kegyelmesebben bánik el velünk, mintha óhajtásunknak még tovább is ellenszegül!»

Mátyás megnyugtatta őket. De végleges elhatározását függőben tartotta.

Előbb végeznie kellett Podjebráddal, ki még mindig várta a béketárgyalások folytatását. Martius 20-án újabb találkozásra kérte föl.

Az értekezleten nyájas és derült volt. Szokása szerint, tréfákkal leplezte gondolatait. Fennen hangoztatta, hogy majd megmutatja, hogy «ostyások és kelyhesek» jó barátokká válnak.

A lakoma is víg hangulatban folyt. Ekkor Sternbergnek az a dévaj ötlete támadt, hogy a fenforgó vitás ügyet a két uralkodó udvari bolondjai párviadallal intézzék el. Az indítvány közhelyesléssel fogadtatott.

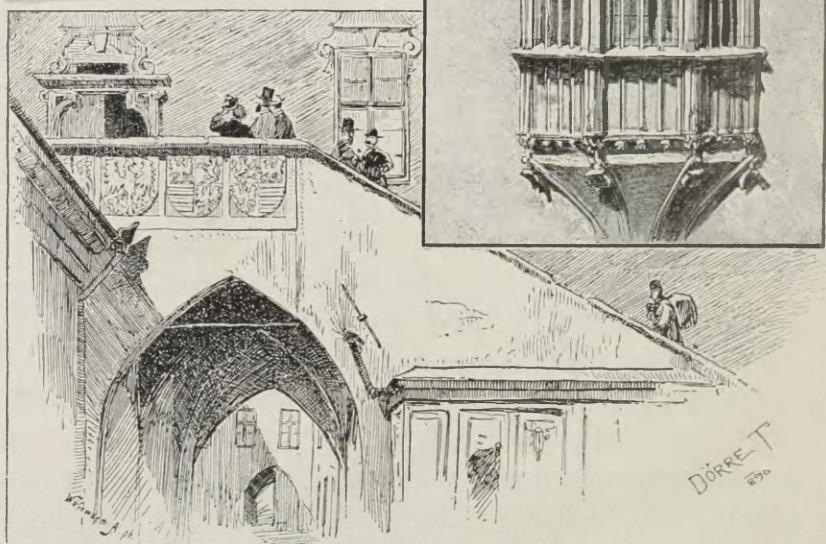
A vendégek színe előtt, a két bohócz birokra kelt. A mérkőzés soká folyt. A kaczagó társaság biztatta a bajnokokat. De mikor a magyar fölemelte ellenfelét, hogy földhöz vágja, egyik cseh udvarnok karjával föltartóztatta. A hivatlanul beavatkozót Sternberg dühében arczúl csapta. Mire Podjebrád kísérői nagy haragra lobbantak. Mindenfelől egyszerre kardhoz nyúltak. Nem sok hiányzott, hogy véres küzdelem kövesse a tréfát. Az uralkodóknak nehezen sikerült lecsillapítani híveiket.*

Mátyás a jelentéktelen incidens által földidézett ingerültséget arra használta, hogy a tárgyalásoknak véget ves-

* BONFIN körülményesen beszéli el az esetet.

sen. Búcsút vett Podjebrád-tól. És többé nem találkozott vele.

Mindazáltal ezután is még két hétig habozott a csehországi királyválasztás ügyében kimondani a döntő szót; óvatosan várva, vajjon más oldalról nem ígérkeznek-e nagyobb előnyök. Végtere

54. RÉSZLETEK AZ OLMÜCZI VÁROSHÁZRÓL.

május 3-án felhagyott a halogatással. Ezen napon, a csehországi kath. rendek az olműczi székesegyházban gyűltek egybe. A Szentlélek segítségül hívása után, Sternberg beszédet tartott, melyben «egy igaz keresztény király» megválasztásának szükségét fejtegette, és a jelenlevőket föl-hívta, hogy a választást haladéktalanul hajtsák végre, mind-egyik adja be szavazatát. Ez megtörtént. Mire ünnepé-lyesen kihirdette, hogy egyhangúlag Mátyás választott meg Csehország királyává.

Ekkor, a pápai követek vezetése mellett, Mátyás elé járultak, és őt a székesegyházba vezették, hol Sternberg tudomására adta megválasztatását.

«Alázatos kérésteket — így hangzott válasza — meghallgatván, a Mindenható dicsőségére, a keresztény hit megszilárdítására, a szent-szék javára és a dicső cseh birodalom hasznára, készek vagyunk királyotok és uratok lenni!»

Sternberg köszönetet mondott, és három ízben intézte az egybegyültekhez a kérdést: akarják-e, hogy Mátyás Csehország királya legyen?

Háromszor hangzott föl lelkesen az: «Akarjuk». Mátyás, az esztergomi érsek és a boroszlói püspök kezeibe esküt tett le. A rendek bemutatták hódolatukat. Hála-istenitisztelet zárta be az ünnepélyes cselekményt.

A város vigalmak színhelye lett. A főpiacon egy kút három csövéből egész napon át magyar és osztrák bor, meg sör folyt a nép számára. A rendeket, négyszáz személyt, Mátyás saját lakában vendégelte meg. A cseh urak bámulattal szemlélték az arany és ezüst edények gazdag készletét, minek értéke kétszázezer forintra becsültetett.

A katolikus lakosság mindenfelé élénk örömmel fogadta a hírt Mátyás megválasztatásáról, s «új korszak hajnala gyanánt» üdvözölte.*

Olmücből Mátyás a cseh koronához tartozó Szilézia fővárosába vonult, hol május utolsó napjaiban a rendek hódolatát fogadta. Itt is szakadatlanul követték egymást lakomák, tánczvigalmak és lovagi játékok.

De ezeknek zajában nem feledkezett meg nagy politikai czéljairól.

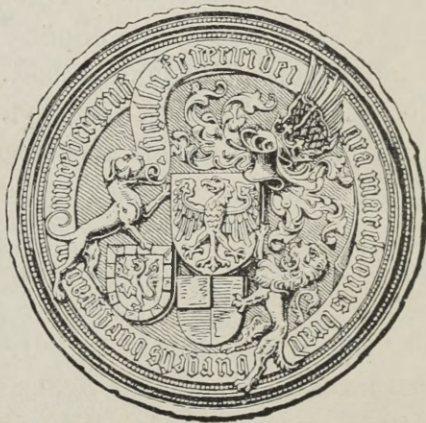
Most, mint Csehország és Szilézia uralkodója, fokozott mértékben érezte a brandenburgi dynastia szövetségének

* PALACKY. 586—9. II. HÖFLER. 200. I.

és támogatásának szükségességét. De többé nem gondolt arra, hogy zarándok öltönyében, titkon keresse föl a választófejedelmet. Az egész világ színe előtt kívánt vele találkozni, és pedig saját udvaránál. Boroszlóba hívta meg őt.

Frigyes készséggel megjelent, és örökösét, — öccsének, Albrechtnek fiát, — János örgrófot is magával hozta. Majus utolsó napján érkeztek meg. Másnap, junius elsején, Úr-napját ünnepelte az egyház.

A város, mint krónikásai följegyzik, soha sem látott olyan fényt és pompát, mint ezen napon a körmeneten.

55. FRIGYES VÁLASZTÓ FEJEDELEM PECSÉTJE.

Öt sziléziai herceg és János brandenburgi örgróf, tartották a menyezetet, mely alatt Boroszló főpapja az Oltáriszentséget vitte. Utána haladott a király, ki jobb oldalán Roverella Lőrincz pápai legátusnak, baloldalán a Hohenzollern-ház fejének jelölvén ki helyet, mintegy a császári méltóság díszét előlegezte magának.

Egyébiránt azon volt, hogy személyes szeretetreméltóságának és királyi nagylelkűségének varázsával meghódítsa fejedelmi vendégét. Ez testvéréhez intézett leveleiben az elragadtatás hangján beszéli el, mely kitüntetésekben

Michas von gots gnaden zu Jungem zu Veyem künig ic Embieten den Hochgeborn
fürsten unser besunderlieben Oheim und Broder sein gud künsten des heiligen Römischen Reichs Erz
anzeshaltzen Ertfürsten und Albrechten gebornem Herzogen zu Sachsen Landgrauen in Thuringen
und Anarggrauen in Meissen unsern fruntlichen gnuß und was wir liebs und guts dungen bewei
Hochgeborn fürsten wie zuvornicht mecht. aber es sey mecht allam ewe lob sinde aller künstengut
als uns bedunckt komptogen die graf vnter die der Erzbischof zu Braun und sein kind der van
sinfferegen mit annidern den Helffen. uns und unsern küniglichen erzangt. den wir dann van
selb sinre verganndung in vnd vnterzunft genossen. und seine künstler beligt haben. daron dan
ewe lob linnig zuschreiben vor: doch ee wir derselben ewe lob durch annidern uns schreiben solle it
handlung und vnter annidern schreiben vor. hennit und tun ewe lob zeroffen dar uns ange
lanngt ist vor derselb van sinfferegen in vnd sein vnter vnterzunft durch ewe lob fürstentumb.
und gebet uns und unsern küniglichen zuschaden. betrachten vnd vnter auf uns sein vnter
darinn bitten vor auf das guchst und wir künnen und mugen ewe lob. duseb vnter. vnter all in
denselben ewen fürstentumben und gebeten. breiffen lassen wo man denselben van sinfferegen be
treffen mecht. dar man in dann als am selben vnter zu handlen vnter und uns den zuschaden
vnter. darinn erzangt uns ewe lob sinde fruntlich. dar vor umb duseb vor des not vnter
allgert gen vnterzunft vnter. in Ofen am küniglichen nach dem palis dunnag dunn dann in
Lopy Unser künig des küniglichen in sinfferegen und des küniglichen in dritten vnter

Wolfgang von
Sachsen

részesítette őt a király, és mint teljesítette minden óhaj-tását.

Mátyás értésére adta, hogy örök szövetséget kíván vele kötni, és újból megkérte leánya kezét; «nincs a világon hölgy — mondá — kit inkább óhajtana nőül;» de hozzátevé, hogy a háborúk miatt, melyek igénybe veszik, csak két esztendő múlva tarthatná meg a menyegzőt.

Frigyes kitérő választ adott. Bár másnak ígerte leányát, nincs még lekötve, és szívesen odaadja; de mivel a király két esztendő alatt könnyen változtathatja szándékát, idő előtti dolog volna most határozni. A mi pedig a szövetséget illeti, ilyen nagyfontosságú ügyben előbb testvér-öccse tanácsát kell kikérnie.

Mátyásnak nem volt inyére a halogatás. A szövetség haladéktalan megkötését sürgette, mind közvetlenül, mind a pápai legátus útján is. A választófejedelem állhatatos maradt. «Látják — mondogatá — én beteges, öreg ember vagyok, pályám végén állok; fiam nincs; öcsém gyermekeire száll országom; az ő meghallgatása nélkül nem határozhatok!»

Mátyásnak meg kellett nyugodnia. De nem érezte vendégével neheztelését. Sőt még nyájasabb és lekötelőbb módon viselte magát iránta.

Értésére adta, hogy «barátsága és jóindulata zálogául» kétezer forintnyi évdíjt utalványoz részére; de csak tanácsát kívánja igénybe venni, és nem gondol rá, hogy szolgálatába fogadja vagy segítségét várja; sőt inkább kész, amikor kívánja, akár húszezer fegyverest küldeni az ő segítségére.

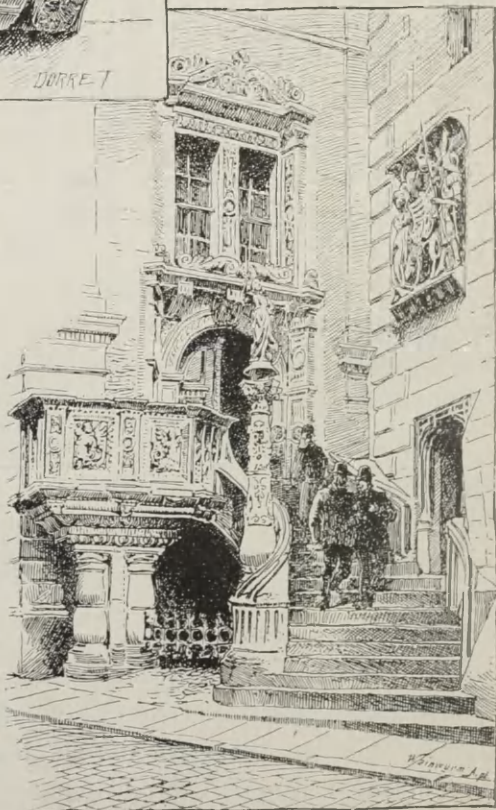
A választófejedelem szabadkozott ugyan, és hangsúlyozta, hogy tanácscsal mindig szívesen szolgál, de mivel nem zsoldos, évdíjt el nem fogadhat; mindazáltal Mátyás éles szeme fölismerte, hogy vendégének lelkében a büszkeség érzete és a bírvágy kemény küzdelmet vívnak.

titoktartás kikötése mellett, tudósítván, őt és magát is azzal a német közmondással nyugtatta meg levelében, hogy «Einem geschenken Gaul schaut man nicht ins Maul». «Ajándék lónak ne nézd a fogát.»*

* A választófejedelemnek 1469 június 17-ikén kelt kimerítő le-

Mikor tehát Frigyes, szíves búcsúzás után, gazdagon megajándékozva, Boroszlóból eltávozott, néhány óra múlva Mátyás egy lovas futárt küldött utána, a ki a kétezzer forintnyi évdíjról kiállított oklevelet és az évdíj első félévi részletét készpénzben átnyújtotta a választófejedelemnek. És ez nem utasította vissza sem az egyiket, sem a másikat. Amiről testvérét, a legszigorúbb

56. GÖRLITZ VÁROS CZÍMERE ÉS A VÁROSHÁZ KAPUJA.

Alighogy ő a boroszlói udvarból távozott, II. Frigyes ~~szász~~-választófejedelem özvegye, Margit főhercegnő, a császár nővére által küldött követ jelent meg Mátyásnál, tőle mint cseh királytól, a ~~szász~~ hercegek által birt csehországi hűberek megerősítését kérvén.

Természetesen örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a szász hercegi házat is lekötelezze, és teljesítvén a hercegnő kívánságát, az erről kiadott oklevélben, őt, mint a császár fogadott fia, «szeretett nagynénjének és barátnéjának», fiait «bátyáinak» czimezte.*

Hasonlóképen magok közeledtek Mátyáshoz a Wittelsbach-ház tagjai: Frigyes rajnai pfalzi választófejedelem, Lajos és Albrecht bajor hercegek, kik követeket küldöttek hozzá, és nemcsak elismerték Csehország királyának, hanem (1469 szeptember 2-án) véd- és dacszövetséget kötöttek vele. Sőt a hercegek egyike, Albrecht, az érdeksolidaritás szoros kapcsolatát is akarta létesíteni. Bizalmas úton azt az ajánlatot intézte hozzá, hogy szívesen fogadja el tőle Csehországban a helytartói tisztet, és biztosította mind a maga, mind a vele rokonságban álló kölni, rajnai és szász választófejedelmek támogatásáról, a mi által «jövőben disz és haszon háromolnék rá». Ezen nyilatkozat, félreértést kizáró módon, a római királyság megszerzésének ígéretét tartalmazta.**

Mátyás diplomatiájának ezen vívmányai, melyek barátságos összeköttetésbe hozták őt az éjszaki és déli Németország leghatalmasabb dynastiáival, kétes értékűek valának; mert tényleges támogatásukra nem számíthatott, őszintességökben sem bizhatott.

vele és ehez mellékelve Mátyásnak június 8-ikán kelt utalvány-okirata HÖFLERNÉL. 191—4. ll.

* Mátyásnak 1469 június 25-ikén kelt oklevele a drezdai királyi levéltárban.

** A Mátyáshoz küldött bajor követek

részére 1469 július 21-én kiállított utasítás; — Mátyásnak 1469 szeptember 2-ikán Pozsonyban kelt szövetség-oklevele; — Doctor Mayer Mártonnak, Albrecht herceg bizalmas tanácsosának, Mátyáshoz küldött titkos ügynöke részére adott (ke-

Ellenben komoly természetűek valának a veszélyek, melyek Lengyelország felől fenyegették.

Ezeket előrelátván, nem mulasztotta el, hogy elhárításukra kísérletet tegyen. Boroszlóból két cseh urat küldött Krakkóba. Ezek kifejtették az okokat, melyek az olműczi gyűlésen a királyválasztást szükségessé tették. És előadták, hogy Mátyás, mihelyt a pápa kívánja, kész Csehország trónjáról, Kázmér király és fiai javára, lemondani. Egyúttal felelevenítették azon régibb tervet, hogy Kázmér adja egyik leányát Mátyásnak nőül.

Azonban kitérő választ kaptak.¹

Ugyanis Podjebrád nagyobb és biztosabbaknak látszó előnyöket nyújtott. A junius havában Prágába egybehívott országgyűlésen, a lengyel király első szülött fiát, Ulászló herceget, a csehországi trón örökösévé választatta meg.² És ez csak egyik alkatrésze volt azon szétágazó tevékenységnek, melyet ő kifejtett, hogy az olműczi tárgyalások megszakításaért és a királyválasztásért Mátyáson boszút álljon. Ügynökei bejárták a francia király, a burgundi herceg, és a német fejedelmek udvarait, mindenütt szövetségeseket keresve.

Összeköttetésbe lépett a magyarországi elégületlen urakkal is, és azokat lázadásra izgatta királyuk ellen; uralkodóul ajánlván nekik fiát, Henrik herceget, ki a magyar nyelvet elsajátította volt, s ezen czímen is népszerűségre számított.³

De leginkább számított Podjebrád a császárra; jól tudván, hogy ez Mátyás iránt bizalmatlanságot és ellenszenvet táplál, amit azon gyanú élesztett, hogy a stiriai uraknak, Paumkircher vezérlete alatt támadott lázadását a

let nélküli) utasítása a müncheni állami levéltárban.

¹ ESCHENLÖR. II. 169. l. És Heimbürg György 1469 július 10-iki levele HÖFLERNÉL. 203. l.

² PALACKY. 595. l.

³ Heimbürg Györgynek 1469 július 28-, augustus 20-ikán Albrecht örgrófhhoz és augustus 22-ikén sógorához írt levelei. HÖFLERNÉL. 210—215. ll.

magyar király titkon támogatásban részesíti. Ezért a cseh király közeledését előzékenyen fogadta; és egy osztrák-lengyel-cseh szövetség létesítésére hajlandóságot mutatott.¹

Ezalatt Podjebrád, míg azon tervvel foglalkozott, hogy egy lengyel sereg Moldván keresztül, egy cseh hadtest pedig Henrik herceg vezérlete alatt Morvaországból törjön² Magyarországra a morvaországi harctéren, Viktorin herceg vezérlete alatt, nagy erélylyel indította meg a hadi munkálatokat.

Mátyás julius első napjaiban Boroszlót elhagyván, Magyarországra készült visszatérni; de Viktorin herceg terveit meghiusítandó, Morvaországban maradt. Itt kiválóan kedvezett neki kezdetben a szerencse.

A cseh királyfi julius 27-én csekély számú csapat élén, a Hradisch közelében fekvő Weszeli városkát szállotta meg; de alighogy bevonult, magyar csapatok által körülkerített, és mikor menekülni igyekezett, Madács László és Jánosi Gáspár által utolérte, elfogott.

Mátyás nemes gyöngédséggel bánt sógorával, kit egykor igen kedvelt. Trencsint, majd Visegrádot jelölte ki tartózkodási helyéül, hol szigorú őrizet alatt tartatott, de minden kedvezésben részesült.

Az örvendetes eseményt külön levélben tudatta Magyarország összes hatóságaival; a két vitézt pedig jószágodományyal jutalmazta.³

Az ősz folyamán mindazáltal fordulat állott be. Henrik hercegnek sikerült a Mátyás hadai által körül táborolt Hradisch várába élelmi szereket vinni; majd november 1-én az ostromló sereggel megütközvén, győzelmet vívott ki, és Magyarországra törvén, a Vág völgyét dulta föl.⁴

¹ A császári udvarnál levő milánói követnek 1470 január 21-ikén kelt jelentése, melyben múlt évi jelentéseit resumálja.

² Heimburngnak 1469 augusztus 22-iki idézett levele.

³ Mátyás király levele és adománylevele TELEKINÉL. XI. 388., 428. ll.

⁴ PALACKY. 611. l.

Ily körülmények között Mátyásra nézve életkérdés volt: a császárt visszatartani az ellenségeihez való csatlakozástól, és helyreállítani vele jó viszonyát.

És hogy ennek úgy állandósága, mint őszintesége iránt biztosítékot szerezzen, arra szánta el magát, hogy a császár egyetlen leányának, Kunigund főhercegnőnek kezét fogja megkérni, bár ez még csak öt éves volt; a mely házassági frigy a legnagyobb áldozat lett volna rá nézve, mert család alapítására való kilátását bizonytalan jövőre dőre napolja el.

Sokat várván a személyes érintkezés hatásától is, bejelenté a császárnak, hogy Bécsben látogatást kíván tenni nála.

Mindazáltal nem mint alázatos kérő akart megjelenni, hanem úgy, hogy ő szabja meg az egyesség föltételeit. Az 1469-ik év utolsó napjaiban az esztergomi érseket Bécsbe küldvén, általa sokféle követeléseket terjesztett elő, melyeknek teljesítésétől függesztette föl személyes jövetelét. Egyebek között bizalmatlanságát a császár iránt úgyszólván sértő módon éreztette, azon kívánsággal, hogy bécsi tartózkodása alatt a város két kapuja magyarok őrizetére bizassék.*

És mikor, hosszas alkudozások után, 1470 február elején útra kelt, a császár által biztosító okiratot állíttatott ki a felől, hogy «őt és kísérőit bántalom» nem éri. Mire viszont ő is kötelezte magát, hogy «barátságosan és szívesen» fogja magát viselni.**

Február 11-én tartotta bevonulását az osztrák fővárosba, melynek falai között tizenkét év előtt mint fogoly tartózkodott. Másfélezer gazdagon fölszerelt lovas élén lovagolt. Három főpap: az esztergomi érsek, Beckensloer János,

* Ezen tárgyalásokról nagyérdekű részleteket tartalmaz a császári udvarnál levő milánói követnek 1470 január 21-iki jelentése.

** Az 1470 február 9-én Bruckban kiállított oklevél Kurznál. 246. l.

ekkor már egri püspök, a pécsi püspök, nagy számú magyar és cseh főurakkal, környezték.

Jól tudván, hogy a külső látványosságok gyakran mély hatást gyakorolnak az események fejlődésére, megjelenésének fényével, a viszonylag szegényes császári udvart elhomályosítani akarta. Ezen tekintet vezérelhette őt abban is, hogy ott fogadta Olaszországból visszaérkező követét, ki a florenczi köztársaság részéről oroszlanokat hozott néki ajándékol.*

De ugyanakkor mindent megtett, hogy tiszteletteljes előzékenységgel, fiúi gyöngédséggel és játszi derűtséggel a császár szívét megnyerje.

Lovagi játékokban mutatva be daliás ügyességét, magyar tánczokat lejtve előtte, együtt szánkázva Bécs hófedte utcáin, iparkodott őt mulattatni. És azok, kik körülöttök megfordulván, magokviseletét megfigyelték, nem bírták leküzdeni a gúnymosolyt, annak láttára, miképen ölelkeznek és csókolóznak folytonosan; «akárcsak — jegyzi meg, egyik szemtanú — egy szerelmes pár lett volna».

A tárgyalásoknak látszólag kedvező lefolyása volt.

A császár késznek nyilatkozott leányát nőül adni Mátyásnak; kikötvén, hogy az egybekelés csak tíz esztendő múlva történjék meg; sőt azon eshetőségre, ha egyetlen fia, Miksa, fiörökös nélkül talál elhalni, biztosította Mátyást, hogy rá fognak szállani összes tartományai.

Megállapodás jött létre az iránt, hogy június havában, ketten együtt jelenjenek meg a német birodalom gyűlésén, hogy a római-királyválasztás, a csehországi és török hadjáratok ügyében kellő intézkedéseket tegyenek.

Minden tisztába volt hozva. Mátyás nem titkolta örömet. A milánói követ előtt úgy nyilatkozott, hogy «immár a császárral egy test és egy lélek». A velencei követ

* Bevonulásáról részletesen szólnak az alább idézendő jelentések. Az oroszlanok küldését Mátyás 1470 febr. 17-ikén köszöni meg. Epistolæ. P. III. E. XLVII.

pedig utasítást is kapott, hogy az eljegyzés alkalmával a signoria szerencsekívánatait tolmácsolja.

De mindez, mint a délibáb ragyogó képe, szétfoslott. Frigyes császár napról-napra halogatta a végzések szentesítését és ünnepélyes közzétételét. Mátyás ismételten elvesztette türelmét. Egy ízben már el volt határozva arra, hogy megszakítja a tárgyalásokat, és búcsúzni ment a császárhoz. De ez nem akarta elbocsátani, mindenképen kérlelte; rá is vette, hogy együtt az esztergomi érsekhez menjenek, ki békebíró legyen közöttök. És Vitéz János közbenjárásának megnyugtató eredménye lett.

De Mátyás martius 11-én, miután bécsi tartózkodásának egész hónapja letelt, és egy bécsi polgár elhitette vele, hogy élete ellen merénylet terveztetik, a császári tanácsosok gyülekezetébe ment, ott kijelentette, hogy nem enged többé játékot űzteni magával, és elutazik. Csakugyan, a nélkül, hogy a császártól búcsút venne, a készen álló hajóra szállott és Pozsony felé evezett.

A császár, amint ezt meghallotta, lóra kapott, hogy őt visszatérésre bírja, azonban a magas vízállás mellett gyorsan haladó hajót utolérni nem bírta.*

Ezzel megszakadtak a házassági és örökösödési tárgyalások. Többféle kísérlet a megszakadt fonál újból összekötésére megüszült.

A császár előrelátván, hogy Mátyás boszúja súlyosan fog rá nehezedni, azon volt, hogy ellene hatalmas koalíciót létesítsen. A lengyel királylyal szövetségzett. A burgundi fejedelemnek a római királyságot helyezte kilátásba.

* A bécsi összejegyzetelről bő részleteket tartalmaznak Milano bécsi követének 1470 martius 16-iki jelentése (Diplom. Eml. I. 73; tévesen 1460-ra), Grafeneck Ulriknak ugyanazon napon a szász hercegekhez írt levele, és egy ahhoz mellékelt kimerítő tudósítás a drezdai levél-

tárban. Az eljegyzés esetéről a velencei doge 1470 martius 9-iki jegyzékében szól. Az állítólag tervezett merényletről BONFIN tesz említést. A pápai legátus 1471 junius 3-án említi, hogy a király elutazását «malorum hominum» cselszövényei idézték elő.

A német fejedelmek megnyerésén fáradozott. És július végén, az ő elnöklete alatt Villachban tartott congressuson megállapodás jött létre aziránt, hogy Mátyás hatalmi törekvéseinek megghiúsítása végett, Podjebrád csehországi uralmának föntartása érdekében is fognak működni.*

Ugyanekkor a morvaországi harctéren a két vetélytárs között tovább folyt a háború, és Brünn táján szemben állott egymással táboruk.

Podjebrád, a megoldás siettetése végett, kalandos gondolatot karolt föl. Azt az ajánlatot tette Mátyásnak, hogy a mennyiben nem hajlandó az országot elhagyni és meghódításáról lemondani: ők ketten párviadalban mérkőznek meg, és a győző szabadon rendelkezék a legyőzöttnek sorsa fölött.

A cseh követeknek, kik az üzenetet hozták, Mátyás írásban válaszolt. «Csodálkozunk — írja — uratok vakmerőségén, hogy az ország elhagyására és az elfoglalt terület átadására merészel minket fölhívni. Törvényesen választattunk meg Csehország királyává, a szent-anya és a császár hozzájárulásával; az egész keresztény világ elismert. Bízunk Istenben, hogy a királyi méltóságot személyünkben jobban meg fogjuk óvni, mint uralkodótok. Ha azonban a béke bíróságot közöttünk hajlandó a pápára és császárra bizni, kötelezvéni magát, hogy ítéletök előtt meghajol: mi készséggel letesszük a fegyvert, és úgy viseljük magunkat iránta, hogy háladatos lesz itt a földön és még a túlvilágon is. A mi pedig a párbajra való kihívást illeti, azt is örömmel elfogadjuk, . . . és ha Isten is úgy akarja, lovas módon, keresztény fejedelemhez illőn megvívunk!»**

Azonban a párbaj nem jött létre. Mátyás Csehországba nyomult; de augustus végén kénytelen volt Morvaországba vezetni vissza hadait. September havát Znaimban töltötte.

* PALACKY 645. CARO 327.

** 1470 július 24-iki levele. PALACKY 637.

A következő hónapban pedig, seregét a morvaországi várak és városokba szétesztván, Magyarországra tért vissza.

Időközben tudomást nyert a Villachban történtek felől. Az osztrák-lengyel-cseh coalitio létesülése teljesen elszigetelte őt. És még azon veszélylyel is fenyegette, hogy megfosztja utolsó támaszától: a szent-szék pártfogásától.

A lengyel udvar ugyanis, kétségkívül a császár jóváhagyásával, Rómában lépéseket szándékozott tenni Podjebrádnak a pápával kibékítése érdekében; és kilátásba helyezte, hogy a bázeli zsinatnak a hussziták javára hozott végzéseitől most már Rómában nem fogják megtagadni a szentesítést.

Mindez alkalmas volt arra, hogy komoly aggodalmakat keltsen Mátyás lelkében.

Ezért újabb kísérletet tett, hogy ellenségeitől a császárt elvonja. October közepén Rozgonyi János tárnokmestert, teljes hatalommal felruházva, küldötte hozzá.*

És Rómába is küldött követeket, hogy ellenségeinek törekvéseit ellensúlyozzák.

A pápa mindent megtett, hogy őt megnyugtassa. Kemény kifejezésekkel elítélte azoknak eljárását, kik Podjebrádot hitegetik, hogy követelései Rómában kedvező fogadtatásra számíthatnak. Biztosította Mátyást állandó jóakarata felől. És miután a múlt években is jelentékeny segélyösszegeket küldött volt, most ismét 18.000 aranyat utalványozott részére. Egyidőben a császárt is fölhívta, hogy lépjen egyességre a magyar királylyal, és részesitse őt támogatásban.**

Azonban Mátyás nem várta be római követségének

* Az 1470 october 14-én kelt megbízó levél az Országos Levéltárban.

** A pápának 1471 január 14-én Mátyáshoz, a császárhoz és magyarországi legátushoz írt levelei. THEINER-nél II. 594—6. A pápa már korábban (1469 őszén)

15.000 aranyat küldött és átengedte neki a hercegovinai herczeg által egyházi czélokra hagyományozott 10.000 aranyat; 1471 tavaszán pedig ismét 18.000 aranyat küldött. (Az erre vonatkozó iratok a vatikáni levéltárban.)

eredményét. Merész szelleme, mely gyakran a legmeglepőbb fordulatokat adta politikájának, most is ilyennel tett kísérletet, hogy válságos helyzetéből a kibontakozást megtalálja.

Meggyőződven arról, Rozgonyi János visszatérte után, hogy a császárt ép oly kevéssé, mint a lengyel királyt, nem lesz képes Podjebrádtól elvonni; azzal a reménységgel kecsegtette magát, hogy Podjebrádot szakíthatja el tőlök; oly módon, hogy még jelentékenyebb előnyöket biztosít neki, mint azok.

A következő ajánlatot intézte hozzá. Élethossziglan uralkodjék Csehországon; elsőszülött fia, Viktorin herczeg pedig, kit váltságdíj nélkül bocsát szabadon, Morvaország és Szilézia fejedelme legyen; Podjebrád halála után a cseh korona Mátyásra szálljon; ha pedig ő fiörökös nélkül hal el, Podjebrád fiaira száll vissza a cseh korona.

Az 1471-ik év elején Polnán, Sternberg Zdenko házában, folytak a tárgyalások a két fél biztosai között. Úgy látszott, mintha Podjebrád haboznék.* Azonban ha kétségesnek látszott is előtte, hogy a politikai érdekek mit javasolnak, a gyűlölet sugallata Mátyás ellenségeihez vonzotta őt. Immár nem elégedett meg azzal, hogy a csehországi koronára célzó törekvéseit meggyőztesse, hő vágya volt Magyarországra vezetni hadait, Mátyás megbuktatására. És egyik bizalmas levelében azon reményét fejezi ki, hogy «amint ő velünk — úgymond — cseh sört ivott, Isten segítségével, majd mi is magyar bort iszunk vele».**

Martius 9-én írta e tréfás sorokat. Azonban már két héttel utóbb hült teteme ravatalon feküdt!

Mátyás, amint Podjebrád halálának híret vette, Morvaországba sietett. April 10-én már Brünnben volt. Innen a

* PALACKY 655. CARO 333.

** Az 1471 martius 9-én Albrecht brandenburgi örgrófhhoz írt levél. Fontes \ XLII. 511.

Kuttenbergbe egybehívott királyválasztó országgyűlésre Beckensloer János egri püspököt, Csupor Miklós erdélyi vajdát és Sternberg Zdenkót küldötte biztosai gyanánt, kiknek a választási föltételek elfogadása tárgyában a legszélesebb körű fölhatalmazást adta. Egyszersmind Viktorin herceget szabadon bocsátván, rábirta, hogy Csehországban az ő javára érvényesítse befolyását. Azonban a csehországi husszita rendek vallási érdekeiket féltették Mátyástól; a hatalmas urak pedig erőteljes kezétől rettegetek. Ellenben a lengyel király követei nagy ígéretekkel nyerték meg őket. Így történt, hogy a magyar király követei csakhamar meggyőződtek igyekezeteik reménytelensége felől. És május 25-én eltávoztak az országgyűléstről, a csehországi kath. urak többsége által kísérve. Két nappal utóbb a tizenöt éves Ulászló lengyel herceg Csehország királyává egyhangúlag megválasztatott.

Ezalatt Mátyás Iglauban időzött. És a mint Kuttenbergből visszatérő követei a helyzet felől tájékozták, el lévén határozva, hogy igényeit a cseh koronára föntartja: a választó országgyűlés végzése ellenében a szent-szék tekintélyének súlyát kívánta a mérlegbe vetni. Sürgető felszólítására, ugyancsak majus 27-én, Roverella Lőrincz legátus, II. Pál pápa nevében, Csehország királyává Olmüczben történt megválasztatását megerősítette. És ezt másnap, a templomban, ünnepélyes egyházi szertartással kihirdette.

57. MÁTYÁS KIRÁLY ÉRME.

NEGYEDIK KÖNYV

KÜZDÉS

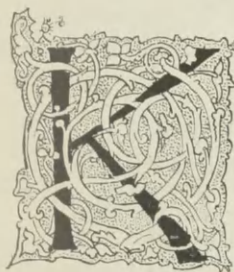
A NEMZETI ÉS EURÓPAI
VISSZAHATÁSSAL

1471—1476.

58. MÁTYÁS ÉS BEATRIX ARCZKÉPE.

I.

ÜLFÖLDÖN idegen korona megszerzéséért harczolván Mátyás, veszélyben forgott, hogy országaét vesztí el. És az ő sajátos végzete úgy hozta magával, hogy ismét azok egyike, kik trónra emelték, tesz kísérletet, hogy attól megfoszsza. Legközelebbi rokonának, Szilágyi Mihálynak, összeesküvése után következett családja leghívebb szolgájának, Zápolyai Imrének, lázadása. Most pedig atyai barátja, Zrednai Vitéz János, tervez ellene pártütő merényletet.*

Tizenkét esztendőn át benső viszonyuk egy pillanatra sem zavartatott meg. A király határtalan bizalommal követte tanácsait; kivételes kegyeletet, majdnem hódolatot, tanúsított iránta. Közbeszéd tárgya volt, hogy a nagynevű főpap mindenható uralkodójánál.** Maga Mátyás is később — nem kis túlzással — azt állította, hogy Vitéz

* E helyen legyen megengedve e sorok írójának, az ismételve felmerült indokolatlan vádakkal szemben utalni arra, hogy «Vitéz János élete» című munkájában is pártütő merényletnek tüntette föl Vitéz 1471-ik évi actióját. Egyebeket mellőzve, csak e sorokra hivatkozom: «Míndezek felhozásával nem menteni,

annál kevésbbé igazolni, — csak magyarázni akarjuk eljárását.» (210.)

** Egyebek között utalhatok Piccolomini bibornok, Vespasiano Bisticci és Schlick Miklós nyilatkozataira. (Epist. P. I. E. IX. — MAI. Spicilegium Romanum. I. 287. — Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria. XLII. 483. l.

János «tetszése szerint intézte az ország ügyeit».* Kétség-telen, hogy politikájának és becsvágyának irányára a nagy-névű főpap jelentékeny befolyást gyakorolt.

A király bizodalmaiban és rokonszenvében osztozott vele unokaöccse, a pécsi püspök.

Így tartott ez 1470 tavaszáig. A bécsi összejövetel létrejötté volt utolsó diadaluk, sikertelen felbomlása első kudarczuk.

A császárral való szövetség volt azon alap, a mire politikájuk épületét helyezni kívánták. A Csehország meghódítására és a császári korona megszerzésére irányuló törekvések sikerének föltételét ama szövetségben látták.

Mátyás, a császár megbízhatatlansága által fölháborítva, az 1469-ik év kezdetétől, három ízben kísérlé meg, hogy nélküle és ellene valósítsa terveit. De a cseh királynál és a német fejedelmeknél, kikhez fordúlt, nem találkozott több őszinteséggel. És így történt, hogy a legjelentősebb pillanatban, Podjebrád halálakor, elszigetelve állott.

Az esztergomi érsek és a pécsi püspök belátták, hogy ilyen körülmények között programmjuk valósítása lehetetlenné válik; hogy egyidőben Lengyelországgal, Csehországgal és a császárral háborút viselni annyit tesz, mint az országra biztos romlást hozni.

Mátyás ezt nem látta be. Az ő önbizalma korlátlan volt. Nem ismerte a csüggedés érzését. Sehol sem látott leküzdhetetlen nehézséget. Ellenkezőleg, a helyzetek veszélyei mintegy bűvös vonzerőt gyakoroltak rá. Minden akadály még inkább fokozta bátorságát. Minden veszteség élesztette lelkében a kárpótlás szükségének érzetét. Rá valóban alkalmazni lehetett Horatius nagy mondását: «Et si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ!»

A külső politika kérdéseiben fölmerült ellentét a ki-

* 1473 végén a magyar országgyűlésre küldött biztosai részére adott utasításban.

rály és eddigi bizalmas tanácsosainak viszonyában az elidegenedés és feszültség csiráit fejlesztette ki, melyek az utóbbiaknál annál termékenyebb talajra találtak, mert egy szerencsés vetélytárs cselszövényeinek tulajdoníthaták melleszöket.

Ez Beckensloer János egri püspök volt, kit ők neveltek föl és emeltek magasra, de a ki most már egészen túlszárnyalta őket, elfoglalván a király környezetében azt a helyet, melyből ők szorultak ki.¹

A hatalmat, a mit magának kiküzdött, mi sem jelezi érthetőbben, mint az a tény, hogy mikor ő maga a váradi székről a leggazdagabb püspökségre, Egerbe, helyeztetett át, utódjává egyik fiatal rokonát, a szintén sziléziai Stolcz Miklóst nevezette ki, habár még tanulmányait sem végezte volt el, és befejezésök végett, ekkor (1471) nevelő kíséretében a bolognai egyetemet kereste föl.²

Míg az esztergomi érsek kezdetben csak amiatt panaszkodhatott, hogy a király meghidégült iránta; a pécsi püspök érezhetőbben tapasztalta, hogy kegyvesztetté lőn. Kezéssel a bécsi összejövetel után a slavoniai bán tisztétől, amit Thuz Jánossal együtt viselt, elmozdított; hivaltársa még fogságba is jutott. Ugyanekkor a cancellári hivaltalt Gábor alcancellár nyerte el, bár csak budai plébános volt, ki azután hirtelen a kalocsai érsekségre emeltetett.³

Mindez mélyen elkeserítette az esztergomi érseket. Közte és uralkodója között heves jelenetek merültek föl. Külföldön forgalomba hozott és hitelre talált hírek szerint — a melyeknek azonban alaposságához kétség fér — egy alkalommal, mikor az országtanács ülésén, a primás,

¹ Vespasiano Bisticci, a flórenczi hírneves könyvkereskedő, Vitéz kortársa, erről írt jellemrajzában főleg Beckensloer miatt történt mellőztetésének tulajdonítja az ő elpártolását Mátyástól. (Mat. Spicilegium. I. 289. l.)

² Az erre vonatkozó adatokat a bolognai egyetem anyakönyvéből e sorok írója közölte a «Könyv-Szemle» 1878-iki évfolyamában. 134. l.

³ Az Országos Levéltár oklevelei nyomán.

az urak nevében, azt a kijelentést tette, hogy «idegen ország érdekében pénzöket költeni, véröket ontani nem hajlandók», Mátyás annyira elragadtatta volna magát indulata által, hogy kezét emelte rá és arczúl ütötte.*

Abban, ki tisztán személyes boszúvágy kielégítésére támaszt polgárháborút, az erkölcsi romlottság kivételes fokát kellene föltételezni. Viszont, hogy valaki azon uralkodó ellen, kihez a hála és szeretet kötelekei csatolják, azért ragadjon fegyvert, mivel politikáját vésteljesnek tartja: az erkölcsi erő kivételes foka kívántatnék. A Brutusok ép olyan gyéren fordulnak elő a történelem lapjain, mint a Coriolánok. Rendszerint a személyes elkeseredés és a közállapotokkal való elégtelenség frigyéből születnek az összeesküvések és lázadások.

Ezen két tényező találkozása vezette ez alkalommal is Mátyás bizalmas híveit az ő ellenségeinek élére. Ez utóbbiak sorában a többség bizonyára olyanokból állott, kiket a király csehországi vállalatával idegenített el magától. Azok előtt, kik az ő indító okait és végső céljait nem ismerték, akképen kellett föltűnnie, mintha túlcsapongó becsvágyának áldozná föl nemzete érdekeit, hűtelenné vált volna családja hagyományaihoz és saját rendeltetéséhez. Mikor azután tőlük még nagy áldozatot is követelt, szükségkép elviselhetetlennek tartották, mivel felfogásuk szerint a cél, amire az kívántatott, a nemzet feladataival ellentétben állott.

És habár az országgyűléseken mindig megszavazták a kívánt adót; a mint a király tekintélyének és hódító szeretetreméltóságának varázsköréből távoztak, bizonyára még fokozta ingerültségöket az önvád, hogy meggyőződésöktől eltántoríttatni engedték magokat.

Nem kevésbé volt alkalmas az elégtelenség élesz-

* Monhaupt Jánosnak, a szász hercegek ügynökének, 1471 sept. 14-ikén uraihoz intézett levele, a drezdai királyi levéltárban.

tésére Mátyás eljárása, mit az ő belső politikájában követett.

Erélye, szigora és igazságossága sok érdeket sértett.

Emellett a lángeszű uralkodók fényes tulajdonai mellett, bírta azok végzetes hibáit is. Nagy czélokot tűzött ki; de úgy vélekedett, hogy az eszközök megválasztásában semmi sem korlátozhatja; azt hitte, hogy a nemzet, miután a nagy czélokot elérte, nem fog gondolni azzal, hogy milyen úton vezették oda.

Korának iránya, mely az erős monarchiák szervezése felé sodorta a nemzeteket, nem kedvezett az alkotmányos intézményeknek. Ő is túltette magát azokon. A magyar nemesség ősi jogai között alig volt egy is, amit sértetlenül hagyott volna.

Adókat vetett ki és hajtatott be, miket országgyűlés nem szavazott meg. Nemeseket törvényes ítélet nélkül elfogott, száműzött, jószágaiktól fosztott meg. Idegeneket főpapi székekre, várkapitányságokra, nem-nemeseket főispáni hivatalokra emelt. A katonaság megszállott nemesek és papok házaiban; még templomokba és kolostorokba is betört. Adószedők, harminczadosok és sótisztek erőszakoskodásai napirenden voltak. Törvényszéki ítéletek királyi rendeletekkel hatályon kívül helyeztetek. És egyéb törvénybe ütköző rendeletek, adománylevelek és okiratok is bocsáttattak ki.

Az ily módon sokféle forrásokból fakadó elégtelenség terjedését a Mátyás ellen szövetkezett uralkodók élénk figyelemmel kísérték. Támogatásuk biztosításával siettették a katasztrófa bekövetkezését.

Az esztergomi érsek és a pécsi püspök, kikhez a mozgalom vezetésében Thuz Osvát zágrábi püspök, Zápolyai Imre és Rozgonyi Rajnald csatlakoztak, az eddigi össze-

* Ezen felsorolt és még más sérelmek orvoslásáról az 1471- és 1472-ik évi országgyűlési végzések intézkednek.

esküvések sikertelenségén okúlva, mielőtt a lázadás zászlaját kitűznék, egyik szomszéd uralkodóház sarját kívánták a trónra meghívni, és annak erős sereg élén megjelenését bevárni; azon reményben, hogy ekkor majd a nemzet cserbe fogja hagyni uralkodóját.

A lengyel király másodszülött fiának, Kázmér hercegnek, ajánloták föl a koronát. Jelöltjük mellett, ki anyai ágon Zsigmond királytól származott, az örökösödés elvét hangoztathatták; továbbá, atyja a lengyel, bátyja a csehországi trónt bírva, ezen két állam szövetségéből Magyarországnak a törökök ellen hathatós segítséget ígérhettek. És mivel a herceg csak tizenhárom éves volt, arra számíthattak, hogy kiskorúsága alatt ők fognak uralkodni, és öt később is befolyásuk alatt tarthatják.

A lengyel király készséggel adta beleegyezését ahhoz, hogy fia a meghívást kövesse. És sietve megtette készületeit a sereg szervezésére, mely őt Magyarországra vezető volt.

Mindez a legszorosabb titok leple alatt ment végbe. A zágrábi püspök, osztrák területen keresztül, váltott üzeneteket a lengyel udvarral.*

Mátyás ezalatt június havát a morvaországi Iglauban töltötte, hol egész figyelmét a csehországi ügyek foglalták el.

Itt kereste föl néhány hű esztergomi kanonok küldöttét, ki főpapjuk áulásáról és a készülő merényletről tudósítást hozott.**

Válságos helyzetében mesteri önuralom és ügyesség bizonyítékait adta. A lappangó mozgalommal szemben, nehogy kitörését erőszakos föllépéssel siettesse, és hívei körében csüggedést támaszson: úgy viselte magát, mintha

* Erre nézve érdekes részleteket tartalmaz az egykorú tudósítás, mely az Archiv für österr. Geschichtsforschung, VII. 76. lapján közöltetik.

** DLUGOSS elbeszélése, melynek hitelességéhez kétség nem fér.

sem a magyarországi elégületlenek, sem a lengyel udvar terveiről tudomása nem volna.

Rögtön útra kelt Magyarországba; de azon ürügy alatt, hogy ott segítséget fog kérni a csehországi vállalat folytatására.* És az olmücsi püspököt Lengyelországba küldötte, hogy ott kísérletet tegyen a bonyodalmaknak békés úton megoldására, vagy legalább a helyzet felől biztos tájékozást nyerjen.

A morva főpap julius első felében terjesztette elő Krakkóban uralkodója ajánlatait, melyekben késznek nyilatkozott a csehországi koronára tartott jogigények fölött a pápára bizni az eldöntést; vagy pedig Ulászló herceget fiának fogadni és magával egyidőben megkoronáztatni; egyszersmind újból megkérte a lengyel hercegnő kezét, kilátásba helyezvén, hogy azon esetre, ha fiörökös nem származnék frigyéből, Magyarországban is Kázmér király fiainak biztosítja az örökösödést.

Azonban a lengyel udvar a fényes ajánlatokat visszautasította; azon biztos reményben élt, hogy Kázmér herceget a magyar trón elfoglalásától csak hetek választják el. Ezt nyíltan elárulta egyik lengyel úr, mikor a magyar király hatalmára utaló olmücsi püspöknek odavetette azon fenyegető megjegyzést: «Megjön az idő, s már meg is jött, mikor királyod nemcsak Csehországot, hanem Magyarországot is elveszti!»**

Ezalatt Mátyás julius második felében Budára érkezvén, szerencsésen megvalósította tervét. Senki sem sejtette, hogy tudomása van a veszélyről a mi fenyegeti. Mikor julius végén Boroszló polgárai rémülten értesítették, hogy Kázmér lengyel király nagy sereggel készül fiát Magyarországba küldeni, ő Beckensloer püspök által azt vála-

* ESCHENLGER. II. 223. 1.

** Az olmüzi püspök küldetéséről ESCHENLGER. II. 223—7. II. Előterjesztése és a lengyel válasz: Codex Epistolaris s. xv. 252—6. II.

szolja, hogy «a schweidniczi sörházakból kikerülő kőszá hirekkel ne alkalmatlankodjanak neki».¹ És a felsőmagyarországi hatóságokat a lengyel betörésre előkészítvén, ezt úgy tüntette föl, mintha csakis a csehországi korona érdekében terveznék.²

Időközben a főpapokat és urakat, kiket udvarához meghívott, s köztök azokat is, kikről tudta, hogy az összeküvés részesei, előzékeny nyájassággal, kitüntetésekkel és adományokkal igyekezett lekötelezni.³ Egyebek között Újlaki Miklós ingadozó hűségét végleg megszilárdította azzal, hogy legmerészebb vágyát teljesítve, Bosnyákország királyának méltóságával ruházta föl, és megengedte neki, hogy Jajczán megkoronáztathassa magát.⁴

Együttal a szeptember első felében tartott országgyűlésen készséggel teljesítette a rendek kívánatait, orvosolta a sérelmeket, megerősítette az ország szabadságait.

Kötelezte magát, hogy ezentúl évenként tart országgyűlést; a régi kamara-nyereségen kívül más adót nem hajt be, kivéve, ha a rendek önként ajánlják meg; az egyháziakra külön terheket nem ró; nemeseket csak a törvényes formák megtartásával foszt meg szabadságuktól; jószágok adományozásában a törvényes gyakorlathoz tartja magát; várparancsnokokká érdemes honfiakat, főispáni tisztre csak nemeseket nevez ki; törvénybe ütköző okiratokat nem állít ki, és «ha — úgymond — ilyeneket bárki a maga előnyére kieszközöl, azok érvényteleneknek tekintendők».

Az ország rendei teljesen ki voltak elégítve; amit azzal

¹ ESCHENLGER. II. 234. l.

² Mátyás királynak 1471 augusztus 3-ikán Kassa városához intézett rendelete TELEKINÉL. XI. 450. l.

³ Így például 1471 szeptember 14-ikén Geréb Péternek visszaadja Fogarast, amit tőle «certis ex causis» elvett volt. (Országos Levéltár.)

⁴ Ezt Ragusa városa 1471 november 10-én írja meg Ferdinánd nápolyi királynak. (MAROUSCHEW. II. 95. l.) Az Országos Levéltár okiratai között az első, a melyben Újlaki bosnyák királynak czímeztetik, 1472 majus 7-ikén kelt. Abban özvegy Hunyadi Jánosné fiának fogadja őt.

bizonyítottak be, hogy minden porta után három-negyed forintnyi adót szavaztak meg.*

Ezen siker, a nyugodt biztosság, melylyel Mátyás a tűzhányó hegy kráterének szélein haladni tudott, méltán felidézi az utókor csodálatát.** A lélek egyensúlyát, mely a nagyság egyik ismertető jele, ép úgy megtudta őrizni a legveszélyesebb helyzetekben, mint a világtörténelem kimagasló alakjai: Nagy Sándor és Cæsar, Nagy Frigyes és Napoleon, kik birodalmak sorsa fölött döntő csaták előestéjén, nyugodtan szentelték óráikat az irodalom remekeinek élvezetére vagy megalkotására.

Mátyás is, épen ekkor, a trónjának fönmaradása fölött döntő országgyűlés tartama alatt, ráért fogadni könyvfesztőtjét, Blandiust, ki ékes kéziratokkal terhelten Rómából megérkezett, elolvasni a könyveket, miket olasz humanisták küldöttek neki ajándécul, sőt válaszolni is leveleikre.

«Régi, elkopott mondás, — írja egyiköknek, Julius Pomponius Lætusnak — hogy a fegyverek zajában a múzsák szava elnémúl. Mi azonban, úgy szólván folytonos háborúkba bonyolúlva, az időt, ami rendelkezésünkre marad, örömmel és gyönyörrel szenteljük az irodalomnak. Ezért Silius Italicusnak általad imént Rómában díszesen kinyomatott könyvét, melyet nekünk ajándécul felajánlasz, kedvesen fogadtuk, s az elmúlt napokban gyakran forgattuk. Ifjúkorunkban bírta már Silius a mi tetszésünket; most pedig, mikor mi is háborúkkal vagyunk elfoglalva, megnyerte még inkább, mert háborúkról szól éneke. Mindazáltal nem hallgathatjuk el, hogy szánalmasnak tartjuk a

* A szeptember 18-án szentesített törvénykönyv KATONÁNÁL. xv. 521—34. ll. Az adó megajánlására vonatkozó végzés nem foglaltatik benne. Arról említés fordul elő az esztergomi érsekkel kötött, alább idézendő egyességben. KATONÁNÁL. 514. l.

** Lengyelország legújabb történet-

írója, CARO, így nyilatkozik: «Die Art wie Matthias sich aus dem im Herbst 1471 scheinbar über seinem Haupte zusammenschlagenden Verlegenheiten zu befreien wusste, stellt einen der bewunderungswürdigsten Momente in der kunstvollen Regierungsweise dieses Monarchen dar.» 355. l.

királyok sorsát; mert kénytelenek háborúkat viselni, amik gyakran diadalokat hoznak, de mindig embervér özönét ontják . . . Ellenben irígylendő a Te sorsod és író társaidé; mert nem vérontásra és uralomra irányúlnak vágyaitok; egyedül az erény és az irodalom babéraiért versenyeztek. Ezzel pedig kedves dolgot műveltek az uralkodóknak is; mert a fegyverek vad zaját felejtetitek velünk!»*

A fegyverek vad zaja csakhamar felhangzott körülé. A siker, amit az országgyűlésen elért, nem háríthatta el.

September első napjaiban a lengyel udvarnál közrebocsátották a hadüzenő manifestumot, a melyben Kázmér herczeg magát «Magyarország természetes urának és örökösének», Mátyást pedig «a királyi czímet méltatlanul bitortló zsarnoknak» nevezi. Előadja, hogy az örökösödési jog alapján igényt tart a koronára, mert Zsigmond és Albert királyoktól származik. Ekkorig jogait kiskorúsága miatt nem érvényesíthette. «Most azonban — írja, Mátyáshoz intézvén szavait — néked és párthiveidnek felmondjuk a békességet. Nem az ország nagyjainak és lakóinak üzenünk hadat; hanem csak neked, a dölyfös és törvénytelen uralkodónak, és azoknak, kik neked segítséget nyújtanak!»**

Ezen iratot mindenekelőtt a Lengyelországgal határos megyékben kezdték terjeszteni, a honnan rögtön Budára küldetett néhány példánya. Az ország rendei még együtt voltak, és abban állapodtak meg, hogy a manifestumra nem a király, kihez intézve van, hanem az országgyűlés fogja megadni a választ. Mindazáltal fogalmazására kétségkívül befolyt maga Mátyás is. Ezen államiratot, mely a trónkövetelő atyjához, a lengyel királyhoz, van intézve,

* Az 1471 szeptember 13-ikán kelt levél TELEKINÉL. XI. 454. l.

** Ezen irat több egykorú példánya található a hazai és külföldi levéltárak-

ban. Kiadta DOGIEL. Codex Diplom. Poloniæ. I. 60. A példányok különböző dátumokat viselnek, mert nem egy időben küldettek szét.

méltán mesteri műnek lehet mondani. A határozottság és mérséklet ritka öszhangját tünteti föl. Elejétől végig megőrzi a méltóságteljes nyugalmat, amit egy kifakadás, egy sértő szó sem zavar meg.

Az ország rendei kifejtik, hogy a magyar törvények értelmében az uralkodóház leányágát a trónöröklés joga nem illeti meg; ennél fogva Mátyás törvényesen és jogosan választatott meg királylyá. Kijelentik, hogy Mátyáshoz és örököseihez minden időben hűségesen fognak ragaszkodni; őt «akár az egész világ ellen is» minden erővel fogják támogatni. Könnyelmű pártütőknek nevezik azon urakat, kik saját érdekeiket tartva szem előtt, a lengyel királyt tévútra vezették, és fiát a magyar trónra meghívták, a nélkül, hogy erre felhatalmazást kaptak volna. Felkérlik tehát a lengyel királyt, hogy rájuk többé ne hallgasson. Ők utolsó lehelletökig hűségesen fognak szolgálni törvényes uralkodójuknak; egyúttal készek buzgón közreműködni abban, hogy a két szomszéd ország és uralkodóik között a régi barátság és szövetség megújuljon.*

De már késő volt! Kázmér király, october 7-én kelt válaszában, ragaszkodott azon felfogásához, hogy az örökösödési jog a leányágra is kiterjed. És értesítette a rendeket, hogy fiát, sereg élén, Magyarországra küldötte.**

Kázmér herczeg october 2-án, tizenkétezer fegyveres élén megindult Magyarország elfoglalására. Lassan haladt előre; kétségkívül a magyar rendek tömeges csatlakozását bevarandó. De csak Rozgonyi Rajnáld, a két Perényi testvér és néhány felvidéki nemes jött táborába. Sárosmegyéből Eger felé irányozta útját. November 8-án Hatvanba ért, s itt tábort ütött.

Mátyás ez esetben is nagy önuralmat és óvatosságot

* A september 21-én kelt irat, melyet tíz főpap és harminczhat főúr írt alá, a lengyel királyság varsói levéltárában.

** Az irat ugyanott.

59. KÁZMÉR LENGYEL KIRÁLY MELLSZOBRA.

tanúsított. Nem sietett eléje, hogy nyílt ütközetben mérkőzzék meg vele. Tartózkodott minden kockáztatástól. És a lengyeleket a Cserháton és az Ipoly völgyén keresztül Nyitraig engedte vonulni, melynek várát a pécsi püspök nyitotta meg nekik.

Ezalatt a király Vitéz Jánost, hogy az ellenséghez csatlakozástól visszatartsa, esztergomi várában körülzáratta. De a mint ez késznek nyilatkozott hogy meghódol, Mátyás azonnal hajlandó volt megbocsátani neki és kiengesztelődni vele. Azon kitüntetésben részesíté, hogy a legelőkelőbb urakat küldötte hozzá közbenjárók gyanánt: a nádort, a kalocsai érseket, az egri püspököt és Zápolyai Imrét. Ezek létrehozták (december 19-én) az egyességet.

A primás kötelezte magát, hogy Mátyást, mint az ország törvényes királyát, egész erejével támogatni fogja; az érsekség erősségeibe megbízható magyar parancsnokokat rendel, kik a királynak is hűségi esküt tesznek, sőt ha kívántatik, királyi őrséget fogad be; a király engedelme nélkül épített várakat lerontja; és azon lesz, hogy Nyitrát a lengyelektől visszaszerezze.

A király viszont biztosítja őt, hogy állása, becsülete és személye ellen soha sem fog bármit elkövetni, vagy mások által elkövettetni; jogainak, kiváltságainak és jövedelmeinek élvezetében meghagyja; és ha jövőben egyiköknek a másik ellen, panasza lesz, az ügy az országtanács elé fog terjesztetni.

Az egyességnek a közbenjárók által megállapított föltételei alá, mind Mátyás, mind Vitéz János egyforma nyilatkozatot írt, amiben lelkiismeretes megtartásukat keresztény hitökre fogadják.*

Mátyás, miután az agg főpapot személyes találkozásban is megnyugtatta, Nyitra vára alá vonúlt; azon szán-

* Török János. Magyarország Primásai. II. 79—81. II.

dékkal, hogy a trónkövetelőt körülzárván, hatalmába kerítse.¹ De Kázmér december 26-ának éjszakáján elmeneült; négyezer emberből álló őrséget hagyván hátra, a mely szintén nem fejtett ki tartós ellenállást, és szabad elvonulás föltétele alatt a várat átadta.

Kázmér herczeg nem is tett többé kísérletet, hogy igényeit a magyar trónra érvényesítse. Ezentúl egészen az áhítat gyakorlatainak szentelte ifjú életét; úgy hogy miután néhány év múlva földi pályáját bevégezte, az egyház a szentek sorába iktatta.

Vitéz János, néhány héttel kibékülése után, ismét magára vonta a király gyanúját és haragját. Elfogatott és Visegrádon tisztos őrizet alá helyeztetett. Innen csakhamar, a főrendek közbenjárására, szabadon bocsáttatott ugyan, de most már gyűlölt vetélytársának, az egri püspöknek, felügyelete alá helyeztetett.

A küzdelmek és a megaláztatások megtörték lelkét, aláásták életerejét, és (1472 augusztus 9-én) sírba vitték.

Öccse, a pécsi püspök, ki Nyitrán még együtt volt a lengyelekkel, a vár föladása után eltűnt. Mátyás attól tartott, hogy Németországba illant, és onnan folytatni fogja ellene ármányait. De a lángelméjű, szerencsétlen főpap nem gondolt újabb vállalatokra. Horvátországba menekült, és a zágrábi püspök egyik várába vonta meg magát. A szégyenérzet és az önvád kínjait ő sem szenvedte soká. Fényesen megkezdett pályájának kora és dicstelen halál vetett véget.²

Rozgonyi Rajnádot is, ki várainak átszolgáltatása árán kegyelmet kapott, szintén rövid idő alatt elragadta a halál.³

¹ Ez CARONAK is nézete. 356. l.

² Mátyásnak 1472 martius 24-ikén a szász herczeghez írt levele, amiben az ő elfogatását kéri, a drezdai állami levéltárban. — A pécsi püspöknek 1472 martius 15-én Medvevárában kelt ado-

mánylevele a Nemzeti Muzeum levéltárában. — Medvevárában bekövetkezett haláláról szól Mátyás 1481-ben a zágrábi püspök ellen kiadott ítéletlevélben. (Az Országos Levéltárban.)

³ A hirtelen bekövetkezett halálról,

Így tehát Mátyás, míg bölcsességével és szilárdságával meghiusította ellenségeinek actióját; ezektől a szerencse kivételes kedvezése által örökre megszabadulván, nyugodtan tekinthetett a jövőbe.

Azonban ő, ki a legválságosabb események zivatarai közepett biztos kézzel vezette el hajóját a csüggedés szirtje mellett: nem volt képes kikerülni az elbizakodás örvényét, mit a szerencse és siker nyit meg a hatalom birtokosai előtt.

A nagyság átkát: a mindenhatóság gondolatának kísértéseit, nem tudta magától elhárítani. Azt hitte, hogy rá nézve semmi sem kivihetetlen; hogy neki minden meg van engedve; hogy csak jogai vannak, kötelességei nincsenek.

Azon sérelmek, miket az ország alkotmánya az 1471-ik évi összeesküvés előtt szenvedett tőle, ezentúl sem szűntek meg. A következő országgyűléseken a rendek ismételten kénytelenek orvoslásukkal foglalkozni.*

És a nemzeti érzület folytonosan felháborított azon kedvezések által, amikben a haza fiainak mellőzésével idegenek részesülének.

Zrednai Vitéz János halála után, Beckensloert emelte a király az ország primási székére; sőt kegyeit azzal tetézte, hogy az egri püspökséget meghagyta neki, és az ő rokonának, Várad ifjú főpapjának halála után, a váradi püspökség javadalmát is neki engedte; ami Rómában méltó megütözést szült, és tiltakozást vont maga után.**

Ugyanakkor Veronai Gábor atya, ki a csehországi vállalatban nagy szolgálatokkal kötelezte le a királyt, Erdély püspökévé neveztetett ki, és az udvari cancellár tisz-

mely gyanúsításokra is adott alkalmat, szól az egykorú ESCHENLER. II. 252. l.

|| * Tanúskodnak erről az 1475- és 1478-ik évben alkotott végzések.

** Az 1475 szeptember 30-ikán Beckenslerhez intézett pápai irat a bécsi titkos levéltár salzburgi iratai között található.

tét nyerte el, majd később Egerbe helyeztetett át. Mind nagyobb befolyást küzdött ki magának, úgy hogy «a király jobbik szeme» czímével tisztelték meg az olasz diplomaták.¹

Ezen két főpap volt most a legjelentékenyebb tényező a Csehország meghódítására irányuló tevékenységben, különösen pedig a szent-szék támogatásának biztosításában.

II.

ÁL pápának 1471 július 25-én bekövetkezett elhunytja után, helyébe szent Péter székére Francesco della Rovere, a szent Ferencz rendjének főnöke, emeltették, ki IV. SIXTUS nevét vette föl. Mátyás természetesen aggodó lélekkel nézett az új pápa uralkodása első tényei elé; mert azon állásnak, amit elfoglalandó volt, szükségkép döntő befolyást kellett gyakorolni mind a cseh- és németországi viszonyok alakulására, mind pedig a törökök elleni hadi vállalatok sorsára. Csakhamar teljesen megnyugtatták őt a Rómából vett tudósítások.

A pápa az elődje és magyarországi legátusa által Mátyás érdekében tett összes intézkedéseket jóváhagyta.² És a lengyel herczeg magyarországi vállalatáról értesülvén, hogy Kázmér királyt az ő fiának visszahívására készítse, követet küldött hozzá, ki azután a trónkövetelőt magyarországi táborában is fölkereste.³

¹ Ezek mellett hosszú sorozatot állíthatnánk egybe azon (német, cseh és olasz idegenekből, kik egyházi és világi állásokat nyertek el a hetvenes években.

² RAYNALD. Annales. XIX. 227. l.

³ DLUGOSS elbeszélése.

Majd az 1472-ik év elején elődjei terveit felkarolván, a keresztény világot a keletről fenyegető veszélytől megszabadítandó, az uralkodók szövetségének létrehozását tűzte ki ő is feladatául, melynek megoldását a bibornoki testület legkiválóbb tagjaira bízta.

Barbo Márk bíbornoknak, ki Német-, Magyar- és Lengyelország területére küldetett, a legnehezebb megbízatás jutott; mert mindenekelőtt az egymás között meghasonlott

60. IV. SIXTUS ARCZKÉPE.

fejedelmeket kellett kibékítenie. Meghagyatott neki, hogy Mátyás királyt a szent-szék állandó jóakarataról és pártfogásáról biztosítsa, az ő érdekeit a császár és a lengyel király előtt karolja föl; egyúttal felhatalmaztatott, hogy szükség esetén mind Kázmér és Ulászló, mind pedig a pártütő magyar rendek ellen, az egyházi büntetéseket alkalmazza.*

A legátus, miután tavasz kezdetén Mátyás udvaránál megjelent és itt az ő békés hajlamairól meggyőződött, július

* A Barbo bíbornok részére adott utasítás (legteljesebb szövegben) Codex Epist. sac. xv. 259—64. ll. Az 1472 martius 1-én hozzá intézett pápai irat, THEINERNÉL. II. 431. l.

vagy Albrecht brandenburgi őrgrófra, bíztatik. A troppai értekezlet megtartatott ugyan, de mivel a lengyelek Mátyás ajánlatait ismét visszautasították, és a békebirákra vonatkozó korábbi megállapodást is visszavonták, eredmény nélkül oszlott szét.¹

A következő (1474) év elején Ófaluban, a magyar-lengyel határon, egy harmadik értekezlet tartatott, mely most már a csehországi trón-kérdést mellőzván, csak a Lengyel- és Magyarország közötti béke helyreállítására célozott. Február 21-én létrejött az egyesség, mely a két ország között az «örök békét» volt biztosítandó.³

Azonban, milyen kevésbé bírta ezen egyesség az örök béke föltételeit, és milyen kevésbé volt a lengyel király eljárása őszinte; kitüntette azon tény, hogy Kázmér és Ulászló ugyanezen időben Frigyes császárral indítottak meg szövetségi tárgyalásokat, melyeknek merész nyíltsággal bevallott céljok: Mátyás megbuktatása volt.

Martius 11-én Nürnbergben irták alá a szerződéseket, melyekben megállapították, hogy a három uralkodó egyesült erővel támadja meg Mátyást, ki «országait igazságos ok nélkül pusztítja, az osztrák és lengyel pártütőket oltalma alá veszi, birodalmán keresztül a törököknek útát nyit Osztrákországba».³

A császár ez alkalommal sem felelt meg ugyan szövetségesei irányában elvállalt kötelezettségeinek, és tétlenségéből nem lépett ki; de annál nagyobb erélylyel folytak a hadi készülétek Lengyel- és Csehországban.

October havában, óriási haderő, mintegy hatvanezer lengyel és húszezer cseh fegyveres, a két uralkodó személyes vezérlete alatt, közeledett Boroszló felé, hol Mátyás már augusztus közepe óta időzött, az Oder folyó jobb partján ütött erődített táborban, melyet híd kötött össze a

¹ PALACKY 84—96. 11.

² CARO. 386. 1.

³ A szerződéseket közli CHMEL. Register. 665. 1. DOGIEL. I. 164. 1.

várossal. Serege alig állott tízezer emberből. De a nyolczszorosan számosabb ellenséggel szemközt, válságos helyzetében, megmentette őt hadvezéri tehetségeinek fölénye, mely előtt hódolattal hajlik meg az elfogulatlan történetírás.*

Az önerejébe vetett bizalmát nem kevésbé volt alkalmas megszilárdítani az, hogy épen ekkor egy tekintélyes német uralkodó, Erneszt szász választófejedelem, jelent meg nála, és Csehország törvényes királyának őt ismervén el, mint a cseh korona főnhatósága alá tartozó sagani herczegség birtokosa, hűbéri hódolatát mutatta be. Ezután kísérletet tett, közbenjáró gyanánt lépni föl; de ajánlatait a lengyel király, ki hadjárata sikerében nem kételkedett, visszautasította.

Mátyás fölismerte ellenségei helyzetének gyenge oldalát. Jól tudta, hogy azok biztos győzelemre számíthatnak, ha egy nagy ütközetre bizza a háború sorsának eldöntését; ellenben bizonyos romlásnak mennek elébe, ha apró guerilla-harczban fogyasztja erejüket, kimeríti türelmökét, és nehezíti az élelmezést.

Ezért a városokba és várakba kisebb csapatokat helyezett el, melyek szüntelenül nyugtalanították az ellenséges haderőt, és mikor ez a kipusztított tartományban élelmet szerezni nem bírván, Lengyelországból nagy szállítmányokat várt, ezeket hatalmukba ejtették.

Sőt mikor Kázmér király az Oder balpartjára vezetvén seregét, a lengyelországi határt fedetlenül hagyta, Mátyás éles szemét nem kerülvén el az ekként elkövetett hiba,

* Csehország nagynevű történetírója, PALACKY, ezen hadjáratról szólván, írja: «Jetzt standen Kunst und Erfahrung auf Seiten Matthias, der in Hinsicht auf Politik und Kriegsführung mit glücklichem Instinkte schon manche Grundsätze errieth, die erst in unserem Jahrhundert Gemeingut geworden sind.» (114.) És Len-

gyelország legújabb történetírója, CARO, megjegyzi: «Niemals zeigte sich der seltene Verein von Begabung und rühri gem Fleiss in Matthias glorreicher, als wenn er mit verhältnissmässig geringen Mitteln einer grossen Gefahr gegenüberstand.» Geschichle Polens. v. kötet első fele. 393. l.

ezt azonnal hasznára fordította, és támadó föllépésre határozta el magát. Zápolyai Istvánt erős hadosztály élén, az ellenség területére küldötte, hol pusztítva egész Posen városáig nyomult.

Ezalatt csakhamar bekövetkezett az, amire számított. A lengyelek és csehek táborában mind érezhetőbb lett az élelmi szerekben és takarmányban való szükség. Nyers káposzta, répa és mindenféle növénygyökerek keresett táplálékot képeztek. Ennek következtében, és az őszi esőzések hatása alatt, betegségek kezdettek pusztítani. Napról-napra növekedett a lehangoltság. Mindenfelől sürgetően hangzott az óhajtás, hogy a szerencsétlen háború véget érjen.

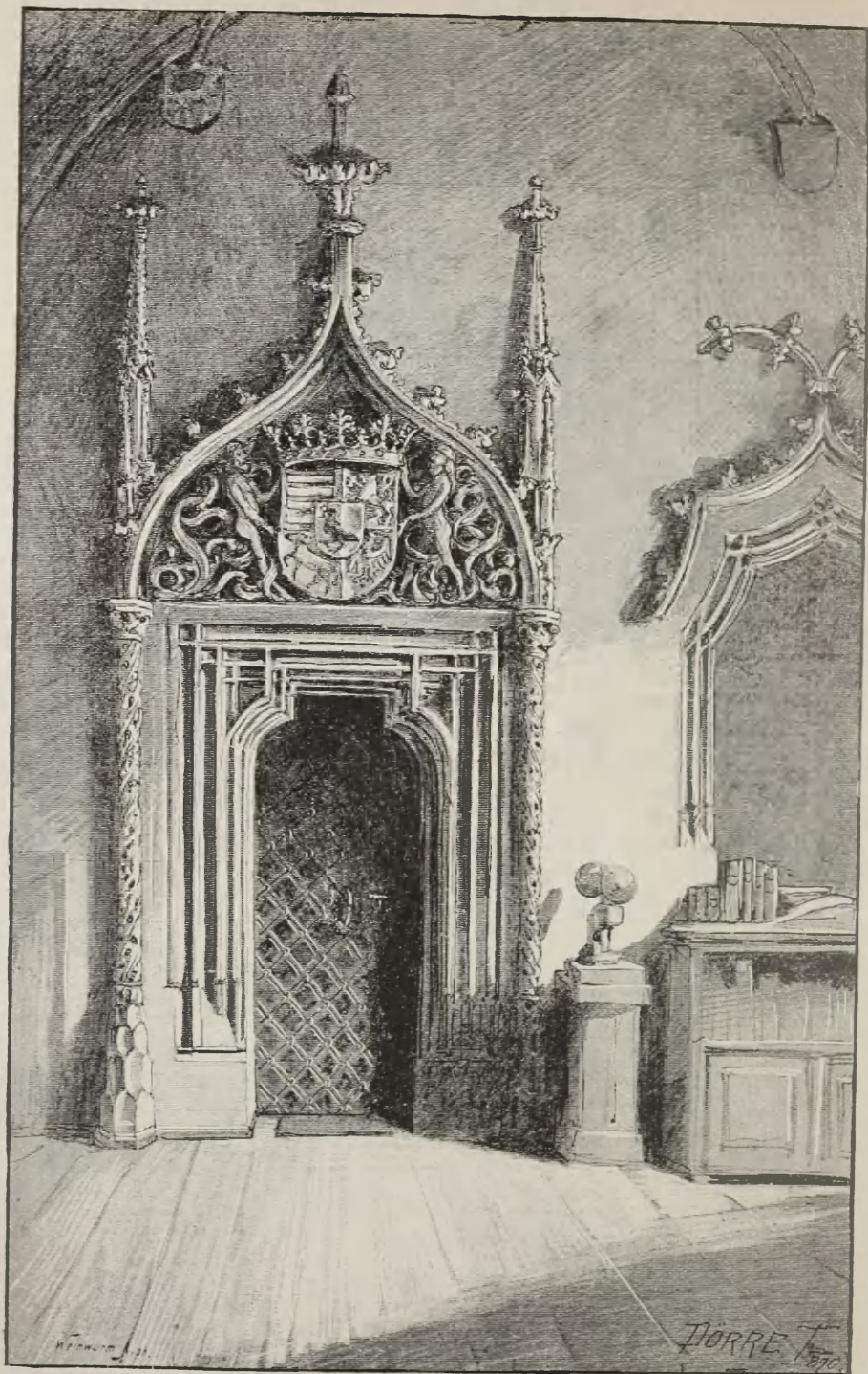
A lengyel király kényszerítve látta magát környezete esdekléseit meghallgatni. Sternberg Zdenkót magához kérte, békealkudozások megindítása végett. Azonban Mátyás azon föltételtől tette beleegyezését függővé, ha Kázmér és Ulászló személyesen kéri föl. Ily módon akarta sértett önérzetének megszerezni az elégtételt a megaláztatásért, mit házassági ajánlatainak visszautasításával a Jagelloháztól ismételten szenvedett. A lengyel király nem háríthatta el magától a kívánt áldozatot.

Boroszló közelében, a nagy-mochberni domb, melyen sátrak állítottak föl, volt a találkozás színhelyéül kijelölve. November 15-én reggel lovagolt ki oda Mátyás, gyöngyökkel gazdagon diszített öltönyben, háromezer pánczélos lovas által kísérve. Csakhamar megjelent Kázmér, czobolyprémes fekete egyszerű öltönyben.

A magyar király szívesen üdvözölte ellenfelét. De nem volt hajlandó a békeügy megbeszélésébe bocsátkozni, mivel Ulászló elmaradt. Ragaszkodott azon követeléséhez, hogy mindkét uralkodó együtt járuljon eléje. A lengyel király nem tagadhatta meg ezt sem, és kijelentette, hogy másnap teljesülni fog, amit kíván. Ezen értekezletben tolmács segítségével élt; de mikor búcsút vett, közvetlenül

62. A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ.

AJTÓ MÁTYÁS KIRÁLY CZIMERÉVEL A BOROSZLÓI VÁROSHÁZ I. EMELETÉN.

intézte Mátyáshoz azon kérelmet, hogy éhséggel küzdő serege számára három napon át élelmi szerek beszerzését ne gátolja. Mátyás készen nyilatkozott, hogy a kellő rendelkezéseket haladék nélkül megteszi.

A következő napon Mátyás még nagyobb fénnyel, még számosabb kísérettel jelent meg. Ulászló mélyen érezte a megszegyenülést; kezét nyújtotta, de elfordítá arcát. Mikor a lóról leszállottak, Mátyás a két király között haladott a sátor felé. Több órán át tanácskoztak. Abban történt megállapodás, hogy a három uralkodó mindegyike négy-négy biztost fog, a békeföltételek szövegezése végett, Boroszlóba küldeni.

A tárgyalások azonnal megindultak. Ezeknek kimeneteletét a cseh és lengyel hadak be nem várták. Sietve vonultak ki Sziléziából, mely dicstelen táborozásuk sok ezer áldozatának temetőhelyévé lett.*

A szerződés, mely december 8-án iratott alá, 1477 pünkösd ünnepeig tartó fegyverszünetet létesített, és megállapította, hogy azalatt a csehországi korona területén mindkét uralkodó megtartja azt, a mit a háború kezdetén bírt. Egyébiránt Mátyásra nézve, habár új előnyök nem származtak, azon erkölcsi vívmányt foglalta magában az okirat, hogy vetélytársának a királyi címet nem adta meg, s azt következetesen csak «Ulászló úrnak, a lengyel király elsőszülöttének» nevezte.

A szerződés egyszersmind feltárta, hogy a magyar király nemcsak a harczi téren, hanem a diplomatia mezején is ellenfeleit túl tudta szárnyalni.

Szokásos eljárás volt ama korban, hogy a békekötések előnyeit mindegyik fél kiterjesztette a maga szövetségeseire, ezeket az egyességbe foglalta. Így történt ez alkalommal is. Mátyás nem csekély meglepetést idézett föl,

* PALACKY. II4—122. II. CARO. 395—408. II.

mikor mintegy tüntetőleg előlépett szövetségeseinek hosszú sorával. Ezeknek élén Károly burgundi fejedelmet nevezte meg; büszkén hirdette, hogy ezen hatalmas uralkodóval, ki most a császár ellensége volt, benső viszonyban áll. És hogy az ő diplomatiájának szálai Brüsseltől Poroszország keleti széléig nyúltak: jelezte a sorozatot bezáró Tüngen Miklós ermelandi herceg-püspök neve, melynek e helyen feltünése mély megdöbbenést okozott a lengyeleknek. Ezek nem is sejtették volt, hogy Mátyás az ő védnöksége alá fogadta a bátor porosz főpapot, ki úgyszólván magára hagyatva folytatta a régi harcot Poroszország és a német-lovagrend függetlensége érdekében, a hódító Lengyelország ellen.

Ezen szövetségi viszony leleplezése föltárta, — Lengyelország legújabb történetirójának szavaival élünk — «hogy az engesztelhetetlen Hunyadi Mátyás keze a kényes poroszországi viszonyokban is keveri a kártyát. A szerencsétlen hadjárat szomorú eredményeit így még ezen keserű tapasztalás is tetézte!»*

CARO. 409. l. És tüzetesebben szól ez ügyről, alább 439. l.

III.

MÁTYÁS arra, hogy a boroszlói egyességben oly hosszú tartamú, harmadfél esztendőre kiterjedő fegyverszünetet kössön, azon óhajtás készteté, hogy figyelmét és erejét osztatlanul ismét kelet felé irányozhassa.¹ Hő vágygyal sovárgott ez után. «Jól tudom — írja egyik levelében a pápának — arra születtem, arra neveltetem, hogy a szent hit ellenségeivel harcoljak. Gyermekkoromtól fogva nőtt és erősödött velem ezen hivatás tudata.»² Szándékában megerősítették most a tudósítások, miket az 1475-ik év elején, sziléziai tartózkodása alatt, kapott.

István, moldvai vajda, január 17-ikén közel százezernyi török sereget, mely tartományának meghódítására jött, véres ütközetben megverte.

Ugyanakkor egy másik török haderő, a szendrei basa vezérlete alatt, átkelt volt a Dunán, majd a Maroson is, és miután ellenállást sehol sem talált, az egész terület feldúlta, és február 7-én Várad alá ért. A gazdag várost kirabolván és lángba borítván, dús zsákmánnyal, rabszjira fűzött számos fogolylyal, hagyta el az országot.³

A törökök vakmerősége, a szent László emlékezete által megszentelt város pusztulása, meggyőzte Mátyást arról, hogy halaszthatatlan kötelessége az ország védelméről gondoskodni.

A váradi katasztrófa hírére azonnal elhagyta Boroszlót. És szent György napjára összehívta Budára Magyarországot.

¹ Ez PALACKYNAK is nézete. 135. l.

² Szabács alól, 1476 február 2-ikán, Diplom. Eml. IV. 341. l.

³ BUNYITAY: A váradi püspökség története. I. 303. A rendelkezésére álló ma-

gyar kútforrások nyomán a katasztrófát 1474-re, ellenben PALACKY, lengyel kútforrások alapján, 1475-re teszi. (136.) Ezen utóbbi meghatározás valószínűbbnek látszik.

rendeit, hogy a törökök ellen indítandó háború céljaira áldozatkészségüket igénybe vegye.

Az országgyűlés minden porta után egy forintnyi adót szavazott meg, azon kikötéssel, hogy a befolyó jövedelem — mit a jelenlevő pápai követ félmillió forintra becsült — kizárólag a török háború költségeire fordíttassék.* Ugyanekkor hatalmas szövetséges kínálkozott Mátyásnak.

A távol Ázsiából, Uson-Hassan, Perzsia uralkodója, ki évek óta háborút folytatott a törökök ellen, s nem egy diadalt aratott rajtok, küldött Budára követet. Ez majus 8-án ünnepélyes kihallgatáson fogadtatván, bemutatta uralkodójának perzsa nyelven írt levelét, melyen késznek nyilatkozik kelet felől támadni a törökökre, míg egyidőben a keresztény uralkodók nyugat felől indítsák meg ellenök a háborút.**

Kevésbé meglepő és fényes, de értékesebb és biztosabb volt azon ajánlat, amit a moldvai vajda követei hoztak. Zsákmányul ejtett török zászlókat és egyéb értékes tárgyakat nyújtván át ajándécul, biztosították a királyt, hogy urok kész az ő főnhatóságát elismerni, és magát egész haderejével az ő rendelkezésére bocsátani.

Mátyás örömmel fogadta az ajánlatot. Moldvába küldött követei által biztosította a fejedelmet pártfogásáról. Augustus 15-én kiállított oklevelében kinyilatkoztatja, hogy «a magyar koronának tartozó hűségre visszatérő, s néki mint természetes urának meghódoló» vajdát, fiaival és egész országával együtt, kegyelmébe fogadja; nekik az eddig elkövetett hűtlenségekért megbocsát; őket minden erejével, amennyiben szükséges személyesen is, megvédelmezi; ha

* KOVACHICH. Supplementum. II. 240. Diplom. Eml. II. 273.

** A levél latin fordítása Diplom. Eml. IV. 293. (Tévesen 1472-re keltezve.) A követ fogadtatásáról szól a Budán levő nápolyi követek majus 19-iki jelentése.

(A milánói állami levéltárban. Kiadatlan. Két évvel előbb 1473 nyarán Mátyás követi Ázsiában erzingani táborában kereszték volt föl Uson-Hassánt. L. VÁMBÉRY Ármin értekezését az Akademia Értesítőjének 1867-ik folyamában. 57. l.

ellenségeik által tartományukból kiűzetnének, országába fogadja, és tartományuk visszafoglalására segítséget nyújt. ¹

Ezalatt Mátyás oly nagy mérvben, mint még soha ezelőtt, tette meg készülleteit. A velencei követet értesítette, hogy hatvanezer emberből álló sereget állit ki, amit ezer szekér, és száz hajó fog kísérni. Ágyúkat öntetett, és ostromgépeket készítettet, amik a jelenlevő pápai legátus csodálatát keltették föl.²

II. Mohammed szultán értesülvén a fenyegető veszély felől, ennek elhárítása végett, fényes ígéretekkel tett azon esetre, ha hosszabb fegyverszünetet köt vele a király. De ez visszautasító választ adott. «Harcolni fogok — így szólott — ha életemet kell is föláldoznom. Tudja meg a világ, hogy a kereszténység megmentése nem rajtam múlt!»

Elhatározását october 12-én közölte az udvaránál levő diplomatákkal. Csakhamar megindítja seregét, és maga is útra kél Pétervárad felé.³

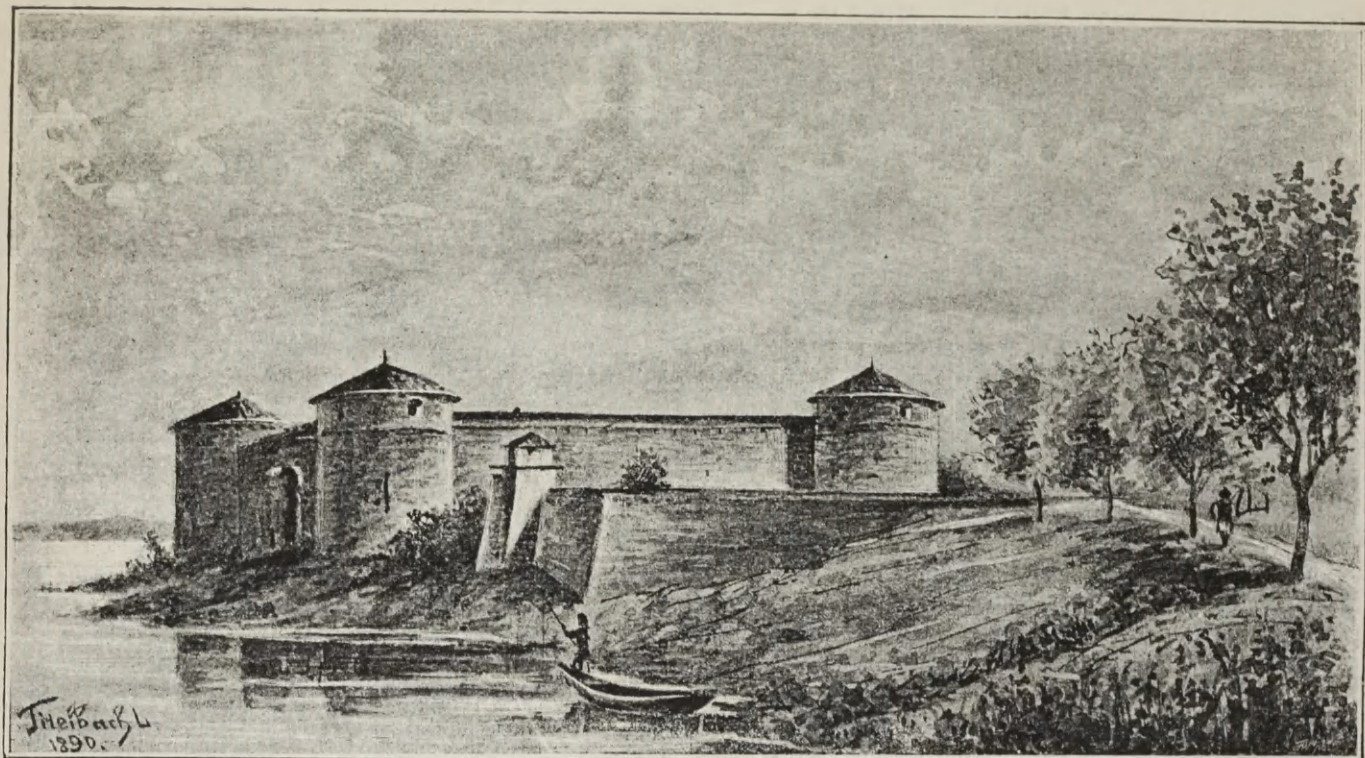
Hadjáratának első feladatául Szabács megvívását tűzte ki. Ezen várat a Száva partján, négy évvel ezelőtt építetvé a szultán. Mátyás ekkoron az építés megakadályozására sereget küldött oda. De ez nem volt képes feladatot megoldani; arra kellett szoritkoznia, hogy a folyam másik partján szintén emelt erősséget.

Azóta Szabács a törökök pusztító kalandozásainak egyik kiinduló pontja, az elhurczolt foglyok börtöne, a rablott kincsek tárháza lett. Együttal fenyegető állást foglalt el Nándorfehérvárral szemben. Bár egészen fából épült, erős

¹ István vajdának 1475 junius 20-án követeihez írt levele. Mátyás Moldvába küldött követeinek 1475 junius végén írt jelentése. A pápai legatusnak 1475 julius 18-án Budáról küldött jelentése. Diplom. Eml. II. 273., IV. 306—8. Mátyás király 1475 augustus 15-iki oklevele. TELEKINÉL XI. 539.

² A pápai legatusnak 1475 julius 17., a velencei követnek september 23. és october 14-iki jelentései. Diplom. Eml. II. 273. 282. A september 23-iki jelentés kiadatlan; a milánói állami levéltárban.

³ Az ímént idézett october 14-iki jelentés.

63. SZABÁCS VÁRA.

alkotás volt. Tölgygerendákhoz erősített és földdel tömött vastag vesszőfonadék képezte a falakat. Ezek fölött szintén fából épült védőmű, és köröskörül nyolcz torony emelkedett. Az őrség száma mintegy 1200 fegyverest tett, kik ágyúkkal bőven el voltak látva.

Mátyás az 1476-ik év első napjaiban kezdette meg az ostrom-munkálatokat. Azonnal a Száva túlsó partjára vezette át hadait. A partraszállás nehéz feladatát, a hadi népnek és hajóknak a várórség lövései ellen oltalmazását megkönnyítette egy új találmány, melynek eszméje valószínűleg magától a királytól eredt, kiről kortársai kiemelik, hogy gyakran törte fejét új hadi gépek szerkesztésén.

Póznákkal, rudakkal és lánczokkal, két óra alatt, képes volt egy oly védőművet állítani föl, mely nyolcezer harczost, negyven ágyút és sok taraczkot fogadhatott be. Most először alkalmazta azt várívásnál. Födözete alatt tábornok ütöttek, fölállították az ostromgépeket és ágyúkat, sánczokkal fogták körül a várat. Mire megkezdődött az ostrom. Ez kezdetben nem nagy sikerrel folyt; a vár jelentékenyebb kárt nem szenvedett.

Eközben felmentő török sereg érkezett. A király, a szükséges őrséget hátrahagyva, gyaloghadával kivonult a táborból, és csatarendben várta a támadást. De az ellenség nem tartotta magát elég erősnek, hogy megütközzék, s még az nap elvonult.

Ekkor a király elérkezettnek látta a döntő küzdelem időpontját. Ágyúkkal felszerelt, katonákkal megrakott nagy hajóit a vár árkába vontatta. És azokról megkezdődött közvetlen közelből az ostrom, mit a király maga intézett, folytonosan vitézei között időzve, minden veszedelemnek kitéve személyét. Egy alkalommal, hogy kiismerje a védőművek állapotát, közember ruhában maga ül csónakba, csupán egy evezős és egy katona társaságában. Amint a falakhoz közeledik, a törökök észreveszik, rálőnek és a mel-

lette ülő katonát el is találják. Ő maga azonban sértetlenül tér vissza a táborba, hogy most a vár leggyengébb részei ellen irányoztassa lövegeit és ostromgépeit.

Az őrség elszánt vitézséggel küzdött, és sok veszteséget okozott a magyar seregben, mely halottai között több előkelő kapitányt gyászolt.

64. SZABÁCS VÁRA ROMJAI.

Elvégre a törökök kimerültek a hosszú ellenállás erőfeszítéseiben. Február 15-én megnyitották a vár kapuit. Mintegy hétszázan kivonultak, a király elé járulván, térdre borultak előtte, kegyelemért esdeklettek és örök szolgálásra kötelezték magokat. Mátyás, miután a megrongált erődítmények kijavitása és felszerelése iránt rendelkezett, visszasietett Budára, azon elhatározással, hogy a háború folytatása végett mielőbb visszatér.*

* A Szabács ostromára és megvívására vonatkozó összes kútforrások kritikával vannak feldolgozva CSÁNKI DEZSŐ «Szabács megvétele» című cikkében; Hadtörténelmi Közlemények, 1888. évf. 355—88. ll.

Azonban a mikor martius első napján fővárosába érkezett, váratlan események egész sorozatának találkozása megzavarta terveiben.

Alig hogy megjött, azzal a meglepő hírrel fogadták, hogy legbizalmasabb tanácsosa, Beckensloer János, az ország primása, hűtelenül elhagyta egyházát, királyát, új házját. Székhelyéről azon ürügy alatt távozott el, hogy az aacheni kegyhelyre zárandokol; de csakhamar kiderült, hogy Bécsben állapodott meg, és a császár védnöksége alá helyezte magát. Ezzel nyilvánossá lett az, hogy elhatározásának hátterében politikai tényezők lappanganak.

A császár nem szűnt meg egy pillanatra sem ármányokat szőni Mátyás ellen. Miként az európai hatalmak sorában szövetségeseket, úgy Magyarországon is eszközöket keresett megbuktatására. És habár azok, kik ígéreteiben bíztak, mindannyiszor csalódtak; soha sem hiányoztak olyanok, kik csábító szavai által eltántorítottan engedték magokat.

Áldozataihoz tartozott az esztergomi érsek is, kinek megnyerésére méltán büszke lehetett; mert Beckensloer ekkorig azon politikai iránynak szolgált, mely a vele való szövetséget ellenezte; és épen ő volt az, kit az 1470-ik évi bécsi összejövetel meghiúsulásáért a felelősség terhelte.* És büszke lehetett azért is, mert a magyarországi kath. egyház fejét fényes állása és dús javadalma mindennemű kísértés csábjai ellen megoltalmazhatta.

De a szerencse páratlanul álló kedvezései által elkényeztetett főpapnak nagyravágyását ki nem elégítette az, amit elért. Mátyás oldala mellett mintha eltanulta volna a legmagasabb célpontok felé való törekvést. Minden jel öde mutat, hogy a pápai trón elnyerésének vágya ragadta meg lelkét.

* Erre nézve a drezdai állami levéltárban őrzött egykorú jelentés érdekes részleteket tartalmaz.

És erre épen most kilátást nyújthatott neki a császár. Ugyanis tárgyalások voltak folyamatban közte, XI. Lajos francia király és Károly burgundi fejedelem között, nagy coalitio létesítésére, melynek feladataihoz tartozott volna: az egyetemes zsinat összehívása és a kath. egyház reformjának keresztülvitele, IV. Sixtus letétele és új pápa választása.*

Mátyás, mind az egyház iránti hűsége, mind saját érdeke által készetve — mert jól tudta, hogy ő ellene is irányul a szövetség — mindent megtett, hogy létrejöjjön, vagy legalább törekvéseinek sikerét meg-
hússítsa.**

IV. Sixtus pápát tántoríthatatlan hűsége és ragaszkodása felől a leghatározottabb módon biztosította. A botránynak, mely — úgymond — «a kereszténység romlását idézné elő», elhárítására felajánlja akár közbenjárását, akár fegyverét. Késznek nyilatkozik, hogy összes haderejének élén sikra száll, és «a szent-szék, vagyis a Mindenható Isten ellenségeivel» ép oly lelkesen és elszántan fog megküzdeni, mint a hogy eddig az eretnekek és pogányok ellen harczolt.

* DROYSEN. Geschichte der Preussischen Politik II. 301. PASTOR. II. 488. 1. Hogy ezen actio és Beckensloer elpártolása között szoros összefüggés van, más helyen fogom tüzetesebben kifejteni.

** Mátyás királynak 1476 mart. 15-én a pápához intézett levele. Diplom Eml. IV. 318.

Mos fridm pphat pfrmpa nreognofijfitem a abua ba
 A. H. S. S. S. S.

Legelső feladatául azt tekinté, hogy a hatalmas burgundi fejedelem és a császár között nem rég létesült szövetségi viszony fölbontására törekedjék. Evégből Merész Károlyhoz, ki épen ekkor (1476 elején) a schweiczi köztársaság ellen háborút indított, levelet írt, melyben vállalatának veszélyeit élénk színekkel festette, és a császár czélzatai iránt bizalmatlanságot keltett. «Azokból, — úgy mond — amik velünk és másokkal történtek, sőt a saját tapasztalásából is fölismerhette annak a férfiúnak ravaszságát, ki . . . Herczagségedet a vad és győzhetetlen schweicziakkal háborúba keverte . . . Ekképen Herczagséged nyilvános veszedelemnek tette ki országát, sőt személyét is . . . Kötelességünk Herczagségedet óvatosságra inteni. Legyen meggyőződve, hogy ha a szerencse kedvez Herczagségednek, a német birodalommal gyül meg a baja; ha pedig, mitől Isten óvja, elfordúl a szerencse, mily szomorú látványt fog nyújtani a parasztok által legyőzött nagy fejedelem!»*

Éles látását meglepő módon igazolták csakhamar a bekövetkezett események. A schweicziak június 22-én a murteni véres ütközetben megsemmisítették a burgundi haderőt.

Az előre megjósolt veszedelem elhárítására, tíz nappal a csata előtt, Mátyás a háborút viselő feleknek felajánlotta közbenjárását.*

Ezzel egyidőben, a császár s a francia király terveinek meghiusítása végett, nagyszabású actiót indított meg. Azon fáradozott, hogy a pápa vezérlete alatt ellencoalitio jöjjön létre. Ebben a főhelyet Aragoniai Ferdinánd nápolyi király volt hivatva elfoglalni, mint a ki már is ha-

* Mátyás királynak 1476 majus 7-én kelt levele több helyen ki van adva. Diplom. Eml. II. 305.

** Mátyás királynak ez ügyben 1476

június 10-én a köztársasághoz írt levelét közli SEGESSER. Die Beziehungen der Schweizer zu Mathias Corvinus. (Luzern. 1860.) 69. l.

talmas összeköttetések előnyeivel dicsekedett; testvére Sziciliát és Spanyolországban Aragoniát bírta; elsőszülött fiának neje a milánói hercegnő volt; egyik leánya a ferrarai herceggel élt házasságban.

Mátyás a királynak másik leányát volt nőül veendő, és oda hatott, hogy ezen családi összeköttetések körébe Burgund fejedelmét is bevonja. Ennek egyetlen gyermeke volt életben: Mária hercegnő, kire az egész burgundi örökség, egy gazdag és művelt ország birtoka várakozott. Az ő kezét Frigyes császár a maga fia és örököse, Miksa főherceg részére biztosította. Mátyás ezen tervezett frigy világtörténelmi jelentőségét fölismervén, kísérletet tett létesülésének meggátlására. Arra akarta bírni Merész Károlyt, hogy leányát a nápolyi király másodszülött fiának adja nőül.*

Ezen igyekezetei meghiúsultak. Károly fejedelem kevéssel utóbb (1477 január 6-án) meghalt. Leányát és vele a Németalföldeket Miksa főherceg nyerte el.

Ellenben létrejött a házasság Mátyás és a nápolyi királyleány között.

* Mátyás ezen politikai actióját — melyet e helyen csak vázlatosan ismertethetünk — föltárja azon egykorú emlékirat, mely egyik elfogott futáránál talált levelezésekből készült és a császár által a német udvaroknak megküldetett. Egy

példánya («Extracta ex scriptis repertis apud nuntium ex Hungaria» czímmel) a drezdai királyi levéltárban. V. ö. DROYSSEN és SEGESSEK munkáit. Az utóbbiban a drezdai emlékirat egykorú német fordítása.

BEATRIX KIRÁLYNÉ IFJÚKORI MELLSZOBRA

IV.

MÁTYÁS özvegysége tizenhárom esztendeig tartott. Miután tervei, hogy a Habsburgok, Jagellók, Hohenzollerek, Wettinek vagy Sfürzák házából szerezzen magának hitvest, a mint egymás után, sőt gyakran egymás mellett felmerültek, a legkülönbébb okok hatása alatt meghiusulának: az Aragoniai háznál tett lépések elvezettek az óhajtott, célhoz.

Ferdinánd korán fölismerte Mátyás egyéniségének és állásának jelentőségét. Alighogy ez Katalin királyné halálával özvegységre jutott, Velence útján felajánlotta neki egyik leánya kezét.¹

A tárgyalások azonban, melyek éveken át folytak, nem jutottak eredményre, mivel Mátyás időközben a császári és a lengyel udvarnál tett kísérleteket, politikai céljainak megfelelőbb házasság létesítésére. Csak mikor azoknak sikerére az utolsó reménység is eltűnt (1474), karolta föl a szent-szék által hathatósan támogatott nápolyi combinatiót a kellő komolysággal.³

A nápolyi király második leányának, BEATRIX hercegnőnek kezét Mátyás 1474 nyarán, Nápolyba küldött követei: a kalocsai érsek és Bánfi Miklós által, kérte meg.

Hirnökük, ki a kedvező választ megvitte, a boroszlói táborban találta a királyt, october 30-ikán. A hír nagy örömmel töltötte el őt, s rendeletére két órán át szólottak

1 A velencei doganak 1465 februar 17-én magyarországi követéhez intézett jegyzéke, — a senatusnak 1465 majus 25-én hozott végzése — Milano velencei követének 1465 november 5-én kelt jelentése.

2 A velencei doganak 1469 junius 17-én magyarországi követéhez intézett

jegyzéke, — a ferrai herceg római követének 1469 october 22-iki jelentése.

3 Hogy a nápolyi házassági frigy létesítésében jelentékeny tényező volt Roverella Lőrincz, pápai legatus, tudjuk egyebek között a szász választófejedelem követének, kia menyegzőn jelen volt, kimerítő emlékiratából. Langenn. 517. l.

4 DROYSSEN. II. 301.

a város összes harangjai, az utcák fényesen kivilágítottak, és a tornyok csúcsára helyezett nagy szövétnekek lángja az ellenséges tábornak is jelezte az örvendetes eseményt,

66. FERDINÁND NÁPOLYI KIRÁLY ARCZKÉPE.

melynek hírére szabadon bocsátott hadi foglyok által hozta tudomására a büszke lengyel királynak, ki ismételtlen megtagadta tőle a maga leányát.*

* ESCHENLÖR. II. 312.

Ugyancsak Boroszlóban fogadta, a következő év február 2-ikán, a nápolyi király követét, a bari érseket, ki értékes ajándékokat nyújtott neki át jegyese részéről. Több napon át tartó harczi játékok, tánczvigalmak és farsangi mulatságok rendezettek ezen alkalomból.¹

Május közepén a veszprémi püspök és János szlavoniai bán küldetett Nápolyba, a házassági szerződés megkötésére.²

Jegyajándékul Ferdinánd kétszázezer aranyat ajánlott meg. De harmadrészét Mátyás azonnal visszaajándékozta menyasszonyának.³

A török hadjárat miatt, melyre ekkor készülteket tett, az egybekelést a következő esztendőre halasztotta el.

Páratlan fényvel óhajtotta megünnepelni. Megbizottai bejárták az olaszországi piacokat, hogy arannyal és ezüsttel átszőtt brokát szöveteket, drága köveket, ékszereket és egyéb értékes tárgyakat vásároljanak össze.⁴

Az 1476-ik év május elején küldötte szét követeit: a császárhoz, Németország és Olaszország összes fejedelmeihez, hogy őket a menyegzőre meghívja.⁵

Ugyanakkor egybeállította a küldöttséget, mely Beatrixot Nápolyból új hazájába kísérendő volt. A váradi püspök, Geréb Péter és Pongrácz János, a király unokatestvérei, Frangepán Bernardin és Szentgyörgyi János grófok, voltak legelőkelőbb magyar tagjai.

Csehország és Szilézia részéről: a boroszlói püspök, a ratibori, oppelni és münsterbergi hercegek csatlakoztak hozzájuk. A kíséret száma nyolcszáz lovasra ment. Főrangú ifjú urak, vitézek és lovagok mellett nem hiányoznak zenészek és bohócok. Hűsz török is volt velök.⁶

¹ ESCHENLGER. II. 334.

² Budáról 1475 május 19-én Milánóba írt jelentés A milánói állami levéltárban.

³ Diplom. Eml. II. 277, 310.

⁴ 1476 szeptember 28-án kelt tudósítás a modenai levéltárban.

⁵ Diplom. Eml. II. 310. és ESCHENLGER. I. 340.

⁶ ESCHENLGER. II. 340.

Amint pompás öltönyeikben, fénylő fegyverzetökben végig vonultak Olaszország városain, mindenütt feltűnést és csodálatot keltettek. September elején érkeztek Nápolyba, hol az ország összes főrendinek jelenlétében, september 15-ikén, az egyház színe előtt megkötötték a házasság, melynek szertartásainál Pongrácz képviselte a királyt.

Beatrix, kit a nápolyi érsek és Arragoniai Ferencz, a király természetes fia, előkelő olasz főrangú urakkal és hölgyekkel kísértek, october 2-ikán a Manfredoniai kikötőben hajóra szállott. Útja nem volt szerencsés. Kedvezőtlen szelek tizenhárom napon át vetették ide oda gályáit. Végre october 13-ikán sikerült partra szállania, ferrarai területen, hol néhány napig megpihent, nővére, Eleonora hercegnő, udvaránál.*

Még viszontagságosabb volt szárazföldi útja, mely velencei területről Krainán és Stirián át vezetett. Ugyanis török csapatok, az ő jöveteléről értesülvén, bekalandozták ama tartományokat, hogy őt hatalmokba ejtsék. Fölperzselt helységekben, holt testekkel borított mezőkön keresztül, vonult át, folytonos rettegés közepett,** míg végre december első napjaiban eljutott Pettauba, Stiria és Slavonia határára. Itt özvegy Hunyadi Jánosné, húsz előkelő magyar hölgy által körülvéve, fogadta fiának hitvesét, és kísérete Székesfehérvárra, hol Mátyás várakozott rá.

December 10-ikén történt a találkozás. Egy órányi távolságban a város előtt, szabad mezőn, sátrak állítottak föl, melyek közl az egyik bíbor színű selyem kelmével volt bevonva. A közelben nagy máglya lobogott, tűzével meleget árasztva szét. Az előttük elterülő tér világos kék posztóval volt beterítve. Itt állott a király, a külhatalmak követői, a magyar és cseh főrendek körében. Három ezer válogatott lovas vitéz vette őket körül.

* Egykorú tudósítások a modenai levéltárban.

** BONFIN elbeszélése, melytől ez esetben nincs okunk megtagadni a hitelességet.

Beatrix hat ló által vont hintón érkezett. A mint kiszállott, térdre akart ereszkedni, de a király előzékenyen fölemelte és a dísz-sátorba vezette. Itt Veronai Gábor, egri püspök és cancellár, olasz beszéddel üdvözölte, különösen kifejezvé a király sajnálatát, hosszú útjának fáradalmai fölött. A királyné röviden, ékes szókkal tolmácsolta háláját a király iránt. Ekkor a pfalzi választó fejedelem követe, a német fejedelmek nevében, intézett hozzá beszédet, melyre egyik olasz kísérője válaszolt.

Trombiták harsogása adott jelt az indulásra. Beatrix hófehér paripára ült, melyet drágakövekkel ékesített arany-

67. BEATRIX KIRÁLYNÉ ALÁÍRÁSA.

himzésű takaró fődött. A király barnapej ménen lovagolt oldala mellett.

A városba érve, a boldogságos Szűz temploma előtt, melyben az első szent király teteme nyugodott, szállottak le. Mennyezet alatt vonultak a szentélybe, hol a «Téged Isten dicsérünk» énekeltetett.

Beatrixot ezután elkísérték lakására, mely a királyi palotában volt berendezve; Mátyás a prépost házában szállott meg.

Harmad nap — december 12-ikén — tartatott meg a koronázási ünnepély.

A király, saját udvarával és vendégeivel előbb jelent meg a templomban. Később érkezett Beatrix, kit özvegy Hunyadi Jánosné vezetett, és udvara kísért. A misét Vétési Albert, veszprémi püspök, a királyné cancellárja, végezte. Az áldozás előtt Mátyás, ki szent István koronáját

viselte fején, az oltárhoz vezette nejét, hogy királynévá avattassék. Ez a szentelt olajjal jobb vállán megkenetvén, az evangéliumra esküt tett. Erre a nádor fenhangon kérdést intézett a királyoz: kívánja-e, hogy hitvese megkoronáztassék. Mikor igenlő válasza elhangzott, e célra készült drága korona tétetett Beatrix fejére.

Harangok zúgása, trombiták harsogása, a lelkesülő néptömegek éljenei üdvözölték Magyarországnak új királynéját.

68. MÁTYÁS KIRÁLY ARCZKÉPE.

Mise után Mátyás többeket lovaggá avatott föl, köztük Kristóf bajor herceget, ki kalandos előzmények után imént lépett volt Mátyás állandó szolgálatába.*

Délben a királyné termeinek egyikében tartották meg a szertartásos koronázási ebédet. Két asztalon volt terítve. Az egyik mellett csak a király, a királyné és testvére, a másik mellett a nápolyi érsek és a fejedelmek követei foglaltak helyet. Előkelő urak végeztek az ételhordók tisztét. Az ebéd huszonnégy fogás ételből állott.

Lakoma után lovagjátékok látványossága mulattatá a királyi párt és vendégeit.

December 15-ikén délelőtt tartották ünnepélyes bevonulásukat az ország fővárosába. A menetet lovas csapat nyitotta meg. Ez után haladtak a külföldi követek, a főrendek és főpapok. Következett a király kilencz kamarása,

* Mátyás királynak 1476 november 9-iki okirata, melyben 4600 forint évdíjjal szolgálatába fogadja őt, a bajor királyi levéltárban.

fiatal urak, és kilencz apródja, gyermekek, fényes öltözetben, pompásan felszerelt nemes lovakon, melyeknek számaikat drága gyöngyök ékesítették. De mindenkit — mint a pfalzi választó fejedelem jelenlevő követe írja — túlragyogott a fehér paripán lovagoló király, kinek fővegét, arany palástját és saruit, a gyöngyök és drágakövek egészen elborították.

Utána természetes lovon ülő apród mindegyik kezében arany czímerpajzsot tartott. Erre jött a királyné, szintén fehér paripán. Fejét korona fődte, sárga selyem palástja alatt arannyal átszőtt kék ruhát viselt. Úgy tűnt föl a szemlélőknek, mintha egészen aranyból és drágakövekből állana.

A menetet nyolcz aranyozott díszkocsi zárta be, melyek mindegyike elé hat fehér ló volt fogva. Ezekben a király anyja, a főrendű hölgyek és a királyné női kíséretének tagjai foglaltak helyet.

A főgyházban tartott hála-istenisztelet végeztével Mátyás új otthonába, a budavári fényes királyi palotába vezette hitvesét. Az uralkodónak lelkét méltán büszke gondolatok tölthették be a fölött, hogy ős-régi királyi nemzetség tagjával oszthatja meg a trónt.

De a férfiú szívét is a boldogság érzése dagaszthatta; mert élettársul oly nőt nyert, ki bár az első ifjúság báját nélkülözte — mintegy 23 éves volt; — az érett érzéki szépség csábjaival a jeles szellemi tehetségek, az előkelő nevelés és a sokoldalú műveltség varázsát egyesíté.

Családjában hagyományos volt a tudomány és művészet pártolása. Nagyatyja Alfonz király, atyja Ferdinánd király és bátyja Alfonz trónörökös Olaszország fejedelmi mæcenásai között kiváló helyet foglaltak el. Ő maga is classicaiképzettséget, tisztúlt izlést, magas fokú dicsvágyat hozott magával.

Itt Magyarországon nemcsak olyan férj váraozott rá, ki egyéniségének értékével, hódító tulajdonaival és iránta ki-

fejlődött szerelmével az ő legmerészebb álmait valósíthatá ; hanem olyan körbe is jutott, melyben egészen otthonosnak érezhette magát.

Mátyás — mint láttuk — kora ifjúságában elsajátította a renaissance irodalmi és művészeti aspiratiói, törekvései és alkotásai iránt a meleg érdeklődést. Ezt folytonosan élesztette benne Vitéz János és Csezmiczei János társasága.

Lelkének sugallásával a politikai érdek számítása találkozott. Vezérlő állást vágyván elfoglalni a nyugati keresztény világban, be akarta bizonyítani, hogy arra nemcsak mint uralkodó és hadvezér méltó ; hanem az által is, hogy kora legműveltebbjeinek első sorában áll. Es jól tudta, hogy azon dicsőítés és magasztalás, a mivel az írók és művészek jutalmazták rokonszenvét és bőkezűségét, jelentékeny tényező lehet nagy terveinek valósításában. }

Uralkodásának gondjai, fáradalmai és válságai közepett, mindig talált időt arra, hogy olvasson és tanuljon. Tudványa az ismeretek egész birodalmára kiterjedett.

A görög és latin classicusok munkáiból vett idézetekkel tudja ékesíteni társalgását. A hadi tudományok régi mestereit alaposan tanulmányozza. Az orvosi könyvekből az emberi szervezetnek, a csillagászati iratokból az ember jövő sorsának titkait igyekezik leleplezni. És emellett a hittudomány kérdéseiben is meglepő jártasságot sajátított el ; annyira, hogy képesnek érezte magát hírneves hittudósokkal bocsátkozni vitába.

Erre nézve érdekes esetet találunk följegyezve.

A király Esztergomban az érsek vendége volt, és a vacsora fölött vitatkozásba bocsátkozott egy Gatti nevezetű olasz hittudóssal. Ez ugyanis, — beszéli Galeotti, ki szintén jelen volt — a bor, ételek és a szoba melege által fölhevítve, kérkedni kezdett a maga tudományával, állítván, hogy a hittudomány minden titkába be van avatva, és hogy nincs egy kérdés is, amit nem tudna megfejteni. A király

MATHIAS REX

ANNO MCCCLXXXVI SALLY

MÁTYÁS KIRÁLY SZOBRA A BAUTZENI DOMBORMŰRŐL.

Eredeti fénykép után.

rögtön szavánál fogta, és felszólítá, hogy oszlassa el egyik kételyét, a mely iránt neki eddig senki sem tudott kielégítő felvilágosítást adni.

«Régóta — úgy mond — feltűnő volt előttem, hogy Krisztus, az Isten-ember, ki mindenben bölcsen és igazságosan jár el, némelyekben mégis nem látszik az igazság követelései szerint cselekedni és az érdem szerint jutalmazni. Mindenki belátja, hogy annak, a ki fillért érdemel, aranyat, és a ki aranyat érdemel, fillért nyújtani, ellenkezik az igazsággal; már pedig az evangéliom tanúsága szerint, ily színben tűnik föl Krisztus eljárása Péter és János apostolok irányában, kiknek érdemeit nem kellő mérlegen latolta. Ugyanis Pétert, ki őt elhagyta és megtagadta, a legfőbb papi méltósággal ruházta föl; ellenben Jánost, ki haláláig hű maradt hozzá, kit semmi félelem vagy veszély nem szakasztott el tőle, méltóság és kitüntetés nélkül hagyta. Ha nekem két barátom volna, s az egyik a harc és viadal kezdetével megfutamodnék, a másik pedig mindig kitartva, velem maradna: a szökevényt és hűtelent gyalázzal, talán halállal fenyíteném; míg azt, ki helyét megállta, és a veszélyek között hű maradt, jutalommal és tisztségekkel halmoznom el. Ezen eljárásom bizonyára közhelyesléssel találkoznék. Ha a szökevényt megtisztelik, és a híven küzdő nem részesül elismerésben: ez esetben az erénytől megvonatik jutalma, a gyávaság pedig buzdítást nyer. Mestereimtől tanúltam meg Cicero azon mondását: hogy a köztisztelet éleszti a tudományokat, a dicsőség mindenkire buzdítólag hat. E szerint tehát János mellőzésével, Pétert a főpapságra méltatni, annyit tesz, mint a tanítványokat arra inteni: kerüljétek az üldöztetést, óvakodjatok a kinpadtól és szenvedésektől; meneküljétek és tagadjátok meg Krisztust. Ez az, a mi megfejtésre vár. Mert nem hitethetem el magammal, hogy Krisztus ok nélkül cselekedett; ha tehát valamely cselekedete ellenkezni

látszik az igazsággal: ez az emberi elme tudatlanságának és nem az Isten igazságtalanságának tulajdonítandó.»

Midőn a király előadását befejezte, Gatti ismételte annak egyes pontjait; de mikor a felhozott nehézség magyarázatához ért, akadozni kezdett és zavarba jött. Majd azt állítá, hogy az isteni titkokat nem szabad fürkészni, s ezek közé tartozik az a kérdés is, hogy miért adott Krisztus Péternek elsőséget János fölött; e kérdés meghaladja a hittudósok értelmét, minélfogva közülök senki sem merte azt fölvetni. «Mivel pedig — így szólott — a régi és a jelen korban számos fürkésző tévelyekbe esett; kérem felségedet, ne foglalkozzék az isteni beláthatatlan titkokkal; mert törbe ejtenének és tévedésekbe hálózhatnának minket.»

Mátyás erre így szólott: «A miket felhoztunk, nem isteni titkok, sőt minden értelmes ember könnyen megmagyarázhatja.»

Gatti erre fellobbanva, hevesen viszonzá: «Senki se szabja ki nekem a theologia határait, melyeket jól ismerek. És nincs oly vakmerő, ki hittani dolgokban velem mérközni bátorkodnék; mert az isteni tudományban semmi sem ismeretlen előttem. Én áttekintettem minden könyvet, és ama kétely megfejtését sehol sem találtam.»

Mátyás erre nyugodt maradt. «Én — így szólt — nem sok theologiai könyvet olvastam, más szakokból sem számosat; mert mint gyermek emeltetem a királyi polczra, keveset tanulhattam tehát a sokból, és csak a hadtudománnyal foglalkozhattam némileg alaposabban. Mindamellet, úgy gondolom, könnyű lesz a föltett kérdést megfejtennem.» «Hagyjunk föl ezzel — vágott a király szavába Gatti — mert, mint mondám, ama kétely megfejtése sehol sem található.»

Ekkor Mátyás elrendelte, hogy szent Jeromosnak Jovianus ellen írt munkáját hozzák elő. És mikor elhozták, felnyitá azt a helyet, hol János mellőzését ifjú ko-

De coronatione regis Mathie.

Post mortem Ladizlai regis electus est in regem hungarie Mathias fe. me. filius Illustris Iohis de buny ad ppe. co. bistricieñ Anno dñi millesimoquadringētesimoquingagesimo octauo: q̄ tam exterris ut bobemis & polōis: q̄ nōnullis incolis sacre corōe subiectis sibi plurimū īsidiātibus ut leo fortissimus: inuictissimusq̄ restitit. Hic etiā cū ualidissimo exercitu regnū bozne ingressus castrum munitissimū Jaycza noīe e manibus turcoꝝ gloriose eripuerit: deinde uictor rediens ad hungariam: dyademate sancti regis Stephāi qđ apud Fridericū romanoꝝ impatorē habebat: in ciuitate alberegalis potitus est. ¶ Postea uero collecto ingēti exercitu moldauiam terram: puīnciā sacre corōe subiectam sed p̄ id temporis rebellem ingressus est. ibiq̄ babito acerbissimo conflictu triūpbū preclarū atq̄ memorabilē obtinuit. Vnde & uexilla pluria in clyte uictorie sue signa budā usq̄ adduxit. que magna cū celebritate in prochiali beatissime Marie uirginis ecclesia affixa bodie conspiciunt. Reliqua autē preclara ac mēorabilia facinora serēissimi atq̄ inuictissimi dñi nostri regis: quia tanta sunt q̄ breuiter cōprehēdi nequeunt: in aliud tempus differenda: ac latius prosequenda erunt. Pro quo dño nostro illustrissimo atq̄ gratioso optimus maximusq̄ deus etiam atq̄ etiam rogandus est: ut eum in pace tranquilla: iusticie obseruatione: suorum dilectione: regni incremento: & diuturna demū uite incolumitate tenere: seruare: & augere dignetur.

Finita Bude Anno dñi. M. CCCC. LXXIII
in uigilia penthecostes: per Andreā Hels

Ex Museo
Hungarico

De electione dñi comitis mathie in regem.

Cum autem peregrinis ex re latibus fama obiret ipsius regis la-
dissai in regnum hugarie venit: multos struxit. maxi-
me autem illos qui eidem regi comitis ladissai persuaserat ne-
ce: cum ultores effusi sanguinis ipsius comitis ladissai eo
audiret eo animosius insurgere: ac inceptam finem ad optatum
pducere vindictam desiderare videbat. Quod factum fuisset: si pro-
poneretur regni rebus: proque eligendo rege: indicta per totum regnum hu-

rával indokolja. Az egyházatya szavainak felolvasása után Mátyás így folytatá: «Szent Jeromos részben megoldja kételyünket, és alkalmat nyújtott nekünk, hogy e kérdést tovább fejtegensük. Krisztus a bűnöst, a hűtelent azért tette a szűz János elé, hogy a bocsánat reményével emelje a vétkezőket. A bűnös és hűtelen Pétertől megvárható, hogy miután magán tapasztalta az emberi gyarlóságot és a kísértések hatalmát, a bűnösöknek könnyen fog bocsánatot adni, és a bűnbánókat méltóságokra fogja emelni. Ellenben attól tarthatott, hogy ha a szűz és a hitben szilárd Jánosra ruhazza a főpapi méltóságot: ez azt fogja kívánni, hogy mindenki hozzá hasonló legyen, és azokat, kik a hitben megtántorodtak, vagy az érzékiség által elcsábítottak, kérlelhetetlenül elűzi. Bölcs okok miatt történt tehát, hogy Péter a főpapságban János elé tétetett, a mit te Isten kinyomozhatatlan végzései közé soroltál.»

«Ezt mondván — így fejezi be Galeotti elbeszélését — a társaság szétoszlott, Mátyás király éleselműsége mély benyomást hagyván lelkünkben.»*

Mátyás már uralkodása első éveiben kezdette gyűjteni a görög és latin remekírók fényesen kiállított kéziratait, vetette meg világhírré emelkedett könyvtárának alapjait. És ugyanekkor könyvnyomda is létesül Budán, mely 1473-ban Magyarország krónikáját bocsátja közre.

Atyjának példájára, Mátyás nagy előszeretettel építkezett. Az 1467-ik esztendőben hónapokon át időzött nála Fieravanti Aristoteles, a híres bolognai építész. Kétségkívül a budai palota kiépítésének és díszítésének terveit dolgoztatta ki vele.

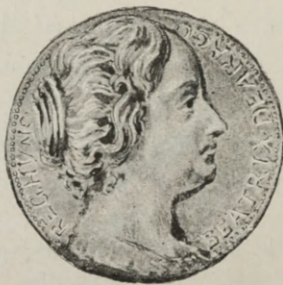
Mikor Beatrix királyné Magyarországra érkezett, ezen palota, az idegen vendégek csodálatát keltette föl. Kivált

* Galeotti Martii Narniensis. De egregie, sapienter, jocose dictis ac factis Regis Mathiæ. (Kiadta SCHWANTNER, a Scriptores 8-ad réti kiadásának II. kötetében.) xxx. fejezet. Magyar fordításban közzétete KAZINCZY GÁBOR.

étkező terme, — mely a dús lakomák színhelye vala — lepte meg őket.

Selyem szövet borította falait. Az asztalfő felett, arannyal átszőtt szőnyegből mennyezet emelkedett, melynek hátterén a király és királyné gyöngyökkel díszített czimerei voltak láthatók. A terem közepén emelkedő kőoszlop körül és a falak mellett, magas pohárszékeken, volt elhelyezve a sok száz edény, aranyból és ezüsből művészileg készítve; tálak, serlegek, ember magasságú korsók, a legváltozatosabb idomokat feltüntető asztaldíszek. Különösen magára vonta a figyelmet egy tiszta aranyból készült ló-alak, mely rendszerint a király előtt szokott elhelyeztetni, és két rendkívüli nagyságú ezüst egyszarvú, melyeknek homlokából az állat valóságos szarva emelkedett ki, nyakáról pedig hollós czimert viselő láncz függött alá. A királyi asztal előtt, háromszáz font ezüsből készült, művészkézre valló szökőkút állott, oly magas, hogy szálas ember is alig érhetette föl. A kút mellett óriási nagyságú öt ezüst kenyérkosár állott. A mennyezetről pedig két akós ezüst hordó függött le, számos csővel és csappal, mikből különféle italokat meríthettek.

Ezen fényes palotában, melynek valóban méltó helye volt a hatalmas folyamra és a végtelen síkságra letekintő magaslaton, töltötte Mátyás király házasságának első, «mézes» heteit.

69. BEATRIX ARCZKÉPE.

ÖTÖDIK KÖNYV.

MÉRKŐZÉS A CSÁSZÁRRAL

1477—1488.

70. A CSÁSZÁR, AUSZTRIA ÉS BÉCS CZÍMEREI.

I.

MÁTYÁS házassága, mely néki örököszt és ennek egy hatalmas uralkodó-család részéről is támogatást helyezett kilátásba: természetesen újabb aggodalmakat támasztott a Habsburgok és a Jagellók udvaránál, hol a jogigényeket Magyarország koronájára el nem ejtették, érvényesítésükre csak a kedvező alkalmat várták. De éppen ezen tényállás Frigyes császár és Kázmér király szövetségét megfosztotta a tartósság keltekeitől. A Mátyás megbuktatására irányuló törekvés egyesítette őket; a Mátyás birodalmának megszerzésére célzó törekvés elválasztotta őket.

A sziléziai kudarcz után, az ifjú Ulászló király nem szűnt meg atyját és ennek szövetségesét Magyarország ellen intézendő együttes támadó föllépésre késztetni. Tiszában volt aziránt, hogy míg Mátyás a magyar trónon ül, kezeiből Morvaországot és Sziléziát ki nem ragadhatja, sőt Csehország birtokában sem tekintheti magát biztosnak.

Mindazáltal a császár csak azon föltétel alatt volt hajlandó őt segíteni, ha viszont ő és atyja közreműködnek abban, hogy a magyar trónra Miksa főherczeg jusson.

Kázmér ezen föltételt elfogadni, és így saját házának jogigényeiről lemondani vonakodott. Inkább felhagyott a közös támadás gondolatával.

Pedig éppen ekkor új szövetségstárs kínálkozott, kinek csatlakozása a vállalat sikere iránt minden kétséget eloszlatott volna: a török birodalom császára. Egy negyed század múlt el azóta, hogy Konstantinápoly megvívásával (1453) a görög birodalmat megsemmisítette; és mégis nemcsak uralmának nyugat felé tovább terjesztésére vonatkozó terveit megghiúsítva, hanem korábbi vívmányait is szüntelenül fenyegetve látta Mátyás által. A lángeszű II. Mohamed éles látását az elért sikerek fénye nem homályosította el annyira, hogy nyílt mérkőzésben leküzdhetni remélné hős ellenfelét. Ezért olyan lépésre szánta el magát, mely bizonyára az ő saját szemeiben is megalázónak tűnt föl: Mátyás ellenségeihez közeledett, a lengyel királynak segítséget ajánlott.

Kázmér ellenállott ezen kísértésnek. Sőt kész volt Frigyes császártól elválni, és a törökök ellen szövetséget kötni Mátyással, ha ez Ulászlót cseh királynak elismeri, a szent-széknél elismerését kieszközli, végre összeköttetését a német lovagrenddel fölbontja.*

Mátyás nem bizott a lengyel király jóakaratában, és nem félt ellenséges indulatától. Az örvényt, mely tőle őt elválasztá, a helyett hogy áthidalni igyekeznek, még mélyebbre ásta.

Az 1477-ik év első napjaiban megjelentek Budán a német lovagrend nagymesterének teljhatalmú követei: János samlandi püspök és Truchsesz Márton, kik a lovagrend és területe (Poroszország) fölött a védnökséget fel-

* Mindezt a velencei diplomatai iratokból tudjuk. Ugyanis a lengyel király 1476 végén a velencei köztársaság közbenjárását kérte ki. Követül BUONACCORSI

FÜLÖPÖT (Callimachust) a történetirót küldötte. Az ő előterjesztéseit és a signoria válaszait a velencei állami levéltár megőrizte.

ajánlották Mátyásnak. Ez a jelentőségteljes ajánlatot örömmel fogadta el, kötelezvén magát, hogy a lovagrendet, ellenséges támadás esetén, megoltalmazza. Erre nézve a szerződésbe részletes megállapodásokat iktatott, melyek arra látszottak utalni, hogy a Poroszországban viselendő háborút bizonyosnak tartja.

És a német lovagrend ezen szövetség föntartására olyan nagy súlyt helyezett, hogy ezidőtájt nagymestere elhalálozván, utódjává Truchsesz Mártont választotta meg, ki Mátyással a tárgyalásokat vezette volt, és most nagymesteri székét elfoglalván, a hódolati esküt a lengyel királynak megtagadta.*

A míg Mátyás a Jagellók ellenségeit pártfogásában részesíté, másfelől szövetségeseikkel súlyosan éreztette hatalmát.

Ezek között a legelső helyet foglalja el Albrecht brandenburgi örgróf, ki bátyja Frigyes lemondása (1470) óta a választó-fejedelmi méltóságot is viselte. A kiváló alakokban gazdag Hohenzollern-ház ezen egyik díszét, vitézségeért és lovagias jellemeért kortársainak tisztelete környezte. Államférfiúi bölcsességéhez gyakran folyamodtak nehéz helyzetekben a német fejedelmek, kiknek gyülekezeteiben szava mindig irányadó volt.

Mátyás régtől fogva tájékozva lévén az ő jelentősége felől,** barátságát kereste, és (1471 végén) kísérletet tett szövetségre lépni vele, hogy a lengyel betöréssel szemben rá támaszkodhassék. Ajánlkozott, hogy a cseh koronához tartozó Lausitz tartományt átengedi neki, és leányát nőül veszi.

Azonban a megindult tárgyalásoknak nem lett kielégítő eredménye. A szövetség nem létesült. A választó-

* CARO. Geschichte Polens. v. kötet. 1. rész. 454—6.¹

** Láttuk, hogy már 1464 tavaszán arról volt szó, hogy Mátyás Albrecht egyik leányát veszi nőül.

fejedelem csak a semlegesség fönntartására vállalt kötelezettséget.*

Albrecht ugyanis, híven családja hagyományaihoz, állhatatosan ragaszkodott a császárhoz, kinek viszontagságai közepett hű támasza maradt. Óvakodott tehát az ő vetélytársát, a magyar királyt támogatásában részesíteni. Ellenben készségesen csatlakozott utóbb azon szövetséghez, a mit Mátyás ellen Frigyes, Kázmér és Ulászló kötöttek.

Mátyás, a kinek bőségesen volt alkalmá tapasztalni, hogy az uralkodók frigyeit rendszerint gyenge és laza kötelékek fűzik egybe, ezután sem mondott le a reményről, hogy a brandenburgi választó-fejedelmet a politikai és családi érdekek vonzó erejével magához vonhatja. Az 1476-ik évben új kísérletet lehetett tennie.

Albrecht választó-fejedelem egyik leánya, Borbála, házasságra lépett Henrik glogauai herczeggel, ki a házassági szerződésben és végrendeletében, magtalan halála esetére, nejének biztosította az örökösödést herczegségében.

Glogau a cseh korona hűbéreihez tartozott. Csehország királyát illette meg a jog, hogy a fejedelmi család magvaszakadtával a herczegséget adományozza.

Ennek következtében, Mátyás, mikor 1476 elején arról értesült, hogy Henrik herczeg súlyos betegségben sinlődik, sziléziai helytartói, Zápolyai István és Stein György lovag útján előre fölhívta a glogau herczegség rendéinek figyelmét arra, hogy fejedelmök halála bekövetkeztével, néki, mint Csehország törvényes királyának hódolatukat mutassák be, és az ő rendelkezéseit várják be.**

Kevéssel utóbb, a herczeg halála bekövetkeztén, azon-

* Az ezen tárgyalásokat illető levelezések és az 1472 július 15-ikén Zerbstben létrejött egyezés közzétettek HÖFLER által: «Fränkische Studien» című közleményében. Archiv für Österreichische Geschichtsforschung VII. 1—146.

** Az 1476 februar 17-ikén Crossen városához intézett példány a Hohenzollernház levéltárában. (Dr. Burckhardt, a weimari állami levéltár igazgatójának szives közlése.)

nal érintkezésbe lépett Albrecht választó-fejedelemmel. Késznek nyilatkozott akár rá, akár leányára ruházni a herczegséget, ha irányában a hűbéri kötelezettséget teljesítik. Stein György nem titkolta levelében, hogy uralkodója ambícióját helyezi abba: hogy «hűbéresei közé számithasson egy brandenburgi örgrófot!» És biztatta, hogy személyesen, trónörököse kíséretében, jelenjék meg Budán, a királyi menyegző idejében; kilátást nyújtván rá, hogy akkor azután mindent elérhet, a mit kíván.*

A választó-fejedelem fülei elzárkóztak a csábító hangok előtt. A hűbéri esküvel Mátyást Csehország királyának elismervén, ezen ténynyel elszakadt volna Ulászlótól és Kázmértól, a császár szövetségeseitől. Ő tehát nemcsak hogy Mátyás ajánlatát visszautasította, hanem még szorosabbra fűzte viszonyát Ulászlóhoz, kinek eljegyezte leányát, Borbálát, a fiatal özvegyet.

Eljárása a legnagyobb mértékben fölháborította Mátyást, ki ekkor a glogauai herczegséget János saganai herczegnek adományozta, és el volt határozva arra, hogy a brandenburgi ház igényeinek érvényesítését fegyver hatalmával megakadályozza.

És csakugyan a mikor Borbála fivére János örgróf a glogauai herczegség megszállására sereget vezetett, Mátyás a saganai herczeg segítségére tetemes haderőt küldött. Ez az ellenséget nemcsak a tartomány területéről szorította ki, hanem egészen az Odera melletti Frankfurtig üldözte, s annak külvárosait lángba borította.**

Ilyen körülmények között, mikor Mátyás a császár szövetségeseivel háborúban állott, szükségképen mind feszültebb lett viszonya a császárhoz is. Az 1476-ik év őszé-

* Stein Györgynek 1476 majus 2- és junius 24-ikén a választófejedelemhez írt levelei. Az előbbiben olvassuk: «Sein Königlich Maiestät hat also einen königlichen Mut das seine Gnaden liber

ein Markgraf von Brandenburg oder Herzog von Schlesien dann einen Geringeren zu Mannen hat.» Ugyanott.

** DROYSSEN. II. A. 311—3.

től kezdve, kölcsönösen panaszokat és vádakát, majd fenyegető nyilatkozatokat hallat egyik a másik ellen.¹

A nyílt ellenségeskedés kitörése elháríthatatlanná lett, mikor a császár Ulászlónak ajánlatot tett, hogy őt cseh királynak elismeri, és mint ilyent a választó-fejedelmi méltóságba formaszzerűen beiktatja.

Ulászló, hogy a császárt Mátyás várható támadása ellen megoltalmazza, hatezer fegyveres élén jelent meg Bécsben, hol haladék nélkül kiállítatott a császári okirat, mely őt, mint Csehország királyát a választó-fejedelem és birodalmi főpohárnok méltóságával is felruházta.

Mátyás, alighogy erről tudomást nyert, 1477 június 12-ikén kibocsátotta hadüzenő levelét, melyben a szenvedett sérelmeket előadja, és egyúttal kijelenti, hogy csak a császár ellen ragad fegyvert, a német birodalom fejedelmeivel és városaival pedig a jó egyetértést jövőben is fenn akarja tartani.²

Mielőtt a háború tulajdonképen megkezdődött volna, a császárt már is nagy csapás érte.

Ulászló az Ausztriával határos magyarországi területre bocsátotta seregét. De nem lévén képes rendesen fizetni a zsoldot, katonái csakhamar nagy részben elhagyták zászlóikat; vagy hazatértek, vagy az ellenséghez pártoltak. A sereg maradványa pedig, július közepén, a magyar haderő közeledése felől értesülvén, Bécs felé húzódott vissza. A császár kimélet nélkül érezte haragját Ulászlóval. Ez azonban nem bírt segíteni a bajon, s kénytelen volt lemondani a további hadi munkálatokról. Július utolsó napján, alig másfélszáz ember élén tartotta szégyenteljes bevonulását Prágába.³

¹ Érdekesek erre nézve Mátyásnak 1476 november 11- és 1477 april 16-ikán a szász választófejedelemhez írt levelei. A drezdai levéltárban.

² Ezen irat, úgy szintén a császárnak

június 24-ikén a magyar rendekhez címzett felelete ismételt ki van adva. Legpontosabban CHMEL által. Monumenta Habsburgica. II. 96—108.

³ PALACKY, ki maga is elismeri, hogy

Ezalatt Mátyás Ausztriába nyomult. Haimburg várának őrsége vitéz ellenállást tanusított; de Trautmansdorf a második rohamra, Petersdorf ellenszegülés nélkül nyitotta meg kapuit. Mire Bécs és Német-Újhely között az egész terület meghódolt, és innen a magyar csapatok, iszonyú pusztításokat okozva, kalandoztak szerte szét.

Ekkor a császári udvarnál működő pápai, nápolyi és velencei követek följánlották közbenjárásukat, a mit a császár örömmel karolt föl, és Mátyás sem utasított vissza.

Augustus elején, Kremsben jöttek össze a két fél biztosai. A magyarok mindjárt egy emlékiratot nyújtottak át, mely a császár által okozott sérelmek és véghezvitt szerződészegések hosszú lajstromát képezte, és tételenként a király által szenvedett károk pénzértékének megállapítását tartalmazta. Nem hiányzott ebből az 1470-ik évi bécsi összejövetel költség számlája és a császár-leány kezének megtagadásaért igényelt bánatpénz sem. A főösszeg 754,000 forintra emelkedett!*

Ezen különös eljárásnak és követelésnek magyarázata az, hogy Mátyás a tárgyalásokat nem vette komolyan, és nem kívánt azoknak sikert. Szükségesnek látta ugyanis, hogy a császárt még inkább megalázza, s meggyőzze a felől, hogy félelmes támadásainak elhárításáért nagy áldozatoktól sem szabad visszariadnia.

Ezért amikor az alkudozások eredmény nélkül felbomlottak, Bécs megvívását tűzte ki feladataul; hozzáfogott a körülfekvő kisebb erősségek és helységek megszállásához, melyeket egymásután könnyű szerrel hatalmába ejtett. Táborozásában neje és anyja is kísérte őt. «Soha sem láttam még ilyen hadjáratot; — írja a környezetökben levő egri püspök — inkább nászmenetnek lehetne tartani!»**

«die ganze Expedition einen elenden Ausgang nahm», részletesen adja elő ezen hadjárat eseményeit. 157—161.

* Az emlékirat a bécsi állami levéltárban. Kiadta CHMEL II. 110—5.

** 1477 augusztus 22-ikén kelt levelében.

Hogy a fővárost minden oldalról körülzárhassa, a Duna balpartján is erős állást kellett foglalnia. Ezt csellel érte el.

Augustus 25-én seregének túlnyomó részét Matzleinsdorf és Margareten felé vezette, majd a kő és vasgolyók egész záporával árasztotta el a külvárosokat, mintha ezeket kívánná vívni. Es mialatt ideirányult a város őrségének egész figyelme, magyar fegyveresekkel megrakott hajók, a part ligeteitől földve, észrevétlenül jutottak el a Bécs alatt létező hídhoz, melyet az oltalmára emelt két erősséggel együtt megvívta.

Míg Bécs lakossága és őrsége most már a kiéheztetés veszélyének volt kitéve, Mátyás folytatta Ausztriában foglalásait. Septemberben és october elején a városok és várak hosszú sora Bruck, Marchegg, Baden, Korneuburg, Tulln, Sanct-Pölten stb.) hódolt meg neki. Csapatai elszárguldoztak Linzig, mely székhelyül szolgált a császárnak.

Ekkor, kétségkívül Frigyes felhívására, a pápai legátus megjelent a magyar táborban, hogy a háború megszüntetésére, békülésre készítse a királyt.¹

Mátyás úgy vélekedhetett, hogy célját elérte, és személyében a császár immár fölismerte a legfélelmeesebb ellenség és a legértékesebb szövetséges tulajdonságait. Azt várhatta, hogy a császár most majd szívesen teljesíti követeleseit, és jövőben mindent elkerül, a mivel boszúját újból magára vonhatná.

És ezért nem fegyverszünetet, nem is csak békekötést, hanem szoros szövetséget ajánlott. Ennek pedig első föltétele az volt, hogy a császár a Jagellokkal fennálló barátságos viszonyát szakítsa meg. Ezt elkerülhetetlenné teendő, mindenekelőtt kikötötte, hogy a császár a felavatási okiratot, a mit néhány hónap előtt Ulászló részére állított

¹ A milanoi követek 1477 october 9-iki jelentése. Diplom. Eml. II. 363.

ki, nyilvánítsa érvénytelennek, és egészen hasonló állítson ki az ő javára.

Emellett egészen új tervvel állott elő, mely szellemének politikai kombinációkban való termékenységét meglepő módon tünteti elő.

Milano fejedelme, Sforza Galeazzo Mária, 1475 december 26-án, udvari ünnepélyen, orgyilkos töre által vérzett el. Kiskorú fiút hagyott hátra, kinek nevében anyja és nagybátyja Sforza Lajos vették át a kormányt. Azonnal megtették a lépéseket, hogy a birodalmi hűbér természetével bíró herczegségre a császári megerősítést kieszközöljék. De mivel a császár igényeit kielégíteni nem voltak hajlandók, a tárgyalások ez ügyben hosszúra nyúltak.

Mátyás most azt kívánta, hogy a császár tagadja meg a megerősítést, a Sforza-családot a fejedelemségtől foszszá meg, és a herczegséget a nápolyi király második fiára, Frigyes herczegre ruházza, nőül adván neki leányát, Kuni-gunda főherczegnőt.

Ezen terv nem volt egyéb, mint új alakban nyilatkozása Mátyás azon régi törekvésének, hogy a Habsburg-házzal rokonsági kapcsolatba lépjen; a mit most oly módon akart elérni, hogy a császár-leányt, kinek kezére egykor maga vágyott, sógora nyerné házastársul.

Hasoulag trónralépte óta súlyt helyezett ő Milánó szövetségére, mely a magyar király állását a kevésbé megbízható velencei köztársaság irányában szilárdította.

Mátyás, hogy a csehországi felavatási okirat és a milánói herczegség ügyében, kívánatainak teljesítésére a császárt könnyebben bírja rá, — az egyezés pénzügyi részét illető kérdésekben a legmesszibbre menő önzetlenséget tanúsította. A kárpótlás czimén néhány hónap előtt igényelt nyolczadfélszázezer forintról most már nem volt többé szó. Ezen összeg leszállított százezer forintra, mely Ausztria rendei által, két részletben, 1478 és 1479 Szent-

Márton napján volt fizetendő. Sőt a király ezen százezer forintról is a császár javára lemondott, azon esetre, ha a nápolyi herceget a milánói trónra segíti.

Frigyes császár meghajolt a helyzet kényszerűsége előtt. Elfogadta az eléje terjesztett föltételeket.¹

A december első napján kiállított szerződés pontjai összevetve az 1463-ik évi békekötés megállapodásaival, a legvilágosabban tüntetik föl, hogy tizennégy esztendő lefolyása alatt milyen magasra emelkedett Mátyás hatalma!

A császár nem késett a ránézve nagymértékben lealázó azon kötelezettségnek eleget tenni, hogy az Ulászló részére kiállított felavatási okiratot visszavonván, egészen hasonlótt állított ki Mátyás javára. Ez viszont, mint Csehország királya és a német birodalom választófejedelme, hódolati esküt tett a császárnak; kijelentvén mindazáltal, hogy «Magyarország és királyainak szabadságát épségben kívánja fönn tartani»; mivel — úgymond — «Magyarország a német birodalomnak alárendelve soha sem volt.»²

A szerződés egyik pontjában Mátyás biztosította a császárt, hogy a mennyiben őt, a második felavatási okirat kiállításáért, a lengyel király vagy ennek «elsősülött fia» megtámadtatná, egész erejével segítségére lesz.

Ezen támadás nem következett be. Ellenkezőleg most Kázmér is azon volt, hogy a magyar királylyal kibéküljön. Úgy látszik, egy ideig azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a lengyel korona jogigényeit Poroszországra Mátyásnak engedi át, ha ez viszont a cseh koronáról Ulászló javára lemond. De a mint ennek híre ment, az 1478-ik elején, a lengyelországi rendek gyűlésén emelkedő heves tiltakozások a tervet kivihetetlenné tették.³

¹ Két külön szerződés köttetett. Az egyik a kizárólag Milánóra vonatkozó megállapodást tartalmazza, és november 30-ikán, a másik december 1-én állíttatott ki CHMEL II. 117. és kk. II.

² CHMEL I f. 124.

³ CARO. 464.

Más alapon kellett az ellentétes érdekek kiegyenlítését megkísérteni. Mátyás, Kázmér és Ulászló biztosai, kik (1478 martius folyamán Brünmben tanácskoztak, abban állapodtak meg egymás között, hogy Mátyás Ulászlót fiául fogadja, cseh királynak elismeri; Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot csak ideiglenesen és zálogczímen tartja meg, addig míg Ulászló négyszázezer forint lefizetésével magához váltja.

Azonban ezen megállapodástól Mátyás a jóváhagyást megtagadta. Azzal vádolta biztosait, hogy felhatalmazásuk határain túlléptek.*

Később, a nyár végén, új tárgyalások indultak meg Budán, a király személyes vezetése alatt; a mikor a brünni föltételeknek inkább elvi mint tárgyi módosításával, az egyezés megkötött.

Eszerint Mátyás és Ulászló egyenlő jogon viselik a cseh királyi czímet és bírják a cseh koronának tényleg kezeik között levő területeit; csakhogy Mátyás halála után Ulászló vagy örökösei Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot négyszázezer forintért magokhoz válthatják.**

A lengyel király nem foglaltatott az egyezésbe; sőt mivel (1478 őszén) az ermelandi püspököt megtámadta, Mátyás készüléteket tett, hogy szövetségesének sereget küld segítségül.

Kázmér, elhárítandó ezen veszedelmet, a magyar királyi udvarhoz követeket küldött. Vezetőjük, a fogadtatás alkalmával, hosszú beszédben fejtegette mindazon sérelmeket, miket uralkodója szenvedett; különösen a támogatást, a miben «lázadó alattvalója» az ermelandi püspök részesül.

Mátyás rögtönzött válaszában tüzetesen felelt minden egyes pontra. Az ermelandi püspök ügyében követett eljárását a gúny éles fegyverével védelmezte meg.

* ESCHENLÆR. II. 373.

** Az 1478 december 7-ikén kiállított oklevél PRAYNÁL IV. 124.

«A tanítvány — úgymond — a ki mesterét utánozza, nem kárhoztatható; az ifjabbak kötelesek az öregebbeket követni és példájukat utánozni. Én is mint ifjabb, mestere gyanánt követem a lengyel királyt, ki országom leg-hatalmasabb főpapjait lázadásra izgatta, és erős sereggel segítette ellenem!»¹

A tárgyalások eredménye rövid fegyverszünet volt, a melynek föltételei a német lovagrend érdekeit is kellőképen megóvták.

De a végleges békekötésben, a mi a következő (1479) év ápril 2-ikán kötött meg, Mátyás feláldozta már szövetségeseit. Arra szorítkozott csupán, hogy a lovagrend részére a meghódolás lehetőleg enyhe formáját biztosította, az ermelandi püspök javára pedig azt az engedményt eszközölte ki, hogy más püspöki székre mehessen át.²

Mátyás, alig hogy a Jagello-ház két uralkodójával kibékült, a brandenburgi fejedelem ellen kényszerült fegyvert fogni.

Albrecht ugyanis, ámbár hatalmas szövetségeseire többé nem számíthatott, megújította a háborút a glogauai herczegségért, melynek területét (1478) julius végén hadai elárasztották.

Mátyás, János herczeg oltalmára egy hadosztályt küldött, melynek útját iszonyú pusztítások jelölték.³

Ugyanakkor, hogy Albrecht fejedelmet elszigetelje, sokoldalú diplomatai tevékenységet indított meg Németországban.

Ügynökei, kik között az udvaránál élő Kristóf bajor herczeggel is találkozunk, fölkeresték a nagy és apró feje-

¹ GALEOTTI. IV. fejezet.

² CARO 469—74.

³ Mátyásnak 1478 augusztus 12-ikén kelt hadizenő irata RIEDELNÉL. Codex

Diplom. Brandeb. II. Osztály. v. kötet. 286. Albrechtnek october 13-ikán Mátyás-hoz írt levele és ennek november 7-iki válasza a Hohenzollern-levéltárban.

delmeket, a gazdag birodalmi városokat, hogy segítséget eszközöljenek ki, ~~vagy legalább a semlegesség megóvását biztosítsák. A hol az ígéretnek hatástalanok maradtak, fenvegetőleg léptek föl.*~~

A tekintélyt, a mit Mátyás német földön kiküzdött volt, jellemző módon világítja meg Otto bajor-pfalzi fejedelem eljárása. Ő, ki a cseh koronához tartozó hűbéreket is bírt, a magyar király üzenetének vételekor — mint maga vallja — nagy mértékben megijedt; annyira, hogy rögtön, tél idején, a karácsonyi ünnepek alatt, útra kelt Magyarországra, élő szóval igazolandó, hogy rokona és szövetségese ellen nem harcolhat.

A mikor Budára ért, nem találta ott a királyt, ki Beatrix társaságában a fölvidéken időzött. Türelmesen várta be visszatértét. Mátyás ellenben, megérkezésekor, feltűnő, bizonyosan célzatos figyelmetlenséget tanúsított vendége irányában; éreztetni kívánván az ősrégi Wittelsbach-ház sarjával hatalmának felsőbbségét.

A fenforgó ügy tárgyalása végett néhány tanácsosát küldé hozzá, azon üzenettel: «ne vegye rossz néven, hogy nem fogadja mindjárt, majd alkalmas időben maga elé bocsátja». És nyolcz napig váratta az audientiára.

Mindazáltal az ügy lényegét illetőleg nem támasztott túlzó igényeket, és nem idegenkedett attól, hogy a fejedelem, a szász herczeggel együttesen, járjon közbe a béke helyreállítására.**

Ezalatt maga Albrecht választó-fejedelem is Mátyáshoz fordult, azon ajánlattal, hogy a háborúra okot szolgáltató glogoui kérdés eldöntését a császárra bízzák.

Mátyás erre nem volt hajlandó. Személyesen óhajtott

* Mátyásnak 1478 october 30-ikán Lajos öttingeni grófhhoz írt levele, a brandenburgi fejedelem követeinék és tanácsosainak számos jelentésével, a bambergi kir. levéltárban.

** Otto fejedelem az ő magyarországi útjának előzményeit és eseményeit maga adja elő Albrecht választófejedelem néhány tanácsosának. Az erről szóló datum nélküli jelentés a bambergi kir. lvtárban.

volna ellenfelével tárgyalni, a mihez ismét a választó-fejedelemnek nem volt kedve. Végrc mindkét fél megnyugodott abban, hogy Albrecht szász herceg és Otto pfalz-gróf közvetítsék a kibékülést.¹

Ezeknek az olműzci fejedelmi congressuson kellett tisztökben eljárniok.

Mátyás ugyanis, mikor a cseh és lengyel királyokkal a békét megkötötte volt, azon óhajtását fejezte ki, hogy a két uralkodó látogatást tegyen nála. Ezek ígérték megjelenésöket. Az összejövetel helyéül Olmücz városa jelöltetett ki; határidejeül 1479 februar 2-ik napja. Ide hívta meg Mátyás a közbenjáróul fölkért két fejedelmet is. Ezek, mivel a határidő ismételten elhalasztott, csak juniusban érkeztek a morva fővárosba. Még ekkor is jó ideig kellett várakozniok Mátyásra, ki nejevel együtt julius 2-ikán tartotta bevonulását, a melynek fénye közbámulatot keltett.

«A jelen voltak egyező véleménye szerint — írja a szemtanú Eschenloer — nincs a földön ember, ki ehez hasonló pompát látott volna; egész könyvet lehetne betölteni leírásával.»² Es a boroszlói tanácsjegyző följegyzésénél még nagyobb súlya van a szász herceg vallomásának, hogy olyan fényt, a milyent ezen alkalommal fejtettek ki, soha sem látott.³

Ulászlóval, ki atyja nélkül egyedül jött, julius 9-ikén történt meg a találkozás, nyílt mezőn, hol diszes sátorban több órán át értekezett a két uralkodó. A bizalmatlan és gyanakodó cseh király nem fogadta el a városban részére berendezett lakást. De mikor azután, néhány nap múlva, Mátyás kíséret nélkül és fegyvertelenül tett látogatást a cseh táborban, nem utasíthatta többé vissza a meghívást.

¹ Az alkudozásokra vonatkozó levelezések a Hohenzollern-ház levéltárában.

² II. 401.

³ 1479 julius 11-ikén Erneszt szász választófejedelemhez írt levele Drezdában.

Olmücz városa ekkor víg lakomák, sokféle multságok és lovagi játékok színhelye volt. A nagy piacon Mátyás külön épületet emelt ebédlő teremül. Drága szőnyegek borították belsejét. Közepén, a fejedelmi vendégek számára terített asztalon arany, tíz más asztalon ezüst edényekből étkeztek.

A terem egyik végén emelkedő karzaton idegen országokból meghívott hírneves színjászok, zenészek és énekesek mutatták be művészetöket.

Egy ízben német dalnok lépett föl, ki Mátyást dicsőítette. Nem elégedvén meg azzal, hogy tetteit magasztalja, testi szépségéről és erejéről is áradozó kifejezésekkel emlékezett meg, egyúttal a jövőben kiküzdendő diadalok hosszú sorozatát jósolta neki.

Mikor elhallgatott, a király elmés észrevétellel indította kacajra a társaságot.

«Hogy szépséget és nagy testi erőt tulajdonítottál nekem — így szólott hozzá — megbocsátom neked, mert ezelőtt soha sem láttál. Ha máskor is teszed, nem marad el büntetésed. Ellenben szép jövőndöléseidért biztosan számíthatsz jutalomra, — mihelyt azok beteljesednek!»*

Mátyás és Ulászló között a fesztelen érintkezés folyamán bizalmas baráti viszony fejlődött ki. Vetélkedtek egymással a figyelem nyilatkozataiban.

Történt, hogy Ujlaki Lőrincz herczeg, az elhunyt bosnyák király fia, a cseh király egyik kíséőjét bántalmazta. Mátyás erről értesülvén, az ifjú főurat, ki köztudomás szerint kedvence volt, Ulászlóhoz küldötte a végett, hogy tetszése szerint szabja meg büntetését. Mire a cseh király maga kért számára bocsánatot és kegyelmet.

Mikor Ulászló julius 30-ikán búcsút vett, hogy Prágába visszatérjen, Mátyás baráti érzelmeinek tanújeléül

* GALEOTTI XXIII. fejezete.

neki ajándékozta szállásának egész felszerelését, a mit húszezer forintra becsültek.*

A benső viszony, mely ily módon Mátyás és a Jagellók között, két évtizeden keresztül folytatott küzdelmek után, létesült, európai jelentőségű tény értékével birt.

A német politikai történetírók egyik legjelesebbike, Droysen, a következő módon méltatja azt.

«Az Olmüczben tartósan megállapított cseh-magyar hatalom — úgymond — ék gyanánt mélyen belenyúlt a német nemzet testébe, melyet a két harcziás nép részéről a legnagyobb veszély fenyegetett.

«Mátyás Ausztriában tönkretette a császári hatalmat; számíthatott Franciaországra; szövetségben állott a Svájc-zsal, melynek ifjú népe örömet szolgáltat neki; híven támogatta őt a szent-szék, mely általa remélte a török hatalom leküzdését és az eretnekek kiirtását; hozzá csatolta reményeit Velenceze; Olaszország új műveltségének kedvencze volt ő, mert munkásait bőkezűségével árasztotta el. Sőt számos német fejedelem: a pfalci, a bajor, a szász, vetélkedve kereste kegyeit. Német költők mint egy új kereszties hadjárat hőjét énekelték meg. Így a közvélemény által magasra emelve, s még nagyobb dicsőségre szomjazva, Méresz Károlynál is veszedelmesebb, mert simulékonyabb és óvatosabb volt.

«Immár Németország keleti részében is uralkodó állást foglalt el. Többé senki sem állott ellen, csak Albrecht örgróf. Nélküle a birodalom fölött, az idegen uralom hullámai összeceptak volna!»**

Mindazáltal Albrecht örgróf sem szándékozott az ellenállásban kockáztatni házának jövődjét. Ő is meghajolt.

A közbenjáró fejedelmek buzgón járták el megbízatásukban. És miután Mátyást nem bírhatták rá, hogy a

* ESCHENLÖR és BONFIN elbeszélése.

** Geschichte der Preussischen Politik. II. 319.

glogaui herczegségnek János sagani herczeg javára tett adományozását visszavonja: Albrecht örgrófot rá vették, hogy leánya nevében igényeiről mondjon le. Az ötvenezer forintnyi kárpótlást, a mit kívánt, készséggel fizette le Mátyás;* bizonyára örömmel ragadván meg az alkalmat, hogy megkönnyítse a lemondás áldozatát a hatalmas választó-fejedelmeknek, kit a császártól elszakítani szeretettvolna.**

II.

EM SOKÁ táplálhatta Mátyás király azt a reménységet, hogy a császárral (1477 végén) kötött egyezségben politikájának egyik alapgondolatát, a szoros szövetséget a Habsburg-házzal, megvalósítva láthatja. Hiába iktatták okiratba, hogy «atyaí és fíúí érzelmeket fognak egymás irányában táplálni»; — a szíveket nem irányozhatják az állam-szerződések pontozatai. Hiába állapították meg, hogy «szüntelenül egymás javának előmozdításán, egymás veszedelmének elhárításán fognak fáradozni»; — nem engedték ezt a viszonyok mélyében lappangó érdek-ellentétek.

A császári méltóság természetéről a középkorban uralkodó felfogásnak következménye vala a törekvés: hatalomkörébe vonni Magyarországot is. Ezzel szemben, szent István király, az ország függetlenségének biztosítása végett fordult Rómába koronáért. De már utódja Péter és később Salamon király is, mikor az uralkodásukkal elégtelen nemzet őket trónjuktól megfosztotta, a császári fenhatóság elismerésének árán szereztek Németországból segítséget. És habár a nemzet fegyvere erejével utasította vissza

* Albrecht választófejedelemnek 1479 augusztus 11-ikén kelt okirata a Hohenzollern-ház levéltárában.

** Az ezen ügyben tartott értekezletre vonatkozó levelek közzétéve CHMELNÉL II. 542., 561.

az idegen beavatkozást: két század multával, Habsburgi Rudolf császár feljogosítva hitte magát arra, hogy saját fiának Albrecht osztrák hercegnek adományozza, IV. László magtalan halála után, a magyar koronát. A nemzet ezt nem vette figyelembe. És Albrecht utódai ettől fogva a házassági összeköttetések lépcsőin igyekeztek Magyarország trónjára emelkedni; a mi (1437) sikerült is.

Frigyes, a császári és családi politika hagyományaitól áthatva, azoknak forrásából merítette azt a páratlanul álló szívósságot és kitartást, mely képessé tette, hogy sereg, pénz, szövetségesek nélkül, félszázadon keresztül, dacolhasson lázadó alattvalókkal és hatalmas ellenségekkel.

Kész volt ugyan, súlyos megaláztatás árán lefegyverezni Mátyást; de soha sem érezhetett hajlandóságot, hogy őt hatalmi céljai elérésében őszintén támogassa.

Pedig Mátyás mindent megtett, hogy ezt kiérdemelje. Az 1478-ik év tavaszán ajánlkozott, hogy Miksa főhercegnek, Németalföld elfoglalására hadisegítséget nyújt, és háborút üzen a francia királynak. De a császár bizalmatlansággal fogadta ajánlatait, s nem vette igénybe.

És Mátyás, ki a milánói vállalatra nagy hadikészületeket tett, a császárt arra sem bírhatta rá, hogy kötelezettségének megfelelően, a Storzák ellen föllépjen.

Egy év leteltével, meggyőződött a felől, hogy a milánói fejedelemségnek Aragoniai Frigyesre ruházását a császártól nem várhatja. Ennek következtében értesítette őt, hogy kötelezettségétől fölmenti, és leányának kezét Frigyes nápolyi herceg részére többé nem kívánja; ellenben elvárja, hogy most már a százezer forintnyi hadikárpótlás kifizetése iránt rendelkezzenek.*

Újból meghíusítva látván terveit, arra kellett magát elszánnia, hogy ismét irányt változtat. Franciaország felé

* Mátyásnak 1479 január 12-ikén a császárhoz írt levele és a pozsonyi prépost által küldött üzenete CHEMELNÉL. III. 634.

közeledett, és tárgyalásokat indított meg XI. Lajos király-
lyal;¹ míg sógora Frigyes herczeg is francia herczegnő-
vel lépett házasságra.

Ugyanakkor összeköttetésbe lépett a svájci köztár-
saság vitéz népével, melynek súlya a burgundi fejedelem
fölött kivívott diadalok után jelentékenyen növekedett, és
földrajzi helyzete lehetővé tette, hogy mind Olaszország,
mind a német birodalom ellen fenyegető állást foglal-
hasson el.

Mátyás 1479 martius 26-ikán a köztársasággal tíz évre
szerződést kötött, melyben egymás iránt a kölcsönös barát-
ság és egyezés fönntartását fogadták. Es azt a király
megszilárdítani igyekezett azzal, hogy a kantonok legbefo-
lyásosabb polgárait pénzajándékokkal és évdíj-utalványok-
kal kötelezte le.²

Hogy a feszültség, mely a király és a császár közötti
viszonyban beállott, szakadásra vezessen: nem hiányzott
ok és alkalom. Ezt meghozta csakhamar: Beckensloer
János a megszökött esztergomi érsek, ki a salzburgi érsek-
ségre vágyott, és a császár pártfogásával kivitte, hogy Rohr
Bernát salzburgi érsek, az 1478-ik év őszén, méltóságáról
önkénynt lemondott. De ez kevéssel utóbb megbánta lépé-
sét, visszavonta lemondását, és a császár neheztelésétől
tartván, Mátyás pártfogása alá helyezte magát.³

Mátyás levelet intézett ekkor a császárhoz, kinek fenye-
gető hangon tudomására hozta, hogy a mennyiben a hűte-
len esztergomi érsek pártolásával nem hagy föl, ő viszont
a törvényes salzburgi érseket fogja oltalmazni.⁴

¹ Ezen tárgyalások felől érdekes tu-
dósításokat tartalmaz a florenczi köztár-
saság franciaországi követének 1479 aug.
6-iki jelentése. MAKUSCEW. I. 535.

² Az erre vonatkozó iratokat kiadta
SEGESSER: «Die Beziehungen der Schwei-
tzer zu Mathias Corvinus» czlmű mun-
kájában. Luzern. 1860.

³ Az erre vonatkozó iratokat kiadta
MAYER F. ily czímű dolgozatában «Über
die Abdankung der Erzbischofs Bern-
hard». Archiv für Österreichische Ge-
schichtsforschung. LV. 177—246.

⁴ Az 1479 october 8-ikán kelt levél
CHMELNÉL. III. 244.

És ezzel egyidőben a salzburgi érsek Stiriában fekvő várait átvette, azon kötelezettséggel, hogy azokat mind a törököknek, mind «bárki másnak» támadásai ellen megvédelmezi.¹

Mikor pedig Bernát érsek példáját követve, a hozzá szító Trautmansdorf Kristóf seckauai püspök, november havában Budán megjelent: az ő várait szintén védnöksége alá fogadta.²

Kevéssel utóbb Mátyás közvetlenül is érezte a császárral ellenséges indulatát. Az 1477-iki egyezség felhatalmazta őt arra, hogy ha a százezer forintnyi összeg a kitűzött határidőre le nem fizettetik, tetszése szerint szerezhet magának kárpótlást. Mivel pedig ötvenezer forinttal a császár még mindig hátralékban volt, Mátyás az 1480-ik év február havában, a Magyarország és Stiria határán fekvő Radkersburg (Regede) várat foglalta el.

A császár ezen tényt békeszegésnek, és mivel hadüzenet nem előzte meg, a nemzetközi jog elveibe ütköző merényletnek bélyegezte. Mire Mátyás a német birodalom fejedelmeihez és a svájci köztársasághoz intézett körlevélben igazolta eljárását. Az osztrák rendeket pedig, kik a háborúra készülő császárnak segítséget szavaztak meg, óvta ellenséges lépésektől, nehogy — úgymond — ha őt támadásra kényszerítik, tartományuk, melylyel békességben élni és kegyelmesen bánni óhajt, még nagyobb kárt szenvedjen, mint három év előtt.³

És miután a felszólalás hatástalan maradt, Mátyás a nyár elején Zeleni János kapitányt ezer lovassal Ausztriába küldötte, hol a Duna vidékét pusztítva járta be, és Marckensteint megszállotta.⁴

¹ Mátyásnak 1479 szeptember 20- és Bernát érseknek october 3-ikán kelt oklevelei: Archiv f. O. G. LV. 240—1.

² PRAY. Annales. IV. 137.

³ Az 1480 majus 3-ikán Stahremberg Gotthardhoz írt levél TELEKINÉL XII. 123.

⁴ Ezt Frigyes császár 1480 július 29-iki rendeletéből tudjuk. CHMEL. (Az osztrák

György bajor fejedelem kísérletet tett a két uralkodónál közbenjárni, és e végett augustus folyamán Pozsonyban fölkereste Beatrix királynét; * de sikert nem ért el.

A császár ekkor a német birodalom fejedelmeihez fordult segítségért. A nürnbergi gyűlés (1480 őszen) elhatározta, hogy követeket küld Mátyáshoz, és ha ez békekötésre nem bírható, tizenötezer fegyverest bocsát a császár rendelkezésére.

A német követek: Vilmos eichstädti püspök és Absberg lovag, támogatva a pápai követek által, kieszközölték, hogy fegyverszünet jött létre.

De ennek tartama alatt, Beckensloer érsek csapatai Stiriában egy magyar hadosztályra ütöttek, azt meglepven, visszavonulásra kényszerítették, és Magyarországra is üldözték.

A fegyverszünet ezen megszegéséhez egy más sérelem járult. Nürnbergben (1481 júliusban) újabb birodalmi gyűlés tartatott, melyre Mátyás is küldött követeket; a kiktől azonban a császári biztosok a kért menedéklevelet megtagadták, minélfogva meg nem jelenhettek.**

Ennek következtében a háború megújult. Mátyás csapatai Ausztriában Mauerlingnél egy császári hadosztályt megvertek; és a gazdag sanct-floriani monostort megsarcolták.

Nagy előny volt Mátyásra nézve Mauerkircher Frigyes passauai püspökkel kötött egyezsége, melynek értelmében a püspökség területéhez tartozó Sanct-Pölten és Mautern városok, százezer forintnyi zálogösszegért, az ő birtokába jutottak.

A császár ellenben hasztalanul sürgette a német fejedelmeknél az ígért segélyhadak kiállítását. Az 1481-ik év

krónikák feljegyzései, melyek után TELEKI indult, megbízhatatlanok.)

* CHMEL III. 723.

** A pápai követnek 1481 augusztus 1-én a pápához intézett jelentése Velenzében.

őszén csak a szász hercegektől érkezett egy kis csapat.¹ Ez sokáig Bécsben vesztegelt, míg végre 1482 martius elején Markenstein visszafoglalására küldetett.

Mátyás épen Tatán időzött, neje társaságában, vadászattal töltve idejét, mikor a támadás hírére vette. Rögtön Pozsonyba sietett, és — mint maga írja — kísérőit, kik vadászatra és nem hadviselésre voltak felkészülve, a fenyegetett város fölmentésére küldötte. Még több mérföldnyi távolságban voltak, mikor közeledésük hírére, az ostromlók hirtelen fölszedték a tábort, és visszatértek Bécsbe.

A király «a híres birodalmi segélyhad» ezen kudarczáról gúnyos levelekben értesítette a pápát és a nápolyi királyt.²

Mindazáltal ezután sem szűnt meg a békesség megkötésére hajlandóságot nyilvánítani. És nem tartózkodott Beatrixnak megengedni, hogy a gyűlölt Beckensloer közbenjárását kérje ki.³

Türelmét kemény próbára tette a császár, ki az alkudozásokat húzta-halasztotta. Mátyás miután ismételten eredmény nélkül sürgette a végleges választ, megszakította a tárgyalásokat és háborút üzent.

Május elején kezdette meg a hadimunkákat. Haimburg várát vette ostrom alá. A császár négyezernyi sereget bocsátott a fontos hely megmentésére. Zápolyai István küldetett ellene; de ez elbizakodottan, vigyázatlanul haladván előre, a túlnyomó erő által körülvéttetett és megveretett. Ennek következtében a király is veszélyes helyzetbe jutott. Haimburg alól, a tábor egy részének hátrahagyásával, Pozsonyba kellett visszavonulnia.⁴

¹ Ezen csapat parancsnokának (Sittich von Zedtwicz) jelentései a drezdai kir. levéltárban őriztetnek.

² A levelek a múzeumi codexben, 133, 134. szám alatt.

³ A Beatrix és Beckensloer között 1482 tavaszán váltott levelek a drezdai levéltárban.

⁴ Mátyás osztrák hadjáratának eseményeit legbővebben tárgyalja SCHÖBER KÁROLY ily című munkájában: «Die Eroberung Niederösterreichs durch Mathias Corvinus in den Jahren 1482—1490». (Wien 1879.)

Itt nagy erőfeszítéssel fáradozott azon, hogy az ostromot mielőbb még hatályosabban megújíthassa. Seregét szaporította, és elhozatta legnagyobb ágyúit, melyek közül egyet nyolczvan ló alig bírt helyéből kimozdítani.

Ekkor aztán ismét Haimburg alá ment. De a kapitány vitézül ellenállott. Mikor most újból császári felmentő sereg közeledett, Mátyás nagy óvatossággal járt el. A nyílt ütközetet kerülvén, arra szoritkozott, hogy az ellenséget apró csatározásokban kifárasztja, és nagy távolságra vivő ágyúi tüzével zaklassa. És célzott ért. A császári hadvezér felszedte táborát, és Bruckig vonult vissza. Mátyás ellenállva dicsvágó kapitányai esdekléseinek, nem vette üldözőbe. A főczélt tartván szem előtt, az ostromra fordította egész erejét. És a vár september 30-ikán megnyitotta kapuit.

Itt hosszabb ideig időzött a király. Majd Bécs felé fordult, és egymásután megvívta a körülfekvő helyeket: Sanct-Veit-ot, Badent, Enzersdorfot. A főváros ez alkalommal még megmenekült az ostrom szorongattatásaitól. Mátyás egy hadosztályt Stiriába küldött, maga pedig Sopronba ment, és Kőszeget, mely közel félszázad óta Frigyest uralta, vette ostrom alá. A várat kapitánya csakhamar föladta.

A következő (1483) esztendőben a háború tovább folyt, de minkét részről lanyhán, jelentékenyebb eredmények nélkül.

A nyár végén IV. Sixtus a castellói püspököt küldötte a két uralkodóhoz, közbenjáróul.

Ez előbb a császárt kereste föl, a ki azonban intelmei meghallgatására egyáltalán nem volt fogékony; úgy vélekedvén, hogy ellenfele a hosszú háborúban kimerült és ennek folytatására képtelen.

Mátyás megtudta ezt, és tüntető módon kívánta a legátust meggyőzni afelől, hogy a császár tévesen ítéli meg a helyzetet. Jelenlétében, egy alkalommal, tizenhét roppant

ágyút hozatott elő, melyeket Pozsony felé indított útnak. Azután a kincstárba vezettette az olasz főpapot, ki — mint Rómába jelentí — az arany és ezüst asztali készletnek, a gyöngyökkel meg drágakövekkel ékesített ruháknak és egyéb értékes tárgyaknak felhalmozott tömege láttára bámulattal telt el.

Mindazáltal a legátus meggyőződött, hogy Mátyás bár a hadviselésre minden eszközzel rendelkezik, a békességet őszintén óhajtja. Mitsem mulasztott el, hogy ezen hangulatban megerősítse.

Elébe állítá az ó- és új-szövetség hőseit és királyait, kiket mennyei áldás jutalmazott, valahányszor papjaik és prófétaik szavára hallgattak. Nagylelkűségére utalt, melyet azzal bizonyíthat be, hogy ő első nyújtja békülésre jobbját «makkacs és tehetetlen» ellenfelének. Hízeltgett hiúságának is, megjegyezvén, hogy a háború, a mit az elgyengült császári aggastyán ellen visel, ép oly kevésbé gyarapíthatja dicsőségét, mint az oroszánét ha egerrel harcolna.

A király ajánlkozott, hogy mindazt, a mit elfoglalt, a pápa kezeibe bocsátja, a ki mindaddig tartsa meg, míg a császár ötvenezer forintnyi tartozását lefizeti, és tízezer lovasnak a törökök ellen kiállítását a birodalmi gyűlésen kieszközli.

Mire a legátus azt válaszolta, hogy a javaslat elfogadását nem remélheti, mert a császár úgy magyarázná azt, hogy őt már hitelvesztettnek, megbízhatatlannak tartják; ellenben esküvel kötelezi magát annak kieszközlésére, hogy a császár önkényt többet nyújtson neki, mint a mit tőle ő követelne.

Hangos kacajba tört ki ennek hallatára Mátyás. «Ő — úgymond — jobban ismeri a császárt, és tudja mily kevésbé lehet benne bizni; ha egyszer visszakapná, a mit a háborúiban elvesztett, kötelezettségei teljesítéséről megfeledeznék.»

A legátus ekkor azt a kérdést vetette föl: nem volna-e czélszerű, hogy a pápa Németország valamelyik városába hívja össze a fejedelmeket, kik a császár és a király kibékítését vennék végbe, és a török ellen segítséget ajánlanának.

Ezen gondolat megnyervén a király helyeslését, a legátus másodízben ment a császárhoz, ki tizenhat napig tartotta őt magánál, és akkor is határozatlanul hangzó válaszzal bocsátá vissza Budára.

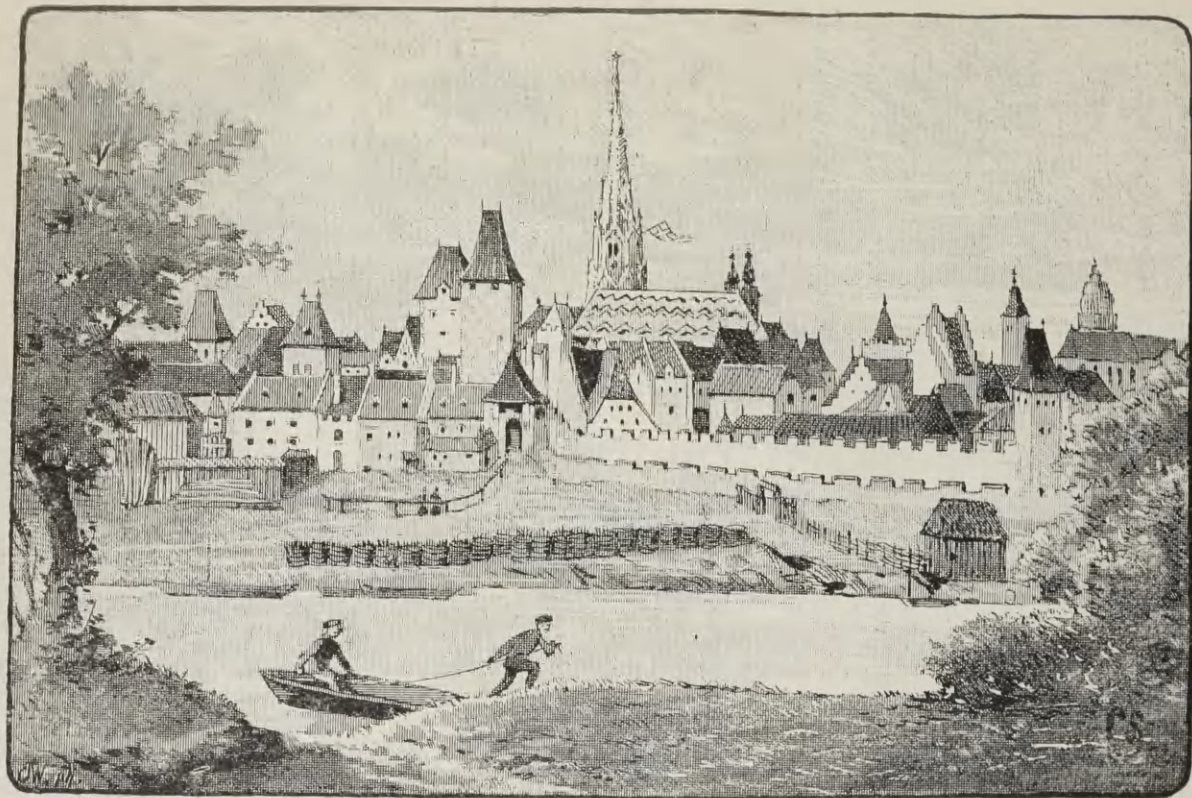
Mátyás ennek következtében szintén merevebb magatartást tanusított. A legátus meggyőződött, hogy az ő közbenjárása a két fél között a közeledés létrehozására elégtelen. Személyes találkozásuktól várt még eredményt. De a mikor ezt megpendíté, a király gúnyosan megjegyzé: «Ha a császárnak kedve van bevárni engem, én nem sokára közelében leszek!»

Mire az olasz főpap a helyzet alapos ismeretéről tanúszkodó válaszában, figyelmezteté, hogy «a császár makaczságát fegyver hatalma nem képes megtörni».*

Es Frigyes csakugyan leányát, a családi kincsekkel együtt, Bécsből Tirolba szállíttatván, ezzel világosan hirdette, hogy később fővárosát is elveszteni, mint sem engedményeket tenni.

Mátyás ekkor (1484 elején) hozzálátott Bécs megszállásához. Egymásután foglalta el a körülfekvő helyeket; mártius 11-ikén a lajtamelléki Bruckot, april 15-ikén a Bécs fölött uralkodó Kahlenberget. Miután a Duna jobb partján a várost teljesen körülzárta, a bal parton Korneuburg ostromára Dávidházi nevű vitéz kapitányát küldötte, ki egy császári felmentő sereget véres ütközetben megvert, de mielőtt az őrség kitartó ellenállásán diadalmaskodhatott volna, golyó által találva elesett. Ekkor — november második felében —

* A legatusnak 1483 october 24-, 25- és december 13-ikán kelt három jelentése, ismételtlen ki van adva. KATONÁNÁL is. xvi. 500. és kk. II.

71. BÉCS LÁTKÉPE 1483-BÓL.

maga Mátyás vette át a vezérletet. Az ő személyes megjelenése fokozta az ostromlók bátorságát. Az őrség, mely már mindenben szükséget szenvedett, csüggedni kezdett, és december 4-ikén megnyitotta a fontos hely kapuit.

Mátyás ezután ismét a Duna jobb partjára vezette át seregét, és 1485 első napjaiban Bécs városának teljes beérésére tette meg intézkedéseit. Ő maga Waring mellett foglalt állást. Január 29-ikén déli tizenkét órakor kezdődött a város lövetése.

De az ostrom soká húzódott el. És az őrség ismételt kitörései alkalmával sok kárt tett az ostromlóknak.

A táborban elterjedett hírek szerint, Mátyás, hogy a város állapota és a lakosok hangulata felől tájékozta magát, egyszer paraszt ruhában tojást és vaját árulva, máskor mint kerékgyártó maga előtt kereket hajtva, belopózott, és meggyőződött, hogy az ellenállás napjai meg vannak számlálva.

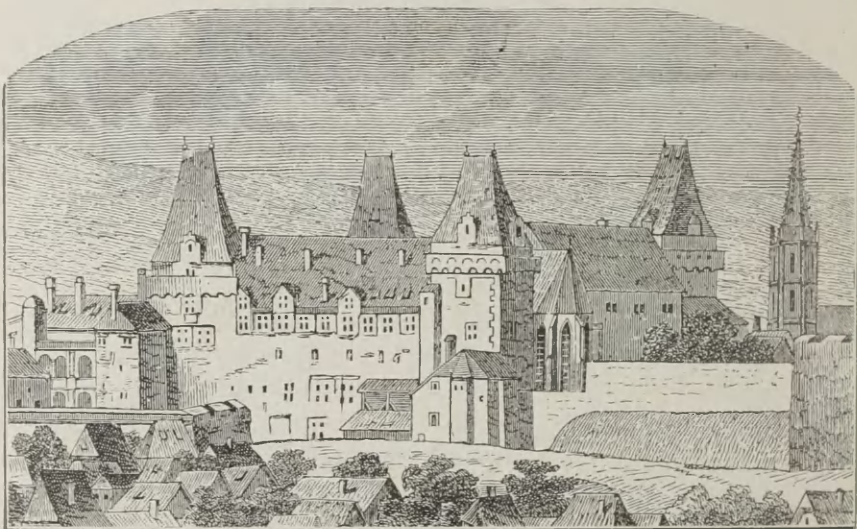
Nagy inség és drágaság uralkodott. A polgárság békétlenkedni kezdett, és alkudozások indítását sürgette. A császári kapitányok napról-napra halogatták ezen óhajlás teljesítését. A csüggedőket azzal biztatták, hogy Miksa főherceg német és burgundi hadakkal útban van. De mikor ezen remény alaptalannak bizonyult, a lakosság körében az ingerültség oly mérveket öltött, hogy a feladás iránt való tárgyalásokat nem lehetett többé halasztani.

Abban történt megállapodás, hogy a híres bécsi egyetem tanárai tegyék meg az első lépést a tudománypártoló királynál. Küldötteik majus 14-ikén jelentek meg a táborban, és egyelőre hét napi fegyverszünetet eszközöltek ki. Majd abban egyeztek meg, hogy a mennyiben junius első napjáig felmentő sereg nem érkezik, a város megadja magát, az őrség lovaival, fegyvereivel és összes podgyászával szabadon elvonulhat. Felmentő sereg nem érkezett.

A kitűzött napon, Mátyás nyolcvezernyi hada élén tar-

totta meg bevonulását a Habsburgok székvárosába. A tanács, a papság, az egyetem ünnepélyesen fogadta. Még fényesebb fogadtatásban részesült öt nappal utóbb a királyné.

Szent István dómjának fenséges boltívei alatt adtak mindkettlen hálát a Mindenhatónak, és meghallgatták Kreuznach Miklós tanár ékes üdvözlő beszédét. Mire a főhercze-

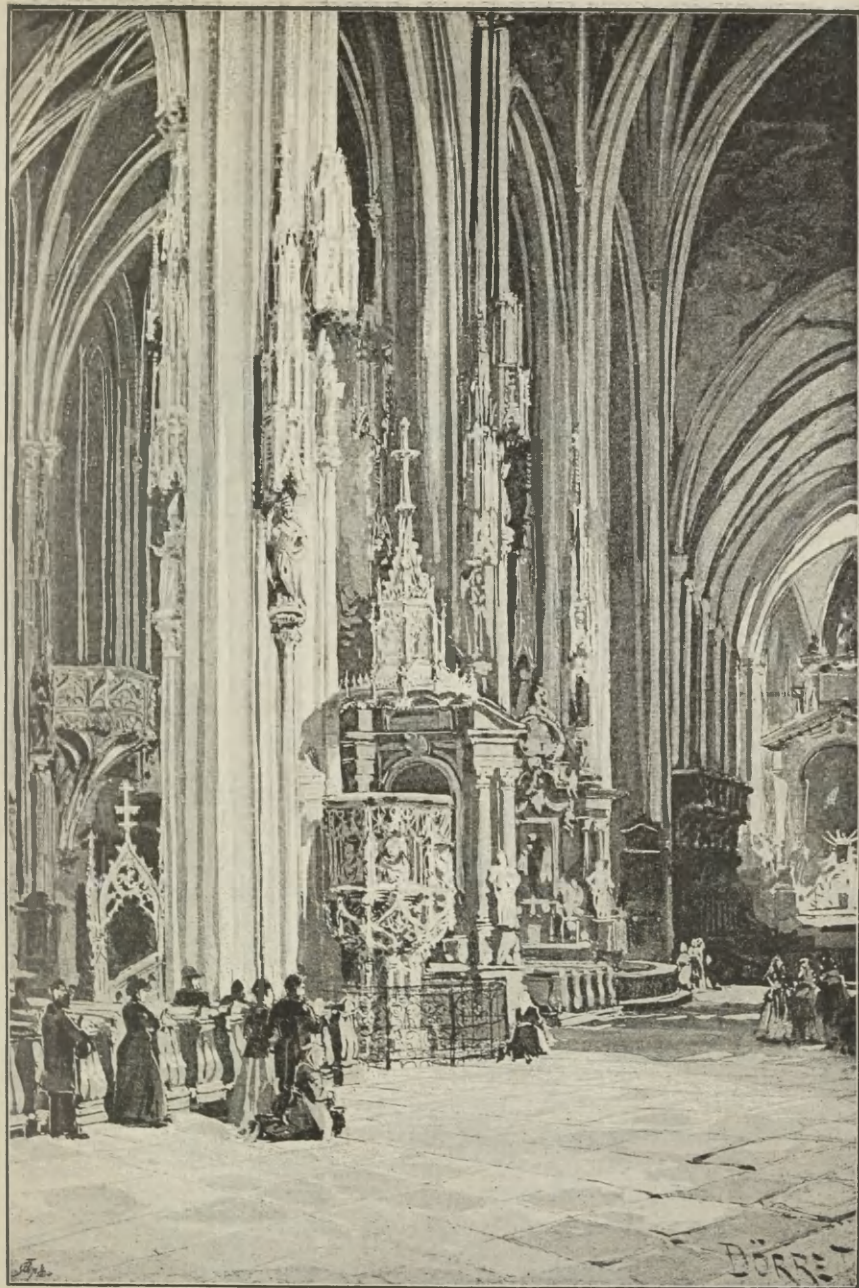
75. A RÉGI VÁRKASTÉLY BÉCSBEN.

gek régi várpalotájában szállottak meg, melyet csakhamar fényűző módon rendeztek be, és függőkertek alkotásával szépítették.*

Mátyás a hódítás jogczimén Ausztria törvényes uralkodójának tekintette magát. Felvette az osztrák herczeg

* SCHOBEL i. m. 95. Az 1485, 6, 7, 8. évekből számos okirat maradt fenn, melyeket Mátyás «in castro» és «in arce civitatis nostre Vindobonensis» keltez. Ez a castrum és arx nem más, mint a mai Hofburg helyén akkor is fennálló várpalota. Itt lakott tehát Mátyás, bár

később ő maga is építtetett a karintiai utca szegletén fényes palotát. A bécsi várpalotában foganatosított építkezés felől szól BONFIN Mátyáshoz intézett ajánléklevelében, Verulinus melyet «Architectura» czímű munkája fordításának élére helyezett.

A SZENT-ISTVÁN TEMPLOM BELSEJE.

(Dörre Tivadar eredeti rajza után.)

czímét. Bécs város tanácsától hűségi esküt követelt. A tartomány rendleinek gyűlést hirdetett, hódolatukat fogadta, adót szavaztatott meg, és új adózási rendszert dolgoztatott ki általok. Jóságokat adományozott magyarországi híveinek Ausztria területén.¹ Sőt a bécsi püspökségre magyar főpapot nevezett: Dóczi Orbán személyében.²

Kezdetben, mikor a háborút megindította, csak az volt célja, hogy boszút álljon a császáron, őt megalázza és a saját hatalmi érdekeit biztosító egyezség kötésére kényszerítse. De később, a szerencse kedvezéseinek hatása alatt, mind merészebb terveket karolt föl. Úgy vélekedett, hogy az osztrák ház örökös tartományainak állandó birtokosává teheti a magyar koronát; és ő mint német területek uralkodója, biztosabban számíthat a császári trón elnyerésére.³

Mert ezen célpontot soha sem téveszté szem elől. És az olasz humanisták is nem szüntek meg imperatori vágyait táplálni, azok teljesülését hirdetni. «Bár viradna föl — olvassuk egyiköknek munkájában — mielőbb az a nap, mikor Mátyást mint római királyt és császárt üdvözölhetjük! . . . Miként egykor Mátyás az apostolságra hivatott meg, sorshuzás útján, úgy reméljük, hogy császári sors lesz osztályrésze a mi Mátyásunknak is. Ha majd azután koronázása végett Olaszországba jő, ó milyen beszédet intéznünk akkor Mátyás császárhoz!»⁴

Azonban Mátyást álmodozásából csakhamar felriasztotta a rideg valóság.

A császár nem hajlott meg a csapások súlya alatt. Nyugodtan tekintett a jövőndőbe. Tántoríthatatlan volt azon

¹ Így Zápolyai Istvánnak, Dóczi Orbánnak stb., «Jure belli» mondja az adománylevelében.

² A magyar országos levéltár őrízi az 1487 martius 7-iki pápai bullát, melyben «Mátyás kérésére» Dóczi egri püspök, a bécsi püspökség gubernatorává nevezetik.

³ Így fogta föl maga a császár is Mátyás terveit. Tanuskodik erről 1485 elején a brandenburgi választóhoz írt levele. L. SCHÖBER 96. és az 1. jegyzet.

⁴ CARBO «De rebus gestis Matthiae Regis» Mátyásnak dedicált művében. Irodalomtörténeti Emlékek. II. 214.

Freidreich von gots gnaden Römischer Kaiser
 zu allenzeiten merer des Reichs ir

So gebürmer lieber Oheim und Fürst Wir begern an dem Lieb mit sonnderm vnd ernstlichem
 fleij. Ob der künig von Hungern Römischer Beslosz Wolffgerstorff so vnser lieber getrewer Diener von
 Verspriach vnser diener von ons in pfieg vnd imbat belegen. vnd du vmb hilff vnd demselben
 vnser pfieg angetampt vordest. das dann dem Lieb nachdem ons vnsern Lantden vnd Leuten
 daran merklich gelegen ist vnd wider die demt groß diem mag. In die zeit vnd dann nicht gefarenbt
 sein Lasse daran tut vns deselb dem Lieb sonnder vvolgeuallig. Vnd vnser marning das wir
 vns dich fründtlich bestuldt wollen. Geben zu Nurnberg an Freitag soor samnd Laremenzen tag
 Anno domini 1477 vij vnsers kaiserthumbs im sechsunddreissigsten jare

Freidreich
 Römischer Kaiser

meggyőződése, hogy a fordulat nemsokára bekövetkezik. A magyar fegyverek által elfoglalt vagy fenyegetett tartományait sorsuknak engedve át, a német birodalomba távozott. És itt nemcsak oda irányult figyelme, hogy a fejedelmeknél segítséget eszközöljön ki, hanem azon is ferdőzött, hogy fiának Miksa főherczegnek a császári trónon örökösödését biztosítsa, őt római királylyá választassa meg.

Ezen utóbbi tervét nagy óvatossággal készíté elő, ügyességgel vezette sikerhez. Sőt épen Mátyás király diadalaira, hódításaira és ambíciójára utalva, győzheté meg a fejedelmeket arról, hogy nem szabad időt veszteni, és bevégzett ténnyel kell útját állani az ő törekvéseinek.

Az 1486 elején Frankfurtban tartott birodalmi gyűlés Mátyás ellen 34,000 emberből álló sereg kiállítását határozta el. És február 16-ikán a választó-fejedelmek Miksa főherczegét római királylyá kiáltották ki.

Mátyás ekképen két évtizeden keresztül kifejtett erőfeszítéseit meghiúsítva látta. Azonban nem volt szokása a bevégzett tények előtt némán meghódolni. El volt határozva, hogy kísérletet tesz a választás megsemmisítésére.

Hat választó-fejedelem adta szavazatát Miksára. A hetedik, a cseh király nem volt jelen. A császár, ki Mátyást nem volt hajlandó elismerni; Ulászlót sem engedte meghivatni, mivel előre lehetett látni, hogy mint a magyar király szövetségese, ellen fog szegülni.

Mátyás rábirta Ulászlót, hogy a jogain ejtett sérelem miatt óvást emeljen, és a választás érvényességét ne ismerje el. Ő maga is, a választó-fejedelmekhez intézett iratában, szövetségésének felszólalását hathatósan támogatta.

Mivel pedig ilyen körülmények között érdekében állott viszonyát Ulászlóhoz még szorosabbá és bensőbbé alakítani, meghívta őt a morvaországi Iglau városba, hol (september havában) tizenkét napot töltött vele.

Nagy európai szövetséget szándékozott a császár és

75. A N.-UJHELYI VÁR-KASTÉLY ÉS VÁR-KAPU.

Miksa ellen létrehozni. Csatlakozásra szólította föl Franciaország királyát és az olasz hatálmakat.**

Egyszersmind, a boszú lángjától hevítve, fokozott eréllyel folytatta Ausztriában a hadimunkálatokat.

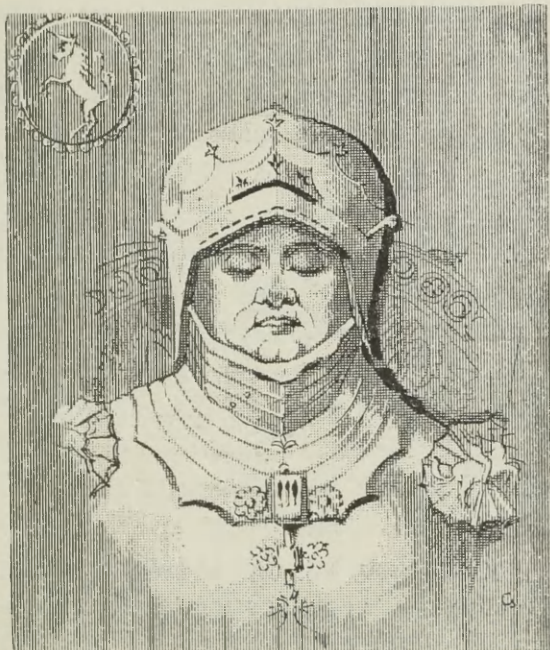
Augustus elején személyesen állott serege élére. Laa, Recz és Eggenburg városokat, bár erélyes ellenállást fejtettek ki, megívta. És miután rövid ideig Bécsben a hadjárat fáradalmait kipihente, az 1487-ik év január 13-ikán Német-újhely alá indult, melynek megszállását Zápolyai István

dalmait kipihente, az 1487-ik év január 13-ikán Német-újhely alá indult, melynek megszállását Zápolyai István

* Ezen tárgyalásokra vonatkozólag nagyérdekű részleteket — melyekre e helyen nem terjeszkedhetünk ki — tartalmaznak a ferrarai herceg milánói ügyviselője által 1486 április 11-, 12-, július 9- és augusztus 18-ikán kelt jelentései. (Kiadatlanok, a modenai állami levéltárban.)

már két év előtt kezdette meg, és azóta sikertelenül folytatta.

Mátyás az ostrom munkálataiban sok hibát fedezett föl. A sánczokat és tornyokat egymástól és a várostól nagy távolságban emelték; minélfogva a megszálló seregnek meg kellett oszolni, az őrségnek ellenben könnyű volt kirohanásokat tenni és élelmiszereket szállítani.

76. ZÁPOLYAI ISTVÁN DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

A király lehetőleg szorosra vonta az ostromövet, tizen-nyolczezer lépés hosszúságban árkot ásatott a város körül, gondosan ügyelt az élelmiszerek szállításának meggátlására, és titkon összeköttetésbe lépett néhány elégtelen polgárral.

Nemsokára rohamot rendelt az egyik külváros ellen. Katonái, kiknek majdnem nyakig kellett a vizekben és mo-

csarakban gázolni, két ízben verettek vissza; harmadízben sikerült az utcákba hatolniok; de ekkor az őrség felgyújtotta a házakat, és a védtelenül álló magyarokra irányozta ágyúit, melyeknek golyói mintegy ötszáz vitézt terítették le.

Viszont a magyar ágyúk tüzelése nagy károkat tett a falakban. Mindenfelé rések tátongtak. Husvét hetében Mátyás új rohamra készült, és kémeket küldött a városba, hogy ott néhány házat felgyújtván, az őrség figyelmét elvonja. De a kém elfogatott, és mindent kivallott. Mire a vár parancsnoka azon csellel élt, hogy a kijelölt helyen ő gyújtott föl egy farakást, miáltal a magyarokat tévútra vezethette, és a falakra rohanókat felkészülve várván, tetemes veszteséggel visszaűzhette.

Mindazáltal az ostromlók mind közelebb jutottak a falakhoz, és míg ezeknek lövetése szüntelenül folyt, az őrség és lakosság mindenben szükségét szenvedett. Junius 29-ikén a császári kapitányok és a város tanácsának tagjai megjelentek Mátyás előtt, hogy vele tárgyalásokba bocsátkozzanak. Az alku egészen sajtátszerű formában jött létre. Fegyverszünet kötött hét hétre; ha ezen idő alatt legalább 3000 fegyveresből álló császári felmentő sereg a város kapujáig tud hatolni, a király felhagy az ostrommal; ellenkező esetben, a negyvenkilencedik napon a vár és város megnyílik előtte.

A fegyverszünet idejét Mátyás arra használta föl, hogy Schottwien és Mürzzuschlag megvívásával a fontos semmeringi útat hatalmába ejtse. Augustus 14-ikén ismét Németújhely alatt volt, és három nappal utóbb ünnepélyes bevonulását tartotta Frigyes császár székvárosába.

Ezalatt végre a német birodalom által felajánlott segélyhad megindult. Összesen csak háromezer emberből állott. Albert szász herceg volt vezére, ki augustus közepén Sanct Pölten felé vonult.

Mátyás személyesen vezetett ellene egy hadosztályt. De régi barátságos viszonyukra hivatkozva, találkozást ajánlott neki. A herczeg kész volt ezt elfogadni, s a békés kiegyenlítést megkísérteni. És bár a császár által eltiltatott az alkudozásoktól; november havában ismét érintkezésbe lépett a magyar királylyal.

Megállapított, hogy november 30-ikán Mátyás Sanct-Pöltenben, Albrecht Mőlken jelenik meg. Amaz pontos volt. Ez udvarias levélben csak egy napi halasztást kért.

Markersdorfban jöttek össze. Őszinte tisztelettel járultak egymás elé. Bizalmas beszélgetésben az egyezés főpontjai iránt tisztába jöttek. A részletek kidolgozását tanácsosaikra bízták.

Arról volt szó, hogy a császár és a magyar király a közöttök fenforgó vitás ügyek eldöntését a pápára bízzák.

Azonban a császár jóváhagyását nem sikerült kieszközölni. Csak rövid fegyverszünet jött létre. Albrecht herczeg elhagyta a harczterét. Ausztria Mátyás kezeiben maradt.*

III.

RSZÁGOKAT hódítva a nyugaton, Mátyás látszólag megfeledezett a veszélyről, mely hazáját kelet felől fenyegette. Kortársai és az utókor szemében azon vádnak tette ki magát, hogy túlcsapongó hatalomvágyának feláldozta nemzete érdekeit, és hűtelenül letért a dicsőséges pályáról, a mit atyja jelölt ki neki. De a valóságban, tekintete szüntelenül oda volt irányozva az örökségkép rászallott küldetésre. Csak új útat

* SCHÖBER i. m. 138. s. kk. II.

választott a régi célhoz. Mindenütt a hol befolyását érvényesíté, vagy fegyverének súlyát érezteté, Magyarország biztonságának föltételeit és az anyagi támogatás forrásait kereste, hogy annál szabadabban és hatályosabban szentelhesse azutan életét és erejét az ozmánok elleni harcoknak.

A császárral és a pápával, a német birodalom és Olaszország fejedelmeivel folytatott tárgyalásaiban mindig föl-fölmerül a török birodalomba indítandó támadó hadjárat ugye, a mely iránt azonban nem képes a kellő érdeklődést és áldozatkészséget fölébresztteni. Azt sem akadályozhatta meg, hogy Velence, keleti birtokai és kereskedelme biztosítása végett, 1479 elején a törökökkel békét kötött. Sőt feljogosítva hitte magát azzal vádolni a köztársaság kormányát, hogy az ő biztatására indította Mohammed császár, a nevezett év folyamán seregeit Magyarországra.

Az Oláhország felől Erdélybe nyomuló ellenség visszaverésére Mátyás legjelesebb két vezérét küldötte: az öregi nemzetségből származó BÁTORI ISTVÁN erdélyi vajdát és FELFÖLDI KINIZSI PÁL-t, az egykori molnárlegényt, ki rendkívüli testi erejével vonta magára a figyelmet, utóbb pedig kivételes hadvezéri képességeket tüntetvén ki, mind magasabbra emelkedett, úgy hogy előbb Belgrád várának parancsnokságát,* és ekkor már az ország alsó részeinek főkapitányi tisztét viselte.

77. KINIZSI PECSETE.

Együtt vívták 1479 october 13-ikán, Szászváros közelében, a Kenyérmezőn azt a dicsőséges csatát, mely az ellenség teljes megsemmisítésével végződött, s közel harmincezer töröknek életébe került.²

A következő (1480) esztendő őszén, Mátyás értesülvén,

* A milánói állami levéltárban őrzött egyik magyarországi hadi tudósításban «PAULUS FELFELDI» néven neveztetik.

** Mátyás Királynak 1479 oct. 22-ikén a pápához intézett levele. KATONA XVI. 241.

hogy egy török csapat a császár területére, Stiriába, Karinthiába ütött, és nagy számú fogolylyal készül visszatérni: hirtelen egybegyűjtött kis sereget, és személyesen indult meg, hogy föltartóztassa, és a foglyokat kiszabadítsa. De a megáradt Dráván és Száván a hidak verése sok időt igényelvén, elkésett. Ekkor, hogy megtorolja az okozott kárt, novem-

78. BÁTORI ISTVÁN PECSÉTJE.

ber közepén Bosnyákországnak a törökök által bírt részébe nyomúlt, pusztítva vonúlt rajta keresztül, és egy basával öt napig tartó véres ütközetben diadalmasan mérkőzött meg. Ezzel egyidőben Kinizsi Pált Szerbországba bocsátotta, hol az Krusováczig jutott el és a törököket szintén többször megverte.*

* Mátyás királynak ezen hadjáratról 1480 november 6-, 7- és december 14-ikén kelt, a pápához intézett levelei. Dipl. Eml. iv. 337, 339. November 18-ikán egyik

Ezen hadjárat alatt vette azt a megrendítő tudósítást, hogy a török hajóhad Olaszország délkeleti részében, Apuliában kikötött, és partra szállított húszezernyi sereget, mely Otranto városát (augustus 11-ikén) hatalmába ejtette, majd Brindisit is, a jelentékeny kikötővárost fenyegette.

A nápolyi király Alfons herceget, a trónörököst kül-

79. A BÁTORI-CSALÁD CZIMERE.

dötte oda. De ennek eredménytelenül kellett elvonulnia. Egész Olaszországot rettegés szállotta meg. A pápa készületeket tett, hogy Rómából elmenekül.

Mátyáshoz is fordultak segélykéréssel. És ő Magyar Balázs kapitány vezérlete alatt, hatszáz válogatott vitézt küldött.

Mátyás
okmányát keltezi *in castris nostris prope oppidum Zwechay in montibus Bosnensibus*. (NAGY IMRE ak. tag szíves közlése.) TELEKI (v. 107.) s utána az újabb történetírók Mátyás hadjáratát tévesen helyezik 1479-re, Kinizsiét pedig 1481-re.

Ezen kis csapat dicsőségesen teljesítette megbízatását. Alig hogy partra szállott, azt az erősséget támadta meg, mely a várost vízzel ellátó forrás oltalmára emeltetett a törökök által. Heves küzdelem után sikerült hatalmába kerítenie az erősséget és a forrást is, mely azóta «magyar forrás» elnevezését nyerte.

Az őrségnek a téli és tavaszi hónapok alatt a cisternákba felfogott esővíz elegendő italt szolgáltatott. De mikor a nyári nap égető heve kiszárítja a medenczéket, az őrség majdnem naponként kísérletet tett, hogy a forrást újból megszerezze. Mivel pedig mindig visszaveretett, augusztus 10-ikén kitűzte a fehér lobogót és a következő hónap elején elhagyta az olasz földet.

80. MAGYAR B. PECSÉTJE.

Otranto felszabadításának emlékére a pápa érmet veretett. És mikor ezen esemény négyszázéves emlékezetét ünnepelte Olaszország, a késő unokák kegyeletesen emlékeztek meg a magyar szabadítókról.*

Az otrantói kudarcot II. Mohammed nem élte meg. Fényes pályájának 1481 május 3-ikán vetett véget a halál.

Legidősebb fia II. Bajazed lépett helyébe. De azon ürügy alatt, hogy mikor ő született, atyja még nem volt császár, a nagyvezér az ifjabbik fiút Dsem herceget állította trónöröklésre jogosultnak. Számos előkelő basa pártolta ügyét. Testvérharcz keletkezett, mely Bajazed pártjának győzedelmével nyert befejezést.

Dsem Egyiptomba, innen pedig Rodosz szigetére menekült, hol a Szent-János-lovagrend nagymesterénél barátságos fogadtatásra talált.

El volt határozva, hogy bátyjának megbuktatása végett a keresztény hatalmak közreműködését kéri ki. Első sor-

* ÖVÁRI LIPÓT cikke a Századok 1881. folyamában 493.

ban Magyarországhoz csatolta reményeit. Trónra emeltesét nem várhatta mástól, mint Mátyástól. És a vérrokonság tudata is vonzotta hozzá.

Mátyás maga beszélte utóbb a pápai követnek, hogy ötven és néhány esztendő előtt, nagyanyjának nővére kalandozó törökök kezeibe jutván, fogságba hurczoltatott, II. Murad császár neje, majd II. Mohammednek anyja lett.¹ Dsem tehát unokatestvéréhez, Mátyáshoz kívánt eljutni. De ebben megakadályozta a velencei köztársaság; mely barátságos viszonyban állván Bajazedhez, az ellene tervezett hadműveletet meghiusítani igyekezett; emellett Mátyás hatalma és tekintélye gyarapodásában veszélyt látott önmagára és szövetségesére a császárra nézve. Ennek következtében kieszközölte, hogy a nagymester Dsem herceget déli Franciaországba szállította, s ott egyik várában szigorú őrizet alá helyezte.²

Ezalatt Dsem titkos párthívei Törökországban nem mondtak le az ő visszahelyezésének gondolatáról. Egyik közülök, előkelő basa — az 1483-ik év folyamán — Mátyás királyhoz jött, és a portai viszonyokat előadván, az időpontot támadó föllépésre kiválóan alkalmasnak tüntette föl.³

~~Mátyás, bár ekkor már háborúban állott a német császárral, képesnek érezte magát arra, hogy egyidőben a török birodalom ellen is támadást intézzen. E célra hetvenezer emberből álló sereget állíthatott ki.~~⁴

Ezért a basát Rómába küldötte, és lépéseket tett, hogy Dsem haladék nélkül Magyarországra bocsáttassék.⁵ Közvetlenül hozzá is fordúlt. Levelében «szeretett testvérének

¹ A pápai követnek 1489 január 30-iki jelentése.

² Hogy Dsem Magyarországra készült Rodoszból és ezt Velence akadályozta meg, tudjuk Mátyás királynak Rómában levő követéhez az egri bíbornok-püspökhöz intézett egyik leveléből (Múzenmi codex. 1656. fol. lat. 169-ik levél.)

³ A pápai követnek Budáról 1483 october 24-ikén Rómába írt jelentése. ΚΑΤΟΝΑ. XVI. 518.

⁴ Budáról 1483 april 16-ikán Florenczbe küldött jelentés. D. E. III. 22.

⁵ A pápai követnek idézett jelentése.

Beatusissime pater domine clementissime. Post orationem mei comendacionem ad pedum oscula beatorum. Prout Sanctitati vestre iam sepius supplicavi. Ita supplico et nunc deuotissime et instanter. Ut pietas uestra in facto prutenorum iam tandem finem facere et Bullas absolucionis eorum absque ulteriori procrastinacione expediri committere dignetur. Nisi enim incursum Polonorum et graui Bello nunc Lacerarentur et fidei debitum ac status illorum miseracio me urgeret non tantisper molestarem pro ea Bulla Sancti^{tem} uestram. Que respiciat oculis clementibus illius calamitosi ordinis statum et Labores meos quos pro eius defensione suscepi et in posterum suscepturus sum. Velitque absque difficultacione ampliori Bullam ipsorum committere expediri. ut et ego habita Bulla. possim eis facilius succurrere. quod michi salubrius neque illorum statum conseruande magis efficacius. neque rebus meis comodius. Stas uestra hoc tempore facere posset. prout Oratores mei quibus ea de re lacius scripsi. Sancti^{tem} uestrae coram declarabunt. Reuocari autem non sine bonis et arduis causis. alterum Oratorum meorum Mariottum. Pragensem et scripsi ei ut impetrata hac Bulla in facto prutenorum. eam secum ad me pferat. Et in super inferat apud Stem^{tem} uestram. Ut factum. Pragensis Strigonien quod Sti^{tem} uestrae. Remus dominus Alarion nup Legatus ad inquisitionem super eo faciendam missus. a nob reuersus ordine rettulit. dignaretur Stas uestra executioni demandari. et commisi prefato Oratori meo. Ut utramque rem expeditam ad me referret. Obsecro itaque eam obnixè. quatenus. Velit et Bullam prutenorum et factum Strigonien. ita breui deterrimare. Stas uestra. Ut orator meus ad me utramque propediem pferre possit. Quo beneficio. nichil michi graciosius Stas uestra. impetrare facere posset. Preter hoc enim. quod multis me curis et sollicitudinibus releuabit. et illius ordinis piculo obuiabit. et Stas uestra. faciat me sibi ex obligato magis magisque indies obligatum. Altissimus conseruet Stem uestram incolumem et felicem. et eius sancte regimini et augmento.
Datum Bude xxviii die Octobris. Anno dñi m^o ccc^o lxxviii^o. Regnorum nrorum Anno Hungarie u^o vicesimo primo. Bohemie u^o decimo.

E

S

V

Deuotus filius Mathias Rex manus

és vérrokonának» nevezte őt, és megfogadta, hogy mihelyt megérkezik, «azonnal apai birodalmába visszavezeti; minden erejét, tehetségét és személyét is rendelkezésére bocsátja, hogy a trónt elfoglalhassa».¹

Azon fényes diadal, a mit ez időtájt (1483 őszén) Geréb Mátyás horvátországi bán a császár területére tört török sereg fölött kivívott,² megerősíthette volna elhatározásában.

De nem úgy történt. Az év végén Bajazed követei jelentek meg előtte, és előnyös föltételek alatt fegyverszünetet kértek. Ő nem utasította vissza ajánlataikat, és egyik tanácsosát küldötte velök a portára, hol a fegyverszünet őt esztendőre megkötöttet. A mit Mátyás a keresztény hatalmakhoz írt leveleiben azzal igazolt, hogy magára hagyatva azoktól, kik még inkább mint ő hivatva lennének a kereszténység oltalmára fordítani erejüket, egyedül nem folytathatja a háborút, és míg Isten a többi fejedelmek szemeit megnyitja, békekötéssel kényszerül a maga érdekeit biztosítani.³

Mindazáltal azon reménye, hogy kelet felől ezentúl háborítatni nem fog, meghíúsult.

A következő (1484) év nyarán Bajazed elárasztotta Moldvaországot seregeivel, két fontos erősségét: Kiliát és Akiermant megvívta. Mátyás felszólalására azt válaszolta ugyan, hogy a fegyverszünetbe Moldvaország nincs befolgalva;⁴ de hogy elvállalt kötelezettségeivel nem gondol,

¹ Mátyás király dátum nélküli levele, a jelezett muzeumi codexben, 168. szám alatt.

² Mátyásnak a pápához és az olasz fejedelmekhez intézett tudósításai, a bánhoz és a horvát urakhöz írt dicsérő levelei a jelezett muzeumi codexben.

³ A német fejedelmekhez intézett levél a muzeumi codexben. 219.

⁴ Az ez ügyben váltott levelek Epi-

stolæ. iv. 4, 5. Akierman augustus 6-ikán vétetett be. A török császár válasza e szerint september közepe előtt nem érkezhetett Budára. Így tehát még nem állhat azon föltevés, hogy ezen válasz megérkezése után, a fegyverszüneti oklevél kiállításánál elkövetett mulasztás miatt, került Váradi Péter kalocsai érsek és cancellár börtönbe. Ez ugyanis augustus vége előtt már fogságban volt.

szembetűnően megmutatta egy másik tény. Mentegőtödzésével egyidőben hétezer fegyveresből álló török had tört Temesvár vidékére, melyet tüzzel-vassal pusztított, míg Kinizsi Pál feltartóztatta és september 13-ikán véres csatában teljesen megsemmisítette.¹

A törökökkel kötött szerződések megbízhatatlansága, Mátyás királyban újból fölkelte azt a vágyat, hogy Dsem herceg fölhasználásával támadó hadjáratot intézzen a török birodalomra. A ferrarai herceg közbenjárása mellett, az terveztetett, hogy Dsem szökve hagyja el franciaországi tartózkodási helyét, és Magyarországra jön.²

Ez kivihetetlennek bizonyulván, Mátyás kísérletet tett, hogy a francia udvart bírja rá Dsem herceg kiszolgáltatására. XI. Lajos halála után, a kiskorú VIII. Károly lépett a trónra, kinek nevében nénje kormányzott.

Mátyás az 1487-ik év első hónapjaiban a váradi püspököt küldötte Franciaországba. Jelentékeny pénzösszeget is bocsátott rendelkezésére, hogy a befolyásos egyéneket ajándékokkal megnyerje.³

De ismét Velence állott útjába. A senatus rábírta a vele szövetséges viszonyban álló pápát, hogy Dsem hercegnek Rómába küldését, s a szent-szék felügyelete alá helyezését követelje. Így történt, hogy a váradi püspök több hónapig tartó távollét után, eredménytelenül tért vissza.⁴

Ellenben a nápolyi király mindent megtett, hogy a pápa és a signoria terveinek sikerét meggátolja. A rodoszi lovagrend nagymesterének — bizonyára Mátyás megbízásából —

¹ Horvát István alvajdának 1484 september 22-ikén Brassó városához intézett jelentése. Marienburg. Kleine Siebenbürgische Geschichte. (1806.) 228.

² Az ez ügyben folyt levelezés ki van adva: Dipl. Eml. III. 60—110.

³ A velencei senatus 1487 april 9-iki nyilatkozata. D. E. III. 277.

⁴ Ezen tárgyalásokra vonatkozó számos irat van közzétéve a Dipl. Eml. III. 115. s kk. II. Érdekes részleteket tartalmaznak Mátyás király nyilatkozatai is, miket 1489-ben az udvaránál levő pápai követ előtt tett.

nagy pénzüsszeget ígért, ha a török herceget neki szolgáltatja át. Majd a francia uralkodóház egyik nőtagjával alkudozott. Végre azon kalandos vállalkozásra is kész volt, hogy Dsemet, mikor Franciaországból Rómába szállítják, útközben erőszakkal hatalmába ejti.*

Mind hiába. Dsem a Provence partjairól hajón szállítottatott Olaszországba, és Rómába vitetett, hol a pápai palotában kapott lakást és rangjához illő ellátást.**

IV.

KIRÁLYT kormányzatának hármasczélja: a magyar állam függetlenségének biztosítása, — a törökök ellen megoltalmazása, — súlyának nyugati Európában megalapítása, szükségképen sokszoros összeköttetésbe hozta az olasz államokkal. Olaszország, politikai hanyatlása daczára, a mi a szétdaraboltság és belső küzdelmek nyomaiban bekövetkezett, sok tekintetben megtartotta vezérlő állását az európai államok élén.

Róma, az egyház fejének székvárosa, hajdani varázsát és befolyását a keresztény népekre nem vesztette el. Velence és Genua az öntudatos közlekedési és kereskedelmi politika első mesterei és dús kincseinek letéteményesei maradtak.

Nápoly, Flórencz és Milano nem szüntek meg úgy a természet áldásainak, mint a műveltség, gazdagság és fényűzés felsőbbségének vonzó erejét gvakorolni. Es olasz föld-

* A velencei senatusnak 1489 februar 10-ikén római követéhez intézett irata. D. E. iv. 6.

** A velencei senatusnak 1489 martius 20- és 1490 januar 19-ikén portai követéhez írt jegyzékben. D. E. iv. 10., 26.

ről indultak ki a renaissance irodalmi és művészeti mozgalmi a művelt világ meghódítására.

Mátyás uralkodásának kezdetétől fogva benső viszonyba lépett a szent-székkal és a velencei köztársasággal; utóbb Milano és Nápoly fejedelmeivel is. Soká arra szorítkozott törekvése, hogy erkölcsi és pénzbeli támogatásukat szerezzze meg; ellenben nem gondolt arra, hogy az olaszországi ügyekbe avatkozzék.

De amint a császári korona megszerzésének vágya lelkében megfogamzott, s ezzel politikájának kerete európai szélességet nyert; amint utóbb mérközése a császárral az összes hatalmi tényezők figyelembevételét tette szükségessé: változott az állás, amit elfoglalt; és Olaszország irányában is a cselekvés, a kezdeményezés terére kellett lépnie.

Ezt megkönnyítette házassága, mely Nápoly, Ferrara, Milano udvaraival rokoni kapcsolatba hozta. A politikai szereplés után sóvárgó királyné mindent megtett, hogy hazájának ügyeire irányozza férje figyelmét; amiben vele közreműködtek az olasz humanisták, kik a budai udvarnál vendégszerető fogadtatásra találtak, és az olasz diplomataik, kiknek egész sorozata nyert állandó alkalmazást Mátyás szolgálatában.*

Mindenek előtt szükséges volt az adriai tenger partjain erős állást foglalnia, és előnyös fekvésű kikötő helyek birtokába jutni, amilyenekkel Dalmátiának a magyar király kezei között megmaradott részében nem rendelkezett.

Az 1477-ik év elejétől kezdve Mátyás azon tervvel kezd foglalkozni, hogy a császár által bírt Triestet hatalmába ejti, és ezen célból a város előkelő patriciusai közül többeket titkon megnyert.**

* Ezek között a legkiválóbbak: Bandini Ferencz, Cavitello Justinián, Fontana Ferencz, Guignio Domonkos, Leontius János, Lupus Lukács, Sadoletto Miklós.

** Ezen tervnek legelső nyomát találjuk a velencei senatus 1477 jun. 18-ikán kelt végzésében. Később — mint látni fogjuk — ismételten merül föl ezen terv, melylyel haláláig foglalkozott Mátyás; de sikertelenül.

Majd feladataul tűzi ki: Dalmátia azon részét, melyet a magyar koronától Velence szakított el, fegyver hatalmával visszaszerezni.¹

Erre kedvező alkalom kínálkozott 1478-ban, mikor Velence a pápa és a nápolyi király ellen szövetségre lépett a florenczi köztársasággal, Ferrara és Milano fejedelmeivel.

Mátyás el volt határozva, hogy apósa és a szent-szék oltalmára, Velence ellen háborút indít, a melyhez nagymérvű előkészületeket tett.²

Az említett év őszén Fontana Ferenczet Ferrarába, Cavittello Justinánt pedig Milanóba küldötte, hogy a szövetség felbontására és Velence elszigetelésére kísérletet tegyenek.³

A császárral pedig tárgyalásokat indított meg a végett, hogy a köztársaság ellen indítandó magyar seregnek a császár területén szabad átvonulást eszközöljön ki.⁴

Még fokozódott ellenséges indulata, mikor 1479 elején Velence a törökökkel békét kötött, és mikor később a törökök betörését Erdélybe a köztársaság izgatásainak tulajdonította.⁵

Fenyegető magatartása élénk aggodalmakat keltett Velenczében, hová már olyan tudósítások is érkeztek, hogy magyar hadak útban vannak Friaul felé. És a senatus míg többrendbeli intézkedéseket tett a köztársaság területének megoltalmazására; ugyanakkor Mátyáshoz követet küldött, ki hivatva volt őt a háború megindításától visszatartani.⁶

¹ A Velence ellen tervezett háborúról először találunk említést téve egy 1478 majus 15-ikén kelt tudósításban, amit a császár gráci udvarából küldenek a montferrati herczeghez. Diplom. Eml. II. 369.

² Ezt később (1482 april 30-ikán) Beatrix említi egyik levelében. D. E. III. 10. Láttuk, hogy ezen tervet már 1465-ben is megpendítette a császárnak. (A jelen munka 157. l.)

³ D. E. II. 369., 375.

⁴ Ezen tárgyalásokra vonatkozó több diplomatiái iratot közöl CHMEL. Monum. Habsburgica. III. 270. s. kk. II. Ezeket tévesen helyezi 1480-ra; ami kiténik Mátyásnak 1479 január 12-ikén követe részére kiállított megbízó leveléből, ami ugyanő más helyen (633. l.) közöl.

⁵ Ezt maga említi 1479 october 22-ikén a pápához intézett levelében. D. E. II. 394.

⁶ A senatus 1479 november 5-iki vég-

A hadjárat nem jött létre. A császár megtagadta a hadak átvonulására az engedélyt;¹ a nápolyi király által ígért segélypénz elmaradt;² a pápa meg éppen Velenczével egyezsége lépett.

Velence ezáltal fölbátorítva, még inkább fölingerelte maga ellen Mátyást azzal, hogy a hűtelen Frangepán grófok ajánlatára az ezek által bírt Veglia szigetét a saját fenhatósága alá fogadta, és, kormányzót rendelt oda.³

Mátyás ekkor Magyar Balázs vezérlete alatt hadakat küldött a sziget megszállására.⁴ És mikor a pápa őt Velence jogigényeinek respectálására szólította föl, válaszában szokott erélyével kijelenté, hogy «készebb egész birodalmát és saját fejét is koczkára tenni», mint sem a magyar korona jogait feláldozni. Eles szemrehányásokat tett a pápának, és fölkérte, hogy a köztársaság jogtalan vállalata támogatásának botrányától tartózkodjék, nehogy «ezt később megbánnia oka legyen».⁵ Veglia azonban velencei uralom alatt maradt.⁶

Velence később is semmit sem mulasztott el, amivel Mátyásnak ártalmára lehetett. Ellene segítséget ajánlott a császárnak, és ezt a kibéküléstől visszatartani igyekezett.⁷

Időközben, 1481 őszén, a nápolyi királynak sikerült Velence megrontására, a flórenczi köztársasággal és Milanóval ellen-szövetséget kötni. Mátyás is felhivatott csatlakozásra. De ez nem bizván a szövetség tagjainak kitartásában és áldozatkészségében, tartózkodott a fölhívást követni.

zése (Dipl. Eml. II. 397.) és Diedo Péter részére december 14-ikén kiállított utasítása. (Akadémiai kézirat-gyűjtemény.)

¹ A senatus ezért 1480 martius 17-ikén a császárnak köszönetet szavaz. D. E. II. 418.

² Ezt Beatrix említi idézett levelében.

³ A senatus 1480 február 20-iki végzése. D. E. II. 446.

⁴ TELEKI. V. 144.

⁵ Mátyásnak 1480 majus 30-ikán kelt levele. D. E. IV. 333.

⁶ A Diplomatiái Emlékek III. kötetében az 1482—4. évekből közölt számos irat bizonyítja ezt.

⁷ Sadoletto Miklós 1481 szeptember 24-ikén a ferrarai herceghez intézett levele a modenai levéltárban és a velencei senatus 1482 martius 7-iki végzése a velencei levéltárban.

Beatrix útján, nyíltan kifejezte aggodalmait; és kijelentette, hogy csak azon esetre, ha kellő biztosítékokat nyer, indítaná meg Velencze ellen a háborút, amire — úgymond — nézete szerint, soha olyan kedvező alkalom nem kínálkozott mint most. Százezer arany segély fejében kész volt tízezer svájci gyaloggal és hatezer magyar lovassal Verona és Brescia területén indítani meg a háborút; ha pedig kétszázezeret kapna, egy másik sereggel hátulról támadni meg a köztársaságot.¹

De bár igényei a lehető legszerűebbek valának, nem remélhette, hogy ki fognak elégíteni. Ezért egyidejűleg azt az ajánlatot tette a ferrarai herczegnek, hogy Velenczebe követeket küld béke létesítése végett.²

És csakugyan a szövetség tagjai a százezer aranyat sokalták. Alkudozni kezdettek. Hatvanezerrel kínálták. A mely szűkkeblűség nem kevésbé boszantotta Mátyást, ki megjegyzé róluk, hogy «úgy viselik magokat, mint az a fősvény, ki egy forintot áldoz föl egy garas megtakarítása kedvéért». Egyúttal ismételten úgy nyilatkozott, hogy ha elegendő pénzzel látják el, akár százezer fegyverest is állít sikra, és kész életét, trónját koczkáztatni, mert egyszer-mindenkorra meg akar szabadúlni ellenségeitől; de apró vállalatokban nem hajlandó erejét elpazarolni.

Elégületlensége a felháborodásig fokozódott ezután; mert hónapokon át hiába várakozott Flórencz és Milano követeire, kiknek a szövetség megkötése végett udvarához kellett volna jönniök.³

A tárgyalások mindazáltal nem szakadtak meg. Mátyás utóbb Sadoletto Miklós által, a nápolyi király és szövetséges-társai elé új ajánlatot terjesztett. Kész volt pénz-

¹ Beatrixnak 1482 ápril 30- és majus 1-én kelt levelei. Diplom. Emlékek. III. 10., 13.

² Mátyásnak 1482 ápril 1-én a ferrarai herczeghez írt levele. U. o. 8. III.

³ Beatrixnak 1482 június 8-ikán, Mátyásnak június 10-ikén kelt levele. D. E. III. 16., 17. 1482 augustus 4-, 8-, september 29-, 1483 január 22-ikén kelt diplomatiai jelentések a modenai levéltárban.

segély nélkül is megindítani a háborút Velence ellen, ha a pápa által kiállítandó okiratban fölhatalmaztatik arra, hogy békét köthet a köztársasággal, mihelyt ez visszabocsátja neki azon egész területet, mely egykor a magyar koronához tartozott. A mennyiben pedig erre rá nem állanak, most már igényeit a pénzsegély összegére nézve magasabbra emelte. Az első és második esztendőre kétkétszázezer, a harmadikra egyszázezer forintot követelt; megjegyezvén, hogy ennél a sajátjából sokkal többet áldozna a háború költségeire.*

Az alkudozások eredménytelenek maradtak. Mátyás nem lépett a ligába.

Es miután azon reménye, hogy az olasz államok segítségével Velenczét megtörheti, eltűnt; nem tartózkodott attól, hogy politikájában merész fordulatot téve, a köztársasághoz forduljon szövetségi ajánlataival, a melyeknek elfogadása a császár ellen viselt háború folyamára előnyös hatást gyakorolhatott.

Az 1484 tavaszán követeket küldött Velenczébe.

Az előterjesztéseikre adott válasz édes szavakkal hangoztatja ugyan «a változatlan barátság és szeretet érzelmeit», miket a köztársaság Magyarország királya iránt táplál; de a senatus kisiklott mindennemű kötelezettség vállalása elől, és nem volt hajlandó a császárral fennálló jó viszonyát megszakítani.**

A következő évben, Bécs megvívása után, Mátyás újabb kísérletet tett, azon föltevésben, hogy, a kivívott nagy eredmények hatása alatt, a köztársaság több előzékenységet fog irányában tanusítani.

Erre annál inkább súlyt helyezett, mert Triest elfogla-

* Sadoletto a királynéről azt az üzenetet hozta, hogy igyekezni fog a kétszázezernek százötvenezerre leszállítását kieszközölni, de nem biztos a felől, vajjon czélt ér-e. A ferrarai herczeg nápo-

lyi ügyviselőjének 1484 martius 26-ikán kelt jelentése a modenai levéltárban.

** A senatusnak 1484 martius 18-, april 22-, majus 5-, 30-, junius 7-ikén adott válasza. D. E. III. 29—37.

lását tűzte ki céljául, és jelentékeny haderőt indított ama város megszállására.¹

September 22-ikén Mátyás követei: Ferencz egri főesperes és Kendi Antal a senatus által fogadtatván, küldetésök első célja gyanánt Bécs elfoglalásának bejelentését tüntették föl. Míg ugyanis — mondák — ő felsége megelégedett azzal, hogy a többi fejedelmeket levéllel értesítse, a köztársasághoz követeket kívánt e végett küldeni «bizonyos benső jóakarát és szövetség jeléül», és annak kitüntetése végett, hogy «a halhatatlan köztársaságot minden más állam elébe teszi, barátságát minden más hatalom jóakaratanál többre becsüli».

Ezen hízegő nyilatkozat után előterjesztették a király kérését, hogy a magyar hadak, melyek a köztársaság területének szomszédságában fognak a császár ellen működni, jóakarátú támogatásban részesüljenek; és engedjék meg a velencei területen a szükséges lőporkészletnek beszerzése.²

A signoria elég mérsékelt hangon szólott azon örömről, melylyel Bécs elfoglalásának híre eltölté; és udvarias kifejezésekbe burkoltan közölte elutasító válaszát. Fájdalommal szemléli — úgymond — a császár és a magyar király között dúló háborút; mindkét uralkodóhoz régi barátság kötelékei csatolják; és így semleges állást kell elfoglalnia. Ennek következtében arra kéri a királyt, mondjon le kívánataról, hogy hadainak az átvonulás a velencei területen megengedjék; mert ezt nem teheti, nehogy ezáltal a császárt jelentékeny sérelemmel illesse.³

Es miután a követek legalább a lőpor beszerzésének

¹ A velencei senatus d. n. értesítése milánói követéhez. D. E. III. 55. És a ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1485 szeptember 29-, october 1-én. A modenai levéltárban.

² Előadásuk közzé van téve D. E. III. 47—50.

³ Az 1485 szeptember 22-ikén adott válasz. D. E. III. 51.

megengedését újból kérték, ezt is a császár ellen működő hadak részére megtagadta.¹

Ugyanakkor «tekintettel a magyar hadaknak Friaul felé vonulására», katonai intézkedéseket tett a senatus: a gradiskai erősség felszerelését és zsoldosok fogadását határozta el.²

Ennek következtében, Székely Jakab Stiriából és Geréb Mátyás bán Horvátországból megindított hadaikkal eljutottak ugyan Triestig, és a szintén osztrák fenhatóság alatt levő Fiumeig;³ de ezen városok elfoglalására nem voltak képesek.⁴

A velencei senatus joggal vehette igénybe a császár követői előtt egyik nyilatkozatában azt az érdemet, hogy a Velenczével szomszédos császári területet a magyar hódítástól ő mentette meg.⁵

Ugyanekkor Olaszország déli részei is fontos események színhelyévé lettek, és magukra vonták Mátyás figyelmét.

IV. Sixtus pápa 1484 augusztus 12-ikén bekövetkezett halála után, a genuai származású Cibo János bibornok foglalta el VIII. INCZE név alatt a pápai trónt.

Első feladatául tűzte ki: Olaszország belső békeállítását. Azonban erre irányuló törekvései meg-hiusultak. A belső harcok lángja még nagyobb mérvben kezdett pusztítani mint eddig.

Ferdinánd nápolyi király az új pápánál lépéseket tett, hogy fölmentse őt a hűbéri adótól, melyet a szent-széknek a nápolyi királyok fizetni tartoztak; és a tagadó válasz daczára, vonakodott az adót megfizetni. Miután emellett

¹ Az 1485 szeptember 23-ikán adott válasz, ugyanott 53

² Az 1485 szeptember 24-iki végzes, ugyanott 54.

³ TELEKI V. 322.

⁴ A ferrarai ügyviselőnek 1486 február

1-én Milánóból írt tudósítása Mátyásnak Triest ellen tervezett újabb vállalata és a signoriának újabb fegyverkezései felől tesz említést. (A modenai levéltárban.)

⁵ 1486 július 3-ikán. D. E. III. 116.

saját országa papságát önkényesen kivetett adókkal terhelte, az egyházi javadalmak adományozásánál is sokféle visszaéléseket követett el: viszonya a pápához mind feszültebb lett.

Ezen helyzetet kizsákmányolták a Ferdinánd erőszakos kormányzatával elégtelen főurak, kik már előbb fegyvert fogtak ellene, most pedig a szent-székhöz fordultak támogatásért. A fellázadt Aquila és Salerno városok az 1485-ik őszén kitűzték középületeikre a pápai lobogót. VIII. Incze elfogadta hódolatukat, és kérésüket tett, hogy sereget küldhessen segítségre. November 1-én pedig ünnepélyesen kihirdetett egy bullát, melyben az egyház által szenvedett sérelmeket felsorolván, háborút üzen a nápolyi királynak, és mindazokat, kik őt támogatásukban részesítik, egyházi átokkal fenyegeti.*

31. VIII. INCZE PÁPA ÉRME.

Ferdinánd, ki elszántan készült a védelemre, és a florenczi Mediciek s a milanói Sforzák támogatását ki tudta eszközölni, Mátyáshoz is fordult segítségért. Ez tartózkodás nélkül kijelenté, hogy nejének atyját el nem hagyja, és ha a szükség kívánja, személyesen vezet sereget Nápolyba.**

A mióta pedig a november 1-én kibocsátott pápai bullát megkapta, még erélyesebb magatartást követett. Az 1486-ik év januar 29-ik napján, budai palotájába hívatta a főpapokat és főurakat, Velence és Flórencz követeit.

* Ezen eseményekre és a pápa magatartására nézve l. REUMONT nagybecsű munkáját: Lorenzo de Medici. (Lipcse 1883.) II. 208. s. kk. II.

** Beatrix 1485 december 4-iki levele. D. E. III. 58.

Ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy a nápolyi királyt segíteni fogja.

Fenyegetődött, hogy a pápának felmondja az engedelmességet, ítéletétől az egyetemes zsinathoz föllebbez; Velenczének pedig, ha a nápolyi király ellen lép föl, háborút üzen.¹

És martius végén 800 lovast, utóbb pedig 200 lovast és 700 gyalogot küldött Nápolyba.²

Egyszersmind befolyásával a portán kieszközölte, hogy a török császár fenyegető figyelmeztetésével Velenczét a nápolyi király ellen való támadástól visszatartotta.³

Azonban sem a jó viszony, melyben a törökökhöz állott, sem a feszültség, mely közte és a pápa között uralkodott, nem tartotta őt vissza attól, hogy mikor a törökök újból Olaszországot és pedig a szent-szék területét fenyegették, a veszély elhárítására hatalmát ne érvényesítse.

A nápolyi bonyodalmakat kizsákmányolva, 1486 tavaszán, az Ancona közelében fekvő Osimo városkában lakó tekintélyes condottieri, Boccolino de Guzzino a szent-szék ellen fellázadott, és a helynek urává tudta magát tenni. Előre látván, hogy saját erejével nem soká lesz képes ellenállani, azon kalandos gondolatot vette fejébe, hogy a török császárt hívja segítségül, és mint ennek helytartója fogja a meghódítandó területet kormányozni.⁴

Mátyás, amint erről értesült, felajánlotta a pápának segítségét Boccolino leküzdésére. És ő feljogosítva hitte magát később azzal dicsekedni, hogy «egymaga az ő ajánlata elegendő volt a veszély elhárítására; mert a törökök, amint tudomást nyertek afelől, hogy a szent-szék az ő

¹ A ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1486 martius 21- és april 4-ikén.

² A ferrarai herceg milánói ügyviselőjének april 4- és junius 5-ikén, nápolyi ügyviselőjének september 14-ikén kelt jelentései.

³ Ezt maga Mátyás közli az udvaránál levő ferrarai követtel. Ennek 1486 augustus 17-iki jelentése D. E. III. 173.

⁴ L. REUMONT. II. 237.

támogatására számíthat, habár hajóhaduk készen állott már, hogy erős sereget szállítson az olasz partokra, támadási szándékuktól rögtön elállottak».*

Kevéssel utóbb maga Mátyás mintegy elsajátította Boccolino és a törökök tervét.

Ancona az adriai tenger kikötőhelyei között a legjelentékenyebbek egyike volt. Régtől fogva köztársaságot alkotott, a szent-szék főnhatósága alatt. Mivel azonban kereskedelme, az ő hatalmasabb versenytársa, a pápával szövöttek Velence részéről sokféle megszorításokat szenvedett, a polgárok között elégtelenség kezdett gyökeret verni. Tekintetök a magyar király felé fordult, ki elég erős volt arra, hogy őket a velencei köztársaság ellen megoltalmazza, egyúttal a törökök részéről szüntelenül fenyegető veszedelmet is elhárítsa.

Ancona egyik humanista polgára, De Dyonisiis Cynthus Ferencz, ki a «koszorús költő» czímet viselé, nyerte a megbízást, hogy följánlja Mátyásnak az anconai köztársaság fölött a fenhatóságot és védnökséget.

Ez 1487 tavaszán, ausztriai táborozása alatt kereste föl a királyt, ki örömteljes készséggel fogadta az ajánlatot, és az elvállalt védnökség jelvénye gyanánt a magyar birodalom zászlaját küldötte Ancona városának. Ezt egyszerűsmind azon kiváltsággal ruházta föl, hogy grófi, lovagi és nemesi rangfokozatokat adományozhasson; kikötvén, hogy az adománylevelek alá az ő, külön e célra veretett pecsétét függeszse.**

A költő-ügynököt is «hű és érdemes szolgálataiért» dúsan jutalmazta. Buccari tengerparti várost, mely Frán-

* A pápai legatushoz 1489 január végén intézett előadásában, melyet a legatus január 30-iki jelentésében úgyszólván szószerint közöl.

** Mátyás király 1487 augusztus 7-ikén

kelt kiváltságlevele, melyben a királyi pecsét körirata is le van írva, Ancona város levéltárában őriztetik. Kiadta: MAKUSCEV. i. m. I. 147.

gepán Márton halálával a magyar koronára szállott, adományozta neki.¹

Mindez a szoros titok leple alatt történt, nehogy a velencei signoria idő előtt megtudja. És épen azért, mivel az alkalmas időpontot kellett bevárni, az anconai senatus csak több hónappal utóbb, a következő év (1488) april első napjaiban, tűzte ki tanácsházának tornyára a magyar zászlót, annak jeléül, hogy Mátyás fenhatósága alá adta magát.²

Ezen váratlan esemény általános meglepetést és megdöbbenést keltett. A pápa, amint arról értesült, maga elé hívatta az olasz államok követeit, kik előtt fájdalmas megütközését fejezte ki Mátyás eljárása fölött, melyet a boszú művének jellemezett.³ És hozzá intézett iratában is éles szemrehányásokat tett neki.⁴

Mátyás igazoló iratot küldött Rómába, és kérte a pápát, hogy függessze föl elhatározását az ő követének megérkezéseig, a ki által — úgymond — nemcsak hódolatát fogja bemutatni, hanem személyét és összes javait is rendelkezésére bocsátani; kinyilatkoztatván, hogy benne legengedelmesebb szolgáját és fiát bírja ő szentsége.⁵

De a phrasisok ezen árjával csak azt akarta elérni, hogy időt nyerjen.

1 Mátyás király 1487 majus 27-ikén kelt adománylevele a bécsi titkos levéltárban őriztetik. Kivonatosan közölte HORVÁTH MIHÁLY Történelmi Tár IX. 74. Hogy Cynthus vezette az alkudozásokat, alaposan következtethetjük épen ezen adománylevélből, és azon körülményből, hogy 1488 tavaszán őt küldötte újból Ancona városa Mátyáshoz. A junius 4-ikén kelt megbízó levelet közli MAKUSCEV. I. 152.

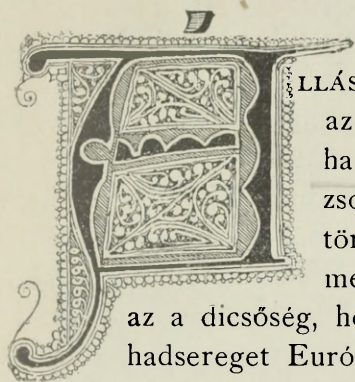
2 Ancona tanácsának 1488 martius 21-ikén Mátyáshoz intézett köszönő iratát közli MAKUSCEV I. 149. A lobogó kitűzéséről a ferrarai herczeg milánói ügyviselője 1488 april 6-iki jelentésében szól.

3 A ferrarai ügyviselő jelentése Milánóból 1488 april 10-ikén.

4 Ezt említi Mátyás 1488 julius 1-én kelt levelében.

5 Mátyás 1488 julius 1-én kelt levele. D. E. III. 433.

V.

DICSŐSÉGÉNEK európai jelentőségét Mátyás, az ő egyéni tulajdonai mellett, legkivált hadseregének köszönhető. Az állandó zsoldos seregek létesítésére irányuló törekvés jóval Mátyás trónraléptét megelőzőleg lett általánossá. De habár az a dicsőség, hogy «ő honosította meg az állandó hadsereget Európában»,* nem illeti is meg; kétségtelen, hogy az intézmény fejlesztésében korszakot alkotó az ő tevékenysége. Zsoldos hadát a szokottnál magasabb létszámra tudta emelni, és szerves összekötésbe hozta a nemzeti honvédelemnek régi elemeivel. Így azután olyan nagy hadtesteket állíthatott síkra, melyekkel korának egyik keresztény fejedelme sem rendelkezett.

Egykorú olasz kimutatás szerint, a törökök ellen 163,000 fegyverest küldhetett, kik közül 70,000 a hűbéri viszonyban álló oláh- és moldvaországi fejedelmek segélyhadára, 93,000 a magyar királyi seregre számíttatott.**

És ezen szám nincs túlmagasan felvéve. Tudjuk, hogy 1480 őszén Kinizsi Pál 32,000 emberrel nyomult Szerbországba, míg ugyanakkor a király maga Bosnyákországban táborozott. 1482-ben Mátyás úgy nyilatkozott, hogy ha elegendő pénzzel látják el a nápolyi király és szövetségesei, akár százezer embert küld segítségre. És 1483

* Ezen állítással a Hadtörténelmi Közlemények 1890-iki évfolyamának 219. lapján is találkozunk.

** A florenczi nemzeti könyvtárban őrzött kimutatást ÓVÁRI LIPÓT a Száza-

dok 1884. évfoly. 504. lapján közölte. Abban: a szárazföldi sereg 148,000-re, a hajóhad fegyveres népe 10,000-re, a rácsmartalócok száma 5000-re van téve.

tavaszán 70,000 ember állott készen, hogy az ő vezérlete alatt induljon a törökök ellen, míg ugyanakkor egy más sereg a császár ellen volt menendő.*

Ezen nagy tömegek a legkülönbélebb elemekből alakultak. Mátyás páratlanul álló ügyességgel értett ahoz, hogy a különböző népfajok sajátos tulajdonságait, különleges hajlamait, katonai képességeit értékesítse.

Cseh- és Morvaországból, hol a husszita háborúk a lakosság nagy részét a békés munkától elszoktatták, kintartó, edzett és vak engedelmességhez szokott harczosok sereglettek zászlai alá, a biztos zsold kilátása által vonzatva. Ezekből alakult seregének magva, az úgynevezett «fekete sereg», mely elnevezését sötét ruhájától és fegyverzetétől nyerte.

A szerb földről, a hódító török zsarnöksága elől menekülve, a gyűlölet és a prédálás vágyának kielégítése reményében, egész fegyveres néparadat özönlött be.

De az idegenek távolról sem képezték többséget a seregben. Túlnyomó része Magyarország lakóiból, a magyar faj szülőiteiből állott. Különös előszeretettel használta föl Mátyás az ősi időktől fogva katonáskodáshoz szokott székelyeket, kik keleten a legjobb íjászok hírében állottak, lovaik pedig felülmúlhatatlan sebességök által híresültek el.**

Mátyás seregének nem csak létszáma, hanem még inkább szervezete és harczképessége biztosította az elsőséget.

Abban az átmeneti korban, mikor a zsoldos csapatok még csak magvát képezték a seregnek, és a lőpor nem szorította ki egészen a régi fegyvereket: a taktikai hagyományok fonalának megszakadásával, az új viszonyok szük-

* Az 1480- és 1482-ik évi eseményekről fentebb szólottunk. Az 1483-iki tényről egy apríl 14-iki budai tudósítás tesz említést. D. E, III. 22.

** Ezt az idézett olasz irat emeli ki.

Ugyanott, a magyar király szárazföldi seregében 16,000 cseh-morva mellett 14,000 magyar, 32,000 székely, 10,000 erdélyi úr és nemes, 2000 erdélyi oláh van kimutatva.

ségleteinek megfelelő irányelvek még nem voltak megállapítva.

Míg zavar és tétovázás jelentkezik mindenütt: Mátyás lánghelméje tisztán fölismerte a teendők hosszú sorozatát.

A régi Róma hadvezéreit példányképeinek, katonai íróit mestereinek választotta. Amazoknak tetteit és ezeknek munkáit alaposan tanulmányozta. A rajongó humanista és a véres csaták vezére egyaránt bámulattal hajlott meg előttök.

Felfogását híven ismertető nyilatkozatait találjuk feljegyezve. «Ha a mi korunknak — mondá egy alkalommal — csak századrészben volnának olyan katonái, amelyeneket az ó világ mutat föl; és ha ennek hadi képzettségéhez a mienk hasonlítható volna: bizonyára nem nyert volna a török birodalom olyan roppant kiterjedést... Fontius Vegetius és más írók munkáiból meggyőződünk afelől, hogy a hadi képzettség, a gépek és ostromművek ismerete az ő korában milyen magas fokon állott. És mit mondjak amaz idők hadvezérei s fejedelmei felől? Senki sem lehet annyira esztelen, hogy magát, álljon bármilyen bajnok hírében, Hannibal vagy Nagy Sándor, Scipio vagy Julius Cæsar fölé helyezni, sőt azokhoz még csak hasonlítani is merészelje.»

Elismeri, hogy saját kora az elmúlt századokat a hadászat terén túlszárnyalja, de ezt annak tulajdonítja, hogy «a dicső és nagy tapasztalású hajdant fölélesztették». És máskor, úgy nyilatkozott, hogy «az újítóknak nem marad más hátra, mint a régiek találmányait előkeresni, s azokat a jelenkorra czélszerűen alkalmazni».*

A hadtudomány régi vívmányainak tanulmányával egyesült benne a tényleges hadi viszonyok és szükségletek alapos

* GALEOTTI feljegyzései. A Mátyás könyvtárban foglalt régi hadtudományi munkákról l. CSONTOSI JÁNOS dolgozatát a Hadtörténelmi Közlemények 1890. évf. 199—209.

ismerete, melyet már gyermekkorában, atyja oldala mellett, szerezhetett meg, és trónralépte után sokféle szövetségekkel, sokféle népek ellen szünet nélkül folyt harcokban gazdagítani bő alkalma nyílt.

A hadtudomány szakemberei, a fönmaradt gyér adatok világitása mellett is, fölismerik Mátyás seregének szerveztében a római legiókhoz való hasonlatosság elemeit; de a csapatok elrendezésében követett eljárását az ő eredeti eszméjének tekintik.*

Jellemző vonása : minden fegyvernem összhangzó együttműködése.

Ő maga ismerteti meg, egyik levelében, a nápolyi királylyal, seregének összeállítását : pajzsos, vértés és könnyű gyalogosokból, kiknek ötödrésze puskát visel ; vaspánczélba burkolt nehéz lovasokból és huszárokból. «A nehéz fegyverzetűek — ezek az ő saját szavai — fal gyanánt állanak, helyökből ki nem mozdúlnak, ha mindannyinak meg is kell halni. A könnyű fegyverzetűek pedig alkalmoszerűen kitornek, s ha kifáradtak vagy nagy veszélyt sejtének, a nehéz fegyverzetűek mögé vonúlnak, míg kedvező alkalom nyíltával, megújult erővel és visszanyert bátorsággal, ismét előnyomúlnak. Végül az egész lovasságot és a puskásokat a nehéz fegyverzetűek és pajzsosok veszik körül, épen úgy, mintha erődítményben volnának ; mert a nagyobb pajzsok egymásra téve körben mintegy várat képeznek, s helyettesítik a falakat.»

A gyalog és lovas hadtestekhez jeles tüzérség csatla-
kozott, az ágyúk, erőművek és ostromgépek nagy számával, ácsok és egyéb kézművesek csapataival.**

Ezen szárazföldi sereg működését nem kevéssé segí-

* L. HAZAY SAMU dolgozatát: «Védő alkotmány, haderő és harcászat Mátyás király alatt.» Hadtörténelmi Közlemények 1890. évf. 210—228.

** Az 1481 martius 10-ikén nápolyi követéhez írt levél magyar fordításban; Hadtört. Közlem. 1890. évf. 265—70.

tette elő a hajóhad, mely a király gondoskodásának mindenkor kiváló tárgyát képezte; mivel szintúgy a törökök ellen az alsó Duna mellékein viselt háborúkban, mint az osztrák hadjáratokban, várak vívásánál, élelmi és lőszeres szállításánál, nagy szolgálatokat tehetett. Az olasz kimutatás szerint 364 hajója volt, melyek között ágyúkkal és ostromgépekkel megrakott rengeteg gályák és tornyos dereglyék találtak. A vízi haderő tízezer fegyveresre és 2600 matrózra volt számítható. Ezek nagy részben a rácz népből kerültek ki, és vajdáik parancsnoksága alatt Belgrádtól Győrig több állomáson voltak elhelyezve.*

Bonfin, a nápolyi származású történetíró, ki Mátyást az osztrák hadjáratban kísérte, áradozó magasztalásokkal ír a királyi sereg felől. «Egy nemzetnél sem lehet találni — úgy mond — olyan katonákat, kik a meleget és hideget, a munkát és fáradságot könnyebben viselik, a parancsot készségesebben teljesítik, csatába és halálba örömeztőbb mennek, lázadástól inkább irtóznak, a táborban békekészségesebben, tisztességesebben, mértékletesebben, erkölcsösebben és vallásosabban élnek, a zajongásokat és veszekedéseket, káromkodást, hamis esküt és fajtalanságot inkább kerülik: mint Mátyás katonái. Vitézebbek és kitartóbbak a spartaiaknál!»**

A túlzó dicsőítés, mely valóságosan nemcsak hősokeket, hanem szenteket is lát Mátyás katonáiban, némi megszorítást látszik jelezni azzal, hogy a tábori életről szól.

És csakugyan, hogy a katonaság, béke idején, sokféle kicsapongásokkal gyűlöletessé tette magát az ország rendei előtt, a megfélemezésöket sürgető törvények egész sorozata bizonyítja. Az 1478-ik évi törvénykönyvben olvasható, «hogy az ország a lovas és gyaloghadak kihágásai következtében, végső pusztulásra jutott; a szegény lakosság alig

* SZENTKLÁRAY JENŐ: A dunai hajóhadak története. (Budapest 1885.) 61—73.

** Dec. IV. L. VIII.

képes életét föntartani». És nyolcz év múlva megújul a panasz.

Valószínűleg ezen bajok orvoslására is gondolt Mátyás, mikor hozzáfogott Buda vára alatt, a római castrumok mintájára, nagykiterjedésű, elsánczolt állandó tábor építéséhez, mely negyvenezer fegyveres befogadására leendett alkalmas, és az eddig úgy szólván védtelenül álló fővárosnak minden támadás ellen biztos oltalmat volt nyújtandó.*

Mátyás a katouai lángelme azon tulajdonságai mellett, a melyeket hadseregének megalkotásában, szervezésében és vezérletében kitüntetett; nem nélkülözte azt sem, mely őt jeles kapitányok, hadvezérek kiválasztására és nevelésére képesítette.

A jeles és megbízható parancsnokok egész táborukat örökölte atyjától. És amint soraik az évek folyamán ritkultak, méltó utódokat állíthatott helyökbe. Miként a diplomata, szintűgy a kapitányok megválasztásánál is, tekintet nélkül a származásra és nemzetiségre, egyedül a képesség és hűség föltételeit kereste azokban, kiket fölemelt.

Mindazáltal hadainak vezérei között idegenek viszonylag kevesen fordulnak elő. A német Grafeneck Ulrik és Tettauer Vilmos, a cseh-morva Podmaniczky László, Hag Ferencz és Zeleni János, a rácz Brankovics Vuk és Jaksics Demeter mellett, nagyszámú magyarok vívtak ki, seregek és csapatok élén, nyílt csatákban avagy várak ostrománál, diadalokat és sikereket. A legkiválóbbak: Bánffi Miklós, Báthori István, Csupor Miklós, Dávidházi, Dóczy Péter, Egervári László, Geréb Mátyás és Péter, Kinizsi Pál, Lábatlani András, Magyar Balázs, Nádasdi Ungor János,

* HELTAI krónikájának elbeszélése nyomán ekkorig a hazai történetírók azt hirdették, hogy Mátyás 40,000 tanuló befogadására alkalmas főiskola épületet

kezdett építeni. SALAMON FERENCZ ki-mutatta, hogy a tervezett épület nem lehetett más, mint egy állandó tábor. Budapest Története (1885.) III. 306—23.

Nagy Simon, Pálóczi László, Pongrácz Endre és János, Rozgonyi János és Miklós, Székely Jakab és János, Szentgyörgyi Zsigmond gróf és Szentgyörgyi Bertalan, Thuz János, Upor László, Zápolyai Imre és István.

Mátyás nagylelkűen jutalmazta szolgálataikat; magas állami méltóságokra emelte, dús jószágadományokkal halmozta el őket. Nem egyszer üdvözlő és szerencsekívánó iratokat intézett hozzájuk. A külföldi hatalmakhoz írt leveleiben maga hozta köztudomásra diadalaikat. És palotájának csarnokaiban örökítette meg dicsőséges tetteiknek vagy hősiek haláluknak emlékezetét.*

A hatalmas sereg, melylyel Mátyás korlátlanul rendelkezett, és az iránta föltétlen hódolattal viseltető kapitányok dicsőséggel övezett sorozata: nagymértékben elősegítették azon törekvései sikerét, hogy az alkotmányos korlátok lerombolásával, a királyi hatalmat függetlenné tegye a nemzet akarátának befolyásától.

Észményét a római császárság fénykorában kereste, a mikor a köztársaság intézményei már csak a fejedelem elhatározásainak szentesítésére voltak hivatva; a mikor a magasabb szellemek a művészet és irodalom virágzásában, a tömegek a rend és jólét előnyeiben, mindannyian a fegyverek dicsőségében, kárpótlást találtak a politikai szabadság elvesztéseért.

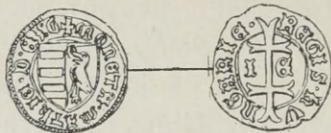
És csakugyan, erre a magyar nemzet körében feltűnő módon kezd nyilatkozni a hajlandóság. A király egyéni-

* Mátyásnak Geréb Mátyáshoz és a horvát urakhoz intézett üdvözlő iratai a többször idézett muzeumi codexben. — A külhatalmasságokhoz írt levelei közül, melyekben Bátor, Kinizsi és más vezérek hadi tetteit írja le, több van kiadva az *Epistolæ Mathiæ R.* és a *Diplomatiai Emlékek* köteteiben. — A Mátyás tetteit dicsőítő olasz *CARBO* jegyzi

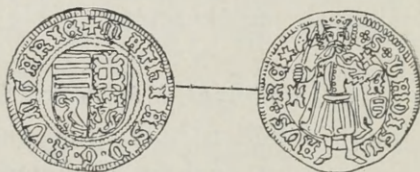
föl, hogy a Moldvában (1468) elesett Daróczi János arcképe a budai palota egyik termében látható volt. *SALAMON* helyesen jegyzi meg: «Nem hihető, hogy hasonló tetteket és még nagyobb érdemeket Mátyás nem részesítette volna ugyanazon kitüntetésben.» *Budapest Története. II. 512.*

ségének parancsoló felsőbbségével szemben, nemcsak az ellenállás képessége csökken, hanem az ellenőrzés gyakorlásának joga is értéktelennek tűnik föl.

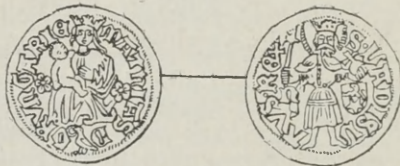
Az 1471-ik évben, az ország rendei, a prímás által vezetett lázadás és a lengyel invázió hatása alatt, kiviszik.

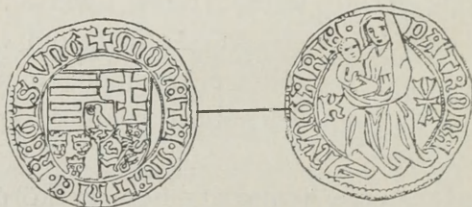
Ezüst denár.

Arany.

Arany.

Ezüst széles garas.

82. MÁTYÁS KIRÁLY PÉNZEI.

hogy az országgyűlésnek évenként összehívása törvényben megállapíttatik. De ugyanők már néhány hónappal utóbb magok kéri, hogy a következő két esztendőben országgyűlés ne tartassék. 1478-ban pedig hat esztendőre szavazván meg az adót, ezzel úgy szólván fölmentik a királyt az országgyűlés összehívásától.

És míg 1471-ben a köznemesség még él a fejenként való megíelenés jogával: a rá következő esztendőben már csak a köznemesség előkelői és csekély számú küldöttei jelennek meg; ettől fogva pedig megynként választott követek képviselik a köznemességet.

Emellett, a hang, melyen az országgyűlések fölirataikban és végzéseikben szólnak, inkább a hatalom előtt félve meghajló kérvényezőknak, mint a nemzeti akarat önérzetes tolmácsainak hangja.

De leginkább a tanácskozások tárgya, az alkotott végzések tartalma tünteti föl azon tényt, hogy az állami élet legfontosabb érdekei egészen a királyra vannak bízva; míg az ország rendei nem gondolnak egyébre, mint hogy az őket közvetlenül érintő bajokat elhárítsák, a magánéletnek, hogy úgy mondjuk, hétköznapi szükségleteit kielégtítsék.

Már csak a katonaság kihágásai, az önkényes elfogatások és jószág-elkobzások, a tizedek behajtásában előforduló visszaélések bírják őket felszólalásra. A törvénykezés részletei képezik úgyszólván kizárólag intézkedéseik tárgyát.*

Az igazságszolgáltatás birodalmán Mátyás készségesen osztozott meg az ország rendivel; sőt hogy őket ez irányban kielégítse, a jogbiztonság áldásaival eláraszsa, mindeu lehető lehetett.

Szellemének ritka sokoldalúsága képessé tette őt arra, hogy a jogtudomány elméleti ismereteit is elsajátítsa, és a magyar jogéletnek írásba nem foglalt, szokás által megőrzött titkaiba beavassa magát.

Nem elégedett meg azzal, hogy esetről-esetre hozzájárulását adja a viszonyok által igényelt egyes javítások-

* Mily szűk korlátok közé szorított Mátyás alatt az országgyűlések hatásköre, legszembetűnőbbé akkor válik, ha azokat a korábbi és későbbi országgyűlésekkel vetjük egybe.

hoz. Sajat kezdeményezéséből, nagyobb jelentőségű ténynyel kívánta ezen téren is megörökíteni nevét.

Épen a Bécs városának megvívását, élete egyik legfényesebb sikerét, követő mozgalmas hónapokat használta föl arra, hogy a magyar jogélet, különösen a perjog körében elharapózott visszaélések kiirtása, a jelentkező hiányok pótolása, állandó és biztos szabályok megalkotása iránt, a legtekintélyesebb magyar főrendekkel, hosszú tanácskozássokat tartson.¹

Ezeknek eredménye volt az a munkálat, mely az 1486-ik év első napjaiban tartott országgyűlésen előterjesztetett és elfogadtatott; a melynek jelentősége abban áll, hogy a jogéletnek sokkal nagyobb körére terjeszkedik ki, mint bármelyik megelőző országgyűlés törvénykönyve.

Mátyás — a római császárok példáját utánozva — ezen törvénykönyvről, az országgyűlés beleegyezésével, kimondotta, hogy az «örök időkre» érvényesnek tekintendő, a következő uralkodók és országgyűlések által meg nem változtatható.

Habár ezen megállapodás a törvényhozás jogkörét túllépte, a törvénykönyv végzései tényleg évszázadokon keresztül a jogszolgáltatásban vezérfonal gyanánt szolgáltak.

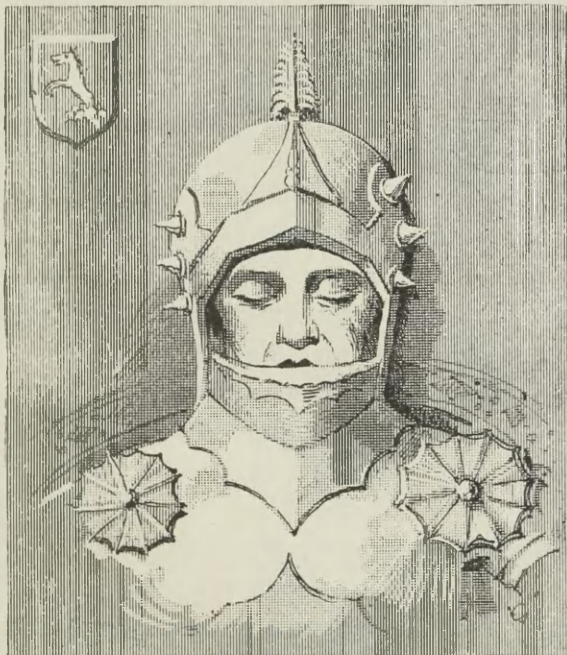
Még hosszabb ideig, egészen 1848-ig, maradtak érvényességben azon jogelvek, melyek ugyanakkor a nádori méltóság hatáskörére nézve, a régi szokásjog alapján, szövegeztettek, és melyek a nádor részére az ország első birájának és főkapitányának hivatala mellett a királyválasztásnál az első szavazatot, a király kiskorúsága és távolléte alatt a gyámi, illetőleg a helytartói jogokat, a király és a nemzet között támadó viszályok esetén közbenjárónak tisztét biztosította.

Ezen hatalmas állás, melyet huszonhat esztendőn át

* Erről BONFIN szól, megnevezvén a főrendeket is. Dec. IV. Lib. VII. 546.

Ország Mihály töltött be, ennek halálával (1484 végén) megüresedett.

Az ország rendeinek bizalma Zápolyai Imre felé fordult; azon főúr felé, ki egykor — mint láttuk — a régi nemzeti politika egyik leghatározottabb képviselője volt és 1467-ben az erdélyi lázadás élén állott; 1471-ben Vitéz

83. ZÁPOLYAI IMRE DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

János összeesküvésének is részese volt; de később Mátyás bizalmát annyira megnyerte, hogy mikor 1475 őszén a törökök elleni hadjáratra indulván, az országból távozott, általa teljes hatalommal felruházott helytartóvá rendeltetett.*

A király teljesen meg volt nyugodva aziránt, hogy Zápolyai Imre a nádori méltóság magaslátán is az ő céljainak szolgálatkész eszköze marad.

* Az 1475 october 28-ikán kelt királyi rendelet TELEKINÉL. XI. 546.

És így nem tartózkodott úgy az ő megválasztását mint a hatáskörét szabályozó végzéseket is jóváhagyni.

VI.

MIKÉNT az ország rendivel szemben, szint-
 úgy a szent-szék irányában is, Mátyás poli-
 tikájának vezérlő gondolata: a királyság
 tekintélyének és hatalmának gyarapítása
 volt. Szent István, a magyarországi kath.
 egyház megalapítója és bőkezű adományo-
 zója, a szent-széktől sokféle kiváltságokkal, a kegyuri jo-
 gok teljességével ruháztatott föl. Ezek azonban nem szál-
 lottak át utódaira csorbíttatlanul. Az általános egyházi jog
 fejlődésének egyes stádiumai Magyarországon is éreztették
 hatásukat. Már a XIII. század folyamán a káptalanok
 töltötték be a püspöki székeket. És a királyok megelé-
 gedtek azzal, hogy a választottak a megerősítésért folya-
 modtak hozzájuk.

A következő században pedig a pápák vonták magok-
 hoz, különféle formában, úgy a püspökségek, mint a ki-
 sebb egyházi javadalmak közvetlen adományozását. Magok
 a királyok (Róbert Károly, Nagy Lajos Mária), mikor
 híveiket egyházi méltóságokra óhajtották emelni, mint
 folyamodók jelentek meg a pápa előtt.

Zsigmond király is így járt el uralkodásának első éve-
 iben. De később azután erőfeszítéseket tett, hogy vissza-
 hódítsa a koronának az egyházi javadalmak adományozási
 jogát, melynek biztosításáról az 1397-ik évi országgyűlés
 törvény útján intézkedett.*

Mindazáltal a pápák ezentúl is kezdetben sűrűn, ké-

* L. erre nézve e sorok írójának történeti bevezetését a «Magyarországi Vatikáni Okirattár» 1. sorozat, III. kötete élén. (Budapest 1888.) xxv—xxix.

sőbb csak szórványosan) állítottak ki adományleveleket magyarországi egyházi javadalmakra.

Egy ilyen adománylevél készítette az 1450-iki országgyűlést a magyar korona kegyúri jogainak érdekében a következő nevezetes tiltakozásra:

«Tudja meg Szentséged, hogy habár sértetlenül kívánjuk megőrizni hódolatunkat az apostoli szék tekintélye iránt: mindnyájan közakarattal elhatároztuk, hogy inkább ellenség mint ilyen vendég (t. i. a pápa által kinevezett egyházi férfiú) előtt nyitjuk meg az egyházat. Ezen ország a míg fönnáll, szabadságát is föntartja. Ha tehát Szent-séged azt akarja, hogy Magyarország hűségesen ragaszkodjék a szent-székhez, tartsa tiszteletben szabadságát.»

És az ország rendei ezen alkalommal hirdetik először azon tételt, — mely azóta a magyar közjog egyik sarkalatos törvényét képezi — hogy «Magyarországon az összes egyházi javadalmak adományozása és az azokkal való rendelkezés joga, ember-emlékezetet meghaladó idő óta, a korona kiváltsága».

A Hunyadi János kormányzósága alatt, Zrednai Vitéz János váradi püspök által szövegezett ezen jogelvhez¹ szorosán ragaszkodott Mátyás is.

És mikor II. Pál, azonnal trónralépte után, (1465) az egyetemes egyházi jog elveinek nevében, a magyar korona kegyúri jogainak korlátozását megkísérlé, és erre nézve leplezetlen nyíltsággal fejtette ki felfogását:* a király olyan határozottsággal lépett föl, és olyan világosan igazolta álláspontjának jogosultságát, hogy a pápa visszavonult igényeivel.

A Mátyás által kinevezett, vagy egyik püspöki székről a másikra áthelyezett főpapoknak, nehézség nélkül adta meg a pápai megerősítést.

* L. e sorok írójának «Vitéz János élete» című munkáját 61—69.

Ezt annál nagyobb megnyugvással tehetta, mert bőségesen volt alkalma meggyőződnie a királynak a szent-szék iránti hódolata és vallásos buzgósága felől.

Nemcsak Rómába írta volt a király, hogy «tévedésnek nem lehet helye ott, hol a Szent-Lélek a sugalmazó» ; hanem az egyház reformjának kérdéseivel foglalkozó francia királyt is figyelmeztette, hogy «a pápa illetékességéhez tartozik reformálni az egyházat, melyet ő Isten nevében kormányoz».¹

És fölterjesztéseiben ismételten olvashatott a pápa ilyen nyilatkozatokat: «Magyarország főpapjai, kik lelki ügyekben előjárók és igazgatók, világi ügyekben is a közállapotok erősségének és szilárdságának főtényezői. Ennélfogva kívánatos, hogy méltóságuk gyarapodjék, tekintélyök emelkedjék, és így nekünk is nagyobb szolgálatokat tehesse nek. Mert ha valahol a világon, nálunk mindenekfölött szükség van tekintélyre.» És: «Állapotunk, valamint a közös oltalom ügye akkor tekinthető a legbiztosabbnak, mikor főpapjaink a legnagyobb tekintélyben állanak.»²

A helyzet nem változott IV. Sixtus uralkodásának első évtizedében; még azon nehéz időben sem, mikor az esztergomi érsek és a pécsi püspök mint nyílt lázadók állottak uralkodójukkal szemközt.

Az első összeütközés 1480-ban támadott. Ekkor a megüresedett modrusi püspökség betöltésének jogát Mátyás átruházta nejére, ki gyóntatóját, a dalmát származású Zárai Antal, domonkos-rendű szerzetest, nevezte ki.³

A pápa azonban, mielőtt a királyi fölterjesztést vette, ő maga, unokaöcscsének Riario Julian bíbornoknak egyik udvari papját, Raguzai Kristóf tudort nevezte ki modrusi

¹ Epistolæ I. 140., 179.

² Epistolæ II. 26., 55.

³ Beatrix 1480 augusztus 15-én a ferarai hercegnőhöz intézett levelében vi-

lágosan írja, hogy ő adományozta a püspökséget. (Dipl. Eml. II. 440.) A kegyuri kinevezési jog átruházásának több esetét ismerjük.

püspökké; az egyetemes egyházi jog azon intézményére támaszkodva, mely a Rómában elhunyt főpapok utódjának kinevezését a pápa jogköréhez utalta.²

Mátyás király rögtön utasította a pápai udvarnál levő követeit, hogy a kegyúri jogain ejtett sérelem orvoslását sürgessék. Maga is írt a pápának, nyugodt de határozott modorban. «Nem vártuk volna szentséges atya — írja egyebek között — hogy királyi jogunkat, a mely iránt régi időktől fogva nehézség vagy kétség soha sem merült föl, a melyet elődeink mindig szabadon gyakoroltak s mi is gyakoroltunk, Szentséged ez időszerint engedni fogja bárki által megsértetni. Szentséged ismeri, vagy mások előadásából megismerheti, a magyarok szellemét és szokásait, a mely szerint készebbek volnának harmadízben is elpártolni a kath. hittől² és a hitetlenek táborába állani, mint megengedni, hogy az ország javadalmi, a király választásának és bemutatásának mellőzésével, a szent-szék által adományoztassanak.» Ennélfogva «a keletkezhető további bajok és botrányok elhárítása végett» kéri a pápát, hogy Zárai Antal atyát erősítse meg; mert nem fogja engedni, hogy bárki más a modrusi püspökség birtokába lépjen.³

És a bíbornokokhoz intézett levelében is erőteljes kifejezésekkel jellemezte a magyar nemzet ragaszkodását a királyi kegyúri jogokhoz. «Ő szentsége — úgymond — biztos lehet afelől, hogy a magyar nemzet készebb az ország jelvénye gyanánt szolgáló kettős keresztet hármassal keresztte átváltoztatni,³ mint megengedni, hogy a korona jogköréhez tartozó javadalmak és főpapi méltóságok a

¹ A nápolyi királynak 1483 szeptember 18-ikán Mátyáshoz írt levele. Epistolæ. III. 105.

² Valószínűleg az ős vallás hívei által szent István halálát követő időkből támasztott két fölkelésre utal.

Mátyás király dátum nélküli levele

egy múzeumi codexben. Közelebb napvilágot lát a Vatikáni Magyar Okirattár I. sorozatának VI. kötetében, mely a Mátyás király és a pápák közt váltott leveleket tartalmazza.

⁴ A hármassal keresztet a szakadár görög egyház jelvénye volt.

szent-szék által adományoztassanak. Nem lehet tehát meg-
lepő, hogy mikor ő szentsége jogaink ellen sérelmet követ
el, mi ezt zokon vesszük, és jogainkat megóvni iparkodunk.
Mi, kik a szent-szék iránt mindig engedelmességet tanusítottunk,
és gyermek-korunktól fogva hódolatunkat bebizon-
nyítani törekedtünk, megvárhatnók, hogy jogainkat a szent-
szék ne sértse, és mások által sértetni ne engedje.»¹

Több évig függőben maradt az ügy. 1483 nyarán a
nápolyi király fordult Mátyáshoz azon kérelemmel, hogy
Raguzai Kristófnak a modrusi püspökség birtokba vételét
engedje meg.²

És Mátyás, kegyúri jogai biztosítása mellett, nem vo-
nakodott a pápa kegyeltjét elfogadni.³

Ezalatt még súlyosabb bonyodalmaka támasztottak
Beckensloer János esztergomi érsek szökésének követ-
kezményei.

Mátyás, fölháborodásában, a hűtlenségnek ezen maga
nemében egyedül álló ténye fölött, nem engedte magát
meggondolatlan elhatározásra ragadtatni. Még a törvényes
lépéseket sem tette meg ellene Rómában.

Sőt egy fél esztendővel a szökés után, a szent-szék
egyik követét, ki Budáról a császári udvarhoz ment, meg-
bízta, hogy nevében Beckensloert visszatérésre szólítsa föl.⁴

De ez a fölhívásnak, melynek őszinteségében nem
bizott, vonakodott megfelelni. A császári udvarnál állandón
megtelepedvén, izgatásaival és cselszövényeivel közremű-
ködött abban, hogy Frigyes és Mátyás között (1477) a
háború kitört.

Ekkor a király a szent-széknél vádat emelt ellene;
majd csakhamar, a pápa által megbízott követ vizsgálatának

¹ A dátum nélküli levél Epistolæ.
IV. 57.

² Epistolæ. III. 106.

³ Farlati Illyricum Sacrum IV. 109.,
110.

⁴ Erre nézve érdekes részleteket tar-
talmaz Lupus Lukács kir. tanácsosnak
Budáról, 1476 novemberben, a milánói
herceghez intézett jelentése. (Kiadatlan,
a milánói levéltárban.)

eredményét be nem várva, önhatalmúlag megfosztotta őt az érsekségtől, melynek betöltésére határozta el magát.¹

Mind a három főpappal, ki ekkor uralkodása alatt a primási széket elfoglalta, súlyosan kellett éreztetnie királyi haragját.

A bizalmatlanság, melylyel ilyen előzmények után a magyar főpapok során végig tekintett, arra indította, hogy őket az ország első méltóságának betöltésénél mellőzze; Beatrix kérései pedig könnyen rábirták, hogy választása az ő fivérére essék, ki a rokoni kapcsolatban a hű ragaszkodás zálogát nyújthatta, és ifjú koránál fogva a királyi politika szolgálatkész eszközévé volt alakítható.

A nápolyi király legifjabb fia, János herceg, ekkor (1477) életének még csak tizennegyedik esztendejét töltötte be. Az egyházi pályára lévén szánva, gondos tudományos kiképzésben részesült, és már mint gyermek jeles tehetségeinek nyilatkozataival lepte meg környezetét és a római udvart is.²

A pápa korán elhalmozta őt az egyház legmagasabb kitüntetéseivel. Az 1477-ik év végén a bibornoki méltóságra emelte. Az 1479-ik év tavaszán mint a szent-szék teljes hatalmú követét Magyarországra és a szomszéd államokba küldötte, azon megbízással, hogy az uralkodókat a törökök ellen háborúra lelkesítse.³

Ezen alkalommal jött először Magyarországra, és 1480 majus 11-ikén ünnepélyesen bevonult esztergomi székhelyére. Azonban az érsekség egyházi kormányát nem vehette át; nélkülözvén a pápai megerősítést, melyet el

¹ A pápa 1477 szeptember 29-ikén ad megbízást a vizsgálat megindítására. (THEINER II. 454.) Mátyás 1478 october 28-ikán sürgeti az elmozdítást. (D. E. IV. 328.) Beckenslœr 1478 augustus 18-án a pápához intézett levelében írja, hogy Mátyás által «ausu proprio sine omni juris ordine de facto fuisse spoliatum et

ejus possessione pene biennio esse destitutum». (Eredetije a velencei szent Márk-könyvtárban.)

² L. RÁTH GYÖRGY dolgozatát Aragoniai Jánosról, a Századok 1890-ik évfolyamának IV. füzetében.

³ THEINER II. 466.

nem nyerhetett, mivel Beckensloer a szent-szék ítélete által el nem mozdított, és önkényt lemondani még akkor sem volt hajlandó, mikor a salzburgi érsekséget elnyerte. Ellenben a királyi adományozás által János érsek az érseki javak jövedelmeinek élvezetére föl volt jogositva. Mindazáltal, emelkedett szellemét fényes világításba helyező önzetlenséggel lemondott egyelőre ezen jogról is, és akképen intézkedett, hogy az ügy elintézéséig a jövedelmek a káptalannál letéteményben helyeztessenek el.¹

84. ARAGONIAI JÁNOS BIBORNOK PECSÉTJE.

Mátyás mindent megtett, hogy Beckensloer makacságát megtörje. A pápához intézett levelében kijelentette, hogy «inkább kész életét feláldozni és országát veszélynek tenni ki», mint sem a szökevény visszahelyezéséhez beleegyezését adni. Kéri tehát, parancsolja meg néki, hogy egveségre lépven, önkényt mondjon le, vagy pedig alkalmazza ellene apostoli hatalmát.²

Ekkor azután a pápa rendeletére tárgyalások indultak meg. Beckensloer azt kívánta, hogy az esztergomi érsekség címét megtarthassa, a győri püspökséget nyerje el, és az esztergomi érsekség jövedelmeiből évdíjt élvezzen. Mátyás az első két föltételt elfogadta, de a harmadikat visszautasította.³

¹ Aragoniai János kineveztetésének időpontját nem határozhatjuk meg egész biztossággal. Beatrix egy későbbi (1486. ápril 8-ikán kelt) levelében említi, hogy mielőtt bíbornokká lett, neveztetett ki; ebből az következnék, hogy 1477-ben nyerte el az érsekséget. (D. E. III. 65.) De ezzel ellenkezik a császári udvarnál levő milánói követ 1478. november 12-ikén kelt tudósítása. (D. E. II. 372.) János

érsek Esztergomba jövetelének időpontját BONFIN jegyzi föl. Ugyan ő szól a jövedelmek tárgyában tett intézkedéséről. Elbeszélésének hitelességét kétségbevonni, semmi okunk sincs. (Dec. IV. Lib. VI. 447.)

² Az 1480. december 19-iki levél D. E. IV. 343.

³ Mátyásnak a pápai követhoz intézett levele. Epistolæ IV. 135.

Az alkudozások megszakadtak. Mátyás bosszúságában szemrehányásokat tett a pápának is, hogy elnézésével batorította föl János érseket az ellenállásra. Újból kijelenti, hogy készebb magát országával együtt bármily veszélynek tenni ki, mint neki megengedni, hogy érseki székre visszatérjen. Kéri tehát a pápát, hogy most már haladék nélkül foszsa meg őt az érseki méltóságtól.¹

Mindazáltal az ügy ezután is még két esztendeig maradt függőben.

Aragoniai János az 1484-ik év elején másodízben Magyarországra jött, és ekkor elfoglalta érseki székét.² De nem soká bírta azt. A következő (1485) év october 17-ikén — Rómában időzése alatt — elragadta a halál a huszonkét éves főpapot.

October végén a király Bécsben tartózkodott nejével, mikor Aragoniai János halálának híret vették. Beatrix, már a következő napon azon kérelmet intézte Mátyáshoz, hogy az ő testvéröccse helyére unokaöccsét, Esztei Hippolyt, ferrarai herceget, emelje. A király készséggel ígerte meg, hogy óhajtását teljesíteni fogja; habár a herceg még csak hét esztendőös gyermek volt.³

Így tehát elkésett a milanoi udvar, mely már nyolcz nappal Aragoniai János halála után intézte Mátyáshoz azon kérelmet, hogy Sforza Ascanio bibornoknak adományozza az esztergomi érsekséget.⁴

A bibornok ugyanakkor a szent-szék pártfogását is igénybe vette és kieszközlé, hogy érdekében a pápa Mátyáshoz ajánló leveleket intézett.

Ezeket Ascanio bibornok udvari papja, a forli apát hozta Budára, hová a király 1485 végén átköltözött, és az

¹ Az 1481 julius 13-ikán kelt levél D. E. IV. 355.

² BONFIN 453.

³ Ezt maga Beatrix beszéli el 1486

martius 8-ikán Eleonorához intézett levelében. D. E. III. 63.

⁴ A milánói fejedelem 1485 october 25-ikén kelt levele Diplom. Eml. III. 56.

ország rendeit egybehívta volt. Itt az olasz ügyviselő túlzó buzgalma, mit küldője érdekében tanusított, nagy visszatetszést szült. Ő ugyanis azt hangoztatta, hogy az esztergomi érsekséget, mivel Rómában bekövetkezett haláleset által üresedett meg, a pápa önhatalmúlag adományozhatja.

A királyi kegyúri jog ellen intézett támadás, melyről valószínűleg azt hitték, hogy a pápa tudtával történik, a visszatörlesztés intézkedéseit vontta maga után. Az országtanácsban kimondatott, hogy az ország határain kívül tartózkodó főpapok Magyarországon egyházi javadalmakat ne bírhasanak, és akik már bírnak, jövedelmeiket ne élvezhessék. A király azonnal foganatosította ezen rendelkezést; arról értesülvén, hogy a Rómában időző egri bibornok-püspök embere harmadfélezer arannyal urához indult, futárt küldött utána, a ki Zágrábban utolérte és a pénzt tőle elvevén, Budára hozta.

Ellenben a főrendek megnyugodtak abban, hogy a gyermek Hippolyt nyerje el az esztergomi érsekséget, azon föltétel alatt, hogy állandón Magyarországon tartózkodjék.

Ilyen körülmények között Beatrixnak könnyű volt megnyugtanni a ferrarai udvart. A király — írja — hamarabb szánna el magát arra, hogy a trónról lemond, mintsem hogy az esztergomi érsekséget Ascanio bibornoknak engedje. Sőt figyelmeztette nővérét, ne gondoljon arra, hogy Ascaniot valamely olaszországi javadalom adományozásával lemondásra készítse; mert ezzel elismervén, hogy néki az érsekségre jogos igényei vannak, megbántaná Mátyást, ki mihelyt arról értesülne, az esztergomi érsekséget megtagadná Hippolyttól, és magyar főpapnak adományozná. Egyúttal kérte, hogy Hippolyt azonnal küldessék Magyarországra, hol úgy fog vele bánni, mintha saját fia volna.*

Mátyás april első napján állította ki az adománylevelet.

* Beatrix martius 6-iki levele. D. E. III. 63. És a ferrarai herczeg Budára küldött ügyviselőjének martius 5-iki jelentése, a modenai levéltárban.

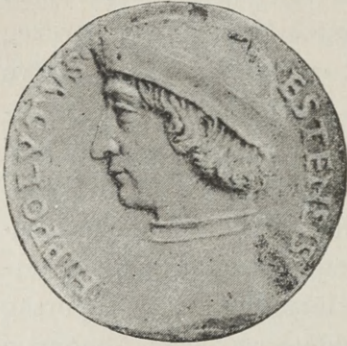
Ebben meglepő nyíltsággal adja elő az indító okokat, melyek vezetnek. Kiemeli, hogy Aragoniai János kinevezésére a «halhatatlan szerelem, melyet legkedvesebb neje iránt érez; a rokonszenv és vonzalom, melyet nejének testvére iránt táplált; végre azon kötelesség érzete, hogy neje atyjának kitelhetőleg kedveskedjék» készítette. Most János herczeg halálával az esztergomi érsekség «az ország régtől fogva fennálló szabadsága és gyakorlata értelmében a király kezeire és rendelkezésére szállott». «Mi tehát — így szól folytatólag — miután fejedelmi nagylelkűségünk bőkezűségében mindazokat, kik személyünk körül érdemeket szereznek, részesítjük; nem mellőzhetjük azokat, kiket a természet jogánál fogva szeretni köteleztetünk, és a sógorság kötelékei csatolnak hozzánk. Ennélfogva azon sógorsági viszonynál fogva, melyben méltóságos Hercules ferrarai herczeghez állunk, főképen pedig tekintettel a fenséges királyné kérésére, méltóságos Hippolyt herceget... esztergomi érsekké megválasztjuk és kinevezzük.»*

Türelmetlenül várta a gyermek-primás megérkezését, kiben már eleve öröme telt. Július végén, udvarának jelenlétében fogadván a ferrarai herczeg követét, ki Hippolyt és fivére, Ferdinand herczeg, arczképét hozta, az atyai gyengédség egy nemével büszkélkedett, hogy «az ő magyarja» sokkal szebb fiú, mint a másik; mire ismételten megcsókolta a festményt, melyet azután a jelenlevő urak kézről-kézre adtak. És ezek, bár kétségkívül a felháborodás érzései töltötték be lelköket, csak hogy uralkodójuk kedvében járjanak, nem haboztak szintén csókokkal halmozni el az arczképet.** A mely méltatlan jelenet illusztrációjául szolgálhatna azon régi igazságnak, hogy «rabszolgák nevelik a zsarnokokat».

* Az adománylevél eredeti példánya Modenában.

** A ferrarai küldöttnek, Valentini Cásarnak, 1486 augusztus 3-ikán Pozsonyból írt jelentése. D. E. III. 150.

Egyébiránt Mátyás azon volt, hogy lehetőleg kimélje a nemzeti érzékenységet, melyet az idegen gyermeknek felmagasztalása szükségképen mélyen sértett. Nemcsak «magyarnak» nevezte őt, hanem hirdette és a ferrarai udvar irányában is hangsúlyozta, hogy Hippolytnak meg kell tanulnia a magyar nyelvet, el kell sajátítania a magyar szokásokat, hogy ily módon megkedveltesse magát a magyarok előtt.*

85. ESZTEI HIPPOLYTT ÉRME.

Aziránt, hogy Hippolyt ki-neveztetését Rómában miképen fogják fogadni, úgy látszik a legkisebb aggodalmat sem táplálta. Biztos volt afelől, hogy miután

ott a tizennégy éves Aragoniai János kora miatt nem tettek kifogást, Hippolyt megerősítése sem ütközik nehézségekbe.

Azonban csalódott. Előterjesztésére, melyet Rómában tartózkodó követei: az egri bíbornok-püspök és Vitéz János szerémi püspök élő szóval is hivatva voltak támogatni, elutasító választ kapott.

VIII. Incze pápa kiemelte, hogy ő a király iránt, tekintettel a kereszténység ügyében tett nagy szolgálataira, mindig kiváló figyelmet óhajt tanúsítani. És azért most is az esztergomi érsekség betöltése iránt nem intézkedett, hanem bevárta előterjesztését. De ezt az abban foglalt kívánság méltatlansága miatt, mely becsületére árnyékot vethet, nem terjesztette a bíbornoki testület elé; annál kevésbé, mert ennek hozzájárulását lehetetlen volna ki-
eszközölnie. Ennélfogva fölkéri, hogy tekintetbe véve országa legelső egyházának magas méltóságát, irányozza

* Beatrixnak augusztus 3-ikán Hippolyt anyjához írt levele. D. E. III. 152.

inkább figyelmét érdemes férfiakra, kikben országa bővelkedik. «Mert azon egyház kormányát gyermekre, úgy szólván csecsemőre bízni, — valóban képtelen és igazolhatatlan eljárás volna!»¹

Ezen komoly szózat nem tette meg a várt hatást. Mátyás a pápa kifogásait Sforza Ascanio bíbornok befolyásának tulajdonította, és annak is, hogy római követei ezen ügyben nem léptek föl kellő hatályossággal.

Válaszában arra utalt, hogy ő szentsége már is sokkal jelentéktelenebb állású egyének kedvéért tett olyan engedményeket, melyek az egyházi törvények szempontjából még inkább kifogás alá esnek. Egyúttal kijelenté, hogy ha ő szentsége az esztergomi érsekségre maga nevezne ki valakit, ez viselhetné ugyan a címet, de Hippolyt fogja élvezni a jövedelmet.

És hogy kitüntesse, mennyire komolyan veszi a kijelentést, intézkedett, hogy az érsekség jövedelmeiből «mintegy izlelőül» kétezer arany küldessék Ferrarába.²

Határozott magatartásának az volt eredménye, hogy october utolsó napjaiban Rómából újabb pápai iratot vett, mely Hippolyt kineveztetésének megerősítését ígérte.³

Azonban a megerősítést tartalmazó pápai bullák kiállítása több hónapig késett. Mátyás ezt ismét Ascanio bíbornok cselszövényeire vezette vissza, ki ily módon azt akarta kieszközölni, hogy a ferrarai udvartól kárpótlásul valamely olaszországi javadalmat nyerjen el.

De Mátyás ezt erélyesen ellenezte; és esküdözött, hogy inkább visszavonja Hippolyt kineveztetését. «Majd megmutatja — így fenyegetődött — hogy ő Magyarország királya, nem pedig a pápa, sem Ascanio bíbornok!»⁴

¹ Az 1486 június 6-ikán kelt pápai breve. D. E. III. 100.

² Valentini Cæsar 1486 augustus 10-iki jelentése és Beatrixnak augustus 13-ikán kelt levele. D. E. III. 163—7.

³ Ezen iratot nem bírjuk. Említést tesz róla Valentini Cæsar 1486 october 30-iki jelentésében i. h. 199.

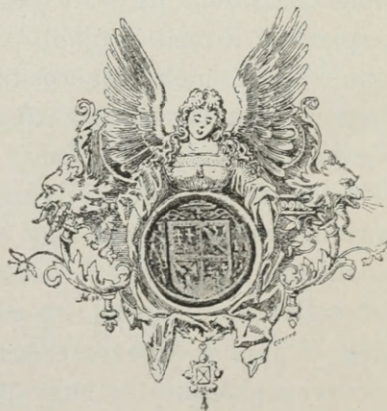
⁴ Beatrixnak 1487 martius 2- és april 17-ikén kelt levelei i. h. 268., 290.

A bullák kiállítottak. Hippolyt 1487 nyarán Magyarországra jött és elfoglalta a prímási széket.*

Mátyás tehát ez esetben is valósította akaratát!

Azonban, ezalatt Veronai Gábor bíbornok halálával, megüresedvén az egrí püspökség — a magyarországi javadalmak sorában jövedelemre nézve a második — óvakodott újabb sérelmet ejteni a nemzet és a magyar clérus önérzetén. Magyar főpapokat léptetett elő. Dóczi Orbán kincstárnokot egrí, s helyébe Erdődi Bakócz Tamás királyi titkárt győri püspökké nevezte ki. Ellenben a pétervárad apátsággal kellett beérnie a pápa jelöltjének, a hatalmas Borgia Rodrigo bíbornoknak, ugyanannak, ki néhány év múltával VI. Sándor névvel a pápai trónt foglalja el.

* Számos levele és reá vonatkozó iratok a Diplom. Eml. III. és IV. kötetében

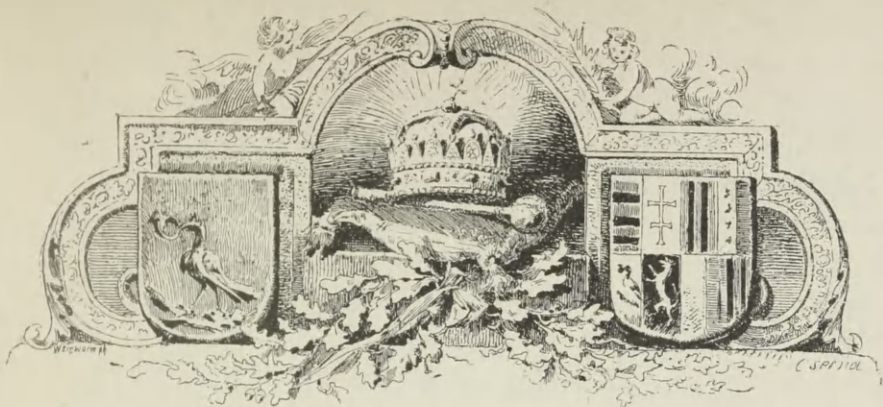

86. HIPPOLYT ÉRSEK CZÍMERE.

HATODIK KÖNYV.

A TRÓNÖRÖKÖSÖDÉS

1480—1490.

87. BEATRIX KIRÁLYNÉ ÉS CORVIN JÁNOS CZÍMEREI.

I.

KÍVÉTELES módon jelentkezik Mátyás pályáján a kedvező viszonyok találkozása, a melynek köszönhető, hogy lángelméje előtt méltó tér nyílt meg az érvényesülésre. De szintúgy rendkívüli módon torlódnak össze a szerencsétlen körülmények, a mik erőfeszítéseit és küzdelmeit sikertelenné teszik, alkotásait és vívmányait a tartósság föltételeitől fosztják meg. Ezen szerencsétlenségek sorában kétségkívül a legnagyobb volt, és a legsúlyosabban nehezedett lelkére az, hogy házasságától a Gondviselés megtagadta a gyermekek áldását.

Beatrixsal egybekelése után múltak az esztendőök, de a türelmetlenül várt örökös nem jött meg.

És a törvényes hitves magtalanága kétszeresen kínos hatást gyakorolhatott Mátyásra, mert törvénytelen frigyből fia született.

Szülői házában a vallásosságnak és erkölcsösségnek szigorú elveiben neveltetett, és nemes példányképeit látta maga előtt. Ezen emlékek és az átélt nagy katasztrófák hatásai

megkönnyítették neki, mikor ifjú korban trónra jutott, hogy miként politikai téren úgy magán életében is az önuralom és önmegtágadás tanújeleit adja. Kormányzásának ötödik esztendejében, egyik diplomatiái jelentés, azon tényezők között, a miknek válságos helyzetében uralma megszilárdulását tulajdonítja, kiemeli «tisztesseges életét is».¹

Később férfikora éveiben, mikor a vér hevesebb ostromainak volt kitéve, és különben is hozzászokott erőszakos kézzel lerontani a korlátokat, mik akarata és vágyai előtt emelkedtek: az érzékiség kísértéseinek sem állott ellen. De attól, hogy annak rabjává legyen, megmentette őt ki nem elégíthető sóvár vágya hatalom és dicsőség után, mely minden egyéb indulatot és szenvedélyt háttérbe szorított. Az egykorú történetírók tanúsága szerint, különösen tartózkodott a házasi élet szentségének megsértésétől² és gondosan örködött a külső tisztesség megóvása fölött.

Még a csehországi hadjárat alkalmával kivívott diadalai mámorában is távol tudja tartani udvarától a durva kicsapongásokat.³

Azonban épen ekkor, Boroszlóban időzése alatt (1469 tavaszán), mikor lakomákra és táncmultságokra gyakran hívta meg Szilézia előkelő hölgyeit, ezek egyike mély szenvedélyt keltett a hat esztendő óta özvegy, huszonkilencz éves királyban.

A benső viszony, mely köztök létesült, nem maradt futólagos szerelmi kaland, hanem tartós összeköttetésé szilárdult. A fiatal nő a hódítást, amit szépségének köszönhetett, bizonyára a szív és szellem nemesebb tulajdonságaival volt képes állandósítani.

¹ «Honestissime vivit.» KOVACHICH: Scriptorum minores. II. 30.

² BONFIN írja: «Nec humanis quidem passus est sibi facile interdici voluptatibus: muliercularum quandoque obnoxius fuit amoribus; sed matronis abstinuit.»

³ A boroszlói tanácsjegyző a Mátyás által rendezett vigalmakról szólván, kiemeli «darinne nichts anderes als Zucht geübet ward». III. 168.

Magyarországba kísérte a királyt, és közelében maradt éveken át. De szerényen, elvonulva élt, kerülte a föl-tünést és botránkoztatást. Nem találunk adománylevelet, a mit maga vagy atyafiai javára eszközölt volna ki. A diplomaták sürgősségtelennek tartják jelentéseikben megemlékezni róla. Az udvari történétírók elfeledték munkáikban felemlíteni őt. Azt is, hogy BORBÁLA volt keresztneve, csak egy későbbi irat, s hogy sziléziai előkelő családból származott, XVII. századbeli történétíró munkája tartotta fenn.*

Viszonyuk negyedik esztendejében, 1473 április 2-ikán életet adott egy fiúnak,** kit JÁNOS névre kereszteltek.

Kétségkívül Mátyás óhajására történt ez, kegyeletből Hunyadi János emléke iránt. Mert ő el volt tökéltre, hogy gyermekét elismeri, irányában atyai kötelességét teljesíti, őt előkelő állásra emeli.

Ezen korban fejedelmek részéről törvénytelen gyermekeik elismerése és felmagasztalása napirenden volt. Nem egyszer sikerült örökségképen rájuk szállítani koronájukat is. Épen Beatrix atyja, Ferdinand nápolyi király, törvénytelen frigyből származott. És az ő természetes fiainak egyike, Ferencz, ki az Aragoniai nevet és a herczegi címet viselte, nővérével Magyarországba jött, s itt előkelő állást foglalt el.

* Az irat, melyre czélozunk, a pápai követnek 1494 augusztus 2-ikán kelt jelentése. A történétíró ISTVÁNFI (Hist. L. IV. 32.). Előadásának hitelességéhez kétség nem fér. Ezzel szemben a mölki krónika azon feljegyzése, hogy János herczeg anyja egy steini osztrák szolgálóleány volt (Pez. Scriptorum. I. 270.), nem vehető tekintetbe. Miután Corvin János 1473-ban született, s ezt megelőzőleg Mátyás csak 1469-ben volt Sziléziában, joggal következtethetjük, hogy a viszony ekkor keletkezett. — Ujabb történétírók azon állítása, hogy János anyja Krebil Péter, boroszlói polgármagy, Mária nevű leánya volt, egykorú és közel egykorú

adatokban nem bír alapot. Egy 1810-ben írt szindarabra vezethető vissza. Krebil leányai közt Mária nevű nem is fordul elő. (Dr. Markgraf, boroszlói könyvtárnok, szíves közleménye.)

** Corvin János születési esztendejét és napját fentartotta az a csillagászati horoszkop, mely tizenharmadik születés napján készült. (A krakkói egyetemi könyvtárban őrzött kéziratot ismerteti CSONTOSI J. a Könyvszemle 1880. évf. 301—7.) Ezen adatoknak kétségtelen hitelesség erejét kölcsönzi a budai káptalan bizonyáglevele, melyben 1492 április 14-ikén tanuskodik arról, hogy János tizenkilencedik esztendejét éli. (Az orsz. ltárban.)

Ezen példák által fölbátorítva érezte magát Mátyás, hogy az atyai szív sugallatait ő is meghallgassa.

A «Hunyadi gróf» czímét, a mit ő maga és egykor atyja is viselt, ruházta Jánosra, kit csakhamar még magasabb rangra emelt, «Liptómegeye herczegének» egészen új czímét alkotván részére. És a gyermeket, mielőtt még hetedik esztendejét töltötte volna be, jószágadományokkal kezdi elhalmozni.¹

Gondoskodott méltó neveltetéséről is, melynek vezetését hírneves olasz humanistára, a pármái Ugoletti Tádéra bízta.² Ez adta valószínűleg növendékének a classicus hangzású Corvinus melléknevet, minthogy a humanista írók a Hunyadi-házhoz, hollós czímere miatt, a római Corvinus (= Hollós) családtól szerették leszármaztatni.

János az atyai szív vonzalmát hatalmasan élesztette maga iránt azzal, hogy szellemi tehetségeinek már első nyilatkozataival nagy reményeket keltett; egyúttal pedig arcvonásaiban Mátyásnak meg Hunyadi Jánosnak valóságos hasonmása volt.³ Bizonyára ezzel hódította meg nagyanyjának is szívét.

Özvegy Hunyadi Jánosné nagy kort ért. Zajtalan elvonúltságban, távol a közügyektől, töltötte napjait, részint ó-budai fényes palotájában, részint uradalmain, melyeket az ország minden vidékén szétszórva bírt. Vallásos buzgósága az áhitat gyakorlataiban és egyházi alapítványokban talált kielégítést. Tevékeny szelleme a gazdasági ügyek vezetése mellett,⁴ építkezésekben keresett foglalkozást.

Kiváló előszeretettel fáradozott Hunyadvárának férje

¹ Az 1479 october 21-iki adománylevel, melyben több kihalt erdélyi család birtokait adományozza neki, az első, a mit ismerünk. Ebben már «Dux Liptoviensis et Comes de Hunyad» czímet visel. (Az Országos Levéltárban.)

² Erről szól a budai humanista-kör

másik olasz tagja: NALDIUS, egyik munkájának előszavában, amit KATONA is közöl. XVI. 741.

³ Ezt BONFIN emeli ki. Dec. IV. L. VII.

⁴ Nagyszámú gazdasági iratai, rendeletei, utasításai az országos levéltárban őriztetnek.

által megkezdett kiépítésében. A középkorból fönmaradt világi épületeink ezen legnagyobbjából az ő nemes műízlésének is emléke. Az építkezés történetének tanulmányozása azon eredményre vezet, hogy a várpalota tetemes része azon időben emelkedett, mikor ő volt Hunyadvárának birtokosa.¹

A család-alapító büszkeségével és boldogságával gondolt arra, hogy unokáinak méltó tartózkodási helyet készít elő az üdülésre és szórakozásra. Élte alkonyán, le kellett mondania azon reményről, hogy a nápolyi királyleány fiát vezetheti ide. Ekkor a zordonlelkű matrona erkölcsi érzésének fellázadását elnémította egyetlen unokájának nagy férjére emlékeztető tekintete. János hercegnek engedte át Hunyadvárát, és végrendeletében őt jelölte ki örököséül.²

Nehezebb volt a királyné helyzete. A női szív veleszületett sóvárgásával hatalmi érdekek állottak kapcsolatban. Anyává, és pedig a leendő király anyjává lenni, volt hő vágya. Mikor tehát ennek teljesülése késett, fájdalommal és irigységgel kellett eltelnie, annak láttára, hogy nem az ő, hanem egy szerencsésebb vetélytárs szülöttére pazarolja Mátyás az atyai szeretet és a fejedelmi nagylelkűség kincseit. Emellett saját atyjának előzményeire emlékezve, rettegéssel tölthette el őt az a gondolat, hogy a sziléziai leány fia majdan a trónra emelkedhetik.

Beatrix nagy hatalmat gyakorolt, úgy szólván uralkodott Mátyás fölött. Házasságuk harmadik esztendejében a diplomatai körök előtt nem volt többé titok, hogy «mindent ki tud vinni, a mit akar».³ Ezt a királyi származás

¹ Az 1890-ik év tavaszán CZOBOR BÉLA, akad. tag, a műemlékek országos bizottságának előadója társaságában, alaposan megvizsgálván a hunyadvári palotát, a jelezett eredményre jutottunk. Azonban ennek tüzetes indokolása nem tartozhatik e helyre.

² Mátyás már 1482 april 8-ikán állit ki adománylevelet János hercegnek Hunyadvárára. (A müncheni királyi levéltárban.) A végrendeletről Mátyás 1484 november 11-iki okiratában tesz említést. TELEKI XII. 271.

³ A florenczi köztársaság franczia-

88. BERGAMÓI FÜLÖP MUNKÁJÁT FELAJÁNLIJA BEATRIXNAK.

és a szépség varázsa mellett, kiváló szellemi tehetségeinek köszönhető. Képes volt férje irodalmi és művészeti hajlaimainak kielégítésében tevékenyen közreműködni; politikai ambícióinak is szolgálni, nem egyszer irányt adni. A diplomatai tárgyalásokban és pedig nemcsak az olaszországiak, hanem a németországiakban is folytonosan élénk részt.* És Mátyás egyizben a császárral folytatott tárgyalások alkalmával azt a javaslatot terjesztette elő, hogy az általa meghódított területek ideiglenesen Beatrix kormányára bízassanak.** Olaszországban úgy tudták, és a humanisták hirdették, hogy a hadak vezetésében és a csaták veszélyeiben is osztozott férjével a királyné. A magyarországi királyi adomány- és kiváltság-levelekbe pedig gyakran iktatta Mátyás azon záradékot, hogy «a felséges királyaszony jóváhagyásának és beleegyezésének hozzájárulásával» állítja ki.

Beatrix eszerint tényleg az uralkodótárs állását foglalta el. És így Mátyás sem tudta elhárítani magától azon veszélyt, mely a hatalom birtokosait fenyegeti, kik rendszerint minél inkább zárkóznak el a hivatott és jogosult tényezők meghallgatása előtt, annál fogékonyabbak a hivatlan és jogosulatlan sugalmazások követésére. A kiméletet és kegyeletet nem ismerő uralkodó nemcsak gyengéd apa, hanem gyenge férj is volt.

Alig csalódunk ezek után, ha Beatrix befolyásának tulajdonítjuk Mátyás azon meglepő elhatározását, hogy az egyházi pályára vezeti fiát.

Másfél század előtt, Róbert Károly király az ő törvénytelen gyermekét, Kálmánt, a győri püspökségre emelte.

országi követe 1479 augusztus 6-ikán írja rólok: «La donna puo in decto Re quanto ella vuole.»

* A kiadott leveleken kívül, a drezdai levéltárban őrzött kiadatlan levelezése érdekes adalékokat nyújt.

** Ezt Bonfin említi «De Symposion de virginitate et pudicitia» című munkájának Beatrixhoz intézett ajánlólevelében.

És épen ezt a javadalmat, mikor 1480-ban Csupor Demeter halálával megüresedett, szánta Mátyás János hercegnek. Rómába fordult, hogy kieszközölje a kettős dispensatiót, a mire jelöltjének származásánál és koránál fogva szüksége volt.

IV. Sixtus pápa megadta mindkettőt; tekintettel — mint bullájában hangsúlyozza — Mátyás érdemeire és arra is, hogy a gyermek majdan atyja pártfogásával nagy szolgálatoakat tehet egyházának. Egyszersmind úgy rendelkezett, hogy János herceg, míg a törvényes kort eléri, a «győri püspökség helyettes administratora» címét viselje, az egyházmegye kormányozása pedig a káptalan kezeiben maradjon.*

Mindazáltal néhány hónap múlva a király megváltoztatta szándékát. A győri püspökséget Beckensloernek ajánlotta föl, hogy őt az esztergomi érsekségről önkéntes lemondásra bírja; majd miután ez nem sikerült, kedves kincstárnokának, Dóczi Orbánnak, adományozta.

Tervéről, hogy az ország főpapjai sorában foglaljon helyet János herceg, lemondott. Ehelyett azon gondolattal kezdett foglalkozni, hogy kísérletet tesz a trónra emelni őt, azon esetben, ha Beatrixtól nem lesz örököse.

Kényszerűségből lépett ezen útra, mert nem talált mást, mely élete főczéljához: a független magyar állam és a nemzeti királyság megalapításhoz, elvezethette volna. Miután még az ő életében is a császárnak és a lengyel uralkodóház egyik sarjának sikerült magát tekintélyes párt által a trónra meghivatni; nem lehetett aziránt semmi kétség, hogy halála után, hacsak fiára nem hagyhatja, idegen fogja viselni a koronát.

* IV. Sixtus pápa bullájának eredeti fogalmazása a velencei állami levéltárban. Az irat nem visel dátumot. De kétségtelen, hogy 1480-ban állíttatott ki.

Ezen év február 21-ikén Csupor még életben volt. A következő év elején pedig Mátyás már Beckensloernek ajánlotta föl a győri püspökséget.

Tisztán látta a nehézségeket, amikkel meg kell küzdenie.

A könnyelmű életfelfogás és a ledér erkölcsök kórja, mely más országokban, különösen olasz földön elhatalmasodott, Magyarországot még elkerülte.

Az idegen diplomaták nem találnak alkalmat, hogy jelentéseiket síkamlós történetek elbeszélésével élénkítsék. És a kik irataikban vagy az egyházi szöszéken az erkölcsök megromlásán feljajdúlnak: a hatalom- és bírvágy kinövéseit, az önkény és erőszak tényeit, a fényűzés és a lakomák kicsapongásait korholják, nem szólanak arról, hogy courtesane-ok az udvarnál és az előkelő társaságban szerepet játszottak, vagy hogy a családi élet tisztasága iránti pietás csökkent volna.

Igy tehát előre volt látható, hogy a nemzet erkölcsi érzéke tiltakozni fog az ellen, hogy törvénytelen frigy szülötte nyerje el szent István koronáját. De másrésről abban bizhatott Mátyás, hogy a nemzeti nagy létérdekek a mérleg másik serpenyőjébe egyenlő súlyt fognak vetni. Emellett, negyven esztendő alig meghaladó életkorban, az egészség teljességében, arra számíthatott, hogy évtizedek állanak még előtte; így tehát ideje lesz egyengetni az utat; fiát fejedelmi hölgygyel kötendő házasság által emelni a nemzet szemében, és ezen házasságból származó unokájában a törvényesség elvén ejtett sérelmét is orvosolni.

Mindazáltal Mátyás, mikor a nehézségek súlyát mérlegelte, bizonyára nem várta azt, hogy saját családja körében fogja találni a legnagyobbat.

Beatrix királyné nem mondott le azon reménységről, hogy előbb vagy utóbb világra hozza a trónörököst. És még az 1487-ik év elején nővére, a ferrarai hercegnő, által ajánlott orvost hívott meg, kinek gyógyszereitől várta hő óhajta teljesülését.*

* Beatrixnak 1487 január 4-ikén Eleonorához írt válasza. D. E. III. 235.

Azonban nem hagyta számításai körén kívül azt az eshetőséget, hogy mielőtt ő a trónörökös anyjává lehet, a halál elragadhatja Mátyást. Igényt tartott arra, hogy ez esetben ő uralkodjék utána.

Találkoztak lelkiismeretlen udvaroncok, kik a hatalomvágy ezen eltévedésében megerősítették. Különleges közjogi elméleteket koholtak számára: hogy ősi idők óta szentül megtartott szokás értelmében, a magyar király neje, élethossziglan királyné marad, és férje halála után az országtanács közreműködésével uralkodik mindaddig, a míg második házasságra lép, amikor azután férje koronáztatik királylyá.*

Bizonyára jól tudták, hogy ezen felfogás alaptalan, és tisztában lehettek aziránt is, hogy Beatrix igényeinek érvényesítése a lehetetlenségek sorába tartozik. De mivel alkalmuk volt tapasztalni, hogy Beatrix iránt a legszélsőbb határokig ér Mátyás gyöngédsége, azt hitték, hogy kegyeihez biztosabb út vezet nejének, mint fiának szolgálatában.

De a király környezetében a túlnyomó többség János hercegnek trónutóddá nyilvánítását és királylyá megválasztását óhajtotta. Némelyeket az érdek vezérelte, másokat a királyné és az idegenek iránt táplált ellenszenv; de nem egyet őszinte lelkesedés a nemzeti királyság eszméje iránt. Az utóbbiak élén Váradi Péter kalocsai érsek és királyi cancellár állott, ki néhány év óta a király legbefolyásosabb tanácsadója volt.**

Az ő személyében látta Beatrix legveszedelmesebb ellenfelét, és ezért elhatározta megbuktatását. Erre a heves véralkatú és elbizakodott főpap maga nyújtott alkalmat, meggondolatlan nyilatkozataival, amiket kizsákmá-

* Ezeket a nápolyi király üzentte a milánói hercegnek, amiről a ferrarai ügyviselő 1489 martius 11- és april 9-iki jelentéseiben szól.

** Erről tanúságot tesz a magyarországi pápai legátus 1483 december 24-iki jelentése.

nyolt a királyné, hogy férje előtt gyűlöletessé tegye. Rábírta, hogy az érseket — 1484 nyarán — elfogassa, és Árva várának börtönében őrizet alá helyezze.*

Ily módon Beatrix jelentékeny diadalt vívott ki; de ezzel csak ellenségeinek számát szaporította, anélkül hogy saját ügyének használt volna.

Mátyás álláspontja a trónöröklés kérdésében nem módosult. És Várad Páter érseknek a cancellári tisztben utóda: Proszniczi Filipecz János, — ki mint óbudai prépost építkezéseivel nyerte meg a király kegyét, 1476-ban Várad püspöki székére emeltetett, és egy ideig Szilézia helytartójának tisztét viselte, — bár származására idegen (morvaországi husszita mesterember gyermeke) volt, nagy buzgóságot tanúsított uralkodója czélzatainak szolgálatában.

Az udvarnál időző külföldi humanisták és tudósok is János herczegben ismerték fel a kelő napot, az ő érdekében használták föl tollukat.

Ekkor (1485-ben) bocsátotta közre Galeotti Martius «Mátyás király jeles, bölcs, elmés mondásairól és tetteiről» írt könyvét, melyet János herczegnek ajánlott. Ezt, a befejező sorokban, atyja példájának követésére inti, hogy így — úgymond — «a magyar fejedelemségre méltónak ítéltessek».

Azon alkalomból, mikor a herczeg (1485 april 2-ikán) tizenkettedik esztendejét betöltötte, a királyi csillagászok

89. PROSZNICZI JÁNOS
PÜSPÖK ALÁÍRÁSA.

* Az érsek János herczeg érdekében kifejtett buzgóságát tekintette bukásának okául. «Utinam — írja kiszabadulása után (1490) János herczegnek — princeps ille sapientissimus (t. i. Mátyás) vera consilia mea suscepisset. Spero quod nec ego impræparatus ab æmulis mihi structas in insidias incidissem, nec Tua

dignatio ullo nunc modo angetur.» (Epistolæ Petri de Warda. 46.) Es II. Ulászló udvaránál általán Beatrixot vádolták azzal, hogy ő okozta az érsek elfogatását. (Egy 1493-ban a szent-székhez Ulászló javára benyújtott emlékirat a prágai egyetem egykorú codexében.)

egyikétől két csillagászati ábra (horoszkóp) jelent meg. Ezek mindegyike négyszöget tüntetett föl, tizenkét háromszöggel körülvéve, melyek a nap tizenkét óráját jelölik. A háromszögekben az állócsillagok és bolygók vannak bejegyezve. Ily módon az ábrák az égi testek állását, a herceg születése napján és ennek tizenharmadik évfordulóján tüntették föl. János születése idején: Mars és Mercur, mikor pedig tizenharmadik évébe lépett: Jupiter és Saturnus voltak uralkodó planéták. A magyarázó szöveg az első horoszkópból «a legnagyobb hatalmat, leírhatatlan uradalmakat, jeles kitüntetések, kimondhatatlan fölmagasztaltatást, az atyai birtokokban való örökösödést,» végre «kitűnő és hatalmas hölgygyel való házasságot» jövendöl János hercegnek. És hogy mindez immár teljesüléséhez közeledik, hirdeti a második horoszkóp.*

Ezen jóslatok, melyek ama korban még a legműveltebb szellemekre is nagy hatást gyakoroltak, arra valának hivatva, hogy János herceg részére a közvéleményt megnyerjék, nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is. Mert Mátyás azon volt, hogy mielőbb előkelő fejedelmi családból házastársat szerezzen fiának.

Ezt Beatrix nem ellenezte; sőt előnyösnek tekintette magára és családjára is, rokon kapcsolatba lépni a királyfival. Ő tehát saját fivérének, Frigyes hercegnek, leányát hozta javaslatba.** De terve nem találkozott Mátyás helyeslésével; kétségkívül azért, mert János herceg trónöröklésének támogatását az Aragoniai háztól nem várhatta. Az ő tekintete ismét Milánó felé fordult, a hol két év-tized előtt ő maga jelentkezett volt, mint leánykérő.

De ezen tervét titkolta Beatrix előtt, félvén, hogy meghiusítja. És Fontana Ferenczet, az egi bíbornok-püs-

* Egykorú kézirat a krakói egyetem könyvtárában. Ismerteti CSONTOSI JÁNOS. Magyar Könyvszemle. 1880. évf. 381—7.

** A ferrarai herceg milánói ügyviselőjének 1485. martius 21-ikén kelt jelentése, a modenai levéltárban.

pök unokaöcscsét, mikor 1485 február havában Milánóba küldötte, utasítá, hogy küldetése célját és tárgyalásait titokba burkolja.

Az olasz diplomata a kiskorú fejedelem nagybátyjával, Sforza Lajos (Ludovico Moro) herczeggel, lépett érintkezésbe.

Megbízatása értelmében előterjesztette, hogy uralkodója János herczeg részére, kit törvényesíteni és trónjának örökösévé rendelni szándékozik, a fejedelem testvérét, Bianca herczegkisasszonyt kéri nőül.

A megindult tárgyalások folyamán Sforza Lajos az iránt kívánt tájékozást szerezni, hogy azon esetre, ha Mátyás királynak, akár Beatrixtól, akár ennek halála után más házasságból, fia születnék, milyen sors várakozik János herczegre?

A követ válasza úgy hangzott, hogy ha Beatrix fiúgyermeket szülne, ezt illetné meg kétségtelenül a magyar korona; ezen esetben János herczeget atyja Csehország) és Bosnyákország királyává, Ausztria herczegévé tenné. Együttal kifejezte azon meggyőződését, hogy Beatrix nem remélhet többé gyermeket, halála után pedig a király újabb házasságot már nem köt; azért sem, nehogy a trónörökléstől megfoszsza Jánost, kit — úgymond — annyira szeret, hogy ha lehetséges volna, még saját szemeit is oda adná néki.*

Ezen közleményben a herczeg nem talált teljes megnyugvást. A magyarországi viszonyok felől alapos tudósítások szerzése végett, egyik bizalmas titkárát értékes ajándékokkal, s ezek között Leonardo da Vinci művészi ecsetétől származó Madonna-képpel, a királyi udvarhoz küldötte.

* Ezen tárgyalásokat resumálja a herczeg 1485 april 13-ikán Magyarországba küldött követének adott utasításában. Diplom. Eml. III. 39. Érdekes részleteket tartalmaz a ferrarai ügyviselőnek Milánóból 1485 martius 19-ikén írt jelentése.

Itt elhárítottak a végső nehézségek is. És julius utolsó napján Sforza Lajos már közölheté az olasz államok milánói követeivel az örvendetés eseményt: hogy Bianca a magyar király fiának eljegyeztetett.¹

Mátyás mindent megtett, hogy a királynét a milánói házasság és János herceg trónöröklése ügyében kedvezően hangolja. Kétségkívül ezen tekintet szintén befolyt arra az elhatározására, hogy az esztergomi érsekséget az ő egyik unokaöccsének adományozta, másik unokaöccsét, Ferdinánd herceget, pedig magához venni és fiává fogadni készült.²

Azonban Beatrix makacs szívóssággal ragaszkodott célzataihoz. Mátyást, hogy a milánói eljegyzés felbontására bírja, azzal kecsgettette, hogy Frigyes herceg leánya (kinek anyja francia hercegnő volt) jegyajándék gyanánt magával hozná a francia királytól Dsem török herceget.³ Mivel pedig célta nem ért, és a házassági szerződés megkötése végett a váradi püspök Milánóba küldetett, ő azon esztelen tette határozta el magát, hogy hamisított királyi rendeleteket küldött a püspök után, ami fölfedeztetvén, a közreműködő olasz titkárnak majdnem életébe került.⁴

A házassági szerződés 1487 november 25-ikén iratott alá, és ugyanazon napon a váradi püspök, mint János herceg képviselője megkötötte Biancával a házassági frigyét.⁵

És Beatrix még ekkor sem hagyott föl igyekezeteivel. A milánói udvarnál szötte ármányait. Ügynökei azt hirdették ott, hogy János herceg a magyar korona elnye-

¹ A ferrarai herceg milánói követének 1485 ápril 3., majus 7., julius 31., augusztus 3-ikán kelt jelentései.

² A Ferdinánd herceg ügyében folyt hosszú levélváltás a D. E. III. és IV. kötetében.

³ A ferrarai herceg milánói ügyviselőjének 1487 szeptember 7-ikén kelt jelentése.

⁴ Ezt később a milánói herceg magyarországi követe 1489 augusztus 15-iki jelentésében beszéli el. D. E. IV. 251. (Hibásan 1490-re tévé.)

⁵ A szerződések D. E. III. 356., 360.

résére nem számíthat. Atyja által a capuai herceg részére kérette Biancát nőül. Ehez pedig olyan tudósításokat juttatott, melyek leendő férjét iszonytkeltő torzalaknak ecsetelték; úgy hogy az ifjú hölgy rémületében és kétségbeesésében kijelentette, hogy — kolostorba lép!¹

Időközben Beatrix nem szűnt meg Mátyást — miként ez maga írja — «sóhajtásaival, könnyeivel és indulatos kifakadásaival» ostromolni, hogy a saját trónöröklésére vonatkozó terveinek megnyerje.²

Atyja támogatását is igénybe vette. Ferdinánd király 1488 nyarán a tudományosságánál és politikai ügyességénél fogva nagy tekintélyben álló Ranzan Péter lucerai püspököt küldötte Mátyáshoz, azon ürügy alatt, hogy János herceg házassága alkalmából szerencsekívánatait tolmácsolja.

Ez nyilvános audientiáján tartott beszédében egekig magasztalva a királyt és fiát,³ igyekezett előkészíteni tulajdonképeni megbízatásának kedvező fogadtatását.

A titkos audientián ugyanis arra kérte föl a királyt, mondjon le azon szándékáról, hogy János herceget utódjává megválasztatja. Ezzel — úgymond — sértést követne el a királynén, ki még nincs olyan előrehaladott korban, hogy gyermekei többé ne lehetnének, és a ki különben is jogosan igényelheti, hogy férjét, halála esetén, a trónon kövesse.³

Az uralkodás vágya, mely Beatrix lelkét betölté, szenvedélylyé fokozódott, és annyira elvakította, hogy olyan botrányokra is vitte, melyektől hasznot nem várhatott.

¹ A ferrarai herceg milánói ügyviselőjének 1488 augusztus 25-, november 4-, 1489 martius 2-, 11-, april 9- és majus 25-ikén írt jelentései.

² Mátyás alább idézendő emlékiratában.

³ A nagyérdékü beszéd ki van nyo-

matva RANSANNak Magyarországról írt történeti műve élén.

⁴ A Bécsben időző milánói követ jelentése alapján írja ezt a ferrarai herceg milánói ügyviselője, 1488 szeptember 27-ikén. (Kétségkívül tollhiba az, hogy nocerai püspököt ír lucerai helyett.)

János herceg irányában táplált gyűlöletét áthárítván ennek anyjára, ellene vádat emelt, hogy ő az, ki bűbajos mesterkedéssel természetlenné teszi. És a bécsi egyetem több tanárának tanácsát is kikérte ez ügyben.¹

Mátyás mindezt kimeríthetetlen türelemmel viselte el. Ismételten tett kísérletet, hogy nejét az ő vágyainak teljesíthetetlen voltáról meggyőzze. Igéreteket tett, hogy halála esetére méltó ellátásáról gondoskodik. Biztosította, hogy János herceg őt anyja gyanánt fogja tisztelni.²

És miután minderről a királyné hallani sem akart, Mátyás nem tudott egyebet tenni, mint a nápolyi udvarhoz fordulni. Sankfalvi Antal, pozsonyi prépostot, Beatrix testvéréhez, Alfons calabrai herceghez küldötte, hogy őt a helyzetről felvilágosítsa.

Tudomására hozta, hogy habár minden erővel igyekeznék is ő a királyné trónöröklését biztosítani, ezt nem bírná kivívni; sőt alattvalóinak engesztelhetetlen gyűlöletét vonná magára és nejére. «A magyarok — úgymond — készek inkább magokat egytől-egyig felkończoltatni, mint sem asszony uralma alá adni; mert még szájukban van annak íze, hogy mikor hajdan asszony uralkodott fölöttük, milyen rossz állapotba jutott az ország.³ Ehez járúl, hogy a királyné nem nagy mértékben bírja alattvalóinak szeretetét. Talán nem is szolgáltat okot arra, hogy rokonszenvet tápláljanak iránta.»

Továbbá kifejtette, hogy ha ő a maga életében nem viszi ki János megválasztását, ezt halála után biztosítani nem áll hatalmában. Az ország rendeit illeti a választás joga. «Egyedül Isten, a szívek vizsgálója, tudja, hogy mit rejt az alattvalók szíve; halandó ember a külső nyilatko-

¹ Ezt 1494 nyarán, Ulászló király beszélte el a pápai követnek. Ennek 1494 augusztus 2-ikán kelt jelentése a velencei Szent-Márk könyvtárban.

² Az alább idézendő emlékiratban.

³ Mária királynéra czéloz.

zatok után ítél. Ő sem tudhatja, hogy halála után miképen fognak eljárni alattvalói. Talán a legtöbben megfélemedeznek a jótéteményekről, mikkel őket elhalmozta, és majd épen az ő és az ország halálos ellenségét * választják meg, aki azután a trónt elfoglalván, a királynét és János herceget csúfosan kiűzi az országból; sőt ezen mozgalmakban a királyné, mivel nem igen szeretik, életét is elvesztheti.»*

Mély emberismeretről tanúskodó ezen észrevételei után, méltán írhatta: «Bizonyára soha senki olyan jól nem ismerte a magyarok természetét, mint én, ki őket sok esztendő óta tartom féken!»**

Azonban erőteljes felszólalása nem tette meg a várt hatást. A nápolyi udvar és Beatrix nem hagyott föl erőfeszítéseivel.

Mátyás nem volt annyira gyenge, hogy általok eltántoríttassa, de nem volt elég erős, hogy ellenállásukon túltegye magát. János hercegnek trónörökössé nyilvánítását, szintűgy mint Bianca hercegnőnek Magyarországra hozatalát, folytonosan halogatta.

Kevésbé volt kiméletes másokkal szemben, mikor fia érdekeinek állottak útjába, és nem habozott emiatt a háború veszélyeit is felidézni.

Mátyás 1485 elején a milánói udvarhoz küldött üzenetében jelezte volt, hogy ha netán Beatrixtól fia születnék, János herceget Csehország királyának méltóságára emeli. Ezt előkészítendő, és fiának állását a magyar nemzet szemében is emelendő: arra határozta el magát, hogy azon kis hercegségeket, amik Szilázia alkatrészeit képezik, egymásután János hercegnek megszerzi.

Az első ilyen szerzemény a troppai hercegség volt, amit 1485 tavaszán Podjebrad György cseh király fia, Viktorin herceg, cserében slavoniai uradalmakért enge-

* Kétségkívül Frigyes császárt érti.

** A királyi utasítást kiadta KOVACHICH. Scriptores minores. I. 341—350.

dett át.¹ És harmadfél évvel utóbb a milánói házasság megkötésénél János herceg már mint a troppai, leobschützi, cesloui, tosti, beutheni és koseli herczegségek ura, az ölsi és sagoni herczegségek örököse tűnik föl.²

Azonban a sziléziai herczegek csak az erőszaknak és fenyegetéseknek engedve mondtak le János herceg javára, területeikről és rendelkezési jogukról. Az elégtelenség, mely közöttük nőttön-nőtt, és külföldről is élesztett, s az 1488-ik év tavaszán fegyveres lázadásra vezetett.

János, sagoni herceg, ugyanaz, kit Mátyás, mint láttuk, a glogauai herczegséggel ruházott föl, és kinek kedvéért háborúba bonyolódott a Hohenzollern-házzal: most több ezer zsoldos szereve Csehországból, a mozgalom élére állott.

Ellene Mátyás tizenkétezernyi hadat küldött, mely a glogauai herczegség városait és várait hatalmába ejtvén, a brandenburgi választófejedelmen és a szász herczegeken is, mivel a lázadókat támogatták, országaikba intézett pusztító betöréssel, boszút állott.³

A király tudomást nyervén arról, hogy Csehország uralkodója szintén bátorította és titkon segítette a sziléziai herczegeket, el volt készülve arra, hogy vele is háborúba bonyolódik. Ezért őt eleve a lengyel király részéről várható támogatástól meg akarta fosztani. És mivel a német lovagrendre többé nem számíthatott, Lengyelország természetes ellenségéhez, Oroszországhoz fordult. Az 1488-ik év második felében tárgyalásokat folytatott a hatalmas III. Iván czárral, kit hazájának történetírása Oroszország nagyságának megalapítói közé sorol. Ez készséggel ajánkozott a lengyel király elleni szövetségre; egyúttal felhasználta az alkalmat, hogy Mátyás közreműködését nyerje meg

¹ PALACKY 310., hol figyelmeztet arra, hogy a magyar történetírók a troppai herczegséget az oppelnivel tévesztik össze.

² A házassági szerződésben soroltatnak föl ezen herczegségek.

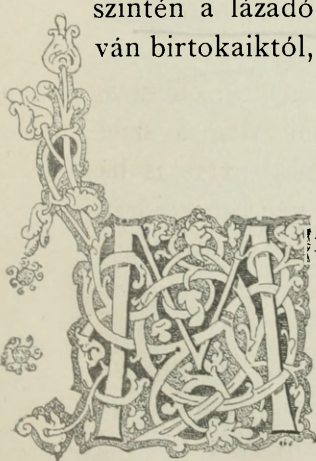
³ Ezen eseményeket részletesen beszéli el PALACKY 309. és kk. ll. És DROYSEN 364.

Oroszország civilizációjának nagy művében; felkérvén őt, hogy építészeket, ötvöseket, ágyú-öntőket és ércz-olvasztó mestereket küldjön néki Magyarországból.¹

De habár Mátyás és Ulászló között a barátság felbomlott, és ellene Ulászló meg Kázmér között újabb szoros véd- és dacszövetség jött létre: nyílt háborúra nem került a dolog. Így tehát a sziléziai lázadás elfojtásának gyümölcseit zavartalanul szedhette — János herceg, ki a meghódított glogauai hercegségen kívül megkapta még az ölsi hercegséget és Podjebrad Henrik herceg csehországi uradalmait is, melyekről birtokosaik lemondani kényszerültek.

Podjebrad Viktorin herceget pedig és a Vitovecz testvéreket, kik Slavóniában a zágoriai grófságot bírták, mivel szintén a lázadó sziléziaiakkal tartottak, Mátyás megfosztván birtokaiktól, ezeket is János hercegnek adományozta.³

II.

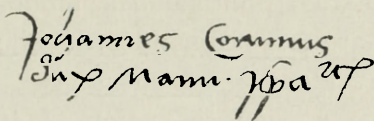

ISEM tünteti föl jellemzőbben azt a hatalmat, amit Beatrix gyakorolt Mátyás fölött, mint az a tény, hogy az ő ellenszegülése, melylyel János hercegnek trónörökössé nyilvánítását megakadályozta: nem volt képes házassági viszonyuk bensőségét megzavarni. A király gyengédsége ezen időben is kifogyhatatlan volt, és pedig nemcsak neje,

¹ Az erre vonatkozó levelezéseket magyar fordításban kiadta GÉRESI K. a Századok 1879-ik évf. 239—249.

² PALACKY 320.

³ Ezt az 1490 július 31-iki farkashidai egyességből tudjuk. Az 1488-ik évi slavo-niai mozgalmakról az országos levéltár nagyérdékű iratokat tartalmaz.

92. CORVIN JÁNOS NÉV-ALÁRÁSA.

hanem ennek rokonai iránt is. Hippolyt kedvence maradt. És a másik ferrarai gyermek-herczegnek Magyarországra jövetelét türelmetlenül sürgette folytonosan.*

Hasonlóképen a nápolyi király ildomtalan beavatkozása az örökösödési ügybe nem vonta maga után Mátyás olaszországi politikájának módosulását. Ezentúl is buzgón fölkarolta Ferdinánd érdekeit; míg ellenségeivel, és főképen a velencei köztársasággal, neheztelését érezte.

A signoria, mióta Mátyás Bécs városának ura lett, lelkiismeretesen tartotta fenn semleges állását. A császár és a lengyel király szövetségi ajánlataira és segélykéréseire következetesen tagadó választ adott. Mikor pedig Frangepán János gróf nem átallotta Mátyásnak orgyilkos által kivégeztetése iránt javaslatot tenni, a leghatározottabban utasította vissza.**

Mátyás ellenben nem szűnt meg gyűlöletet táplálni Velenceze iránt, mert az Aragoniai ház nápolyi uralmának megbuktatására törekedett, és Dsem herceg Magyarországra küldetését ellenezte; azzal is gyanúsította a köztársaság kormányát, hogy titokban minden ellenségét, a törököt, a lengyelt és a németet, támogatásában részesíti.

Még az 1486-ik évi országgyűlésen is végzést alkottatott, mely hűtlenség büntetése alatt tiltja el a rendeket attól, hogy várakat, birtokokat és általában ingatlan javakat velencezieknek áruba bocsássanak, mivel ezek — úgy mond — «mindennemű mesterséges úton igyekeznek magyarországi területeket magukhoz ragadni, aminthogy ilyeneket tényleg bitorolnak is». Bitorlás tényét látta a dalmatiai városok birtoklásában, és nem szűnt meg azok visszahódításának gondolatával foglalkozni.

* Mindezekről bőven tartalmaznak részleteket Beatrix és Hippolyt levelezései. Dipl. Eml. III. és IV. kötetében.

** Velenceze magatartására vonatkozó-

lag számos iratot tartalmaz a Dipl. Eml. III. és IV. kötete A Frangepán ajánlata ügyében 1488 december 31-ikén a friauli helytartóhoz intézett válaszirat IV. 5.

Ilyen körülmények között, szükségképen mind feszültebb lett Mátyás viszonya a szent-székhez is. VIII. Incze pápa Velenczével szövetségben állott a nápolyi király ellen; Dsem herceg kiszolgáltatását szintén akadályozta; emellett Ulászló és Miksa hódoló követségeit ünnepélyesen elfogadván, ezzel amazt cseh királynak, ezt római királynak elismerni látszott; végre (az 1488-ik év elején) a zengi püspökség önhatalmú betöltésével a királyi kegyuraság kérdésében újabb összeütközést idézett elő.*

Ellenben a pápa rossz néven vette a magyar királytól azt, hogy a nápolyi királyt ellenállásra bátorítja; az anconai köztársaságot védnöksége alá fogadta; a kalocsai érsek elfogatásával az egyházi rend kiváltságain sérelmet ejtett; és az olműczi püspökségre, miután fölterjesztése alapján Vitéz János szerémi püspök a szent-szék megerősítését elnyerte, utóbb szándékát megváltoztatván, a váradi püspököt nevezte ki.

Mindazáltal ő tette meg az első lépést a jó viszony helyreállítására.

Az 1488-ik év őszén PECCHINOLLI Angelo ortei püspököt küldötte Mátyáshoz, azon megbízással, hogy az ő közbenjárását kérje ki a nápolyi királynál a béke létrehozása végett; továbbá hogy az Anconával fennálló szövetség felbontását, a kalocsai érsek szabadonbocsátását, és az olműczi ügy rendezését sürgesse.

Viszont a pápa felajánlotta a maga közbenjárását Velenczében, és közreműködését a török ellen indítandó hadjáratban.

A követ egyúttal első fogadtatása alkalmával tartott beszédében sejtetni engedte, hogy a pápa hajlandó a János herceg trónöröklésére vonatkozó terveket támogatni.

Bejelentvén, hogy János hercegnek a milánói herceg-

* A zengi ügyről szól Beatrix 1488 ápril 3-iki levelében D. E. III. 392.

1. } kisasszonynyal kötött frigye alkalmából, a szent-anya apostoli áldását és szerencsekívánatait küldi, azon óhajtását fejezte ki, hogy az ifjú herczeg «férfiúvá növekedvén, az atyai és ősi dicsőség méltó örökösévé váljék».

2. } Mátyás melegen tolmácsolta háláját, és hangsúlyozta, hogy «ő maga és gyermeke is, kit mindenekfölött szeret, az egész országgal egyetemben, ő szentségének rendelkezésére áll». Biztosította, hogy ha a törökországi hadjáratban a keresztény hatalmak közreműködésére számíthat, bármikor felbontja a fennálló békét. «Életének és erejének hátralevő részét — úgymond — örömmel fordítja a szent vállalatra, a melyért ép oly szép élni mint halni!»

A fenforgó ügyek részletes tárgyalásánál is feltűnő előzékenységet tanusított.

3. } Késznek nyilatkozott a szent-szék és a nápolyi király között elhatalmasodott viszályok megszüntetésére befolyását fölhasználni.

Anconára vonatkozólag megnyugtató nyilatkozatokat tett. «Én, követ úr, — így szólott, — nem hittem, hogy kellemetlenséget okozok ő szentségének. Módot keresek, hogy büntetlenséget biztosítva az anconaiaknak, becsületeim sérelme nélkül visszaléphessek.»

Ígérte, hogy a kalocsai érseket, míg az ellene indítandó per letárgyaltatik, a pápai követ őrizetére bizza; az olmczi püspökség ügyében pedig csak néhány hónapi haladékot kért, melynek leteltével a váradi püspök lemond.

Ezek után nagy mértékben meg lehetett lepetve a pápai követ, azon váratlan fogadtatás által, melyben részesült, mikor 1489 januar havának egyik napján a bécsi várakba meghivatott.

A király, oldalán nejével, körülvéve udvara által, trónon foglalt helyet. Komor kifejezés ült arcán, mikor a legátus belépett, és anélkül hogy ülésel kínálná meg, rö-

tön egy előre átgondolt hosszú beszéd elmondásához fogott.

«Valamint egykoron — így szólott — boldog emlékezetű atyám, úgy én is kora ifjúságomtól fogva a kereszténység és a szent-szék buzgó oltalmazásában nőttem föl. Hadjárataim alatt, a tömérdek pénzáldozatról nem szólva, számos jó barátomat, rokonomat és nagybátyámat is elvesztettem. Sebek borítják testemet, és csak én tudom, hogy azok mennyi fájdalmat okoznak most, törődött koromban. Az egész világ előtt köztudomású tény, hogy mit tettem, milyen harcokat vívtam a kereszténységért. És míg mindig kész voltam fegyvert ragadni a törökök ellen, bármikor szólítottak föl a szent-szék és követei: békességet beleegyezések nélkül soha sem kötöttem. Ha kitartásommal a törökök előnyomulását meg nem akadályozom: Bosnyákország, több más tartománnyal, még mindig az átkozott ellenség kezeiben volna. Biztosíthatom, követ úr, a magyarok önfeláldozó vitézsége nélkül, Olaszország és a szent-szék sorsa rég el volna döntve!

«Mikor pedig Csehországban az eretnekség veszélyes módon terjedett, a szent-szék fölhívására egymagam indítottam meg ellene a harcot; miután sem a császár, sem más fejedelem, kikhez a boldog emlékezetű Pál pápa előbb fordúlt, a súlyos feladatra nem vállalkozott. Ezen háborúban is, a szent-szék akarata és beleegyezése nélkül békét vagy fegyverszünetet nem kötöttem. Igaz ugyan, hogy jutalmúl megtettek Csehország királyává, és ő szentsége ünnepélyesen megígérte, hogy mást, mint engem nem erősít meg; de mikép tartotta meg szavát, mindjárt elmondom. Most csak azt említem meg, hogy a csehországi vállalattal járó háborúk és veszedelmek, fáradalmak és költségek, továbbá magyar királyságom dicső férfiai, kiknek ezen háborúban elhúnytát siratom: olyan nagy áldozatot képeznek, amivel tíz Csehország értéke sem ér föl!

«Következett a törökök betörése Olaszországba és Otrantó megszállása. Ezen alkalommal is, ő szentsége Sixtus pápa egyszerű levelére, haladéktalanul válogatott vitézek csapatát küldöttem Otrantó visszafoglalására, és csak akkor hívtam vissza, mikor Olaszország békéjét biztosítva láttam. Ezen vállalat összes költségeit saját erszényemből fedeztem. Pedig, ha Otrantót az ellenség kezeiből ki nem ragadom, és ha azonfelül a török császár halála be nem következik: Otrantó elfoglalásának következményei súlyosan nehezedtek volna a szent-székre és egész Olaszországra.

«Ezután jött Boccolinó lázadása, melynek leverésére felajánlottam ő szentségének hadseregemet és személyes megjelenésemet. Ennek híre elegendő volt a veszély elhárítására; mert a török hajóhad, mely erős sereggel meg-
rakva készen állott a támadásra, rögtön felhagyott ter-
vével.

«Ennyi veszedelem kiállásáért, ennyi fáradság és költség viseléseért, vajjon mi volt jutalmam? A jutalom ez volt.

«Ő szentsége jól tudta, milyen hő vágygyal óhajtom, hogy a török császár testvéröccse Dsem herczeg kezeimbe kerüljön. Ezt mind ő maga, mind pedig számos török országnagy kívánta. Ő ugyanis vérrokonom; mert nagyanyám nővére török rabságba jutván, a török császár felesége lett, s tőle származik a mostani császár és Dsem herczeg. Ez utóbbinak hívei biztosítottak afelől, hogy ő velök karöltve, az uralkodó török császárt könnyű szerrel a Kaukasusba szoríthatom vissza. Azt a reménységet is táplálhattam, hogy a törököket a keresztény hitre téríthetem, vagy legalább kedvező mederbe vezethetem ezen ügyet. Mindezek daczára, törekvéseimben ő szentsége nem támogatott, kérésemet nem hallgatta meg. Sőt ellenkezőleg, úgy járt el, mintha tekintélyemet és dicsőségemet

irigyelné. Nem érte be azzal, hogy ellenségeim ösztönzésére, a francia királyt a török herceg kiszolgáltatásának megtagadására intette. Az én saját követemet, a váradi püspököt, kit Franciaországba küldöttem, árulásra készítette, arra bírván őt, hogy a török hercegnek a szent-szék részére kiszolgáltatása érdekében működjék. A francia király legelőkelőbb tanácsosainak leveleiből ismerem ő szentsége eljárásának indító okait. A szegény török herceget a velenceieknek akarja átadni, mert néhány százezer aranyat kínálnak érte!

«És ne higye legátus úr, hogy a velenceiek a kereszténység közös javára akarják őt felhasználni. Épen nem. Át akarják őt adni bátyjának, hogy ezen az úton egyet-mást visszaszerezzenek, a mit pulya asszonyok gyanánt elvesztettek, azután pedig engem és a nápolyi királyt bizonyos kellemetlen dolgokkal lephessenek meg.

«Úgy látszik, mintha ő szentsége azt állítaná, hogy a velenceiekkel szövetségbe a törökök ellen háborút akar viselni. De tenger felől a törökök megtámadhatatlanok. És a velencei hajóhad vajjon miféle dicsőséges, kiváló tetteket művelt ekkorig a kereszténység javára? Kizárólag a velencei érdeknek szolgálatára áll az, és arra használtatik, hogy fegyvert, szerszámot és egyéb árúczikket szállítson a kereszténység ellenségeinek. A velencei bevételből a törökök több hasznot húznak, mint félbirodalmuk jövedelmeiből! És ennek daczára, a velenceiek, kik lelkiismeretlenebbek a törököknél, ő szentsége előtt nagy becsülésben állanak. Pedig számos idegen várost, tömérdek egyházi vagyont bitorolnak; az egyházi büntetéseket és tilalmakat semmibe sem veszik, a mivel még kérkednek is. És az ő tanácsukra tagadja meg tőlem ő szentsége a török herceget; habár jól tudja, hogy csak a magyarok képesek sikerrel harcolni a törökök ellen. Egy szóval, a velenceiek most a szent-szék tanácsadói és szövetsége-

sei; ők uralkodnak ő szentsége nevében. Ellenben engem, másokkal együtt, ő szentsége félreismer, kigúnyol, és mikor feléje közeledünk, eltaszít. Sőt ennél is tovább megy. Mivel a velenceiek azzal vádolnak, hogy az anconaiakat a szent-széktől való elszakadásra indítom, ő szentsége, be nem várva hozzá küldött követeimet, a velenceiek kielégítése végett, Ancona városát egyházi átokkal sújtotta, azonfelül rabló és zsaroló hadjáratokkal zaklatja.

«Továbbá, szintén a velenceiek kedvéért, ő szentsége elfogadta Miksa a római király követeit. Bár ígéretet tett követeim előtt, hogy azokat nem bocsátja maga elé, és bár tudja, hogy a jogtalan és szokatlan módon létrejött királyválasztás megsemmisítésén fáradozom: meghajolt a Velence által gyakorolt nyomás alatt. És ezen szánalomra méltó eljárás következtében, a római király követei dicsekednek, hogy a császár életében nincs többé mit kívánniok a szent-széktől.

«De még ezzel sincs a lelkiismeretlen sérelmek hosszú sora bezárva. Mindinkább meg kellett erősödnöm azon hitemben, hogy a szent-szék ígéretei üres szavak. Miként már említém, ünnepélyes ígéretet birtam arra nézve, hogy a szent-szék cseh királynak kívülem mást nem tesz meg, nem ismer el. És ezen ígéretről megfélelkezve, tekintélyem csorbulásával nem gondolva, ő szentsége az újon választott cseh királyt (Ulászlót) azzal, hogy követeit maga elé bocsátotta, elismerte és megerősítette. Ezen esetben a legyalázatosabb az, hogy ő szentsége megerősítette azt a királyválasztást, amit előtte Sixtus pápa megsemmisített, a választókat, mint eretnekeket, egyházi átokkal sújtván.

«A pápai szék kedvezései által felbátorított cseh király, ki előbb alattvalóm volt és Sziléziában nem állott útam-ban, ellenem kezdette lázítani sziléziai és morvaországi alattvalóimat. Ha én nagy sebességgel nem indítok erős hadat Sziléziába és Morvaországba, ezen két országot bizo-

nyosan elvesztem, és területén az eretnekség emelkedik uralomra.

«Mindezen bajok Velence mértéktelen pártolásának következményei. A német és cseh követeket csak azért fogadta el ő szentsége, mert azok Velence érdekeit pártolják, és ellenem dolgoznak.

«De lássuk még egyebekben is ő szentsége cselekedeteit.

«Mikor esztergomi egyházam megüresedett, és én nőmnek, a királynénak unokaöcscsét kívántam abba behelyezni; nem értem célát. Ő szentsége birodalmam legelső javadalmát másnak adományozta. És ennek visszalépése után is, többszöri folyamodásomra sem adta meg a királyné unokaöcscsének a megerősítést. Ellenben, a ferrarai herczeg legszerényebb ajánlása elegendő volt a megerősítés kieszközlésére. Természetesen nem tudtam meg, hogy mennyi hasznot kötött ki magának a szent-szék?!

«Az egri és zengi püspökségek betöltésénél ugyanígy járt el ő szentsége. Egyszóval az ő részéről semmiféle szívességet nem tapasztaltam.

«Ő szentsége engem megró, mert az anconaiakkal alkuba bocsátkoztam. Pedig megelőzőleg Velence mindent megkísérlett, hogy Anconával szövetséget kössön. De a szent-szék ezen kedves és kegyelt gyermeke nem kellett az anconaiaknak. A köztársaság kormánya ugyanis az ádriai hajóhad parancsnokait kegyetlen vámok és adók behajtására hatalmazta föl, és Anconába küldött ügynökei által a velencei területre induló hajókat megvámolja. Az anconaiak elkeseredve ezen önkény miatt, és ismerve a velenceiek csalfa, tisztességtelen viselkedését, elkergették az ügynököket. És mégis ő szentsége tiszteli, becsüli, méltányolja a velenceieket!

«Sokat kellene még szólanom, ha mindazon eseteket, amikben ő szentsége megsértett, fel akarnám sorolni. Ezek-

ből tisztán látom, hogy ő szentsége nem jóindulatot, hanem inkább gyűlöletet táplál irántam.

«Azonban ám cselekedjék ő szentsége az ő tetszése szerint; folytassa ellenséges magaviseletét. Nékem az mind egy. Biztosítom, hogy királyságom érdekeit a kellő erélyvel és tapintattal megoltalmazom!

«Ám tagadja meg tőlem ő szentsége, mások kedvéért a török herceget: én kötelességemet teljesítem. Ha majd a velenceiek megkapják áldozatukat, és a veszedelmek tüze fellobog: megmutatom, hogy nem tartozom a föld legutolsó hatalmasságai közé. Akkor azután a szent-szék, Olaszország és az egész kereszténység érezni fogja a török herceg feláldozásának következményeit.

«Én egész biztossággal állíthatom, hogy a törökök anynyira senkivel sem óhajtanak békét kötni, mint velem; és hogy a békekötésből senki annyi hasznot nem húzhat mint én.

«Ezekből ő szentsége megértheti, hogy mi következik be, ha majd a török herceget Velencének kiszolgáltatta.

«Végül, kijelentem, hogy legátus úr kívánatát nem teljesíthetem; az anconaiakat, kiket a törökök és a velenceiek ellen védelmem alá vettem, becsületem és méltóságom sérelme nélkül, ő szentségének ki nem szolgáltatathatom; főleg miután az én boszúságomra és Velence kedvéért az anconaiakat ő szentsége egyházi büntetésekkel sújtotta.*

«Ezen nagyfontosságú ügyet jól meg kell fontolnom. Engem, mikor az anconaiakkal barátságos viszonyba léptem, nem vezérelt ellenséges szándék a szent-szék irányában. Ezt a következő körülmények bizonyítják. A liga,

* Ezen helyig Mátyás beszédét magyar fordításban közölte MIRCSE JÁNOS (Századok. 1882. évf. 22—9.). De megfoghatatlan, hogy itt a közlést megszakítja, és ezt a megjegyzést csatolja:

«E kissé mord s erélyes szavak után Mátyás elbocsátá a megzavarodott, ámuló legátust.» Pedig Mátyás beszéde után olvasható a legátus válasza, melyet alább közlünk.

a mit kötöttem, ideiglenes; nem örök időkre létesült. Továbbá, az anconaiak megnyugtattak aziránt, hogy ő szentsége felhatalmazta őket a liga megkötésére; mert egy ízben panaszt emelvén előtte a velenceiektől szenvedett károk miatt, ezt a választ kapták: «gondoskodjatok magatokról, amint tudtok, nekem nincs hatalmam arra, hogy titeket megoltalmazzalak». Elő is mutatták egykor Velenczével és Milánóval kötött frigyök okiratait. De ezen államokra ő szentsége nem volt olyan féltékeny, mint rám!»

A legátus, ki ezen hosszú előadást emlékezetébe véste, és az audientia után azonnal papírra vetette, szándékosan enyhítette, mint említi, Mátyás szavait, amik még keményebben, kíméletlenebbül hangzottak. És kiemeli, hogy a király «indúlatosan, mintegy dühöngve beszélt; úgy látszott, mintha szájából, orrából és szemeiből lángözön tört volna elő!»

Azonban a legátus a heves támadás tűzét nyugodtan állotta ki. Megőrizte egész higgadságát a válaszban.

«Minden józaneszű ember előtt — így kezdé — ismeretes, hogy Felséged és dicső ősei a keresztény hitért és az apostoli szent-székért nagy áldozatokat hoztak, bőven ontották véreket; ezzel hálára kötelezték a szent-szék, Olaszországot és az egész kereszténységet. De engedje Felséged kimondanom, hogy viszont a szent-szék is sokat tett Felséged tekintélyének és dicsőségének gyarapítására; egyetlen uralkodót sem halmozott el kiváltságokkal, jótéteményekkel és a szeretet nyilatkozataival annyira, mint Magyarország királyát.

«Nincs tudomásom arról, vajjon a római király a szent-szék megerősítését elnyerte-e vagy sem. De ha az ő követeknek elfogadására szorítkozott ő szentsége, úgy Felséged nem állíthatja, hogy sérelmet szenvedett; mert a követek elfogadásából másnak jogaira sérelem nem háromolhat.

«Amit a cseh királyról említ Felséged, most először hallom. Tudomásom szerint ez a kérdés még sohasem vettetett föl. És bármi történt, az Felséged jogait nem ingathatja meg.

«Az esztergomi érsekség ügyében szintén nem lehet Felségednek oka panaszra. Mert habár olyan esetben, mikor valamelyik főpap Rómában hal el, utódjának kinevezése, a kánoni jog értelmében, a pápát illeti meg: ezen jogot ő szentsége sem az esztergomi érsekség, sem az egri püspökség betöltésénél nem vette igénybe, és Felséged kívánatát teljesítette. Hippolyt herczeg esztergomi érsek megerősítésére Felséged és a királyné kérései bírták rá. Senki sem állíthatja, hogy a ferrarai herczeg kedvéért adta a megerősítést.

«A zengi püspökséget ő szentsége töltötte be; de csak öt hónappal megüresedése után, amikor a kegyüri kinevezés joga már elenyészett volt.

«Felséged nem veheti rossz néven azt sem, hogy a török császár öccsét ő szentsége magához vette. Illő, hogy a törökök ellen tervezett hadjáratot, ő szentsége a kereszténység feje indítsa meg. És mivel abban a török herczeg nagy szerepre lesz hivatva, kívánatos, hogy ő szentsége rendelkezze vele. Ily módon az irigység és egyenletlenség is elháríttatik, ami keletkezne, ha másnak kezeibe jutna. Ne higye Felséged, hogy titkos ármány lappang a dologban. Ő szentsége nyíltan kívánta, hogy neki szolgáltassák ki a török herczeget, és Felségedet is fölkérte, hogy mondjon le róla. Az Istenért, ne tegye föl Felséged azt, hogy bárki másnak akarná ő szentsége átengedni. Ha pedig utóbb a háború folyamán kívánatosnak mutatkoznék, hogy őt más valaki vegye át, ez csakis Felséged lehetne, kit hadvezéri képességei, kivívott győzelmei és Magyarország helyzetének előnyei a hadi munkálatok vezetésére leghivatottabbá tesznek. Velence egyáltalán nem kötelezte le

annyira ő szentségét, hogy a nagy fáradsággal megszerzett török herczegre igényt tarthatna. Legyen Felséged nyugodt. Isten, ki a kereszténység élére állította ő szentségét, képessé fogja tenni őt a kereszténység egységének és összetartásának megszilárdítására.

«Az anconai ügy miatt sem szabad Felségednek nehezeltetni. Ő szentsége fel van jogosítva alattvalóit és vasallusait büntetni. Es az egyházi kiközösítés nem is annyira büntetés, mint inkább orvosság. Az anconaiak mióta Felségeddel szövetségtek, folytonosan lázadason és pártütésen török fejöket. Felséged úgy járt, mintha őrvjögő embereknek fegyvert adott volna kezeibe! Eltiltották a fölebbezést a városi törvényszéktől Rómába; a szent-szék által elrendelt erődítési építkezések költségeihez megtagadták a hozzájárulást. Midőn tehát ezen újabb büntényekért ő szentsége megfenyíti őket, ez nem képezhet Felségedre nézve sérelmet. Az anconaiak hiába állítják, hogy máskor is kötöttek idegen hatalmakkal szövetséget. Ha pedig kötöttek, jogtalanul cselekedtek. Az ilyen szövetségek, az általános közjog és a pápai bullák értelmében egyaránt érvénytelenek. Azt se higye el Felséged, hogy ő szentsége felhatalmazta az anconaiakat a szerződés megkötésére. Ő szentsége soha sem adta volna ehhez beleegyezését. Az Istenre kérem tehát Felségedet, ne halaszsa tovább ő szentsége igazságos kívánatainak teljesítését. Ő szentsége meg van győződve afelől, hogy Felséged, ha tudja, hogy az ő neheztelését vonja magára, bizonyára nem kötötte volna meg a szövetséget!»

Mátyás, a legátus beszéde alatt, fenyegető pillantásokat vetett rá, több ízben mélyen felsóhajtott, és indulatos mozdulatokat tett, — az olasz főpap megjegyzése szerint — «szilaj ló módjára viselkedett». Azután pedig annak ismétlésére szorítkozott, hogy «az ő vesztére, ő szentsége a török herczeget Velenczének el akarja adni».

Ezzel az audientia véget ért.

Az a meglepő fordulat, mely Mátyásnak a legátus iránt követett magatartásában beállott; az a heves philippika, melylyel őt rettegéssel akarta eltölteni: nem volt egyéb, mint ügyesen rendezett színjáték, a milyenben a történelem más nagy alakjai — Nagy Frigyes és I. Napoleon — sem tartották méltóságukon alúl eljátszani az első szerepet.

Nagy cél lebegett előtte: a szent-széket az olaszországi politika kicsinyes torzsalkodásainak köréből kiragadni, és II. Pius eszméinek magaslatára visszavezetni. Ehez első lépésül szolgált volna az, hogy a pápa szakítson Velenczével, és Dsem herceget Magyarországba küldje. Ezt akarta mindenekelőtt kierőszakolni.

Kitűnt ez csakhamar, mikor a legátus Beatrixhoz fordult azon kéréssel, hogy igyekezzék királyi férjét engedékenységre hangolni.

«Ő felsége — így szólt a királyné — azért beszélt annyira kiméretlenül, mert azt hiszi, hogy Velence sugalmazza ő szentségét. Szívesen visszalépett volna az anconai szövetségtől, és teljesítette volna ő szentsége minden kívánságát. De mióta híre jött, hogy a török herceget Velenczének készül átadni: nem vagyok képes bizalmat kelteni benne ő szentsége iránt. Azóta annyira fel van zaklatva lelke, hogy nem alszik és nem eszik; valahányszor pedig Dsem nevét említik előtte, hihetetlenül mély sóhajokat hallat, és sűrűn hullatja könnyeit. Az anconai ügy csekélység, nehézség nélkül bírhatom őt rá ő szentsége kívánságának teljesítésére. De az Istenre kérem, óvakodjanak a török herceget Velence kezeibe szolgáltatni. Ha ez megtörténnék, nagy botrány keletkezhetik. Ismerem a királyt, tudom a kétségbeesés mire viheti. Ellenben, ha ő kapja meg a herceget, három hónap alatt kiűzi a törököt Konstantinápolyból!»

És maga Mátyás is, mikor a királyné kíséretében a legátus átment hozzá, most már nyugodtan tárgyalta az ügyeket.

A legátus megújítván kérelmét az anconai szövetség felbontása tárgyában, a király azt a kérdést vetette föl: «Miért lépjek vissza olyan szövetségtől, melynek megkötésével a szent-szék ellen sérelmet nem követtem el?»

A legátus újból kifejtette, hogy vasallusok hűbér-uraik tudta nélkül idegen hatalmassággal nem köthetnek egyeséget. Majd ügyes fordúlattal arra kérte a királyt: ígérje meg a szövetség felbontását, azon esetre, hogy ha magok az anconaiak kérik.

Mátyás nemcsak erre állott rá, hanem még tovább ment. «Ha az anconaiak — így szólott — ő szentsége által a kiközösítéstől feloldatnak, és azután hozzám folyamodnak, hogy az egyeséget bontsam föl, azt föl-bontom. Csak arról biztosítson engem ő szentsége, hogy az anconaiakat azért, mert velem egyeségre léptek, nem bünteti. Ha jövőben föllázadnának az anconaiak, nemcsak hogy nem támogatom őket, hanem ellenük ő szentségének még segítséget is nyújtanék!»*

Mátyás nem elégedett meg azzal, hogy ezen megnyugtató nyilatkozatot a legátus jelentése megvigye Rómába; ő maga is írt a pápának levelet, melyben fűi hűségét és szolgálatkészséget hangsúlyozza. Egyszersmind jelezi, hogy közelebb «hódolatának tolmacsául» követet küld.**

~~Ezt a követet nem szemelte ki sem az olasz diplomaták, sem, a főpapok sorából. Magyar úrra esett választása: Drágó Tamás királyi személynökre, ki ekkorig mint kiváló jogtudós és bíró tűntette ki magát, és most első~~

* A legátus 1489 január 30-iki hosszú jelentése a velencei Szent-Márk-könyvtárban.

** Mátyás 1489 február 3-ikán kelt levele D. E. IV. 13.

izben lépett a diplomacia terére. Fontos megbízást kapott. Kísérletet kellett tennie, hogy a pápát a magyar királlyal szoros politikai szövetség megkötésére bírja.¹

Ezen tárgyalások kimeneteléig Mátyás az udvaránál maradt legátus irányában folytatta azt az eljárást, hogy szolgálatkészségének biztosításai és fenyegető nyilatkozatai szüntelenül váltakoztak.² Az utóbbiak súlyát nem kevésbé növelte egy török követnek megérkezése és a béke meghosszabbítására irányuló tevékenysége.

Időközben, martius második felében Mátyás — miután harmadfél esztendőn keresztül Ausztriában időzött, — visszatért Budára, hová a pápai követ is elkísérte.

Ápril második felében Rómából futár érkezett, kimerítő emlékirattal, mely a szent-széket Mátyás király vádjai és szemrehánvásai ellen tárgyilagos higgadsággal oltalmazta meg.³

A legátus közölte azt Mátyással, ki arra következőképen válaszolt.

«Követ úr! Nem tartom illőnek, hogy ő szentségével vitába bocsátkozzam. Megnyugszom abban, amit mond. De a csehországi ügyekre nézve másképp áll a dolog, mint ő szentsége gondolja. Ha életben volnának még azok a főtisztelendő urak, kik egykor az ügyeket intézték, ők megadnák a kellő fölvilágosítást.» Azután elmondotta, mi képen szánta el ő magát arra a hádjáratra.

«Most is — folytatá — újból kész vagyok ő szentsége parancsára, a kereszténység oltalmára fegyvert ragadni.»

«Minden időben hön óhajtottam, hogy a törökök ellen nagy hadjárat létesüljön. És ha ellensegeim nem állanak útamba, a keresztény világ meglátta volna, hogy mit tudok

¹ Ezt maga a pápa közölte az udvaránál levő velencei követtel, kinek jelentésére reflectál a signoria 1489 június 19-iki jegyzékében D. E. IV. 50.

² A pápai legátus 1489 ápril 17-iki jelentése a Szent-Márk-könyvtárban.

³ THEINER II. 530—4.

tenni! Nem tagadom, gyakran sürgettem, hogy a kereszténység közjára érdekében szolgáltassák ki nekem a török herceget; . . . de hálával tartozom ő szentségének azért, hogy a közjó és az egyetértés érdekében, magánál tartja őt. Teljes hitelt adok a követ úr előterjesztésének . . .»

A legátus azt az utasítást nyerte volt a pápától, hogy Mátyást a Velenczével való kibékülésre és az anconai szövetség felbontására újból intse. A király így válaszolt:

«A signoria, bár én mindig jó barátom gyanánt tiszteltem, sok súlyos sérelmet követett el irányomban. Tudja meg Atyaságod, hogy mindaz, amit Dalmátia és Slavonia területén bír a köztársaság, a magyar koronához tartozik . . . Továbbá Ragusa, mely szintén Magyarországhoz tartozik, szüntelen zaklatásoknak van kitéve a velenceiek részéről . . .

«Mindezek daczára, mivel követ úr ő szentsége meghagyásából közbe veti magát, kész vagyok békében élni Velenczével. De az Istenre kérem ő szentségét, bírja rá a köztársaságot, hogy a sérelmeket szüntesse meg, és a szegény raguzaiakat további zaklatásoktól kímélje meg. Én nem veszem rossz néven ő szentségének, hogy szövetségre lépett Velenczével. Csak az a baj, hogy a signoria el van bizakodva, és azt hiszi, hogy most már mindent tehet és szabadon fosztogathat. Az Istenre kérem Urunkat, eszközölje ki, hogy a signoria, szintúgy mint én, jó szomszéd gyanánt viselkedjék . . .»

«Tudomásomra jutott, hogy ő szentsége felszólítására, a köztársaság követeket küldött Nápolyba, hogy ő szentsége és Ferdinánd király közt közbenjárjanak. Nincs kifogásom ez ellen. De higye el, követ úr, ha a korábbi egyesség ő szentsége és a nápolyi király között az én közreműködésemmel jó létre, most megszegése miatt ő szentségének nem volna oka panaszt emelni. Én magam ragadtam volna fegyvert a nápolyi király megfenyítésére. Ő szentsége tegyen a mint akar; válaszsza meg tetszése szerint a köz-

benjárókat. Nem törődöm vele. De annyit mondhatok, ha én vagyok a közbenjáró, a nápolyi király meg is tartja, amit ígér. Ő épen azért nem fogadta szívesen az én közbenjárásomat, tudván, hogy az elvállalt kötelezettségek megszegését nem tűröm!

«Az anconai ügyet illetőleg, tudja meg, hogy követem Drágó Tamás fel van hatalmazva ő szentsége kívánatait teljesíteni, ha viszont biztosítatik, hogy az anconaiakat a velem kötött szövetség miatt bántás nem éri. Két anconai polgárral meg fog jelenni ő szentsége előtt, a szövetség felbontását bejelentendő. Követ úr kérje föl ő szentségét, állítsa ki az anconaiak részére az amnestia-iratot, és mihelyt ez megtörtént, minden rendben lesz.»

Ezen nyilatkozatok kielégítették a legátust, ki még végül a kalocsai érsek ügyét is szóba hozta.

«Higye el, követ úr, — mondá Mátyás, — az, a ki a kalocsai érsekről szól előttem, nem tesz nekem kedves dolgot. Gonosz nyelvvel meg akart rontani. Az igazság követelései szerint fogok ellene eljárni.»

Az ortei püspök óvakodott egyenesen szemrehányást tenni a királynak azért, hogy január havában tett ígéretét visszavonja. A saját helyzetének nehézségeire utalt; mint-hogy ugyanis a pápának bejelentette a király ígéretét, hogy a fogoly főpapot neki adja át. «Ha már mostan — úgymond — az ellenkezőről tudósítom, vagy engem hazugnak, vagy Felségedet megbizhatatlannak kell tartania.»

«Elismerem, — válaszolá Mátyás, — hogy ígéretet tettem főtisztelendő úrnak; de fontos okok tartanak vissza. Mindazáltal rövid idő alatt úgy intézem a dolgot, hogy bíróság előtt igazolhassam eljárásomat.»

A legátus látván, hogy a király engedékeny hangulatban van, a kedvező pillanat előnyeit kizsákmányolta. Térdre borult előtte. Az Isten szerelmére kérte, ne hazudtolja meg, ne hozzon rá gyalázatot.

A kis scena megtette hatását. Mátyás kinyilatkoztatta, hogy azon tiszteletnél fogva, amit ő szentsége iránt táplál, kész a kalocsai érseket börtönéből kibocsátani, és a legátus tetszése szerint, Egerben vagy Visegrádon tisztességes őrizet alá helyezni.

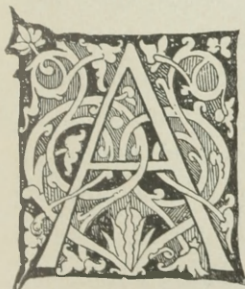
A legátus Visegrádot választotta, engedélyt kérvén, hogy ő maga vezethesse az érseket új tartózkodási helyére, és ott főpaphoz illő lakást rendezhessen be számára.

A király beleegyezett, és jobbját nyújtván szavát adta, hogy az átköltözés tizenöt nap alatt megtörténhetik.

És csakugyan beváltotta szavát. Rendeletére Várad Páter Visegrádra hozatott, és ott kényelmes lakásban helyeztetett el.

A legátus el volt ragadtatva, és szerencsét kívánt a pápának, ki «dühöngő oroszlánból a pásztor szavát követő jámbor báránynya alakította át Magyarorszáig királyát!»*

III.

PÁPA felhívására, a velencei senatus az 1489-ik év april elején elhatározta, hogy a magyar királyi udvarral, a melynél hét esztendő óta nem tartott követet, a közvetlen diplomatai összeköttetést megújítja. Bollandi Domonkos tudort küldötte követül Magyarországba. Ez május közepetáján érkezett Budára. Ünnepeyes kihallgatása alkalmával, áradozó kifejezésekkel szólott azon régi barátság felől, melyet a közársaság a király iránt táplál. Küldetésének legfőbb indító okául azt helyezte előtérbe: hogy ezen baráti érzelmeket az egész világ előtt kifejezésre juttassa, és a signoria ha-

* A legátus 1489 majus 15- és junius 1-én kelt jelentése Velenczében.

tártalan örömet tolmácsolja János herceg házassága fölött, a kinek mindennemű boldogságot és emelkedést kíván. Végül a királyt buzdította, hogy a császárral fennálló ellenséges viszonynak vessen véget, és e czélból Velence közbenjárását ajánlotta föl.*

Bizonyára nem kevéssé volt meglepetve azon váratlanul szíves fogadtatás által, melyben részesült; még inkább pedig azon készség által, melyvel ajánlatát a király megragadta, tétovázás nélkül leplezvé le az áldozat nagyságát, melyet a béke oltárára hozni hajlandó.

Betegeskedése miatt titkárát, Erdődi Bakócz Tamás győri püspököt bizta meg, hogy megadja a követ előterjesztésére az érdemleges választ. Ez hosszú beszédét a császár ellen hangoztatott súlyos vádakkal, mondhatnók szitkozódásokkal kezdte meg, de a következő nyilatkozáttal zárta be:

«Ő felsége, mivel csakis a békesség biztosítása végett indított volt a császár ellen háborút, ő szentsége és a velencei senatus buzdítására, kész mindent visszaadni a császárnak, amit tőle elfoglalt; ha viszont a császár az utolsó békekötés föltételeit pontosan végrehajtja, és a hadiköltségeket megtéríti. Azután békességben kíván élni vele, és atyja gyanánt fogja tisztelni. Mert királyunk ő felsége, a szenvedett sérelmeknél és károknál még inkább azt fájlalja, hogy megfosztatott a kedvező alkalomtól, mely a törökök ellen intézendő háborúra nyílt. Amint a császárt legyőzte, a törökök fölött is diadalmaskodott volna. Bocsássa meg Isten a császárnak, hogy míg önmagát megsemmisítette, a királyi felségnek, dicsőségét irigyelvén, mintegy kezeiből ragadta ki a diadalt a kereszténység ellensége fölött!»**

* A velencei követ előterjesztését a részére ápril 7-ikén kiállított utasításból (D. E. IV. 33-5.) és a királyi válaszból ismerjük.

** A pápai legátus 1489 június 1-én kelt jelentésébe befoglalja a győri püspök hosszú előadását.

Ugyanekkor a velencei köztársaságnál hivatottabb más közbenjáró is kínálkozott Mátyásnak, hogy viszonyát a császárhoz, mely két év óta az ideiglenesség állapotában lebegett, véglegesen rendezze; a császár saját fia és örököse, MIKSA római király.

Őt is, csakúgy mint atyját, a politikai érdekek ellentéte szembe állítá a magyar királylyal. De egyéniségöket közel hozta egymáshoz jellemvonásaik rokonsága. Miksát lovagias szelleme, eszményi világnézete és magas czélokért hevülő szíve képessé tette arra, hogy elfogultság nélkül, csodálattal tekintsen házának félelmes ellenségére, s viszont rokonszenvet ébreszsen maga iránt Mátyásban, a ki nyíltan vallotta, hogy a császárt gyűlöli, de fia iránt a szeretet érzelmeit táplálja.*

A római király büszke lelke nehezebben tűrte, mint atyja a megalázó helyzetet, a mit örökös tartományaik elvesztése teremtett. Ellenben nem remélhetvén, hogy azokat fegyver hatalmával hódítják vissza, könnyebben szánta el magát, mint atyja, arra, hogy békés úton visszakeresésök érdekében áldozatokat hozzon; annál inkább, mert a németalföldi bonyodalmak és a francia király ellenséges magatartása egész figyelmét és erejét lekötötte. Attól sem idegenkedett, hogy benső szövetségre lép Magyarország uralkodójával; sőt rajongó lelkesedéssel táplálta azt a gondolatot, hogy vele együtt, közös erőfeszítéssel indít háborút a törökök ellen, és megszabadítja a kereszténységet a szüntheinül fenyegető veszélytől.*

Miután atyja fölhatalmazását a Mátyással indítandó tárgyalásokra kieszközölte, 1489 tavaszán két követet küldött Budára, titkos megbízással, mely azon reménységet kelté föl Mátyásban, hogy annyi megghiúsult kísérlet után, most

* A pápai követ 1489 június 25-iki jelentése. THEINER II. 528.

** Miksa egyéniségének legalaposabb ismertetését adja ULMANN H. «Kaiser Maximilian.» (Stuttgart. 1884.)

végre létesítheti a Habsburg-házzal való szoros szövetséget, és ezzel egyszersmind biztosíthatja fiának a trónöröklést.

Titkos értekezletekben megbeszéltek az «örök béke» körvonalai és biztosítékai. Ezek iránt a diplomatai körökben eltérő hírek szárnyaltak.

A pápai követ úgy tudta, hogy a római király János herceget Ausztria hercegének és Magyarország trónörökösének elismeri, Mátyás halála után a trón elnyerésében támogatja; viszont János herceg, mihelyt meg lesz koronázva, Miksának átadja váltságdíj nélkül, Ausztriát, sőt ehhez még Pozsony városát is hozzácsatolja.¹

A milánói udvar értesülései szerint arról lett volna szó, hogy Miksa mihelyt a császári trónt elfoglalja, Triest, Fiume, Portoré kikötőhelyeket átengedi Mátyásnak; ki viszont azonnal visszaadja az elfoglalt örökös tartományokat, Bécs kivételével, amit élethossziglan megtart.²

A politikai frigvet kettős házasság volt szorosabbá és biztosabbá teendő. Miksa felajánlotta egyetlen leánya Margit főhercegnő (VIII. Károly francia király jegyese) kezét János hercegnek.³

Beatrix részéről pedig az a javaslat tétetett, hogy az ő legifjabb nővérét Johanna hercegnőt maga a hét év óta özvegy Miksa, vagy pedig ennek kis fia Fülöp főherceg vegye nőül.⁴

Mindezen ügyek bizalmas tárgyalása és elintézése végett, abban történt megállapodás, hogy Mátyás és Miksa, szeptember 8-ikán, Lincz városában személyesen találkozni

¹ A pápai követ 1489. October 15-iki jelentése.

² A ferrarai ügyviselőknek a milánói udvarból 1489. augusztus 11-, 13- és 18-án kelt jelentései a modenai levéltárban.

³ A pápai követ június 25-iki jelentése. ULMANN állítása (I. 79.), hogy Miksa saját törvénytelen leányát akarta a ma-

gyar trónra emelni (!), a pápai követ oct. 15-iki jelentésének megmagyarázhatlan félreértésén alapszik.

⁴ A magyar udvarnál levő milánói követ nevet nem említi, csak infansnőről szól. ULMANN véleménye az (I. 80.), hogy Johannáról van szó.

BEATRIX KIRÁLYNÉ DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

MÁTVÁS KIRÁLY DOMBORMŰVŰ ARCZKÉPE.

fognak. Egyelőre a fegyverszünet újabb hat hónapra meghosszabbított.

Mátyás nem titkolta örömét e fölött. Rendeletére, június 18-án Úrnapján, Budavára főegyházának szószékéről, a győri püspök ünnepélyes módon hozta köztudomásra a fegyverszünet meghosszabbítását és a tervezett congressust. Hangsúlyozta, hogy főképen a pápa és a római király személye iránti tekintet készítette ő felségét a békeajánlatok figyelembevételére. Végül kihirdette, hogy mihelyt a béke a császárral megkötött, megindúl a török ellen a háború.*

Hogy a császárral tervezett szövetség megkötésében és a török elleni háborúban Cseh- s Lengyelország részéről akadályok föl ne merüljenek: Mátyás arra határozta el magát, hogy Kázmér lengyel királyhoz követet küld. Ezen elhatározásánál nem kevésbé volt meglepő eljárása a követ kijelölésénél. Választása Thuz Osvát zágrábi püspökre esett, ki tizenöt esztendő előtt Kázmér királylyal conspirált, és hét esztendő előtt újabb hűtlenségeért fogságba került! **

Most ismét nagy súlyt kellett arra helyeznie, hogy Dsem török herceg Magyarországra kerüljön. És mivel ezt római követe, Drágfi Tamás nem bírta kieszközölni, a pressio legkülönbébb eszközeit alkalmazta.

A «szelid bárány» újból «dühöngő oroszlán»-ná alakult át. Fenyegető nyilatkozatokkal döbentette meg a szent-szék követét. Teljes határozottsággal emelte a pápa ellen azt a vádat, hogy az egyiptomi szultánnak akarja eladni Dsem herceget.

Egy alkalommal ezen hirre utalva, indulatosan így szó-

* A pápai követ idézett június 25-iki jelentése.

** A zágrábi püspök küldetése azonnal a június 18-iki hirdetmény után ha-

tározottatott el. Már augusztus 7-ikén a velencei doge tudósítja németországi követét a magyar követ útnak indítása felől. D. E. iv. 73.

lott: «Krisztus keresztfájára fogadom, hogy ha a tengeren túl szállítják Dsem herceget, én Olaszországba vezetem a török császárt!»

Máskor pedig — június 25-ikén — nyugodtabban, de az elkeseredés hangján így szólott: «Követ úr, ne beszéljünk többé a török hercegről. Hisz ő szentsége már eladta őt kétszáz ezer aranyért az egyiptomi szultánnak. Tudom, hogy ő szentsége ügynöke Rodosz szigetére ment, azon ürügy alatt, mintha a lovagrend ügyében járna, de onnan az egyiptomi szultánhoz vitorláz át, az alku megkötése végett. Elhiszem, hogy a szultán háborút indít a császár ellen; de ő szentsége fontolja meg jól, hogy Dsem herceg, ha az ő segítségével jut trónra, még kegyetlenebb és félelmesebb ellenségünk lesz mint bátyja. Hallottam azt is, hogy ő szentsége egy másik követe, szintén álruhában, a török császárhoz küldetett. Maga ő szentsége döntse el, vajjon eljárása illik-e az egyház fejéhez, és hogy mit szólnak majd ahoz a keresztény uralkodók!»

A legátus ezen híreket alaptalanoknak nyilvánítja. És — úgymond — ha a pápa a török herceget mégis átengedné az egyiptomi szultánnak, csak azért tenné, hogy a kétszáz ezer aranyat a török hadjárat céljaira fordítsa.

«Ne higgye, követ úr, — jegyzé meg Mátyás, — hogy a török háború céljaira fordítaná a pénzt ő szentsége; a nápolyi király ellen használná föl, akit pedig becsületesen tilt elhagynom. Higgye el, követ úr, ennek az ügynek hosszabb a vége, mint hiszi. Ő szentsége olyan nagy tüzet gerjeszt, hogy azután nem bírja eloltani!»*

És Mátyás nem szorítkozott fenyegető szavakra. Tényekkel is súlyt kölcsönözött azoknak. Nemcsak az anconai szövetség felbontását halogatta; hanem most a szent-szék más hűbéreseivel, egyebek közt az Umbria szomszéd-

* A pápai követ 1489 június 25-iki jelentése.

ságában levő Camerino urával, Varanus Julius Cæsar híres condottierivel szerződési viszonyba lépett, és több olasz fejedelemmel tárgyalt, hogy támogatásukat a nápolyi királynak biztosítsa.*

September közepe táján levél érkezett Budára a pápától, azon ígérettel, hogy a török herceget, mihelyt a francia király és a ródoszi nagymester beleegyezését kieszközölte, Magyarországra küldi.

Mátyás örömmel fogadta ezen tudósítást, és csak azt kérte, hogy ő szentsége ne kessék ígérete teljesítésével, mert a török herceg kétségbeesett hangulatban van, és félt, hogy öngyilkosságot követ el. «A magam költségén — mondá — olyan nagy sereget állítok ki, amilyent a keresztény világ még nem látott. Igazolni fogom, hogy valóban a kereszténység érdekében kérem a török herceget!»**

Időközben Mátyás az olaszországi bonyodalmak kötelekeiből kibontakozni iparkodott. Rómába küldött követe, Fontana Ferencz által bejelenté az anconai szövetség felbontását. A nápolyi kérdésben pedig a pápai követ előtt megnyugtató nyilatkozatokot tett, melyek annál értékebbek voltak most, mert a viszály ekkor érte el tetőpontját azzal, hogy Ferdinánd király a pápa ítéletétől az egyetemes zsinathoz fölebbezett.

Mátyás a legnagyobb határozottsággal visszautasítá a föltevést, mintha apósának ezen lépését helyeselné. «Esküvel erősíthetem, — így szólott egy ízben, — hogy szándékáról előre semmit sem tudtam, és mikor elhatározása felől értesültem, sajnálatomat fejeztem ki afölött . . .»

És egy más alkalommal így szólott:

«Követ úr, jelentse ő szentségének, hogy kora gyer-

* Ezen tárgyalásokról a pápai legátus imént idézett jelentésén kívül, sok érdekes részletet találunk a ferrarai herceg milánói ügyviselőjének 1489 majus

19-, 25-, június 2-, 6-, 9-, 20-iki jelentéseiben.

** A legatus 1489 september 18-iki jelentése.

mekségemtől megszoktam tisztelni a szent-széket, hódolatot tanúsítani a pápa iránt. Most az aggkor határszélén állva, ugyanazon érzelmek által vezéreltetem. Ne higyeje ő szentsége, hogy a nápolyi királynak, ha ő szentsége ellen háborút viselne, segítséget nyújtanék. De viszont azt sem látnám szívesen, ha ő szentsége indítana háborút a nápolyi király ellen; a becsület nem engedné, hogy apósomat, és szövetségeseimet elhagyjam. Az Istenre kérem ő szentségét, hagyja békében a királyt, a ki úgysis vén ember már... Ha ő szentsége kívánja, magamra veszem a fáradságot és kiegyeztetem vele. Jó pápához illő, hogy a háborúnál előbbre tegye a tisztességes békét!»*

A pápai követnek ily körülmények között már csak a török békealku ügye szolgáltatott aggodalomra okot.

Mátyásnak a portára küldött követe november közepén visszaérkezett, a török császár küldöttével, ki nagyértékű ajándékot hozott: Alamizsnás szent János, a híres alexandriai pátriarka tetemét.

A király, neje és udvara kíséretében a város határánál fogadta az ereklyét, és ünnepélyesen kísérte palotájának kápolnájába.**

A mikor a következő napokban a pápai legátus kérdést tett a tárgyalások állása iránt, a király közölte vele a részleteket, és egyúttal azt is, hogy öt esztendőre megköti a fegyverszünetet.

És azon fájdalmas megjegyzésre, hogy így a török herceg kiszolgáltatásához csatolt remények megghiúsulnak, Mátyás így válaszolt: «Ha régebben kiszolgáltatják nekem a herceget, minden áldozatot szívesen meghoztam volna. De a hosszú halogatás kétségbeejtett. És azóta változott a helyzet. Az egyiptomi szultán és a török császár viszonya-

* A pápai legátus 1489 november 27-, december 26- és 1490 január 6-iki jelentései.

** A ferrarai herceg budai ügyviselőjének 1489 november 17-iki jelentése. D. E. IV. 396.

ban fordulat állott be. Nem vagyok elég erős, hogy ilyen két hatalom ellen háborút kezdjek. Most már ő szentsége ám tartsa meg a herceget, vagy adja át a kinek tetszik!»¹

Mindazonáltal a fegyverszünet megkötésével nem sietett.² És december 15-ikén Kassa városához intézett levelében is hangoztatja, hogy a római királylyal kötendő béke az egész keresztény világra hasznos lesz, mert lehetővé teszi, hogy erejét azután a kereszténység ellenségére fordítsa.³

Ezalatt a budavári udvarnál serényen folytak az előkészületek a linczi összejövetelre. Mátyás a magyar urakat ~~fölszólította, hogy fényesen fölszerelt bandériumokkal kísérjék. A vele barátságos viszonyban álló hatalmakat követek küldésére kérte föl. És drága ajándékokat halmozott össze, a római király és a német urak részére.~~⁴

Miksa csak néhány héttel a kitűzött határidő eltelte után érkezhetvén Linczbe, october elején követet küldött Mátyáshoz, hogy oda meghívja.⁵

Azonban mikor a diplomatia minden akadályt elhárított, vészjóslnon lépett előtérbe a kór hatalma.

Mátyás, ki az 1487-ik év folyamán egészsége és ereje teljességében viselhette a hadvezéri tisztet az ausztriai hadjáratban, kevéssel utóbb a köszvény heves támadásainak kezdett kitéve lenni. Ezek annyira súlyosbodtak, hogy az 1489 martius havától kezdve nem volt képes lábain járni, és hordszéket kényszerült használni.⁶ Bécsből Budára hajón jött le.

¹ A pápai követ idézett jelentései.

² A király udvaránál levő milánói követ 1490 april 2-ikán kelt jelentéséből tudjuk, hogy a török követ akkor is az udvarnál volt, és akkorig csak egyszer fogadtatott a király által. D. E. IV. 160.

³ Magyar Sion. 1864. évf. 65.

⁴ A velencei dogénak augustus 6-ikán németországi követéhez irt jegyzéke. A ferrarai herczeg milánói ügyviselőjének aug.

13-, 18- és october 2-iki jelentése. Mátyásnak julius elején a szent-györgyi grófokhoz intézett rendelete. (Az utóbbi az országos levéltárban)

⁵ A pápai követ october 15-iki jelentése.

⁶ Ezt a ferrarai herczeg magyarországi ügyviselője írja 1489 november 26-iki jelentésében. D. E. IV. 394.

A nyáron állapota jobbrafordult. És augustus második felében ismételve tett kirándulásokat távolabb fekvő kastélyaiba.¹ De amint az ősz beköszöntött, aggasztó kórtünetek jelentkeztek. Térdei és lábai kezdettek dagadni, egyszer-s mind lázak gyötörték. Lehetetlenné vált útra kelnie. A podgyász szekerekre volt rakva, hogy mihelyt egészsége enged, útra kelhessen. De míg a saját baja nem szűnt meg, november második felében Beatrix is megbetegedett.² Emellett az udvari csillagjósok óvták őt a november és december hónapoktól, melyek vést hozhatnának, ha útra kel.³

Mátyás ezalatt october közepén cancellárját a váradi püspököt, több tanácsos kíséretében, Linczbe küldötte, a tárgyalások megkezdése végett. Miksa pedig négy ízben küldötte egy hónap lefolyása alatt követeit Budára. A részleteket szigorúan titokban tartották. A ferrarai herczeg magyarországi ügyviselője panaszkodik jelentésében, hogy semmit sem bír megtudni.⁴

A titkolódzást komoly nehézségek felmerülése vonta maga után. Ezeket Frigyes császár támasztotta. Ő ugyanis attól félvén, hogy fia az engedményekben messzibbre fog menni, mintsem ő kívánatosnak tartotta, maga is Linczbe ment, hogy Miksát ellenőrizze. Itt azután saját kezeibe ragadta a tárgyalások vezetését, s azokat a meghiúsulás veszedelmével fenyegette. Mert míg az ő engesztelhetetlen szellemét szüntelenül éleszté azon tudat, hogy Mátyás a császári korona megszerzésére törekszik:⁵ ugyanakkor ellenállási képessége új táplálékot nyert a csillagászok jöven-

¹ Ugyanennek 1489 szeptember 2-iki jelentése. D. E. iv. 401.

² A pápai követ october 15-iki jelentése. A ferrarai herczeg magyarországi ügyviselőjének november 26-iki jelentése. D. E. iv. 394.

³ BONFIN előadása.

⁴ November 16-ikán. D. E. iv. 398.

⁵ A császár 1489 december 10-ikén írja a szász herczeghez intézeti levelében, hogy veszély fenyegeti. «Das heilig Reich und Deutsch Nation nach denen desselben Königs von Hungarn Herz und Gemuet steet». (A drezdai levéltárban.)

döléseiben, melyek Mátyás közeli halálát biztosnak hirdették.¹ Apa és fiú között heves jelenetek fordultak elő. Az utóbbi azzal fenyegetődött, hogy Flandriába vonul vissza, és a császárt többé látni sem akarja. De habár vele tartott a jelenlevő német fejedelmek és urak nagy része, nem voltak képesek Frigvest megingatni.²

Így történt, hogy mikor december 7-ikén Ottó bajor herczeg, a császár megbízásából, Budára jött, a nagy politikai tervek kisszerű pénzügyi alkura zsugorodtak össze. Az ajánlat, amit hozott, abban állott, hogy a császár az 1477 óta fennálló tartozást kiegyenlíti, és a magyar király által elfoglalt tartományok visszabocsátása után ötvenezer forintot fizet kárpótlásul! Mikor pedig Mátyás megjegyze, hogy neki a háború százszor annyiba, öt millió forintnál többbe került, a követ a kárpótlási összeget százezer forintra emelte föl!

Miksa késznek nyilatkozott ugyan, atyja mellőzésével, külön egységre lépni; de ebben Mátyás nem találta meg a kielégítő biztosságot.

A tárgyalások mindazáltal nem szakítottak meg. Sőt a fegyverszünet a következő év szeptember 8-ig meghosszabbított, és a személyes összejövetel terve is fönntartatott.³

Végre 1490 januar első napjaiban a királyi pár egészségi állapota, az orvosok és a csillagászok tanácsa, megengedte az elutazást. A király, nejével és fiával, januar 8-dikán hagyta el Budavárát. Beatrix közvetlenül elutazása előtt Miksához levelet intézett, melyben biztosítá, hogy ezentúl is, mint ekkorig cselekedte, az egység létrehozása érdekében fogja befolyását érvényesíteni.⁴

¹ BONFIN előadása.

A ferrarai herczeg budai ügyviselőjének december 20-iki, és a pápai követnek 1490 januar 6-iki jelentése. — V. ö. ULMANN 83.

³ Ezen alkudozások felől csak héza-

gos és ellenmondó tudósításokat bírnk a ferrarai herczeg budai ügyviselőjének december 20-iki, s a pápai követnek december 26- és januar 6-iki jelentéseikben

⁴ A levél a bécsi, titkos levéltárban.

A királyi udvarnál tartózkodó milánói diplomata jelentésében kiemeli, hogy nem a Miksával tervezett találkozás vonzotta Ausztriába Mátyást, hanem vágya Bécsbe visszatérni, és hogy szándéka volt útközben felkeresni mindazon helyeket, melyeknek fényét építkezéseivel emelte volt.¹

Mintha az a sejtelen vezérelte volna, hogy sietnie kell, a tél zordonságától sem szabad visszariadnia, ha még egyszer ki akarja elégíteni ambícióját, hogy a Habsburgok várpalotájából oszsa parancsait; ha még egyszer gyönyörködni kíván fényűző műzlése alkotásaiban.

Első állomása: Visegrád volt, melynek a természet ragyogó keretében foglalt palotái és kertei olyan igéző hatást tettek a pápai követre (1483), hogy «a földi paradicsomból» keltezte onnan Rómába irt leveleit.²

Egy egész hetet töltött ott Mátyás fontos politikai feladattal foglalkozva.

Miután János herczegnek trónörökössé nyilvánítását későbbi időre halasztotta, szükségesnek látta mégis gondoskodni azon eshetőségről, ha szándékának valósítása előtt elragadná a halál, melynek közeledését időnként érezte.³ Biztosítani óhajtott a fiát, hogy magára hagyatva is képes legyen a trónt elfoglalni. Ezen cél elérésére legalkalmasabb eszköznek tartotta azt, hogy a főpapok, főurak és királyi városok esküvel kötelezzék magokat arra, hogy halála után utódjává fiát választják meg.⁴ Egyúttal arra határozta el magát, hogy Magyarország legfontosabb várait neki adja át, és parancsnokaikat szintén esküvel

¹ 1490 január 12-ikén. «Non tanto perche la speranza de la Dieta lo tiri, quanto per proprio desiderio d'andarli... Divertira a tutti li luoghi ove ha fatto edificare.» D. E. IV. 127.

² «Ex Visegrado paradiso terrestri.» KATONA. XVI. 522.

³ Ezt Mátyás bizalmas embereinek elbeszélése nyomán BONFIN állítja.

⁴ Mátyás ezen tervét a Nápolyba küldött követ részére (1488) adott útasításban jelezi. (KOVACHICH. Scriptores. I. 350.) A kiállított kötelező-iratok közül kettőt ismerünk. Segesvár városáét kiadta TELEKI XII. 456. Medgyes városáé a müncheni kir. levéltárban van. Mindkettő 1489 június 23-ikáról van keltezve.

kötelezi arra, hogy halála után másnak, mint fiának a gondjaira bizott várakat át nem adják.¹

Mielőtt székvárosából távoznék, Budavárát, a királyi kincs-, levél- és könyvtárral, szolgáltatta kezeibe. És most a trónörökösre nézve még fontosabb visegrádi várat, az ott őrzött szent koronával együtt, szintén rendelkezése alá helyezte.²

Majd Esztergomban három napon át a gyermek-pri-másnak vendége volt.³ Innen útját Komáromon, Tatán és Pozsonyon keresztül folytatta. Ezen várakat szintén János herczeg kezeire bocsátotta, a komáromi és pozsonyi főispánság tisztevel együtt.⁴

Pozsonyból Németújhelyre készült; de értesülvén, hogy Miksa közelebb követeket küld Bécsbe, egyenesen az osztrák fővárosba ment.⁵

Itt ünnepelte már februar 24-ikén névnapját, amely alkalommal neje iránti gyöngéd figyelmét dús ajándékkal tün-tette ki. Nyolczezer arany forint értékű ékszerekkel ked-veskedett néki, melyek között egy gyémánt kereszt kiváló szépsége által vonta magára a figyelmet.⁶

A következő hónapban a tárgyalások Mátyás és Miksa között tovább folytak. A római király időközben elmel-lőzte ugyan Beatrix házassági javaslatát, és arra határozta el magát, hogy Anna bretagnei herczegnőt veszi nőül; de még mindig föntartotta azt az ajánlatát, hogy a saját leányát adja János herczegnek házastársul.⁷

Ennek következtében a milánói követ eredménytelenül

Két ilyen kötelező irat, melyet Bajnai Bót András és Zöld István 1489 május 8-, illetőleg 23-ikán állítottak ki, a müncheni levéltárban.

² A Mátyás által Corvin János részére tényleg átadott várak hosszú sorozata befoglaltatik az 1490 julius 31-iki farkashidai egység okiratában.

³ Constabili Bernát 1490 februar 22-iki levele. D. E. IV. 421.

⁴ Ezt szintén a farkashidai egység szövegéből tudjuk.

⁵ Constabili idézett levele.

⁶ A milánói követ 1490 martius 11-iki* jelentése. D. E. 150.

⁷ Ugyanannak idézett martius 11-iki és april 1-én kelt jelentései. D. E. IV. 146., 152.

sürgette most Bianca hercegnőnek Magyarországra utazásához a szükséges intékedések megtételét. Folytonosan kiterő választ kapott a királytól; amely eljárásban megerősítve látta azon mindinkább terjedő híreket, hogy Mátyás a milánói házasságkötés felbontására gondol, és fiát az osztrák főhercegnővel fogja összeházasítani.¹

Időközben Mátyás folytatta János herceg érdekében megkezdett azon tevékenységét, hogy halála esetére a meghódított tartományok legfontosabb helyei az ő kezei között legyenek. Ausztriában: Németújhely, Recz, Wolkersdorf; Stiriában: Pettau, Radkersburg várakat; Morvában: Brod városát, számos egyéb krajnai, karinthiai és sziléziai erősséggel adatta neki át.²

Egyúttal most már végre akarta hajtani azon tervét is, hogy a cseh koronának az ő jogara alatt álló tartományai által utódjává, Csehország királyává nyilváníttassa őt. Ennek előkészítése végett ama tartományokban titkos megbizottai voltak.³ Martius második felében pedig Proszniczi János váradi püspököt Morvaországba küldötte, és maga is el volt határozva rá, hogy azonnal husvét után, Boroszlóba megy, s ott Morvaország, Szilézia, Lausitz rendeinek gyülekezetében, ezen tartományok kormányát ünnepelesen fiára ruházza.⁴

¹ Treviglioi Maffeo 1490 martius 11-és april 1-én kelt jelentései. Diplom. E. 146—161. Téves a történetírók azon állítása, hogy a milánói udvar halogatta volna Bianca Magyarországra jövetelét, és az egybekelést János herceg királylyá választatásától tette volna függővé. Erről soha szó nem volt.

² Ezt az idézett farkashidai egység szövegéből tudjuk.

³ Prágában 1490 majus 10-ikén kivégeztetett Podjebrad Henrik herceg két udvari embere. Alexander és Podwinsky, kik ellen az a vád emeltetett, hogy Mátyás által Ulászló meggyilkolására béreltek föl. PALACKY (329) periratok ala-

pos tanulmányozása után azon meggyőződésre jut, hogy ezen vád alaptalan volt; és a kivégezettek Mátyásnak politikai és hadi szolgálatokra kötelezték le magokat. — Boroszlóban 1490 julius 5-ikén kivégeztetett Dömpnig Henrik boroszlói kapitány, ki Mátyásnak évek óta hű embere volt, János herceg irányában is hűségi esküvel kötelezte magát, és arra ajánlkozott, hogy Boroszló városát az ő hatalmába juttatja. V. ö. MARKGRAF érdekes tanulmányát a «Zeitschrift für Alterthum und Geschichte Schlesiens». xx. (1885.) 157—196.

⁴ PALACKY és MARKGRAF az i. h., BONFIN is szól készülteiről Sziléziába.

Ugyanakkorra a magyarországi rendeket is egybehívta Budára, hová királyi biztosokat készült küldeni előterjesztéseinek közlése végett.*

Egész figyelmét János herceg trónöröklésének érdekei kötvén le, a külső politika függő kérdéseivel alig foglalkozhatott. A szent-szék, a nápolyi király, a milánói herceg, a svajczi köztársaság és a török császár követei tétlenül vesztegeltek udvaránál. Csak Velence követének tette lehetővé, hogy visszatérhessen, mert nem szívesen látta őt magánál, és még martius utolsó napjaiban is felháborodással szólott a köztársaság «szemtelenységéről»** Mindazáltal az udvariasság külső formáit megtartotta vele szemben, és a búcsú-audientian közlé vele, hogy lovaggá akarja avatni. Ezen szertartás végrehajtására ápril 4-ikét, virágvasárnapját tűzte ki.

Ezen ünnep megülésére nem kívánt szent István domjába menni. A megelőző napon elrendelte, hogy a várak udvarán fából kápolnát állítsanak, melyet hirtelen kellő díszszel szereltek föl.

Az ünnep reggelén neje és fia kíséretében jelent meg ott. Az udvar, a Bécsben időző főpapok, főurak és külföldi követek fényes gyülekezete környezte. Az isteni tisztelet a pálmák szentelésének szertartásával kezdődött. Ezt követte az Üdvözítő jeruzsálemi bevonulására emlékeztető körmenet és az ünnepélyes szent mise. Mindennek végeztével a trónon ülő király maga elé szólította Bollani Domonkost a velencei követet, és a szokásos szertartással lovaggá avatta föl.

Az órákig elhúzódó kettős ünnepély után fáradtan tért vissza termeibe. És mivel a királyné, ki a város több templomában kívánt ájtatoskodni, az ebéd idejét későre tűzte ki, hogy jelentkező éhségét lecsillapítsa, fűgét ren-

* Az 1490 martius 29-ikén kelt megbízó-irat. TELEKINÉL XII. 485.

** A milánói követ ápril 1-én kelt jelentése. D. E. IV. 159.

delt. De mikor az első darabot megízlelte, s romlottnak találta, e miatt nagy haragra lobbant. Az eközben megjelent királyné azon volt, hogy megnyugtassa, és különböző elegekkel kínálta. De mindent visszautasított. Csakhamar szédülés és szemei elhomályosulása miatt panaszkodva, hálózobájába vitette magát. Itt esti hat óra tájban szélhűdés tünetei jelentkeztek. Eszméletét veszté, és e mellett heves fájdalmak kezdték gyötörni. «Jaj, Jaj» és «Jézus» kiáltások törtek elő görcsösen összeszorúlt ajkairól. Izgatott nyugtalanság vett erőt egész testén.

Az egybesereglett urak és udvari emberek rémülten, az orvosok fejüket vesztve, tétlenül állották körül fekvőhelyét. Csak a királyné tett mindenféle kétségbeesett kísérletet, hogy férjén segítsen: erőszakkal felnyitott szájába gyógyfolyadékot öntött, lecsukódó szemeit nyitogatta, füleibe bátorító szavakat kiáltott; majd az orvosokat biztatta, hogy nyújtsanak segédelmet.

Ezalatt az éj beálltával a király kínjai annyira fokozódtak, hogy egész erővel ordított; hangjának erejét az oroslánéhoz hasonlították a jelenlevők. Hajnal hasadtával néhány órára elaludt. A fájdalom megújulása ismét felriasztotta ugyan; de ekkor beállott az erők hanyatlása. Az egész napot félaléltan töltötte. Időnként felocsúdva, tekintetét a körülállókra szegezte. Erőfeszítéseket tett, hogy szólhasson. Beatrix esdeklő szavakkal kérte: közölje parancsait; kérdésekkel ostromolta: ezt kívánja-e vagy amazt. De ajkai nem nyíltak meg többé.

A halálküzdelem harmadnap reggelig tartott. April 6-ikán, a nagy hét keddjén, reggeli hét és nyolcz óra között adta ki lelkét.*

* Az utolsó betegség tüzetes leírását adja BONFIN, kitől a hitelességet megtagadni nincs okunk. A milánói követ april 6-iki jelentésében csak röviden szól a bekövetkezett szélhűdés és halál felől.

Már néhány héttel utóbb Olaszországban elterjedett hírek mérgezésről beszéltek, melylyel Beatrixot vádolták. (Dipl. Eml. IV. 175.) Későbbi, XVI. századbeli történetírók (FORGÁCH FERENCZ és ZSÁMBOKI)

A főrendek megrendülve állottak a nagy király teteme mellett. János herczeg pedig, kin erőt vett a gyermeki szív sajnó fájdalma, Beatrix lábaihoz borúlt, és zokogva kérte, ne hagyja el őt az árvát, részesítse anyai szeretetében, a miként ő is fiúi ragaszkodást fog tanúsítani iránta. A királyné keblére ölelte az ifjút. Mire az urak hűséget fogadtak mindkettőnek.

Mátyás hűlt teteme a bécsi várpalota egyik teremében, fényes ravatalon közszemlére tétetett ki. Majd szent István egyházába vitetett, hol gyász isteni-tisztelet tartatott. Ekkor azután fekete posztóval terített hajón Budára, innen pedig kocsin Székesfehérvárra szállíttatott.

Szent István ősi szentegyházában, a magyar királyok temetkezési helyén, kívánt ő is nyugodni. Családi sírboltul külön kápolnát kezdett építtetni.

«Oly nagyszerű művet tervezett, — írja Bonfin, a ki ismételten láthatta, — hogy ezen egygyel is felülmúlta elődeinek valamennyi építményét.» De halálakor befejezetlenül állott.*

A temetésre kitűzött napon, János herczeg vezetése alatt, a külföldi követek, nagyszámú főrendek és nemesek

osztottak ezen gyanúban. — E sorok írója orvosi tekintély illetékes ítéletére óhajtván támaszkodni, dr. Korányi Frigyeshez fordult, a ki lekötelező szívességgel közölte, a történeti adatok beható tanulmányozása után, véleményét, mely szerint a feljegyzett részletekben a mérgezés tünetei nem fordulnak elő. «Az egész kórkép — írja egyebek között — súlyos agy-megbetegedésre mutat, melyet rögtöni kezdete miatt gyuladásnak tekinteni nem lehet, hanem agy-gutaütésnek. Ennél tartós rángások ritkán fordulnak ugyan elő, de előfordulnak mégis oly esetekben, mikor a vér vagy az agy-gyomrocokba, vagy pedig az agy-felületre, az agy-hártyák alá ömlik. Az ilyen bajra való hajlandóság Mátyás királynál már a megelőző

évben előforduló ájulásokban mutatkozik; míg a baj bekövetkezését előkészíti: a királynak nehezen indokolható indulatrohama a rossz füge miatt, a rákövetkezett szédülés és káprázati érzés . . . Ha áll az, a mi valószínű, hogy Mátyás király köszvényben szenvedett: akkor az is valószínű, hogy — mint köszvényeseknél többször történik — szívtúltengés fejlődött ki, az agy-éredényeknek törékenységére vezető megbetegedésével, amelyek a gutaütést érthetővé teszik.»

* Mátyás kápolnájáról tüzetesen értekezik HENSZLMANN IMRE «A nagy-szebeni és székesfehérvári régi templom» című akadémiai kiadványban. (Budapest. 1883.) 60—65.

gyülekeztek a bazilika udvarába, hol a nyitott koporsó bíboros ravatalon volt elhelyezve; azután a város utczáin keresztül, az ellenségtől zsákmányolt zászlókat lobogtató lovasvitézektől körülvéve, mintegy utolsó diadalmenetet tartottak vele.

A templomba visszatérve, a koporsót a szentélyben letették, a zászlókat és a királyi kardot tüntető robajjal az oltár lépcsőjéhez vetették. Zokogás hangzott föl a templomot betöltő sűrű tömegeből, mintha azon sejtelem szállotta volna meg, hogy a királylyal a hódítások és győzelmek kora is sírba száll.

A székesfehérvári prépost mondotta a gyászmisét. A nápolyi király ékesszólásáról híres követe, Ranzán püspök tartotta az emlékbeszédet, melylyel az elhunytat dicsőítette. ¹

Azonban alig hogy a sírbolt kapuja bezáródott és a gyászoló tömeg széteszlott, a kegyelet érzelmei is eltűntek.

Az özvegy királyné megkezdette igyekezeteit, hogy új férjet szerezzen, kivel a trónt megosztaná. A főurak megfélemedkezve ígéreteikről és esküjükről, idegen trónkövetelőknek ajánlották föl szolgálataikat. És közülök épen az, kire legbőségesebben áradtak az elhunyt király kegyei-
nek kedvezései és dicsőségének sugarai: Zápolyai István, Ausztria helytartója, Bécs parancsnoka, nem átallotta, két héttel ura halála után, ilyenforma felhívásokat küldeni szét az országba: «Immár elmélkedjünk arról, hogy Magyarországot a szorongattatástól és elnyomástól, mit ekkorиг szenvedett, megszabadítván, régi szabadságába helyezzük vissza!» ²

Szilézia fővárosában pedig néhány héttel utóbb vérpad emelkedett, melyen, Mátyás politikájának buzgó támogatásáért kapitánya, Dömpnig Henrik fővesztéssel bűnhődött. ³

¹ BONFIN elbeszélése.

² 1490 april 21-ikén Bártfa városához írt levele. *Analecta Scepusiensia*. IV. 22.

³ MARKGRAF értekezése a «*Zeitschrift des Vereines für Alterthum und Geschichte Schlesiens*.» XX. 157—96.

Valóban nem lehet meglepőnek tartanunk, hogy a megrendítő fordulat hatása alatt, Mátyás utolsó cancellárja és végső éveiben legbefolyásosabb tanácsosa: Várad püspöke, az udvar fényétől és főpapi székének gazdagságairól lemondva, szent Ferencz szőrruháját öltötte föl, és kolostorba vonult, hogy ott a földi nagyság buborékhoz hasonló mulandóságáról élmélkedjék!

IV.

IKÉNT Mátyás jellemét és szellemét egész teljességében visszatükrözik a tömegesen fõntartott történeti emlékek: úgy külsõ megjelenésérõl is hû képet állíthatunk magunk elé. Számos egykorú arczképe, részben elsõ rangú mesterektõl maradt reánk; a mûvészet és a sokszorosító technika úgy szólván minden formájában: miniaturefestmények; fametszetek; aranyból készült és viaszba nyomott pecsétek; ezüst, bronz és ólom emlék-érmek; márvány dombormû és kőszobor.*

Ezen emlékek egy része olyan mûvészek önkényes alkotása, kik a királyt és arczképét soha sem látták. Egy másik csoporthoz sorozhatók azon mûvészek, kik habár igényt tartanak arra, hogy arczkép gyanánt fogadjuk el mûveiket: hízeltés czélatából, avagy talán mûirányuk és æsthetikai érzékök által, az arczvonások eszményítésére csábítottak. Nem hiányoznak azonban olyan mûvek sem, melyek leplezetlen realismusukban az igazság és élethûség bélyegét viselik.

* L. HENSZLMANN IMRE: I. Mátyás király egykorú arczképei. (Archæologiai Közlemények. 1861. II. 117—125.) — CSONTOSI JÁNOS: Mátyás király és Beatrix királyné arczképei. (Budapest. 1880. Különnyomat az Archæologiai Értesítõbõl.)

91. RÉSZLET A BAUTZENI MÁTYÁS EMLÉKRŐL

Ilyen főképen az a monumentalis szobor, melyet Mátyás király sziléziai helytartója, Stein György, 1486-ban készíttetett, oly célból, hogy azt az általa Bautzen (Budiszin) városában építtetett erősség főkapuja fölött helyezesse el. Nagy súlyt fektetvén arra, hogy uralkodójának arcvonásai híven legyenek föltüntetve, a szobrászt Budára küldötte a kész szoborral, melyet az a király színe előtt dolgozott át.* És a szerencse kedvezése, négy század viszontagságai közepett, megóvta a romlástól ezen művet, mely a nagy királyt, a távol idegen földön, az általa meghódított terület éjszaki határszélén, a királyi felség teljes díszében, trónon ülve állítja elő, amint feje fölött a koronát angyalok keze tartja, — az égből nyert hatalmat jelképezve, — lábai pedig fekvő oroslánon, a földi erő képviselőjén, pihennek.

92. MÁTYÁS KIRÁLY ÉRME.

Mátyás — amint a környezetében élő történetírók feljegyzéseiből tudjuk — nélkülözötte a kimagasló termet előnyeit; de hatalmasan kidomborodó melle, széles, vaskos vállalai, melyekből erős nyak emelkedett ki, és a feltűnően nagy fej az alacsony testalkatnak imponáló hatást kölcsönöztek.**

Ezt fokozták arcvonásai, melyekben a kellem és szépség megnyerő varázsának hiányát az erő és tekintély hódító kifejezése pótolta.

* Ezt a város évkönyvei jegyzik föl. L. WENZEL GUSZTÁV: Mátyás király egykorú szobra Budiszinban. Archæologiai Közlemények. 1859. I. 229—43. — A szász királyi kormány, a M. Történelmi Társulat kérésére, a szobrot meg-

tisztíttatván a négy század óta felhalmozott piszoktól, lehetővé tette hű fényképészeti fölvételét. — Az egész emlék magassága 23 $\frac{1}{2}$ láb, a király alakjáé (ülő helyzetben) 5 láb.

** BONFIN «középtermetűnél valamics-

Királyllyá megválasztatása után az egyik diplomata határozottan rút arcúnak mondja az ifjú fejedelmet.* És hogy ő maga miképen ítelt saját külseje felől, jelzi annak a külföldi költőnek esete, kit ő az olműczi ünnepélyességek alkalmával kiméretlenül megdorgált, mert az ő «venusi szépségét» is dicsőíté előadott művében. A mely példán okúlva, Galeotti Mártius, ki Mátyásról szóló könyvét az ő udvarában írta, a kényes helyzetből úgy siklik ki, hogy «inkább martialis, mint venusi szépséget» fődözött föl a királyban.**

Szőke, aransárga haja volt, mely gondosan ápolt hullámos sűrű fürtökben omlott le válláig. A kor divatja szerint egészen síma arcúnak fehérségét a vérmes temperamentum pírja élénkítette. Keskeny homlok alatt erőteljesen kiemelkedő orrát, egyenes élével és vastag, gömbölyded hegyével, szépnek az udvaronczt történészek sem mondhatták. Szájáról pedig, mit duzzadó ajkak szegélyeztek, bevallani kénytelenek, hogy «kelléténél valamicskével nagyobb volt». Kerekded és teljes álla az arcznak legszabályosabban kifejelett részét képezte.

A vonások ezen nyerseségét, mondhatnók köznapiságát enyhíté és megnemesíté a sötétbarna szemek élénk fénye, lángoló tüze, és az a nyugodt, parancsoló tekintet, mely a szellemi felsőségnek, a törhetetlen zsarnok akaratnak kinyomatát helyezte az arczra; és pedig annál szembetünőbbben, minél inkább hagyta rajta nyomait mély barázdákban a haladó kor és a gondok súlya.

Nemcsak a hízelgő humanistákat, hanem a diplomatákat is, kik haragját idézték föl, az állatok fejedelmére, az oroszlánra emlékezteté.

kével magasabbnak», — GALEOTTI «középtermetűnek» mondja. ESCHENLGER, kihez a hízelgés gyanúja legkevésbé fér, határozottan írja: «Obwol die Person kleine war.» II. 169.

* «Ha una brussa cera de homo.» A milánói követ Németújhelyből, 1458 február 18-ikán. (A párisi nemzeti könyvtárban.)

** A XXIII. fejezetben.

De a büszke és félelmes uralkodó nyájas és kedélyes is tudott lenni. Szerette a tréfát és élczet; bájjal beszélt el a tréfás történeteket. Tartózkodás nélkül engedte át magát az udvarnál és a táborban a vigalmaknak és szórakozásoknak. Méltósága és tekintélye fönntartása érdekében, nem volt szüksége, hogy a merev és feszes magatartás, az erőltetett komolyság álarczát használja. Szívesen társalgott és enyelgett a köznéppel is; mindenkire nézve könnyen hozzáférhető volt; soha sem vette magát körül szertartásos válaszfalakkal.

Gyakran mutatta be magát nyilvános bajvívásokban a nagy közönség tömegei előtt. Mert bár testi ereje nem volt nagy, de a legügyesebb vívókhoz tartozott. Általános bámulat tárgyát képezte, mikor Budán a szent György-téren az óriás Holubárt leküzdötte, és Boroszló piacznán egy híres viadossal győzedelmesen megmérkőzött. Ismételten fejezte ki sajnálatát afölött, hogy nem idézhetők vissza azon idők, mikor a vezérek párviadala döntötte el a csaták sorsát.*

Azonban a Horátiusok és Curiatiusok két évezred előtt lettűnt korának ezen elkésett ivadéka, fel volt fegyverezve minden kellékkal, amire saját korának politikai tusáiban szüksége volt. És, úgy látszik, ő maga is arra az ügyesre, melylyel gondolatait elrejtette, szándékai iránt az embereket megtévesztette, nem volt kevésbbé büszke, mint hadvezéri babéraitra. Következtetjük ezt abból, hogy az életében kinyomatott magyarországi krónika szerzője, Thuróczi János, a királyi törvényszék ítélőmestere, azon jeles tulajdonságok között, melyekkel őt felruházza, nem mulasztja el «a színlelés mesterének» címével is diszíteni.**

Az emberekre való hatás minden titka tárva volt előtte. Az alkalmas eszközökül kínálkozó egyének feltalálásában és kihasználásában mesterei tökéletességet sajátí-

* Mindezen részleteket GALEOTTI, BONFIN és ESCHENLÖER műveiből vesszük.

** «Dissimulandi magister.»

tott el. Mindenkor csak a czélt tartván szem előtt, a rokonszenv és ellenszenv sugallataira soha sem hallgatott. Mondhatnók, hogy a szeretet és gyűlölet érzései ismeretlenek voltak előtte. Csak az érdek törvénye: a «salus rei publicæ suprema lex» előtt hódolt meg. Annak, ki ellen ma halálos harczot indított, kész volt holnap örök frigy kötésére nyújtani jobbját, fiúi hűséget fogadni. Nemcsak az uralkodók: a császár, a lengyel király, Podjebrád és Ulászló, Velence és Milánó irányában elfoglalt állása tünteti föl a legmeglepőbb fordulatokat; saját alattvalóival szemben követett eljárása is. Ép oly rövid út vezetett trónjának lépcsőitől a börtönbe, mint a számkivetésből az ország első méltóságaihoz.

Lelkiismeretének aggályai soha sem tartották vissza attól, amit hasznosnak tartott. Az ő környezetében csak úgy, mint a Mediciek udvaránál írhatta volna meg Machiavelli: a nagy célokra irányított, de eszközökben nem válogató, az erkölcsiség és loyaltás elveit mellőző politika elméletét; az emberek nemesítésére czélzó, de gyarlóságait kihasználó korlátlan uralkodói hatalom apotheosisát.

Összhangzásban állott ő mindvégig századának kulturai irányával is. Sőt évről-évre fokozódott érdeklődése a renaissance irodalmi és művészeti mozgalmai iránt; valamint azon törekvése, hogy legkiválóbb képviselőit maga körébe gyűjtse, legnemesebb alkotásaival töltsse meg könyvtárának szekrényeit, ékesitse palotáinak csarnokait.*

* Ismeretes, hogy Benevenuto Cellini két testvére, Andrea és Francesco képfaragók, valamint Benedetto da Majano jeles szobrász Mátyás udvaránál dolgoztak; a nagynevű Verocchio pedig Florenczből küldötte Budára szobrászati műveit. Szintén Florenczben dolgozott Mátyás számára az akkori miniaturefestők elseje: Attavante. Mátyás király budai könyvtáráról és maradványairól egész kis könyvtár iratott össze. A kor-

társak leghitelesebb előadása szerint több ezer kézirat kötetet tartalmazott. Már az ő halálát követő években vette kezdetét pusztulása. A török hódítók a Budán talált könyvkészlet egy részét ott hagyták, más részét pedig Konstantinápolyba szállították. Ez utóbbiak közül a szultánok nagylelkűségéből az utóbbi években 4 a Nemzeti Múzeum, 13 a budapesti egyetem könyvtárába került. Jelenleg 40 különböző európai könyvtárban őrzött

93. A BRÜSSZELI CORVIN-CODEX ELSŐ LAPJÁRÓL.

De habár idegen műveltség gyümölcseivel táplálkozott, és, sajnos, egy sort sem bírunk, a mit magyar nyelven maga irt, egy magyar könyvet sem, amit iratott volna; állíthatjuk, hogy a magyar nyelv nemcsak nem volt száműzve udvarából, hanem cultus tárgyát képezte, aminek egész Európában elterjedett hire.

Csak így magyarázhatjuk meg azon tényt, melylyel sem előbb, sem utóbb nem találkozunk, hogy németországi diplomaták elsajátítják a magyar nyelvet, melyen ép olyan jól tudnak beszélni, mint németül és latinul.¹

Csak úgy érthetjük meg, hogy Mátyás menyasszonyának az a nápolyi gróf, ki az utasításokat írta össze, amiket új életviszonyai közepett szem előtt kell tartania, lelkére köti, hogy már útközben rendelje maga mellé a magyar kíséret egyik tagját, és avattassa be magát a magyar nyelv elemeibe, míg majd új hazájában magyar szolgáló leányokkal is társalogva, a kellő gyakorlatot szerezzék meg.² Beatrix csakugyan folyékonyan beszélt magyarul.³ És mikor utóbb unokaöcséit várja Magyarországra, ő maga közli nővérével a király óhajtását, hogy azokat kevés számú olasz kísérje, mert magyarokkal kell magukat környeztetniök, akiktől el-sajátíthatassák a magyar nemzet nyelvét, szokásait, életmódját.⁴

És nemcsak a magyar nyelv foglalt el méltó helyet Mátyás udvaránál; hanem a magyar költészetnek sem kel-

130 olyan kéziratot ismerünk, melyekről kétségtelen, hogy Mátyás könyvtára számára készültek. A legfényesebb az a miscelaneum, mely a brüsszeli kir. könyvtárban találtak, és melynek Attavante által festett miniatürjei közül egyet az itt látható rajz tüntet föl.

¹ Albrecht, brandenburgi örgróf, 1473 június 12-ikén a mainzi választófejedelemnek írja, hogy Magyarországra küldendő követe «Sebastian von Wallenrod kann alswol ungarisch als lateinisch und deutsch».

² Diomedes Caraffa utasításait Parmában őrzött kéziratát tartotta fenn. Ismerteti CSONTOSI JÁNOS a Magyar Könyvszemle 1878. évf. 327.

³ Ezt kiemeli az olasz BERGAMÓI FÜLÖP «De claris mulieribus» című, Beatrixnak ajánlott munkájában: «Respondeasque — így szól hozzá — oportune latino sermone aut idiomate ungaro seu pannonio aut teutonico.»

⁴ «Imparare la lingua Ungara, pigliare li modi e costume del pæsa.» D. E. III. 152, 328.

lett szégyenkezve elvonulni az ódák és elegiák invasioja elől. Épen egy olasz humanista elbeszéléséből tudjuk, hogy a királyi asztalnál rendszerint nemzeti nyelven énekeltek lantosok hősi tettekről. És a fönmaradt költői művek — melyek között a Szabács viadaláról szóló ének a legjelentékenyebb — azon feltevésre jogosítanak, hogy «mint a homeri rhapszodoknak Solon által Athénbe hivatása és az epikai énekeknek az Akropolison rendezett előadásai a legüdvösebb befolyást gyakorolták a görög költészetre; nem mondható csekélyebbnek az a hatás, amelyet XV. századbeli költészetünkre szereplése Mátyás udvarában gyakorolt».*

Miként az idegen műveltség méltatása és terjesztése mellett, Mátyás szelleme és érzése magyar maradt: úgy idegen országok ügyeibe avatkozva és koronáikra vágyva, politikájának iránytűje hazájának érdeke volt.

A magyar nemzet régtől fogva a kereszténység előharczosának feladatát tölté be. Hősi erőfeszítései közepett a megoltalmazott nyugati Európa elismerésében, néha alalmaznáiban is részesült. De szavának nem volt súlya, érdekeit nem vették figyelembe. Mintha rendeltetése az lett volna, hogy mások biztonságának őre, idegen hatalmi czélok eszköze legyen.

Ezen helyzetnek akart Mátyás véget vetni. Ausztriában és Csehországban, a német birodalomban és olasz földön azon föltételeket kereste, melyek Magyarországnak az európai államrendszerben megillető helyét biztosítandók voltak!

Mátyás élettörténetének nemcsak írója, hanem olvasója előtt is önkénytelenül feltűnik azon rokonság, mely közte és a világtörténelem egy másik kimagasló alakja,

* SZILÁDY ÁRON. Költészetünk Mátyás idejében. (Akadémiai Évkönyv. xvi. köt. 1. darab 48.)

I. Napoleon között, mind egyéniségök, mind életpályájuk rendkívülsége tekintetében, szembeszökő módon jelentkeznek.

Egyik sem tartozott vér szerint azon fajhoz, melynek dicsőségét képezi. Lelkükben bírták az elemeket, melyeknek kifejlődése nemzetök geniusának személyesítőivé avatta őket.

Egyik sem az örökösödés lépcsőin emelkedett a trónra. Nemzetök akarata emelte őket oda; hogy a válságos helyzetbe jutott hazát a külső támadások ellen megvédjék, a belső felbomlástól megóvják.

Mindkettő nagy a harczok mezején. Hatalmas sereget szerveznek, jeles vezéreket nevelnek, diadalokat aratnak, hódításaikkal messzire terjesztik birodalmuk határait. Megalázzák a császárt, bevonúlnak székvárosába, — mely kettőjükön kívül más idegen hódítót nem látott falai között — és mindamellet szövettségét keresik, leányának keze után vágnak.

Világuralmi törekvések töltik be lelköket és sodorják merész vállalatokba. S hogy ezekben ne akadályoztassanak, a korlátlan uralkodói hatalom megalapításán fáradoznak.

Szellemök a legkivételesebb sokoldalúságot tünteti föl. A közigazgatás, igazságszolgáltatás és pénzügy kérdéseiben alapos tájékozottságukat jelentékeny reformokkal igazolják. A classici kor szellemének és ízlésének utánczói. A tudomány és művészet pártfogói. Fényűzősöggel elhomályosítják a régi dynastiák udvarait.

Egyik sem ért hosszú életkort. Mátyás ötvenegyedik, Napoleon ötvenkettődik esztendejében szállott sirba. Egyetlen gyermekére egyik sem hagyta örökségül birodalmát.

Amit fegyverökkel szereztek, elveszett; amit lángelméjükkel építettek, összeomlott csakhamar. De örök

értékű kincs gyanánt hagyták nemzetökre nevök fényét, tetteik dicsőségét.

Azon tekintély és súly, amit Mátyás király egyéniségének hatalmával és műveltségének magas színvonalával, diplomatiájának és táborozásainak sikereivel nemzete részére kiküzdött: nem enyészett el; a bekövetkező hanyatlás gyászos korszakában a fentartó, majd utóbb a feltámasztó erő egyik alkotó elemét képezte!

95. MÁTYÁS KIRÁLY KARDJA.

HASONMÁSOK SZÖVEGE.

A 7-İK LAPON. ZSIGMOND KIRÁLY OKLEVELE. KELT 1409
OCTOBER 8.

- propria commissio domini regis
1. Nos Sigismundus dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. marchioque Brandenburgensis etc. sacri Romani imperii vicarius generalis et regni Bohemie gubernator. Memorie commendantes
 2. tenere presentium significamus, quibus expedit universis, quod nos consideratis fidelitatis et fidelium servitiorum preclaris meritis Woyk filii Serbe aule nostre militis per ipsum nostre Maiestati
 3. locis et temporibus oportunis exhibitis et impensis, volentes sibi pro hujusmodi fidelibus obsequiis regali occurrere cum favore ut deinceps ferventius in nostris servitiis
 4. animetur dulcedine regalis remunerationis pregustata, quandam possessionem nostram regalem Hvnnyadvar vocatam in comitatu Albensi partium nostrarum Transsiluanarum habitam, simulcum
 5. eiusdem universis utilitatibus ac quibuslibet eiusdem utilitatum integritatibus sub ipsarum veris metis et antiquis limitibus quocunque nominis vocabulo vocitatis ex certa nostra scientia prelatorumque
 6. et baronum nostrorum consilio ac nove nostre donationis titulo et omni eo jure, quo eadem ad nostram spectant, memorato Wo(y)k militi et per eum Magas et Radol
 7. carnalibus ac Radol patrueli fratribus, necnon Johanni filio suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus et contulimus, ymno damus donamus
 8. et ferimus perpetuo et irrevocabiliter tenendam possidendam pariter et habendam, salvo jure alieno, presentium nostrarum testimonio litterarum, quas dum nobis in specie fuerint reportate,
 9. in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum in Visegrad in festo beati Luce evangeliste (october 18.) anno domini Millesimo quadringentesimo nono.

A 16-İK LAPON. HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓI OKLEVELÉNEK
TÖREDÉKE. KELT 1446 JULIUS 2.

1. Nos Johannes de Hwnyad nomine et in persona serenissimi principis domini Ladislai electi infantis regis Hungarie eiusdem regni gubernator etc.
2. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus incumbit universis: Quod nos in litteris serenissimi principis domini Wladislai Hungarie Polonie regis etc.
3. domini nostri gratiosissimi pendentis sigilli ipsius domini Wladislai regis etc. et magnifici domini Laurentii de Hedrehwara Hungarie prefati palatini etc. roboratis, nobis per stb.

AZ 50-İK LAPON. CARVAJAL JÁNOS BIBORNOK OKLEVELÉNEK
TÖREDÉKE. KELT 1458 MARTIUS 9.

1. Johannes miseratione divina Sancti Angeli sacrosancte Romane ecclesie diaconus cardinalis per Germaniam, Hungariam regna
2. et terras Turchis subjectas et illis finitimas Apostolice sedis de latere legatus: Magnificis viris Johanni et Sigismundo comitibus de Sancto
3. Georgio et Possink ac eorum uxoribus nobis in Christo dilectis, salutem in domino sempiternam. Benigno sunt illa vobis concedenda favore, pro quo sicut stb.

AZ 59-İK LAPON. HUNYADI JÁNOSNÉ ÉS A GARÁK 1458
JANUÁR 12-ÉN KELT EGYEZSÉGLIVELENEK TÖREDÉKE.

1. Nos Elizabeth relicta condam spectabilis et Magnifici Johannis gubernatoris de Hwnyad comitis Bistricziensis ac Michael Żylagy de Horogzeg banus Machouiensis
2. et capitaneus castrı Nandoralbensis: Notum facimus tenore presentium significantes, quibus expe .it unıversis, quod cum dudum alias inter nos ab una, et magnificum Ladislaum
3. de Gara, huius regni Hungarie palatinum et illustrem dominam Allexandrinam consortem eiusdem ab altera partibus, diversis occasionibus ac specialiter pre-textu mortis condam stb.

A 81-İK LAPON. MÁTYÁS KIRÁLY ELSŐ RENDELETE .KELT
1458 FEBRUÁR 12.

1. Mathias dei gratia Hungarie
2. Dalmacie Croacie etc. rex.
3. Circumspecti et providi viri fideles nobis dilecti. Quamvis nostra Maiestās in captivitate
4. detinebatur, sed iam divina favente clementia plene libertati sumus restituti et in
5. regno nostro Hungarie prefato cum letitia et gaudio sanitati illari (hilari helyett) existimus, putamus
6. et vestras Fidelitates nobiscum cum prefato gaudio letantes fore. Latorem igitur presentium in
7. vestri medium cum presentibus, hunc fidelem nostrum Johannem de Salank duximus transmittendum
8. quem non sine remuneratione ad nos remittatis, qui apud nostram Maiestatem bonus existat
9. relator. Datum in castro Sempthe die dominico proximo ante
10. festum beati Valentini martiris (februar 12.) anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo. Presentes propter absentiam sigilli
11. nostri maioris secreto fecimus consignari.

A 91-İK LAPON. HUNYADI JÁNOSNÉ LEVELE. KELT 1458
JUNIUS 21.

1. Elizabeth serenissimi principis domini Mathie dei gratia Hungarie, Dalmacie,
2. Croacie etc. regis ¶ genitrix: Memorie commendamus, quod licet Johannes Zay de
3. Chemer et Michael Mood civis Budensis ¶ teloniatore in civitatibus Budensi
4. et Pestiensis exigı solitum nobis et dicto domino regi ¶ contra religiosas sorores
5. sanctimoniales de Insula Leporum et earum familiares ad modum querele ¶ expo-
nebant in hunc modum, ut tributum predictum Budense et Pestiense de volun-
tate et permissione ¶ instigationeque prefatarum sororum sanctimonialium ac
7. earum familiarium in nundinis festi penthecostes ¶ videlicet anni millesimi qua-
dringentesimi quinquagesimi octavi a manibus eorum scilicet teloniatorum ¶ fuisset
8. occupatum, verum per homines nostros ipsum thelonium fuit occupatum, tamen
9. non ex voluntate ¶ et consensu dictarum sororum sanctimonialium nec earum
10. familiarum, sed pro alia speciali et rationabili ¶ causa, que ex veridica significa-
tione nobilium et proborum hominum nostris intonuit auribus ¶ ipsum thelonium
11. fuit a manibus dictorum theloniatorum occupatum. Et quia ipsas sorores cum ¶
12. omnibus ad ipsas spectantes et familiares in hoc tanquam innocentes c. ntra
13. quoslibet molestatores ¶ et signanter contra prefatos Johannem et Michaellem
14. theloniatores protegere et defensare volumus, igitur ¶ vos prelatos et barones ac
15. iudices ordinarios ecclesiasticos vel seculares presentibus rogamus ¶ vobisque aucto-
ritate domini regis firmiter committimus et mandamus, quatenus ipsas sorores
16. sanctimoniales ¶ aut earum familiares ratione occupationis dicti thelonii ad instan-

17. tiam dictorum Johannis et Michaelis || theloniatorum, judicio vestro astare et
18. quovismodo perturbare ac molestare minime presumatis || nec sitis ausi, nos
19. enim ipsas sorores et earum familiares facto in hoc tanquam innocentes || contra
- omnes molestare volentes et signanter contra ipsos Johannem et Michaelē thelo-
- niatores defendere || volumus ac manutenere. Aliud non facturi, presentibus per-
21. lectis exhibenti restituti. Datum || Bude feria tertia proxima ante festum decem
- milia militum anno domini supradicto.

A 126-IK LAPON. III. FRIGYES CSÁSZÁR OKLEVELE. KÉLT
1463 JULIUS 19.

1. Fridericus divina favente clementia Romanorum imperator semper augustus,
2. Hungarie || Dalmacie, Croacie etc. rex ac Austrie Stirie Karinthie Carniole etc.
3. dux. Notum facimus per || presentes, cum post varios tractatus inter nos ex una,
4. et serenissimum Mathiam regem fi- || lium nostrum carissimum et regnum Hun-
5. garie partibus ex altera habitos ad finalem con- || clusionem pacis et concordie
6. utrimque eventum, que et auctoritate apostolica per commis- || sarium sanctis-
7. simi domini nostri pape Pii ad hoc specialiter deputatum confirmata existat || et
8. magnificus fidelis noster dilectus Ladislaus comes de Sancto Georgio et in
9. Posing nobis || hucusque auxilio et consilio fideliter adhererit, nobiscum constanter
10. perseverando || quod nos eundem Ladislaum ipsius legalitate, constantia, fideli-
11. tate, adhesione et per- || severantia attentis, in preactis tractatibus et conclusione
12. pacis et concordie nominatim || et expresse volumus et volumus comprehendi,
13. dolo et fraude in hiis cessantibus, qui- || buscunque, harum testimonio littera-
14. rum. Datum in Noua Civitate feria tertia ante festum || beate Marie Magdalene
- () anno domini etc. sexagesimo tertio, imperii nostri duodecimo || Regno
- rum nostrorum Romani vicesimo quarto, Hungarie etc. vero quinto.

MÁTYÁS KIRÁLY 1462 FEBRUÁR 10-ÉN KÉLT OKLEVELE.

Commissio propria domini regis.

1. Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Memorie commen-
- damus tenore presentium significantes, quibus
2. expedit universis : Quod quia nos habita dispositione et concordia cum fidelibus
- nostris magnificis Johanne et Sigismundo comitibus de Bozyn et de Sancto
3. Georgio
4. eisdem omnes et quoslibet excessus, offensas et delicta dampnaque et iniurias
- ac alia quelibet malorum genera contra Maiestatem nostram ac regnum nostrum
5. Hungarie
6. et regnicolas per ipsos qualitercunque hactenus perpetratos et commissa indul-
7. simus, ideo ut iidem Johannes et Sigismundus comites de nostra benevolentia
- est de
8. sua securitate certiores reddantur, ac deinceps per omnia tuti sint et securi
- atque omnis suspitibus de nobis ab eorum animo removeantur, confisique de huius-
9. modi Majestatis nostre
10. benevolentia studeant imposterum eo fidelius nobis deservire, eosdem Johannem
- et Sigismundum comites certos facimus et assecuramus, nihil in vindi-
11. ctam ratione premissorum nos agere velle contra eos, et quod nullo unquam
- tempore eisdem Johanni et Sigismundo comitibus propter premissa aliquod
12. dampnum aut nocumentum
13. vel violentum aliquid et iniuriosum inferemus aut inferri faciemus, sed quoti-
14. escunque eisdem vel eorum alteri placuerit ad nos et ad curiam nostram venire
- ibique
15. more aliorum fidelium nostrorum baronum et regnicolarum regni nostri con-
16. versari, stare, pausare, morari et redire ad propria valeant, atque possint sine
17. omni formidine
18. et pavore, promittentes in verbo nostro regio et bona fide nostra, quod nos
19. eisdem comitibus tam hec premissa, quam etiam alia in hac parte promissa
20. firmiter
21. observabimus et inconcusse ; promittimus etiam quod nos omnia premissa et alia
22. eisdem comitibus per nos in hac parte promissa post felicem coronationem
23. nostram
24. innovabimus atque confirmabimus et perinde observabimus et per omnes sub-
25. ditos nostros observari faciemus, tamquam si post ipsam felicem coronationem
26. nostram

13. secuta fuissent, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Strigoniæ in festo beate Scolastice virginis anno domini Millesimo CCCC-mo lx-o secundo.
14. Et nos Dionisius cardinalis archiepiscopus Strigoniensis, supremus cancellarius regius, Johannes episcopus ecclesie Waradiensis, Michael Orzaagh de
15. Guth regni Hungarie palatinus, Johannes de Rozgon thavarnicorum magister, alter Johannes Pangraz de Dengeleg, wayuoða Transsylvanus
16. et comes Sicularum et Emericus de Zapolya tesaurarius regius promittimus penes prefatum dominum nostrum regem similiter in bona fide
17. nostra quod etiam nos prenotatis Johanni et Sigismundo comitibus per eundem dominum nostrum regem promissa, quantum 19. in nobis est, observabimus, faciemusque semper observari, ipsumque dominum nostrum regem ad id inducimus et toto posse nostro apud suam Serenitatem instabimus, quod observet et per suos subditos faciat
19. observari. Et si aliqui observari nollent et eisdem contra premissa adversarentur, extunc nos ipsis Johanni et Sigismundo pro eorum securitate
20. assistemus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam etiam sigilla nostra, quibus utimur, penes sigillum
21. eiusdem domini nostri regis presentibus apposuimus
22. Datum ut supra.
23. Mathias Rex
24. propria manu etc.

MÁTYÁS KIRÁLY NÉMET LEVELE A SZÁSZ VÁLASZTÓHOZ. KELT
1462 MARTIUS 25.

1. Wir Mathias von gots gnaden zu Hungern, zu Behem Kunig etc. Embieten
2. den hochgebornen ¶ Fursten vnsern besonderlieben Ohemen vnd Swegern hern
3. Ernnsten des heiligen Romischen Reichs Ercz ¶ Marschalhen Kurfursten vnd
4. Albrechten gebuedern herczogen zu Sachssen lanndgrauen in Doringen ¶ vnd Marggrauen in Meissen vnsern fruntlichen gruss vnd was wir liebs vnd guts.
5. vermugeu beuor. ¶ Hochgeborne Fursten, Wir czweiueln nicht, oder es sey nicht
6. allain ewer lieb sunder aller Kristenhait ¶ als vns bedunkht vnuerporgen die gross
7. vntrew die der Erczbischoue zu Gran vnd sein Bruder der von ¶ Funffkirchen mit anddern Irnn helffernn vns vnd vnserm Kunigkrich ercaigt, den wir dann
8. von ¶ solher seiner verhandlung in vnser vennkhnuss genommen vnd seine
9. Gslosser belegt habenn dauon dann ¶ ewer lieb langg zeschreiben wer, doch ee
10. wir derselben ewer lieb durch annder vnser schreiben solh Ir ¶ handlung vnd vntrew enntdekken, schreiben wir hiemit und tun ewer lieb zewissen, daz vns
11. ange- ¶ lanngt ist, wie derselb von Funffkirchen im weiter sein vntrew villeicht
12. durch ewer lieb Furstentumb ¶ vnd gebiet, vns vnd vnserm Kunigkrich zu
13. schaden betrachten vnd veint auf vns fuernn wolde ¶ darumb bitten wir auf das
14. hochst vnd wir kunnen vnd mugen ewer lieb, dieselb welle vberall in ¶ denselbnn ewernn Furstentumben vnd gebieten berueffen lassen, wo man denselben von
15. Funffkirchen be- ¶ tretten mocht, daz man In dann als ainen solhen verreter
16. zu handden neme vnd vns den zu schikken ¶ wellen. Darinn ercaigt vns ewr
17. lieb sunder fruntschafft daz wir vmb dieselb, wo des not wurd, ¶ allzeit gern verschulden wellen. Geben zu Ofen am Eritag nach dem Palm Suntag Anno
18. domini etc. ¶ LXXXII vnser Reich des Hungarischen etc. im funffzehennenden vnd des Behemischen im dritten Jaren.
19. Ad commissionem propriam
20. domini Regis

(Hátlapján.)

Den Hochgebornnen Fursten vnsern besonderlieben Ohemen vnd Swegern hern Ernnsten des heiligen Romischen Reichs Erczmarschalhen Kurfursten vnd Albrechten Gebuedern herczogen zu Sachssen lanndgrauen in Doringen vnd marggrauen in Meissen.

A 228-İK LAPON. IV. SIXTUS PÁPA LEVELE A CSÁSZÁRHOZ.
KELT 1475 DECEMBER 5.

1. Sixtus papa IIII-us.
2. Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Intelleximus id, quod credere nullo modo possumus, nonnullos esse, qui asserant Majestatem imperialem instare apud carissimum in Christo filium

3. nostrum Kazimirum Polonie regem illustrem, ut treuge, quas habet cum eo et cum Wladislao filio suo adherentibus carissimus in Christo filius noster Mathias Hungarie rex.
4. illustris, interrumpantur. Nos certe tam pios ipsius regis Hungarie conatus et laude et auxilio prosequendos putantes, ad imperatorem ipsum litteras damus: non
5. quod ut diximus credere possimus eum quicquam moliturum, quod necessariam, sanctissimamque eiusdem regis expeditionem adversus publicos hostes impedire, re-
6. morarique possit, nihil enim magis alienum ab eius consuetudine et a nomine ac dignitate, quam sustinet, esse posset, sed ut omnis suspitio tollatur e medio, rexque predictus omni
7. metu liber, fortius et securius susceptum in Turcos bellum prosequi et reipublice christiane prodesse possit, Itaque de salute publica paterna caritate solliciti, nobilitatem tuam in
8. domino exhortamur, ut considerata periculi magnitudine, velis illius celsitudini ita suadere: ut prefatum regem potius adiuvando, quam impediendo omnis suspitio penitus tol-
9. latur, ut huiusmodi voces confundamus, sicut pro solita illius et tua ad salutem reipublice Christiane caritate futurum non dubitamus. Datum Rome apud Sanctum Petrum
10. sub annulo piscatoris die V. Decembris MCCCCLXXV. Pontificatus nostri anno quinto.

MÁTYÁS KIRÁLY LEVELE A PÁPÁHOZ. KELT 1478 OCTOBER 28.

1. Beatissime pater, domine clementissime, post devotam mei commendationem ad pedum oscula beatorum. Prout sanctitati vestre iam sepius supplicavi,
2. ita supplico et nunc devotissime et instanter, ut Sanctitas Vestra in facto Prutenorum iam tandem finem facere et bullas absolutionis eorum
3. absque ulteriori procrastinatione expediri committere dignetur. Nisi enim incursu Polonorum et gravi bello nunc lacerarentur, et fidei
4. debitum ac status illorum miseratio me urgeret, non tantisper molestarem pro ea bulla sanctitatem vestram, que respiciat oculis clementibus
5. illius calamitosi ordinis statum et labores meos, quos pro eius defensione suscepi et in posterum suscepturus sum, velitque absque difficultatione
6. ampliori bullam ipsorum committere expediri, ut et ego habita bulla possim eis facilius succurrere. Quo nichil salubrius, neque illorum statui
7. conservande magis efficacius, neque rebus meis commodius sanctitas vestra hoc tempore facere posset, prout oratores mei, quibus ea de re latius
8. scripsi, Sanctitati Vestre coram declarabunt. Revocavi autem non sine bonis et arduis causis alterum oratorum meorum, Mariottum
9. Senilem, et scripsi ei, ut impetrata hac bulla in facto Prutenorum, eam secum ad me perferat, et insuper instet apud Sanctitatem Vestram, ut factum
10. privationis Strigoniensis, quod Sanctitati Vestre reverendissimus dominus Alaricensis, nuper legatus ad inquisitionem super eo faciendam missus, a nobis reversus
11. ordine rettulit, dignaretur sanctitas vestra executioni demandari; et commissi prefato oratori meo, ut utramque rem expeditam ad me
12. referret. Obsecro itaque eam obnixè, quatenus velit et bullam Prutenorum, et factum Strigoniensis ita brevi determinare Sanctitas Vestra, ut orator
13. meus ad me utrumque propediem perferre possit. Quo beneficio nichil mihi gratius Sanctitas Vestra in presentiarum facere posset, preter hoc
14. enim, quod multis me curis et sollicitudinibus relevabit, et illius ordinis periculo obviabitur, et Sanctitas Vestra faciet me sibi ex obligato magis
15. magisque in dies obligatum. Altissimus conservet Sanctitatem Vestram incolumem et felicem ecclesie sue sancte regimini et augmento.
16. Datum Bude, XXVIII. die Octobris, anno domini etc. LXXXVIII., regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo primo, Bohemie vero decimo.
17. Eiusdem vestre sanctitatis devotus filius Mathias rex manu propria.

TARTALOM.

ELSŐ KÖNYV.

MÁTYÁS FIATAL KORA ÉS KIRÁLYLÝÁ VÁLASZTATÁSA.

1440—1458.

I. A Hunyadi-család származása. Hunyadi János. A Szilágyi-család. Szilágyi Erzsébet. 5—13. lap.

II. Mátyás születése. Neveltetése. 13—23. lap.

III. Mátyás eljegyzése és házassága Cillei Erzsébettel. Ennek halála. 24—33. lap.

IV. Hunyadi János halála. Hunyadi László kivégeztetése. Mátyás fogsága. Kiszabadítása érdekében indított mozgalom. A király halála. 33—48. lap.

V. A nemzeti irány uralomra emelkedése. Mátyás királylÝá választatása ér-

dekében indított mozgalom. Mátyás Podjebrád udvaránál. Eljegyzése Podjebrád Katalinnal. Hunyadi Jánosné egyezsége Garai Lászlóval. 48—59. lap.

VI. A királyválasztó országgyűlés. Szilágyi Mihály tevékenysége. 60—63. lap.

VII. Mátyás megválasztatása. III. Calixtus pápa üdvözlő irata. 64—69. lap.

VIII. Szilágyi Mihály kormányzó. Mátyás találkozása anyjával. A strasznici tárgyalások. 69—72. lap.

Jegyzet. A Hunyadiak származása és Mátyás születési éve. 73—74. lap.

MÁSODIK KÖNYV.

MÁTYÁS URALKODÁSÁNAK ELSŐ ÉVEI. 1458—1464.

I. Mátyás trónralépte. A helyzet. Szilágyi Mihály. Zrednai Vitéz János Giskra. A csehországi koronázás. 77—87. lap.

II. Országgyűlés. Garai László a nádori méltóságtól megfosztatik. Szilágyi Mihály elégületlensége, összeesküvése, kibékülése, lemondása a kormányzóitisztról, újabb fondorlatai és elfogatása 87—98. lap.

III. Összeesküvés. Frigyes császárnak magyar királylÝá kikiáltatása. Nagy Simon hadjárata. II. Pius pápa magatartása. Carvajal bíbornok mint közbenjáró a császárnál. Podjebrád kétszínű politikája. 99—108. lap.

IV. Szilágyi Mihály szabadonbocsátása Szerbországi hadjárata és halála. Mátyás hadjárata a cseh rablók ellen. Tárgyalások Podjebráddal és a császárral. A budai országgyűlés. 108—120. lap.

V. Janus Pannonius püspök. Mátyás magatartása a bosnyák király és az oláhországi vajda irányában. Egyezsége a császárral. 120—126. lap.

VI. Mátyás házassága Katalinnal. Bosnyákországi hadjárata. Jajcza megvívása. A királyné halála. Mátyás megkoronáztatása. 126—136. lap.

HARMADIK KÖNYV.

AZ EURÓPAI POLITIKA KEZDETEI. 1464—1471.

I. Podjebrád tervei egy francia-cseh-magyar szövetség alakítására. Mátyás visszautasító válasza. II. Pius kereszt-

hadjárata és halála. Mátyás bosnyákországi hadjárata. Követsége II. Pál pápához. 139—150. lap.

s politikájának új iránya. A királylány megválasztatni ma-
tközése a régi nemzeti poli-
ivel. Házassági alkudozások
és Olaszországban 151—158. lap.
I. Mátyás felajánlja szolgálatait a
anak Podjebrád ellen. Feszült viszo-
nya a cseh királyllyal. A kosztoláni cseh
rablók leveretése. 158—163. lap.
IV. Mátyás pénzügyi reformjai. Az
ezek által előidézett elégtelenség. Az
erdélyi lázadás. Mátyás erdélyi és mold-
vai hadjárata. 163—175. lap.
V. A nagyvaradi értekezletek. Má-

tyás elhatározza magát a csehországi
hadjáratra. Hadüzenete és manifestuma.
A hadjárat kezdete. A császár magatartása.
Mátyás békealkudozásai Podjebráddal.
Az olműczi értekezletek. 175—190. lap.

VI. Mátyásnak Csehország királyává
megválasztatása. Tartózkodása Boroszló-
ban. Targyalásai Frigyes brandenburgi
választófejedelemmel. A csehországi had-
járat folytatása. Mátyás látogatása a
császárnál Bécsben. Podjebrád halála.
Ulászlónak Csehország királyává meg-
választatása. 190—208. lap.

NEGYEDIK KÖNYV.

KÜZDÉS A NEMZETI ÉS EURÓPAI VISSZAHATÁSSAL. 1471—1476.

I. Zrednai Vitéz János elidegenedése
Mátyástól. Elégületlenség az országban
Mátyás önkényes uralkodása miatt. Ösz-
szeesküvés. Kázmér lengyel herceg meg-
hívata a magyar trónra. Mátyás maga-
tartása az egybehívott országgyűlésen.
Kibékülése Vitéz Jánossal. Kázmér had-
járata és kivonulása. Vitéz János és Ja-
nus Pannonius halála. 211—226. lap.

II. IV. Sixtus pápa trónralépte és
közbenjárása. Mátyás tárgyalásai a len-
gyel királyllyal. Frigyes, Kázmér és Ulászló
szövetsége. A sziléziai hadjárat. Mátyás si-
kerei. A boroszlói békekötés. 226—234. lap.

III. Mátyás készülletei a törökök el-
len indítandó háborúra. Szabács viadala.
Beckensloer esztergomi érsek szökése.
Mátyás viszonya Burgundi Károlyhoz.
235—244. lap.

IV. Mátyás házassági tárgyalásai a
nápolyi udvarral. Fényes küldöttség megy
Beatrixért. A házasság megkötése. Bea-
trix útja, fogadtatása. A koronázási és
menyegzői ünnepélyek. Mátyás és a re-
naissance. Tudományossága. Vitatkozása
egy olasz hittudóssal. Fényűzése. A bu-
dai királyi palota. 245—256. lap.

ÖTÖDIK KÖNYV.

MÉRKŐZÉS A CSÁSZÁRRAL. 1477—1488.

I. Mátyás viszonya a lengyel király-
hoz, a német lovagrendhez és a bran-
denburgi választófejedelemhez. A glogau
hercegség ügye. Mátyás háborúja a
brandenburgi választófejedelemmel. Má-
tyás feszült viszonya a császárral. A cseh-
országi investitúra. Mátyás támadása a
császár ellen. Békekötés. Egyezség a cseh
királyllyal és a lengyel királyllyal. Háború
a brandenburgi választófejedelemmel. Az
olműczi congressus. 259—279. lap.

II. Újabb bonyodalmak a császárral.
A salzburgi érsekség ügye. Radkersburg
elfoglalása. Haimburg ostroma. A pápai
követ közbenjárása. Bécs ostroma és
elfoglalása. Frigyes császár magatartása.
Miksa főhercegnek római királyllyá vá-
lasztatása. Németújhely ostroma és meg-
vívása. A szász herceg segélyhadának
megjelenése a harcztéren. 279—293. lap.

III. Hadjárat a török ellen. A kenyér-
mezei diadal. Mátyás bosnyákországi
hadjárata. Otrantó felszabadítására kül-

dött segélyhad. II. Mohammed halála
Dsem török herceg. II. Bajazeddel kö-
tött fegyverszünet. Ennek megszegése
Mátyás törekvései, hogy Dsem Magyar-
országba bocsáttassék. 293—301. lap.

IV. Mátyás viszonya az olaszországi
államokhoz. Törekvése Triest megszer-
zésére, Dalmatia visszafoglalására. Veglia
sziget elfoglalása Velence által. Targya-
lások a nápolyi királyllyal, Florenczcel
és Milánóval kötendő szövetség iránt.
Viszonya Velenczéhez. VIII. Ince pápa
trónralépte. Mátyás a pápával szemben
a nápolyi királyt támogatja. Védnöksége
alá fogadja Anconát. 301—313. lap.

V. Mátyás hadászati reformjai. A ki-
rályi sereg létszáma, alkotó elemei és
szervezete. A hadvezérek. Mátyás bel-
ügyi politikája. A királyi hatalom emel-
kedése. Az országgyűlések, Törvényke-
zési reformok. A nádori méltóság hatás-
köre. 314—324. lap.

VI. Mátyás egyházpolitikája. A ki-

rályi kegyúri jog. A püspökségek betöltése tárgyában a szent-székkal támadott összeütközések. Beckensloer ügye. Ara-

goniai János és Esztei Hip gomi érsekek. 324—336. lap.

HATODIK KÖNYV.

A TRÓNÖRÖKÖSÖDÉS ÜGYE. 1480—1490.

I. Corvin János születése és hercegi rangra emeltetése. Özvegy Hunyadi Jánosné. Beatrix állása és politikai szereplése. Corvin Jánosnak győri püspökké neveztetése tervezetlik. Mátyás terve Corvin Jánost trónja örökösévé tenni. Beatrix törekvései, hogy férje halála esete magának biztosítsa a trónöröklést. Váradai Péter cancellár megbuktatása. Tárgyalások a milánói udvarral Bianca hercegnő és Corvin János között házasság létesítése végett. Beatrix cselszövényei. A házasság megkötése. A nápolyi udvar közbenjárása Beatrix érdekében. Mátyás nyilatkozatai. Mátyás igyekezetei Corvin János részére sziléziai hercegségeket szerezni. A ságani herceg lázadása. 339—357. lap

II. Mátyás viszonya a velencei köztársasághoz és VIII. Incze pápához. Az

ortei püspök mint pápai legátus a királyi udvarnál. Mátyás tárgyalásai a legátussal. Egy nevezetes audientia. Drágh Tamás küldetése Rómába 357—375. lap.

III. Velencei követ Budán. Miksa római király mint közbenjáró a császár és a magyar király között. A linczi özszejövétel terve. Tárgyalások a pápai követtel Dsem herceg ügyében. A király betegsége. Elutazása Budáról. János herceg érdekében kifejtett tevékenysége. Tárgyalások Miksával. A királyt szélhűdés éri. Halála. Temetése. Híveinek háládatlansága. A váradai püspöknek kostonorba elvonulása. 375—393. lap.

IV. Mátyás arczképei. Festalkata és arczvonásai. Jellemzése. A magyar nyelv és költészet Mátyás udvaránál. Politikájának végső célja. Párhuzam Mátyás és I. Napoleon között. 393—404. lap.

KÉPEK.

ÖNÁLLÓ KÉPEK :

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Mátyás király színnyomatú arczképe.	19	Ajtó Mátyás király czímerével a borszlói városháza első emeletén,	
A vajda-hunyadi lovagterem ...	77	Dörre eredeti felvétele után ...	233
Mátyás király arany pecsétje ...	96	Beatrix királyné mellszobra a Dreyfuss-féle párisi műgyűjteményben	244
Belgrád vára a Száva-partról ...	112	Mátyás király szobra a bautzeni várkapu fölött ...	252
A kassai dóm ...	118	A budai krónika utolsó lapja ...	254
Mátyás király 1462. febr. 10-ki oklevele ...	118	A Thuróczi-krónika egy lapja ...	254
Az 1462. évi békekötés emlék-serlege	129	A bécsi sz. István-templom belseje	286
Jajcza ...	132	Mátyás királynak IV. Sixtus pápához irt levele ...	299
A Pliva vizesése a jajczai várhegygyel ...	136	Mátyát király domborművű arczképe a bécsi cs. és kir. régiségtárban...	379
Mátyás király alakja a bautzeni szoborműről ...	142	Beatrix királyné domborművű arczképe a bécsi cs. és kir. régiségtárban ...	579
II. Pius pápa kereszties hadat hirdet	192		
Olmütz látképe, Dörre Tivadar eredeti felvétele után ...	196		
Mátyás király német levele a szász választóhoz ...	196		

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK :

A Szilágyi és Hunyadi családok czímere ...	5	Mátyás szülőháza Kolozsvárt ...	14
Zsigmond király oklevele 1409. október 19... ..	7	Töredék Hunyadi János 1446-ki kormányzó okleveléből ...	16
		Hunyadi János pecsétje 1450-ből ...	17

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
A hunyadi vár-palota részlete	18	Brünn látképe	184
Vitéz János aláírása	19	A brünni városház kapuja	185
Cillei Ulrik aláírása	25	Az olmtüzi városház	191
Podjebrad aláírása	28	Részletek az olmtüzi városházról	194
Cillei Ulrik pecsétje	30	Frigyes választófejedelem pecsétje	196
Nándorfehérvár 1521. Rézmetszet után	35	Görlitz város címere és a városház kapuja	198
Hunyadi László aláírása	37	Mátyás király arczképe	209
Részlet a belgrádi várból: Cillei kapu	38	Mátyás és Beatrix arczképe	213
V. László aláírása 1456	39	Kázmér lengyel király mellszobra	223
Carvajal okleveléből. (Töredék) 1458	51	IV. Sixtus arczképe	228
Podjebrad arczképe	54	IV. Sixtus levele	229
A prágai Hradsin (királyi palota).	57	Boroszló városháza	232
Töredék az 1458. jan. 12-én kelt egyeségi okiratból	59	Szabács vára	238
III. Calixtus pápa arczképe	67	Szabács vára romjai	240
Egy Corvin-codex záró kapcsa	72	Merész Károly, burgundi fejedelem, aláírása	242
Magyarország és Bosnyákország címere	77	Ferdinand nápolyi király arczképe	246
Mátyás budai palotája	78	Beatrix királyné aláírása	249
Mátyás első rendelete 1458 február 12-én	81	Mátyás király arczképe	250
Zrednai Vitéz János arczképe	83	Beatrix arczképe	256
Mátyás király nagy függő pecsétje	85	A császár, Ausztria és Bécs címere	259
Ország Mihály nádor első rendelete 1458	89	A régi várkastély Bécsben	285
Hunyady Jánosné leveléből (töredék) 1458 június 20	91	Frigyes császárnak a szász herceghez intézett levele	287
Simontornya	93	A németujhelyi várkastély és várkapu	289
III. Frigyes császár arczképe	100	Zápolyai István arczképe	290
II. Pius pápa arczképe	101	Kinizsi pecsétje	293
Szendrő vára a dunai oldalról	110	Báthori István pecsétje	294
Kassai mécestartó Mátyás korából	112	A Báthori-család címere	295
Trencsén vára	113	Magyar Balázs pecsétje	296
Frigyes császár oklevele 1463	126	VIII. Ince pápa érme	308
II. Mohamed szultán érme	129	Mátyás király pénzei	318
A Pliwa völgye Jajczánál	131	Zápolyai Imre arczképe	322
Jajcza vára és városa	133	Aragoniai János bibornok pecsétje	329
Zápolyai Imre pecsétje	134	Esztei Hippolyt érme	333
Mátyás királynak Jajczán kelt levele 1463 december 24	135	Hippolyt érsek címere	336
Mátyás és Beatrix arczképe a brüsseli codexből codex-díszítményekkel	140	Beatrix királyné családi címere és Corvin János címere	339
XI. Lajos király aláírása	141	Bergamói Fülöp munkáját feljájnlja Beatrixnak	344
Zvornik vára	145	Proszniczi János püspök aláírása	349
Szrebnik vára	147	Corvin János névaláírása	357
Dengelegi Pongrácz János pecsétje	155	A bautzeni Mátyás-émlék részlete	397
Sforza Ferencz arczképe	156	Mátyás király érme	398
Ellerbach gróf pecsétje	172	A brüsseli Corvin-codex címlapjának részlete	399
A Szentgyörgyi grófok pecsétje	173	Töredék «Szabács viadala» egykorú kéziratából	402
Mátyás király pajzsa	182	Mátyás kardja a bécsi arzenálban	404

MEGJEGYZÉSEK A KÉPEKRŐL.

ÖNÁLLÓ KÉPEK :

Mátyás király színnyomatú arczképét a laxenburgi cs. és kir. palotában őrzött eredeti festményről, mely a XVI. század elején készült, rajzolta Dörre T.

A vajda-hunyadi lovagtermet dr. Czo-

bor fénykép-felvétele után rajzolta Cserna Károly.

Mátyás király aranypecsétes oklevelét a pozsonyi káptalan birtokában lévő eredetiről adjuk.

Belgrád várát a Szávapartról Tittelbach L. úr rajza után közöljük.

Az 1462. évi békekötés emlék-serlege Németujhely város kincstárában őriztetik. Frigyes császár és Mátyás czimere, valamint az 1462. évszám, mely rajta látható, igazolja dr. Mayer József azon fölvetését, hogy a serleg az 1462. évi békekötés emlékére készült. Rajzát Dörre T. készítette.

A kassai dóm déli részét, mely Mátyás idejében készült, Cserna Károly vette fel.

A Pliva vizesését a jajczai várhegygyel, valamint Jajczát Barcsai úr sziveségéből Landau fényképfelvétele után Cserna Károly rajzában adjuk.

Mátyás király 1462. febr. 10-ki oklevelének eredetije az Országos Levéltár oklevelé-kiállításában őriztetik, 38. sz. a.

Mátyás király szobra, melyet három fölvetében adunk, a Bautzen (Budissin) városában (ma a szász királysághoz, egykor a cseh koronához tartozó lausitzi tartomány területén) létező emlékműről vétetett. Ezen emlék az úgynevezett ortenburgi vár tornyán van. É várat Mátyás 1483-ban újra építtette, az építés 1486-ban fejeztetett be s a király ülő szobrával díszítetett fel. Ez emlékről beható tanulmányt írt Wenzel Gusztáv az Archaeologiai Közlemények I. kötetébe, s ott közölte az emlék rajzát is. Ezen emléket társulatunk közbenjárására a szász kormány restauráltatta s mi az ekkép nagy gondnal restaurált szoborról készült rajzokat adjuk azon photographiai felvételek nyomán, melyeket hazánkfia, lászlófalvi Velics Lajos követségi titkár úr, Mayer Ottó cs. és kir. udv. fényké-

pész által, külön e czélra készült állványok segítségével, kizárólag e vállalat számára saját költségén, készíttetett. A mely hazafias szíveséggért és áldozatkészségért e helyen is köszönetet mondunk.

II. Pius Anconába érkezik a keresztsháborút hirdetni (Rafael és Pinturicchio falfestménye a sienai Piccolomini-féle könyvtárban.)

Olmütz látképet, a boroszlói városházban az első emeleten levő díszes gót ajtót Mátyás czimerével, rajzolta Dörre Tivadar.

Mátyás királynak Albert szász herceghez 1472-ben intézett levelének eredetije a drezdai államlévtárban őriztetik

A Beatrix királyné ifjukori arczképét feltüntető mellszobor Dreyfusz párisi műgyűjteményében őriztetik. A N. Múzeum régiség-tárában levő gypsöntvény után készült a fénynyomat.

Az 1473-ban Budán nyomtatott magyarországi krónika utolsó lapja a M. N. Múzeum könyvtárának példányából vétetett.

Az 1488-iki Thuróczy-féle krónika azon lapja, mely Mátyás arczképét viseli, és megválasztásáról szól, a budapesti egyetemi könyvtár példányából vétetett.

A bécsi szent István-templom t. szelvények rajzát Dörre T. készítette.

Mátyás király és Beatrix domborműv egykorú arczképei a bécsi cs. és kir. giségtárban őriztetnek.

Mátyás királynak 1478. october 26 IV. Sixtus pápához írt levelének eredetije példánya a velencei állami levéltár. n őriztetik.

A SZÖVEGBE NYOMOTT KÉPEK :

A czimlapot a wolfenbütteli «Synesii Platonici de Vaticanis Somniorum» című Corvin-codexhez kötött «Marsilii Ficini Epistolarum III & IV» című munka első lapjáról Cserna Károly rajzolta.

A keret belsejében levő rajz Thuróczy krónikájának czimlapjáról vett hasonmás.

A Szilágyi és Hunyadi családok czimereit körítő díszítményt egy Corvin-codex lapja után Cserna Károly készítette.

A kezdőbetűk a budapesti egyetemi könyvtárban s a Nemz. Múzeumban őrzött Corvin-codexekből vétettek.

Mátyás szülőházát Kolozsvárt, a vajda-hunyadi várnak a Hunyadiak által épített részletét, a Corvin-codex zárókapcsát, a második könyv kezdőképén a magyar és bosnyák czimert körítő részleteket, a kassai mécestartót Mátyás korából, Trencsén várát s a második könyv záróképét (a brüsseli Corvin-codex után) Cserna Károly rajzolta.

Podjebrád arczképét a laxenburgi «Franzensburg»-ban levő gyűjteményből s Hradsin várát a természet után Dörre Tivadar rajzolta.

Nándor-Fejérvárnak állítólag 1521-iki rézmetszetének eredetije a belgrádi múzeumban őriztetik. Rajzolta Tittelbach L. úr.

A Czillei-kapu Belgrádban s a háttérben látszó alsóváros a nevezetes «Ne bojsze» toronynyal, melyben a foglyok kivégeztettek, valamint Simontornya, fénykép után készültek.

Mátyás palotáját Budán Schedel közel egykorú krónikájából adjuk.

Zrednai Vitéz János arczképét a N. Múzeumban őrzött (de kétes hitelességű) egykorú mellszoborról közöljük.

III. Frigyes császár arczképe a bécsi cs. és kir. régiség-tárnak «Efficies Imperatorum» című képsorozatából vétetett.

Szendró várá-t a dunai oldalról Tittelbach L. úr 13⁹olta.

A Pliva vö⁹: Jajczánál. A rajz azon

vadregényes tájat tünteti föl, melyet a 130. lapon leírva találunk, előtérben a Pliva hatalmas vízesése, a háttérben bal-felől Jajczának Pijavicza nevezetű külvárosa. A baloldali sziklák mögött régi vár romjai szemlélhetők. Ezen sziklákról a hagyomány szerint nagymennyiségű ágyút és löszert vetetett Mahomed szultán a Verbász folyamba, mikor (1463 vagy talán 1464) Mátyás király seregeinek közeledéséről értesült.

Jajcza várát és a várost, valamint a Pliva völgyét a hiddal s Piavicza helységgel, Barcsai úr szivessége folytán, Landau fényképfelvétele után Cserna Károly készítette.

Hunyadi János pecsétje (1450) Dl. 14.379 sz., Czillei Ulrik pecsétje (1455) Dl. 24.765. sz., Mátyás nagy pecsétje (1464) Dl. 15.222. sz., Zápolyai Imre pecsétje (1476) Dl. 17.866. sz. az Országos Levéltár diplomatikai osztályából vétettek.

III. Calixtus pápa érme, Friedländer: «Die Italienischen Schaumünzen» 135. l. XXIV. tábla 3, II. Piusé (1460-ból) ugyanonnan 135. lap XXIV. tábla 5, s Mohamedé szintén a 163. lap XXXII. tábla, — vétettek. Ezen legutolsók érem Bertoldus, Donattelli tanítványának munkája.

A *harmadik fejezet* élén álló Mátyás és Beatrix arcképeket a wolfenbütteli codexben levő festmények után s a díszítőmunkákat a brüsseli Corvin-codexből Cserna K. rajzolta.

Zvornik és Srebrenik várát Kállai Béni csász. és kir. pénzügyminiszter úr által eszközölt felvételek alapján, melyeket ő nagyméltósága szives volt a vállalatnak átengedni, közöljük.

Storza Ferenc arcképét a Sperandio által vésett éremről adjuk Friedländer: «Schaumünzen stb.» című munkájából. Köriratja: FRANCISCVS · SFORTIA · VICOMES · DVX · MEDIOLANI · QVARTVS.

Mátyás király pajzsát Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével a Bécs-városi fegyvertárban őrzik. Brünn látképét, a brünni városház kapuját, Olmütz városházát, s a részleteket az olmüti városházából Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével, Görlitz város czímerét s kapuját, a boroszlói városházát Dörre Tivadarnak a helyszínen eszközölt eredeti felvételei és rajzai után adjuk.

Mátyás király arcképe — a harmadik fejezet záróképe — a wolfenbütteli codexből van véve.

A *negyedik fejezet* élén álló Mátyás és Beatrix arcképeket a wolfenbütteli codexből, a díszítőmunkát a budapesti egyetemi könyvtárban őrzött egyik Corvin-codexből Cserna Károly rajzolta.

Kázmér lengyel király arcképe a krakkói székesegyházban levő síremlékről Krieger J. ottani fényképész felvé-

tele. E felvételhez az engedélyt a krakkói tud. akadémia régészeti bizottsága adta meg.

IV. Sixtus arcképe Ganzalotti által vésett éremről, Friedländer: «Schaumünzen» című könyvéből közöltetik.

IV. Sixtus levele, melyet 1475. decz. 5-én Frigyes császárhoz intézett, Bécsben a titkos levéltárban őriztik.

Szabács várát 1872-ben természet után készült rajzról Titelbach L. által készített másolat után adjuk. Szabács romjait a szerémi oldalról természet után Przić Sándor úr rajzolta.

Ferdinánd nápolyi király arcképe Summonte: «Historia della città e regno di Napoli» című mű IV. kötet (Nápoly 1749.) 269. l.-ről közöltetik.

Mátyás király érme, Müntz: «La Renaissance, Paris 1885.» című művéből vétetett.

Dengelegi Pongrácz János pecsétje az Orsz. Levéltár Dl. 17035. sz. a. őriztetik, köriratja: S · IOH(AN)IS · PONGRACZ · DE · DENGEL · WOYVODE. A monyorókeréki Elerpach János pecsétje szintén Orsz. Ltár Dl. 20827. sz. a. őriztetik, köriratjában már csak az ELERPACH vehető ki tisztán. A Szentgyörgyi Zsigmond pecsétje (Dl. 24551. sz. a.) köriratja S · SIGISMVNDI · COMITIS · A · SANCTO · GEORGIO · ET · BOZIN. — II. Frigyes választófejedelem pecsétje Stillfried: «Kloster Heilsbronn, Berlin 1877» című munka 135. lapjáról vétetett. Köriratja: SIGILVM · FRIDERICI · DEI · GRATIA · MARCHIONIS · BRANDBVRGIIENSIS · BVRGGRAVII · NVRENBERGE(n)SIS.

Beatrix arcképét (a IV-ik fejezet záróképe) a brüsseli codex után közöljük.

Az *ötödik fejezet* élén álló s a császár, Ausztria és Bécs czímereit ábrázoló rajzot Cserna Károly készítette.

«A régi várkastély Bécsben» című rajz Weisz «Geschichte Wiens» című művéből vétetett. Ugyanonnan van Bécs 1483-iki látképe, (a klosterneuburgi prépostság kincstárában őrzött egykorú festmény után).

A németujhelyi várkastélyt és várkaput a helyszínen Dörre T. rajzolta.

Zápolyai István és Imre arcképe a szépesi székesegyházban levő Zápolyai-sírkápolna egykorú síremlékeiről vétettek. A síremlékek teljes rajza az «Archaeologiai Értesítő» 1890-iki évfolyamában jelent meg.

A Báthori-család czímerét a nyirbátóri ev. ref. templomban levő egykorú dombozműről Dörre T. rajzolta.

A záróképe Hyppolit érsek czímerét adja az ő pecsétéről. (Orsz. Ltár Dl. 20.197) rajzolta Cserna Károly.

A *hatodik fejezet* czímkepe, Beatrix királyné családi czímerét és Corvin János czímerét ábrázolja.

Azon lap, mely Beatrixet, a mint Bergamoi Fülöp munkáját neki felajánlja, az olasz szerzetes «De claris mulieribus» című, Beatrixnek dedicált munkájából vétett.

A bautzeni Mátyás-émlék részlete az eredetiről felvett fénykép után készült.

A brüsseli Corvin-codex címlapjának részletét Müntz: «La Renaissance» című munkájában levő heliogravürrel adjuk.

A «Szabács viadala» hőskötemény egykorú kézírata, melyből töredéket adunk, a M. N. Múzeum könyvtárában őriztetik.

Mátyás kardjáról, mely a bécsi arzenálban őriztetik, Dörre készítette a rajtot.

Kinizsi Pál pecsétje (Dl. 18,929.) Báthori Istváné, melynek körirata: SIGIL-

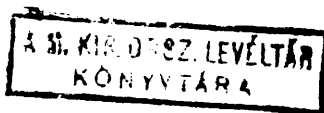
LUM COMITIS · STEPHANI · DE · BATHOR · IUDICIS · CURIE · REGIE (Dl. 19,104.) Magyar Balázs zöld függőpecsétje, melynek körirata: SIGIL · BLASII (H)UNGARICI (Dl. 2485.) Aragoniai János szentszéki követének körirata: (IOANNES · CARDINALIS · DE · ARRAGONIA) (Dl. 18,166.) az Orsz. Ltár diplomatikai osztályából vétettek.

VIII. Incze pápa érme Friedländer munkájából vétett, Mátyás király pénzeit a N. Múzeum birtokában levő eredetiekről Malachovszky Nándor rajzolta, Esztei Hyppolit érme a N. Múzeum tulajdonát képező s az eredetiről vett fősztantvány után készült. Mátyás király érmét a Ráth György gyűjteményében levő eredeti példányról adjuk.

· AZ ALÁÍRÁSOK ÉS OKLEVELEK KELTE:

Zsigmond király 1409 okt. 19. (Dl. 9599). Hunyadi János kormányzó 1446 (Dl. 13936). Vitéz János 1453. január 30. Czillei Ulrik 1455. jun. 24. (A bécsi titkos levéltárban). Podjebrád aláírása 1452. jun. 14. (Körmöcz városi levéltár). Hunyadi László 1453. márcz. 30. (Pozsony város ltár). V. László 1456. ápr. 7. (Dl. 24764). Carvajal bibornok 1458. márcz. 9. (Dl. 15219). Az 1458. jan. 12-ki egyezségi okirat. (Dl. 15206). Mátyás első rendelete 1458. febr. 12. (Sopron város levéltár). Országgh nádor első rendelete 1458. jul. 30. (Dl. 31691). Hunyadi Jánosné

1458. jan. 20. Frigyes császár 1463. jul. 19. (Dl. 18137). Mátyás Jajczán 1463. decz. 24 (Dl. 29518). XI. Lajos s Merész Károly burgundi fejedelem aláírásai bécsi titkos ltárban őrzött eredetiek után közöltenek, Beatrix királynée pedig az Orsz. Ltár eredetijéről Frigyes császárnak a szász herceghez intézett levél eredetije a drezdai királyi levéltárban őriztetik. Proszniczi János püspök aláírása (Dl. 24770.) Corvin János névaláírása (Dl. 19669.) az Orsz. Ltár eredetieiről vétettek.

MATIAS GEWESEN KINIG IN
VIGERI VID: PEHAM DALM

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
Mátyás király. 1440—1490. Fraknoi Vilmostól.	
Első könyv: Mátyás fiatalkora és királyiá választatása. 1440—1458	3
Második könyv: Mátyás uralkodásának első évei. 1458—1464	75

Önálló képek:

Mátyás király arany pecsétje	77
Belgrád vára a Száva-partról	96
A kassai dóm	112
Mátyás király 1462. február 10-ki oklevele	118
Jajcza	129
A Pliva vizesése a jajczai várhegyvel	132

A szövegbe nyomott képek:

	<i>Lap</i>	<i>Lap</i>	
A Szilágyi és Hunyadi családok címere	5	Egy Corvin-codex záró kapcsa	72
Zsigmond király oklevele 1409 október 19.	7	Magyarország és Bosnyákország címere	77
Kezdőbetű Corvin-codexből	13	Kezdőbetű Corvin-codexből	77
Mátyás szülőháza Kolozsvárrt	14	Mátyás budai palotája	78
Töredék Hunyadi János 1446-ki kormányzói okleveléből	16	Mátyás első rendelete 1458 február 12-én	81
Hunyadi János pecsétje 1450-ből	17	Zrednai Vitéz János arczképe	83
A hunyadi vár-palota részlete	18	Mátyás király nagy függő pecsétje	85
Vitéz János aláírása	19	Kezdőbetű Corvin-codexből	87
Kezdőbetű Corvin-codexből	24	Ország Mihály nádor első rendelete 1458	89
Cillei Ulrik aláírása	25	Hunyady Jánosné leveléből (töredék) 1458 június 20	91
Podjebrad aláírása	28	Simontornya	93
Cillei Ulrik pecsétje	30	Kezdőbetű Corvin-codexből	99
Kezdőbetű Corvin-codexből	33	III. Frigyes császár arczképe	100
Nándorfehérvár 1521. Rézmetszet után	35	II. Pius pápa arczképe	101
Hunyadi László aláírása	37	Kezdőbetű Corvin-codexből	108
Részlet a belgrádi várból: Cillei kapu	38	Szendrő vára a dunai oldalról	110
V. László aláírása 1456	39	Kassai mécstartó Mátyás korából	112
Kezdőbetű Corvin-codexből	48	Trencsén vára	113
Carvajal okleveléből. (Töredék) 1458	51	Kezdőbetű Corvin-codexből	120
Podjebrad arczképe	54	Frigyes császár oklevele 1463	126
A prágai Hradsin (királyi palota)	57	II. Mohamed szultán érme	129
Töredék az 1458. jan. 12-én kelt egyeségi okiratból	59	A Pliva völgye Jajczánál	131
Kezdőbetű Corvin-codexből	60	Jajcza vára és városa	133
Kezdőbetű Corvin-codexből	64	Zápolyai Imre pecsétje	134
III. Calixtus pápa arczképe	67	Mátyás királynak Jajczán kelt levele 1463 december 24	135
Kezdőbetű Corvin-codexből	69		

TARTALOM.

Mátyás király életrajza. Irta: Fraknói Vilmos.	Lap
Harmadik fejezet: Az európai politika kezdetei	137
Negyedik fejezet: Küzds a nemzeti és európai visszahatással	209

Önálló képek:

II. Pius pápa keresztes hadat hirdet	142
Olmütz látképe Dörre Tivadar eredeti felvétele után	192
Mátyás király német levele a szász választóhoz	196
Ajtó Mátyás király czímerével a boroszlói városháza első emeletén Dürre eredeti felvétele után	233
Mátyás király szobra a budiszini (bautzeni) domborműről	252
Mátyás király képe a budiszini domborműről	256

A szövegbe nyomott képek:

42. Mátyás és Beatrix arcsképe a brüsseli codexből codex-díszítményekkel.	140
43. XI. Lajos király aláírása	141
44. Zvornik vára	145
45. Szrebernik vára	147
46. Dengelegi Pongrácz János pecsétje	155
47. Sforza Ferencz arcsképe Sperandio által véssett éremről	156
48. Ellerbach gróf pecsétje	172
49. A Szentgyörgyi grófok pecsétje	173
50. Mátyás király pajzsa	182
51. Brünn látképe	184
52. A brünni városház kapuja	185
53. Az olmützi városház	191
54. Részletek az olmützi városházról	194
55. Frigyes választófejedelem pecsétje	196
56. Görlitz város czímere és a városház kapuja	198
57. Mátyás király arcsképe	209
58. Mátyás és Beatrix arcsképe a wolfenbütteli codexből	213
59. Kázmér lengyel király mellszobra	223
60. IV. Sixtus arcsképe	228
61. IV. Sixtus levele	229
62. Boroszló városháza	232
63. Szabács vára	238
64. Szabács vára romjai	240
65. Merész Károly, burgundi fejedelem, aláírása	242
66. Ferdinand nápolyi király arcsképe	246
67. Beatrix királyné aláírása	249
68. Mátyás király arcsképe	250
69. Beatrix arcsképe a brüsseli codexből	256

TARTALOM.

Mátyás király. Irta <i>Fraknoi Vilmos</i> .	<i>Lap</i>
Ötödik könyv: Mérközés a császárral	257
Hatodik könyv: A trónörökösödés	337
Hasonmások szövege	405
Tartalom	410
Képek magyarázata	412

Önálló képek:

Mátyás király színnyomatu arczképe. (Czímkép.)	
A lovagterem Vajda-Hunyadon. <i>Czobor Béla felvétele után</i>	19
Az 1462-iki békekötés emlékerlege	118
Beatrix királyné mellszobra	244
Az 1473-ban Budán nyomatott krónika utolsó lapja	254
Az 1488-ban Augsburgban nyomatott Turóczy-féle krónika egyik lapja	254
A bécsi szent István-templom belseje	286
Mátyás király levele a pápához	299
Mátyás király domborművü arczképe	379
Beatrix királyné domborművü arczképe	379

A szövegbe nyomott képek:

A császár, Ausztria és Bécs czimere	59
Bécs látképe 1483-ból	234
A régi várkastély Bécsben	286
Frigyes császárnak a szász herceghez intézett levele	288
A németujhelyi várkastély és várkapu	290
Zápolyai István arczképe	291
Kinizsi pecsétje	294
Báthori István pecsétje	295
A Báthori család czimere	296
Magyar Balázs pecsétje	297
VIII. Incze pápa érme	309
Mátyás király pénzei	320
Zápolyai Imre arczképe	323
Aragoniai János bibornok pecsétje	330
Esztei Hippolyt érme	334
Hippolyt érsek czimere	336
Beatrix királyné családi czimere és Corvin János czimere	339
Bergamói Fülöp munkáját felajánlja Beatrixnak	344
Proszniczi János püspök aláírása	349
Corvin János névaláírása	357
A bautzeni Mátyás-émlék részlete	394
Mátyás király érme	395
A brüsseli Corvin-codex címleplapjának részlete	399
Töredék «Szabács viadala» egykorú kéziratából	402
Mátyás kardja a bécsi arzenálban	404

KÉPEK MAGYARÁZATA.

Önálló képek:

Mátyás király szobra s ugyanezen szoborról készített arcképe a bautzeni (Budissin) Mátyás emlékről vettek. Ezen emlék az ortenburgi vár tornyán van. E várat Mátyás 1483-ban újra építtette, az építés 1486-ban fejeztetett be s a király ülő szobrával díszítettet fel. A vár építője Stein János. Ez emlékről beható tanulmányt írt Wenzel Gusztáv az Archæologiai Közlemények I. kötetébe, s ott közölte az emlék rajzát is. Ezen emléket társulatunk közbenjárására a szász kormány restauráltatta s mi az ekkép nagy gonddal restaurált szoborról készült rajzokat adjuk azon photographiai felvételek nyomán, melyeket Velics Lajos szász követségi titkár úr Mayer Ottó cs. és kir. udv. fényképész által külön e célra készült állványok segítségével kizárólag e vállalat számára készítettet.

Piccolomini Aeneas Anconába érkezik a keresztesháborút hirdetni (Rafael és Pinturicchio falfestménye a sienai Piccolomini-féle könyvtárban.)

Olmütz látképét, a boroszlói városházban az első emeleten levő díszes gót ajtót Mátyás czímerével, rajzolta Dörre Tivadar.

Mátyás királynak Albert szász herceghez 1472-ben intézett levelének eredetije a drezdai államlevéltárban őriztetik.

A szövegbe nyomott képek:

A harmadik fejezet élén álló Mátyás és Beatrix arcképeket a wolfenbütteli codexben levő festmények után s a díszítványokat a brüsseli Corvin-codexből Cserna rajzolta.

Zvornik és Srebrenik várát Kállai Béni cs. és kir. pénzügyminister úr által eszközölt felvételek alapján, melyeket ő nagyméltósága szives volt a vállalatnak átengedni, közöljük. Sforza Ferencz arcképét a Sperandio által véssett éremről adjuk Friedländer: «Schaumünzen stb.» című munkájából. Köriratja: FRANCISCVS · SFORTIA · VICECOMES · DVX · MEDIOLANI · QVARTVVS. — Mátyás király pajzsát Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével a Bécs-városi fegyvertárban őrzik. Brünn látképét, a brünni városház kapuját, Olmütz városházát, s a részleteket az olmüti városházából Magyarország s a Hunyadi-ház czímerével, Görlitz város czímerét s kapuját, a boroszlói városházát Dörre Tivadar a helyszínen eszközölt eredeti felvételei és rajjai után adjuk. Mátyás király arcképe — a harmadik fejezet záróképe — a wolfenbütteli codexből van véve.

A negyedik fejezet élén álló Mátyás és Beatrix arcképeket a wolfenbütteli codexből, a díszítványt a budapesti egyetemi Könyvtárban őrzött egyik Corvin-codexből Cserna Károly rajzolta.

Kázmér lengyel király arcképe a krakkói székesegyházban levő síremlékéről Krieger J. ottani fényképész felvétele. E felvételhez az engedélyt a krakkói tud. akadémin rég. bizottsága adta meg.

IV. Sixtus arcképe Ganzalotti által véssett éremről, Friedländer: Schaumünzen című könyvéből közöltetik.

IV. Sixtus levele, melyet 1475. decz. 5-én Frigyes császárhoz intézett, Bécsben a titkos levéltárban őriztetik.

Szabács várát 1872-ben természet után készült rajzról Titelbach L. által készített másolat után adjuk. Szabács romjait a szerémi oldalról természet után Przić Sándor rajzolta.

Ferdinánd nápolyi király arcképe Summonte: «Historia della città e regno di Napoli» című mű IV. kötet Nápoly 1749. 269. l.-ről közöltetik.

Mátyás király érme, mely a nagy királynak kétségtelenül egyik jobb arcképét viseli, Müntz: «La renaissance, Paris 1835» című művéből vettetett.

Beatrix arcképét (a IV-ik fejezet záróképe) a brüsseli codex után közöljük.

Dengelegi Pongrácz János pecsétje az Orsz. Levéltár Dl. 17035. sz. a. őriztetik, köriratja: S · IOH(AN)IS · PONGRACZ · DE · DENGEL · WOYVODE. A monyorókeréki Elerpach János pecsétje szintén Orsz. Ltár Dl. 20827. sz. a. őriztetik, köriratjában már csak az ELERPACH vehető ki tisztán. A Szentgyörgyi Zsigmond pecsétje (Dl. 24551. sz. a.) köriratja S · SIGISMVNDI · COMITIS · A · SANCTO · GEORGIO · ET · BOZIN. — II. Frigyes választófejedelem pecsétje Stillfried: «Kloster Heilsbronn. Berlin 1877» című munka 135. lapjáról vettetett Köriratja: SIGILLVM · FRIDERICI · DEI · GRAtIA · MARChIONIS · BRAnDenBVRGIENSIS · BVRGGRaVII · NVRENBERGE(n)SIS.

XI. Lajos s Merész Károly burgundi fejedelem aláírásai a bécsi titkos ltárban őrzött eredetiek után közöltetnek, Beatrix királynéé pedig az Orsz. Ltár eredetijéről.

KÉPEK MAGYARÁZATA.

Önálló lapok: Mátyás király színnyomatú arcképét a laxenburgi cs. és kir. palotában őrzött eredeti festményről, mely a xvi. század elején készült, rajzolta Dörre T.

A vajda-hunyadi lovagtermet Dr. Czobor B. fényképfelvétele után rajzolta Cserna K.

Az 1462-ik évi békekötés emlék-serlege Németujhely város kincstárában őrzetik. Frigyes császár és Mátyás czimere, valamint az 1462-ik évszám, mely rajta látható, igazolja Dr. Mayer József azon föltevését, hogy a serleg az 1462-ik évi békekötés emlékére készült. Rajzát Dörre T. készítette.

A Beatrix királyné ifjúkori arcképét feltüntető mellszobor Dreyfusz párisi műgyűjteményében őrzetik. A N. Múzeum régiségtárában levő gipszöntvény után készült a fénynyomat.

Az 1473-ban Budán nyomtatott magyarországi krónika utolsó lapja a M. N. Múzeum könyvtárának példányából vétetett.

Az 1488-iki Thuróczy-féle krónika azon lapja, mely Mátyás arcképét viseli, és megválasztatásáról szól, a budapesti egyetemi könyvtár példányából vétetett.

A bécsi szent Isván-templom belsejének rajzát Dörre T. készítette.

Mátyás király és Beatrix domborművű egykorú arcképei a bécsi cs. és kir. régiségtárban őrzitetnek.

Mátyás királynak 1478. október 28-án IV. Sixtus pápához irt levelének eredeti példánya a velencei állami levéltárban őrzetik.

A szövegbe nyomott képek: Az *ötödik* fejezet élén álló s a császár, Ausztria és Bécs címereit ábrázoló rajzot Cserna Károly készítette.

A régi várkastély Bécsben című rajz Weisz «Geschichte Wiens» című művéből vétetett. Ugyanonnan van Bécs 1483-iki látképe, a klosterneuburgi prépostság kincstárában őrzött egykorú festmény után.

A németujhelyi várkastélyt és várkaput a helyszínén Dörre Tivadar rajzolta.

Zápolyai István és Imre arcképei a szepesi székesegyházban levő Zápolyai sírkápolna egykorú síremlékeiről vétettek. A síremlékek teljes rajza az «Archæologiai Értesítő» 1890-iki évfolyamában jelent meg.

A Báthori család címerét a nyirbátori ev. ref. templomban levő egykorú domborműről Dörre Tivadar rajzolta.

A zárókép Hyppolit érsek címerét adja az ő pecsétéről, (Orsz. ltár Dl. 20197) rajzolta Cserna Károly.

A *hatodik* fejezet címkepe, Beatrix királyné családi és Corvin János címereit ábrázolja.

Azon lap, mely Beatrixet, amint Bergamoi Fülöp munkáját neki felajánlja, az olasz szerzetes «De claris mulieribus» című, Beatrixnek dedikált munkájából vétetett.

A bautzeni Mátyás-émlék részlete az eredetiről felvett fénykép után készült.

A brüsseli Corvin-codex címlapjának részlete Müntz «La Renaissance» című munkájában levő heliogravürről adjuk.

A «Szabács viadala» hősköltemény egykorú kézírata, melyből töredéket adunk, a M. N. Múzeum könyvtárában őrzetik.

Mátyás kardjáról, mely a bécsi arzenálban őrzetik, Dörre készítette a rajzot.

Kinizsi Pál pecsétje (Dl. 18929.) Báthori Istváné, melynek körirata: SIGILLUM COMITIS · STEPHANI · DE · BATHOR · IUDICIS · CURIE · REGIE. (Dl. 19104.) Magyar Balázs zöld függőpecsétje, melynek körirata: SIGIL · BLASII (H)UNGARICI. (Dl. 24853.) Arragoniai János szentszéki követének körirata: (IOANNES · CARDINALIS · DE · ARRAGONIA) (Dl. 18166.) az Orsz. levéltár diplomatikai osztályából vétettek.

VIII. Incze pápa érme Friedländer munkájából vétetett, Mátyás király pénzeit a N. Múzeum birtokában levő eredetiekről Malachovszky Nándor rajzolta, Esztei Hyppolit érme a N. Múzeum tulajdonát képező s az eredetiről vett főszöntvény után készült. Mátyás király érmét a Ráth György gyűjteményében levő eredeti példányról adjuk.

Frigyes császárnak a szász herceghez intézett levél eredetije a drezdai királyi levéltárban őrzetik. Proszniczi János püspök aláírása (Dl. 24770.) Corvin János névaláírása (Dl. 19669.) az Orsz. ltár eredetieiről vétettek.